

ARISTOTELIS STAGIRITAE

DE SENSU ET SENSILI.

Quoniam de anima per se, necnon de potestatibus singulis quæ per partes illi insunt, pertractatum est prius: proximum est de animalibus perscrutari, & de ijs quæ vitam habent omnibus, quænam propria, & quæ communia illorum sunt opera.

VM IN ijs qui de anima peculiariter inscribuntur commentarijs, vniuersali quodam doctrinæ modo de omni communiter pertractatum sit anima, separatumque etiam de singulis illius viribus, quas potentias siue potestates vocant, quot scilicet, & quænam esse dicantur, quæve in re vniuscuiusque reponatur essentia: & in ijs præterea de sensitua animæ potestate facta sit mentio, quænam sit illa, & in quot determinetur diuidaturque sensus: & cum eodem etiam in loco de sensus ipsius natura sit determinatum, singulorumque potentijs, à quibus variæ procedunt sensationes: necnon qualia illorum sint opera, & circa quæ versentur, vt ad materiam illam vtiliter pertractari potuit, exquisite & sedulo sit

10

20

30

40

50

explicatum: consequenti doctrinæ ordine Aristoteles hoc in libello de sensiterijs ipsis, hoc est sensus instrumentis, conuenientes & necessarios habiturus est sermones, quale videlicet cuique sensui existat sensiterium, quibusve constituantur ex rebus, cum docendo, tum pro subiecta materia explicare demonstrando. Hoc autem non ab re, me hercule, facere videtur, quoniam sine sensiterio, id est sensus organo quippiam sentire haudquaquam conceditur, cum medio & sequestre corpore licet omnia ferè animæ explentur opera, ita sensitua nimirum animæ actus & operatio perfici & compleri censeatur. In hoc etiam agit docetque libello philosophus de sensilibus ab vnoquoque sensuum cognitio, & quid illorum singulum existens per propriam peculiaremque sui naturam sensibile esse contingit. Non enim idem sanè est ipsius sensibilis esse, & esse sensibile, id est de illorum natura quæ sentiri possunt. Quam ob rem cum in ijs quæ de anima scripsit commentarijs, verba fecerit ipse de sensilibus vt sensilia iunt, non immerito hoc in loco de eisdem per proprias peculiareque speculatur essentias. Ex quibus etiam, vt apposite hoc in loco scribit Aphrodisæus philosophus, inscriptionis huiusmodi causa, De sensu scilicet & sensili, bene perspici dignoscique potest. Cum enim in hoc commentariolo de sensiterijs pertractetur & sensilibus (hæc namque libelli huius vniuersa ferè est materia) id nimirum ad exactam de sensibus doctrinam conferre plurimum videtur. Si quidem animæ & corporis conueniens quædam vis & potestas ipsa est sensatio: licet non desint qui asserant (vt idem inquit Alexandr) in huiusmodi inscriptione, De sensu & sensili, per sensum sensiterium ipsum intelligi oportere. Nam sensus instrumenta, quæ nos sensiteria vocamus, priscos appellare consueuisse sensus. In proemio igitur ita inscripti libelli, & vbi ea quæ præmissa sunt, pertractari debent, statim dicit philosophus consentaneum esse postquam de anima pertractatum est prius, de animalibus etiam ipsis recensere, & de ijs quæ vitam habent omnibus: de illorum præterea operibus cum communibus, tum proprijs, ijs videlicet quæ communia anima cum corpore possidet. Qua ex re, animæ profecto approbari confirmarique illa videtur definitio, in qua dictum est animam esse entelechiâ, id est actum corporis physici organici potestate vitam habentis, cum omnia illius opera, aut ferè omnia, proculdubio indigeant corpore. Quæ res vel inde liquidò patere potest, quoniam animalium opera cum per sensum & intercedentibus perficiantur sensibus, aut saltè non sine illis fiant, communia animæ & corpori non immerito esse apparent. Ex suprascriptis quinetiam liquere potest commentarij huius cum ad præcedentes philosophi libros, tum ad consequentes, series, & lectionis conueniens ordo. Cum enim in commentarijs, de anima, vniuersali quodam modo de illa, & velut in quadam abstractione, sit pertractatum: in ijs non ab re de eadem agitur anima per complicationem quadam concretionemque quam ad corpus habet, & per ea sanè opera quæ ex vtrorūque contubernio generatim prouenire videntur. In libris autem de animalibus, qui hos doctrinæ ordine sequuntur commentarios, de animæ consideratur operibus, vt particulatim se applicat illa in singulas animantium plantarumque species iam demersa. Cæterum istis, quæ cum ad subiectam libelli huius materiam, tum ad lectionis conuenientem ordinem non immerito spectare videbantur, necnon reliquorum etiâ quæ Parua Naturalia nostri vocant, cursim à nobis hoc modo præmissis & prælibatis, ad explicandam litteram iam accedamus. **Q**UONIAM DE ANIMA PER SE &c. Duobus sanè modis hæc explicari potest littera. Aut enim intelligit de anima per se, id est cõmuniter & generali quodam modo esse determinatum, particulatimque etiam de illius partibus & viribus. In commentarijs enim de anima primum de illa fecerat sermonem, eamque definire aggressus fuerat, in primis quidem crasso quodam & imperfecto modo per ea quæ in sese possidet anima: secundo vero loco, perfectiori & exacto quodam modo: postmodum vero illius contemplatus est potestates, altricem videlicet, sensitua, & phantasticam, singulasque alias. Aut inquã sic intelligendus litteræ est contextus: aut, vt Alexander hic asserit

12
 sentiendum, philosophum scilicet idcirco dixisse de anima per se pertractatum esse, quoniam in illis
 commentarijs de corpore non est consideratum, cum quo sanè animæ coniunctum est esse: sed de so-
 litaria ipsius animæ natura. Quamobrem hoc in libello, inquit, de sensiterijs merito est pertractandū.
 Consequens enim doctrinæ de anima, ille profecto est sermo, ubi de habentibus animam agitur, & de
 animalibus etiã ipsis, eorumq; cum communibus omnium viuentium generi operibus, tum pro-
 prijs illorum singulis speciebus: quæ profecto opera absq; corpore haudquaquam esse possunt. Quo
 etiã in loco obiter nos Alexander admonet, idcirco dixisse philosophum de animalibus, & de habē-
 tibus vitam, id est animam: quoniam non omnia habentia animam, animalia statim esse censentur. si-
 quidem (vt in commentarijs de anima ipse nos docuit) ipsum animalis esse, sensatione determinatum
 est, à qua sanè characterem accipit. Nam vis ipsa alitrix, quam nutritiuam vocant, cum ante sensitiuā
 existere percipiatur potestatem: in quibus certe solitaria reperitur, illa nimirum animata & vitam ha-
 bentia efficit, cuiusmodi sunt stirpes, terraq; nascentia omnia: animalia autem haudquaquam efficere
 potest. Alius quinetiam non Nicocinnus sanè neq; inelegās huic literæ assignari potest sensus, quòd
 scilicet per vitam habentia, animalium intelliguntur partes, quæ viuunt quidem, cum nutriantur & alā-
 tur: non sunt autem animalia, sed animalium. de huiusmodi enim partibus dicēda sunt opera tam cō-
 munita quàm propria. quæ profecto res luculenter fieri videtur in ijs qui de animalium partibus inscri-
 buntur commentarijs. Animaduertendum etiã postremo est in sectionis huius calce, dictionem
 praxis, quam nos inuertimus opera, non proprie admodum hoc in loco à philosopho esse prolatam,
 sed cōmuni quodam modo pro qualibet cuiusuis operatione, siue actione, seu opera. nam illa proprie
 dicitur praxis: quam nullum sanè ratione carens habere potest animal. 20

Quæ igitur dicta sunt de anima, supponantur: de reliquis verò dica-
 mus: & de primis prius.

30
 VM in principio huius statim libelli pollicitus sit, vt vidim⁹, Aristoteles docere nos de ani-
 malibus, & de vitam habentibus omnibus, quorum vis & forma est anima: & de ijs ipsis
 quantum ad opera tam communia omnibus, quàm propria singulis illorum generibus &
 speciebus: & consueto doctrinæ ordine à communioribus prius incipere debeat operibus,
 posteaq; ad propria deuenire, communia autem animatorum opera conueniunt quodam
 modo & applicantur communi & generali de anima doctrinæ: idcirco hoc dicit in loco. Quæ igitur
 dicta sunt de anima, supponantur. Erunt enim ceu principia quædā eorū de quibus posthac est pertra-
 ctādum. Mathematicorū igitur more, cui disciplinæ in omnibus sanè philosophus mirifice addictus
 esse videtur, ea hoc supponit in loco, quæ in commētarijs de anima, & in illorum præcipue secundo,
 explicata demonstrataq; fuerūt. Quo in textu non inutiliter sanè signat Aphroditeus antiquiores tri-
 fariam appellare consueuisse eas quas Græci hypotheses, nostri suppositiones, verbum de verbo ver-
 tentes, recte denominant. Et priori quidem modo suppositiones appellasse inquit indemonstrabilia
 propria, quæ tum dignitates & maximas propositiones, tum græco etiã vocabulo axiomata
 vocant, qualia mathematici in commentariorum suorum initijs, nudis & omnibus peruijs & paten-
 tibus proponere solent verbis. secundo vero modo suppositiones siue hypotheses dixisse eas quæ de-
 monstrari quidem possunt, propriasq; & peculiare habent ostensiones: verum quia temporis forsitan
 angustia quo minus illas ostendamus prohibemur, & nobis ad quæpiam quæ præ manibus habemus,
 viui esse videntur: illas supponimus, tanquam aliàs demonstraturi. Tertio autem modo eas denomi-
 nasse inquit suppositiones, quæ cum suapte natura demonstrari possint, alio in loco sint demonstratæ.
 Quamobrem ijs ceu principijs quibusdam libere & nullo respectu quæuis suo arbitratu vti posse qua-
 cunq; in re sibi libitum fuerit. Quo profecto modo, ad ea quæ sunt dicenda, supponere in præsentia
 videtur philosophus illa quæ in præcedentibus de anima commentarijs fuere demonstrata. Dicēdum
 autem esse de primis inquit prius, id est de communibus animalium operibus, & non de animalis
 bus ipsis, vt quidam voluerunt. de illis nanq; vltimus doctrinæ restat locus. Nam cōmunita isthæc opera
 de quibus in ijs paruorum naturalium commentarijs est verba factururus, cum generalia quædam exis-
 tant, & omnibus sanè communia sint viuentibus: continenter post doctrinam de anima sunt recēsen-
 da: quibus sanè medijs ad illos qui de animalibus inscribuntur commentarios postmodum philoso-
 phus se conuertet. Quapropter nunc quidem de sensu & sensili agit: posthac de memoria & reminis-
 centia, de somno & vigilia, de morte & vita, & eiusmodi alijs diligenter pertractabit: vltimo vero lo-
 co de ipsis docebit animalibus. 40 50

Triplex hy-
 pothesiū siue
 suppositiōnū
 significatio.

IDENT VR autem quæ maxima sunt & cōmunita & pro-
 pria animalibus, cum animæ, tum corpori esse communia, vt
 sensus & memoria, ira & desiderium, & omnino appetitio,
 voluptasq; insuper & dolor. Hæc enim ferè omnibus insunt
 animalibus: & præterea alia quidem omnibus quæ vita participant, sunt

communis: alia vero animalibus duntaxat quibusdam.

Quoniam, ut dictum est, promiserat Aristoteles se de communibus primo animalium operibus velle pertractare, idcirco hoc subdit in textu quod maxima & precipua quæ in animalibus cernuntur opera, communia scilicet illorum omnium, & singulorum propria generum, animæ & corporis communia esse apparent, & non sunt animæ ipsius per se propria & peculiaris: quare, quasi tacite dicat, oportet nos de ipsis considerantes corporis simul illas considerare partes, quibus interuenientibus & medijs animæ in actum exeunt opera. Quod autem plurima ex animæ operibus corpore exercentur medio, in commentarijs de anima sufficienter satis est demonstratum. Quæ vero sint maxima illa opera animæ corporis communia, in præsentia recenset Aristoteles: sensum scilicet & memoriam, necnon iram & desiderium, & omnino appetitionem, & ad hæc voluptatem & dolorem commemorando. Hæc enim omnia (ut clarissime patet) certissima sunt animalium opera, & communes animæ & corporis passiones & affectiones. de quibus ferè omnibus in libris de anima diligenter & exacte est pertractatum: de reliquis autem posthac dicitur. Quo in loco animaduertendum sanè esse duco quod sensus & desiderium, necnon voluptas & dolor, communia sunt omnium opera: ira autem & memoria, non omnibus, sed pluribus tamen accidere videntur. comprehenduntur enim hæc & veluti dependent à sensibus, ut posthac clare demonstrabitur. De appetitu autem & voluptate & dolore quod omnibus insint sensu præditis, abunde in commentarijs de anima est declaratum. Cæterum cum ijs etiam sunt alia quædam quorum nonnulla communia existunt omnibus vitam habentibus: alia autem animalium solum generi: de quorum etiam numero quædam omnibus communia sunt animalibus: quædam non omnibus, sed ex illorum genere pluribus: quæ tamen eodem quo priora modo animæ & corpori sunt communia: de quibus sufficiens posthac habebitur sermo: in præsentia autem illa tantummodo fuere connumerata.

HORVM autem maximæ coniunctiones solum sunt quatuor: vigilia & somnus: iuuentus & senectus: spiratio & expirationis: vita & mors: de quibus speculandum est quid quodque illorum est, & quas ob causas fieri contingant. Physiici etiã est sanitatis & morbi prima cognoscere initia: cum neque sanitatem neque morbum fieri posse constet ijs quæ vita carēt. Quamobrem physicorum ferè plurimi, & medicorum ij qui physice artem exercent magis, illi quidem ad ea quæ sunt medicinæ, artem desinunt: ij autem ex ijs quæ de natura sunt, ea quæ ad medicinam spectant, exordiuntur.

VM in superioribus dixerit Aristoteles communia vniuersaliumque animalium opera in hac esse præmittenda doctrina, ostendendumque esse illa animæ & corpori esse communia: quatuor præcipuas illorum coniunctiones hoc in textu recenset, de quibus post hæc expletum quem in manibus habemus libellum, exquisito doctrinæ modo pertractat, & illorum causas docet. Subiungitque præterea ad physicum pertinere, sanitatis & morborum prima cognoscere initia, id est ex quibusnam primis causis vicissim sanitas morbusve proueniat, & sese consequantur: ex proportionis videlicet & disproportionis mensura primarum inter se corporearum qualitatum, caloris scilicet & frigoris, humoris & siccitatis. Quod autem de huiusmodi rebus ad illud spectet contemplatio qui animalium considerat disquiratque naturas, statim subiungens ostendit, neque sanitatem neque morbum posse consistere in ijs quæ vita, id est anima carere percipiuntur. Quo in loco non ab re nos aduertere iubet Alexander, quod de quatuor quidem illis coniunctionibus quas in textu recenset philosophus, tres ab illo mirifice in posterioribus explicatæ sunt commentarijs, de somno scilicet & vigilia, de iuuentute & senectute, de morte & vita: vbi de spiratione etiam & expiratione præclari afferuntur sermones. Quarta autem illa coniunctio quæ ad sanitatem pertinet & morbum, aut omnino, inquit, a philosopho fuit prætermissa, nullique de illis confecti fuere commentarij: aut si qui fuere conscripti, iniuria temporum intercidere, & ad manus nostras non deuenire. neque hoc ab re me hercule, quando in fine commentarij de morte & vita, necnon de spiratione & expiratione, in græcis exemplaribus exiguum quiddam reperitur, & paucula lineæ, quæ initium libelli de sanitate & morbo recte perpendentibus merito videri possunt. verum huic scientiæ nos fidem haudquaquam nostram adstringimus. quod quisque voluerit hac de re pro captu suo iudicium ferat. Cæterum ex coniunctionibus combinationibusque illis communes quidem animalibus sunt omnibus somnus & vigilia: nisi fortasse piscium quoddam est genus quod insomne esse perhibetur. quam rem in commentarijs de animalium historia quærere videtur philosophus. Iuuentus autem & senectus, mors quinetiam & vita, non solum omnibus communia sunt animalibus, sed omnibus etiam vitam habentibus. Spiratio vero & expirationis solis nimirum ijs conuenire censentur animalibus, quæ ab aëre duntaxat refrigerationem capiunt, & pul-

4
 mones habere percipiuntur. Quod autem ad naturalem pertineat philosophum prima sanitatis & morborum cōsiderare perscrutariq; initia, vel inde liquidò patere posse dicit. namq; & plurimi physicorum ijs ipsis de rebus conscripsisse videntur, in illisq; suas de rerum natura contemplationes terminasse: vt Democritus fecit, & Plato. Et de medicorū numero quicūq; eruditiores elegatioresve sunt habiti, ab huiusmodi rebus artis suæ principia literis mādare cōperūt, vtpote quæ in medio naturalis scientiæ, & medicæ artis interstitio sint collocata. hinc Hippocratis de elementis aureus reperitur libellus, & Galeni de primis qualitibus eximij extāt commentarij: aliorumq; cum antiquorum, tum recentiu scriptiones medicorum pro hac philosophi sentētia testimonium dicere possunt. Ex quibus sanè philosophus corollarij nos docere videtur modo, quòd ars ipsa medica per aliquam sui partem, naturali scientiæ coniungitur & copulatur, illiq; proculdubio subalternatur (vt aiunt) & subijcitur, peculiariora ab ipsa institutionis suæ sumēs initia: eo inquā rationis modo quo perspectiuā geometriæ subiectam esse dicunt, & musicam arithmeticam, & ipsi astronomiā eam subijci affirmant artem, quæ nauigandi peritiam pollicetur. Hæc autem omnia de quibus est dictum animæ & corpori cōmunia esse, vniuersaliter retro intelligi voluit philosophus cum dixit. Videntur autem quæ maxima sunt & cōmunia & propria animalibus, cum animæ, tum corpori esse cōmunia. quod etiam clarius & expressius in sequentis literæ contextu ita probat & confirmat.

QUOD autem supra dicta omnia cum animæ, tum corpori cōmunia sint, non est obscurum. siquidem ex ijs alia cū sensu fieri contingit, alia per sensum: præterea ex illis pleraque affectiones sunt, nonnulla habitus: alia quinetiam custodiæ & conseruationes: quædam interitus & priuationes. Sensum autem medio corpore animæ inesse, & ratione clarum est, & sine ratione.

IN ijs philosophus id quod generaliter retro dixerat, narrantis sanè modo peculiariter ostēdere videtur, quòd enarrata scilicet omnia animæ & corpori sunt cōmunia, quoniā illorum sine sensu fieri percipitur nullum. nam aliqua per ipsum fiunt sensum, nonnulla vero illo existunt intermedio. Huius autem rei ratio hæc esse videtur, & hoc sanè procedere modo: omnia supra enarrata ad sensum pertinent: sensus autem animæ & corpori est cōmunis. sentite enim cōtingit per corpus. prædicta igitur omnia animæ cōmunia sunt, & corpori. Quo certe in loco ex Aphrodisei dictis aduertere conuenit, vigiliā scilicet per sensum fieri, clarissime perspici, cum alimentum scilicet à naturali calido concoctum iam & confectū dissipatur secerniturq;, & in vniuersum amandatur trāsmittiturq; corpus, neq; amplius exhalare ab illo queunt fumidæ euaporationes, caputq; petere: quamobrem à stupore illo pigritiaq; liberi iam & exciti sensus, ad propria quisq; exercenda obeundaq; opera vegeti excitantur: & hoc fieri modo per sensum & cum sensu vigilandi opus non ab re cēsetur. Cum sensu quinetiam voluptas fit & dolor, sanitas præterea & morbus, sensu autem intercedente & per sensum iuuentus & senium fiunt. Horum enim vtrunq; cum tali aut tali sensuū habitudine fieri percipitur. Ipse autē somnus non incōcinne sensus esse passio perhibetur. nā affecto sanè sensu is fieri animaduertitur, cum ab esculentis poculentisq; exhalātes fumi animalis cōscēderint caput, & à cerebri frigiditate immutati, & veluti gelu concrecentes, pondere rursus suo inferne deuoluūtur. tunc enim accidit vt animalis ab huiusmodi humiditatibus grauētur & præpediantur sensus, nec in solita opera facile exire possint. Quiescunt igitur illi, & otium agunt, somniq; causas sua affectione animalibus afferunt. Vnde non minus eleganter quā vere dicitur somnum animæ viuū temporaneum esse vinculum, & mortis germanum: cum vtrunq; à frigida proueniat causa: & hic quidem præpediat ad tēpus, illa vero in vniuersum sensus auferat. Somnus igitur modo prædicto passio sanè quædam & affectio sensus esse censetur: habitus autem, ipsi dicuntur esse sensus: quoniam eo quòd animalia sensum habent, ipsum etiam habere esse censetur: similiq; rationis modo iuuentus & senectus ad habitus sanè deduci possunt. Quoniam enim sensus hoc vel illo se habēt modo, aut nouella aut antiqua dicūtur esse animalia. interitus autē & priuationes, obliuiones dicūtur & mortes, sicut econtra custodiæ & conseruationes, cum memoriæ & reminiscentiæ, tum vita ipsa, necnon spirationes & exspirationes merito dici possunt. Aduertēdum etiam est & notandum quòd in stirpium genere communi quodā & non proprio modo senium & iuuentus dicuntur. Mors autem & vita de vniuersis anima præditis iure dici potest, quāuis nullū etiā sensus habuerint vestigium: quæ tamen (vt dictū est) cum sensu in animalibus esse censentur. Ex quibus manifeste sanè apparet omnia supra enarrata cum sensu esse, neq; seorsum ab illo vsquam reperiri posse: nisi forte duæ illæ quas modo recensuimus coniugationes, mors scilicet & vita, iuuentus & senectus, cum ijs quæ sensu carent, aliquo cōsiderantur animaduertūturq; modo. fieri enim isthæc sine sensu censentur. nam in sensu præditis liquidò cū sensu illæ fieri percipiuntur. Quòd autē sensus ipsi medio & sequestre fiant corpore, & in illo vires exerceāt suas, manifestum inquit esse & ratione, & sine ratione. Per rationem enim facile est docere & ostēdere

Democritus.
Plato.

Hippocrates.
Galenus.

Somnum mortis germanū esse.

re quod ipsum sentire nihil aliud sanè est, quàm sensilia quæq; aliquo intercedente & ministrante sensiterio percipere & deprehendere: quod esse corpus summa est necessitas. Sine ratione autem id ipsum manifestum etiam esse videtur. oculata enim (vt aiunt) percipitur fide, sensationum in animalibus exerceri opera per quædam corporea instrumenta. Quæ res & alio etiam ostendi potest modo. Ratione quidem manifestum est quod sensus corpore medio ipsi contingunt animæ: quoniam cum sensus à sensibili patiatur re, vt in commentarijs de anima est ostensum, sensilia autem omnia materiam habere cōstet, & corpulenta esse: corporeum certe esse quod à corpulento patitur, & corpore indigere necesse est. Sine ratione autem id ipsum etiam palam est, experimento scilicet, & oculorum assertione & testimonio. siquidem interemptis aut præpeditis corporeis sensu instrumentis, sensuum certe interimi operatur aut præpediri summa est necessitas.

CAeterum de sensu quidem, & sentiendi ratione, & cur animalibus isthæc accidat passio, in commentarijs de anima dictum est.

Cum in ijs quæ retro adducta sunt, explicauerit Aristoteles communia animalium opera passionisve per sensum fieri, & quod sensus commune quoddam est corporis & animæ, recto sanè doctrinæ ordine consentaneum erat determinare & nos docere de sensiterijs ipsis, prius quàm de ijs pertractaretur rebus quæ in ipsa animalium vita sine sensu fieri non possunt. prius enim communiorum & vniuersalium tradenda sanè est doctrina, quam postea sequi decet illâ quæ partialium est & minus communium, quæ prioribus illis nimirum indigere videntur. Cæterum quoniam de ijs quæ ad sensuum cognitionem facere videntur, nonnulla prius in commentarijs de anima fuere pertractata, & pleraq; etiam restare apparent quæ hac de re merito recenseri debent: iccirco hoc in loco nos ad illorum memoriam transfert Aristoteles, quæ de sensu in calce secundi de anima commentarij fuere prædicta, cum de sensitiua anima, & de illius viribus & operibus est pertractatū. Verū in hoc etiam addet libello exactum de sensibus & sensiterijs & expletum sermonem. namq; cum communis animæ & corporis sensus sit res, sermo de sensiterijs merito sermoni de sensibus coniungi copulariq; debet: de quibus etiam ipsis pauca quædam in commentarijs de anima fuere præmissa: quorum (vt diximus) ratio hoc in loco exactam doctrinæ accipiet diligentiam. Passionem autē hoc in textu sensum esse dixit, quoniam ipsa sensus actio patiēdo quodammodo fieri censetur, vt in secundo de anima commentario clare est ostensum.

Animalibus autem omnibus, qua animal est vnumquodque, necesse est sensum inesse. hoc enim esse animal, & non animal, diiudicamus.

Concise profecto & breuiter, verum dilucide admodum per huiusmodi dicta philosophus remissis nos facit illorum quæ de sensibus in commentarijs de anima demonstrauit: quod videlicet omnibus necesse est animalibus inesse sensum. hoc enim animalia à non animalibus determinari disiungiq; solo possunt: cum animalis ipsius ratio in sensitiuo esse consistat. Ostensum etiam in illis est quod ea quæ sensu tactus insigniuntur, haudquaquā simplicia, sed cōposita esse censentur, & in quadā cōmensurabili qualitatū quatuor primarū proportionem suā proculdubio habet esse. Nam nisi eiusmodi existerent, profecto sensum tactus non haberent, & ab excellentium genere tactilium haudquaquam præcauere possent: quæ suarum excessu superfluentiaq; qualitatū, omnia nimirum corrumpere nata sunt animalia. Quamobrem ad illorum salutem, conseruationisq; industriam, sensus tactus illis natura datus concessusque esse videtur.

Sensus tactus animalibus propter salutem datus.

Propriè autem ac singulatim tactus & gustatus omnia necessario consequuntur animalia. Et tactus quidem eam ob causam quæ in cōmentarijs de anima dicta est: gustatus vero propter alimentū. suaue enim is diiudicat & molestū in esculētis: vt alterum fugiat, consectetur alterum. & omnino sapor gustatiuæ partis est passio.

Non omnibus profecto animalibus omnes traditi sunt sensus, sed duo isti præcipui, tactus scilicet & gustatus, vniuersum nimirum animalium consequi videntur genus. demonstratum enim est in calce tertij de anima libelli quod sensu tactus priuatum animal, vita etiam ipsa priuari necesse est. mediocritatem enim illam, & proportionis æquabilē modum in quatuor primis qualitatibus, in quibus animalis consistit vita, amittit sanè cū interit & destruitur tactus. gustatus vero, qui alimenti genus omne cibosq; discernit & iudicat, illosq; cum appetit & admittit, tum vero abominatur

& reijcit, necessarius maxime animalium generi videtur esse sensus. si quidem sine altricis animæ opéra diutius durare non potest animal. Est enim sapor ipse, qui gustatu sanè percipitur, gustatiue (vt ita dicam) virtutis quæ in animalibus est, affectio siue passio. Namq; gustatus, qui præcipuus in nobis est sensus quo alimur, circa saporibus versatur & chymos, & ab ijs ipsis quodammodo affici & pati censetur. discernit enim suaue à molesto & ingrato lingua in esculentis & poculentis. saporibus namq; com-
 patiens sentire nimirum illos & gustare dicitur. Quo in loco merito nos Alexander aduertere admo-
 net quòd huius scilicet textus litera, Et omnino sapor gustatiue partis est passio. in quibusdā exem-
 plaribus aliū scriptoris habet modū, videlicet, Et omnino sapor altricis animæ partis est passio. qui
 ab illo iure damnatur. absurdū est enim (inquit) dicere, à saporibus altricis animæ vim pati posse. nā pa-
 ti à saporibus, est sentire saporibus. altrices autē siue nutritiue animæ vires, aliæ profecto & diuersæ à
 sentientibus iure esse censentur. Quamobrem de Aphrodisei sententia sanior & verior prior apparet
 esse litera. fertur etiā alia huius textus scriptio, hoc maxime se habens modo. Et omnino sapor est gu-
 statiue altricis animæ partis passio. vt gustatiuū scilicet generis ponatur loco: nutritiua vero, siue al-
 trix animæ vis, differentie vicem obtineat: quasi dicere velit philosophus quòd sapor est passio partis
 animæ gustatiue quæ ad altricē siue nutritiuā illius ordinatur partē. Cæterū etsi profecto ita se habeat
 res, primus tamen scriptoris modus & simplicior est, & Aphrodiseo placere videtur magis.

Sensus autem qui per externa fiunt ijs quæ gressu mouentur, vt
 olfactus, auditus, & visus: omnibus quidem quæ illos habent, sa-
 lutis insunt gratia, vt præsentiendo alimētum conlectentur, ma-
 læque & perniciofa fugiant.

Tactus, vt visum est, & gustatus, omnibus sine controuersia animalibus communes & necessa-
 rij apparent esse sensus: reliqui autem qui externis fiunt medijs, visus scilicet, auditus, & olfa-
 ctus, non omnibus sunt communes animalibus, vt in cōmentarijs de anima est demonstratū,
 sed illis videlicet quæ eo in genere perfectiora nobilioraq; esse censentur: & quibuscūq; insunt, illis sa-
 lutis nimirū causa inesse percipiuntur. Quæ etiam per loci differentias mouentur animalia, visu ma-
 nifestissime indigere comprehenduntur, vt sibi cauere possint: ne dum ambulant, aut aliquò corruāt,
 aut ad quippiam sanè offensent, seu temere illis occurrant quæ ea perdere possint. Olfactu quinetiam
 indigere videntur, vt peculiaria eo modo alimenta discernere & sumere valeant, & ab extraneis absti-
 nere. Auditus præterea illis est necessarius ad salutē. Multa enim per sonitus & voces sentiunt & præ-
 cauēt animalia. qui si non essent, aut non præsentirentur, facile profecto illa hostibus occurrerēt suis, à
 quibus male haberentur. Sonitu quinetiam & vocibus pleraq; naturalium genera de peculiaribus sa-
 penumero admonentur alimentis. multa namq; ex eorum numero quæ carnibus vesci nata sunt, ex so-
 no siue stridoris crepitu aliquo animalia illa adesse percipiunt, quæ sibi ad escam naturaliter sunt ac-
 commodata & idonea, ad quæ auditione mouentur præuia, vt inde alantur, & se conseruent. Ad sum-
 mam, vniuersi (vt patere potest) sensus ad animalium salutem conseruationemq; à prouida rerum na-
 tura salutariter sunt constituti.

His etiam quæ prudentiam habent, boni gratia insunt. multas
 enim significant differentias ex quibus intelligibilium agenda-
 rumque rerum prudentia comparatur.

Cum omnes quinq; sensus (vt retro visum est) non nihil omnibus ad salutem conferant anima-
 libus: illorum certe quidam multum quantum prudentiæ etiam conferre videntur, animalibus
 inquam quæ de perfectiori sunt nota, & quæ rationis & prudentiæ participare possunt. Quam-
 obrem non solum necessitatis causa illis assignati esse videntur, sed etiam ad meliorem vitæ & essen-
 di statum. Multas enim rerum (vt ait) nobis indicant differentias & varietates, ex quibus intelligibiliū
 sanè & agendarum rerum prudentia in nobis efficitur. Hoc autem de visus & auditus sensibus intelli-
 gere sanè videtur, vt paulo etiam post nominatim de illis explicabit. Quòd autem sensus isti actionū
 contemplationumq; nostrarū ex diuersarum perceptione rerum prima nobis præstent initia, vel inde
 clarissime patere potest. visibilium enim differentie rerum mouerunt homines ad contemplationem
 conseruationemq; tenebrarum & lucis, id est dierum & noctium: ex quibus veluti à profundissimo
 exciti somno mortalium animi, ad horum inuestigandas perscrutandasque effectrices deuenerunt
 causas: vnde contemplatio de mundo, & de ijs quæ ab illo complectuntur omnibus, nimirū originem
 habuisse videtur: in quibus postmodum statas rerū vicissitudines animaduertentes, noctiumq; & die-
 rum perennem eodem semper tenore processum, ad numerorum postea contemplandam essentiam
 (vt inquit Plato) perueniunt: videntes præterea nocturnum sydus Lunam non eodem semper splē-

Quomodo visus
 ad prudentiam
 facere videtur.

descere lumine, id eius lumē non esse propriū & peculiare cognouerunt, sed aduentitiū, & aliunde mutatum. Visu quinetiā, aëtorum ortus atq; obitus, figuratq; & reliquas in eisdem differentias contuiti, ad illorū peruestigādas naturas se cōuerterunt: quæ licet cōmunia sint sensilia (de figuris loquor & motibus) à diuersis enim percipi possunt sensibus: quia tamen omnia corpora ideo vidētur, quia quēpiam in se habent colorē, sensili intercedente proprio sensilia cōmunia percipere potest visus: quēadmodum etiam cæteri sensus. Auditus enim solo strepitu & sono ipsam dignoscit magnitudinem, necnō numerum & motū, quia huiusmodi sensilia cōmunia cū sono percipere animaduertitur. Quæ profecto rerū contēplationes (vt illuc vnde egressi fumus, reuertamur) à sensu visus in hominū excitē mētibus, illorū nimirū animos ad primæ etiā causę contēplationē ascendere fecerūt, quæ omnibus post se entiū generibus motionis ordinisq; primū est principiū. Et hæctenus de intelligibiliū prudētia in nobis ex sensu visus excita & effecta dictū sit: reliquū est vt de prudētia quę in rebus gerēdis versatur, ea quę ab eodem visus sensu hominibus sunt cōcessa, breuiter etiā percurramus. Opera igitur & actus nostri cū in sensilibus sanē versentur, & singularibus quæ visu cōprehēdi dignoscere possunt, ex frequēti certe illorum diutinaq; animaduersione, ex qua experiētia nascitur, in nobis profecto gerendarū rerū prudētiam producant & ingenerāt. Cū enim longa & iugi obseruationis opera in sensilibus quibusq; vtilia & inutilia, salutaria quinetiā & perniciofa animaduertimus, ex ijs vniuersalē quādam opinionis sententię vim in nobis colligere cōfirmareq; poterimus: vt alia quidē eligenda esse proculdubio ducamur, alia vero esse fugienda & declinād. omni ope contēdamus. Ex quibus prudēs nimirū in nobis cōsultatio innascitur, per quā de rebus gerendis recto mētis examine postmodū iudicare possumus. Pulchri præterea ipsius & turpis cōsideratio, ex pulchrorū turpiūq; cōtuitu corporū in nobis proculdubio efficitur. Ex quo pulchrū quidē in omnibus æque amādū esse ducimus: turpia vero omnia abominamur, & odio habemus. Quæ autē auditus etiā vtilis sit & cōmodus ad has duas prudētie species, manifestius sanē est q̄ vt pluribus explicari cōueniat. Cū enim auditus, vt alibi etiā dixit philosophus, disciplinę sit sensus, audientes nimirū percipimus & discimus ea quę cum ad rerū scientiam, tum ad morales virtutes pertinet institutiones. Per prudētiam autem hoc in loco intelligi volumus vel iudicium ipsum, vel indagatiōem inuentionemq; veri. eius enim virtutis id muneris est proprium. Vt enim inquit Cicero, quicunq; maxime perspicit quid in re quaq; verissimum sit, quiq; & acutissime & celerrime potest & videre & explicare rationem, is prudentissimus & sapientissimus rite haberi solet.

Quomodo auditus ad prudentiam facit

Quid signet prudentia? Cicero.

30 **H**orum autem ad necessarios vitæ vsus melior est visus, & quidem per se: ad intelligentiam vero per accidens auditus.

40 **C**onferens adinuicē & comparans visum & auditum philosophus, quos sensus prudentiæ plurimum conferre retro dixerat, in illis inquam animalibus quæ prudentiæ sunt capacia, hoc in textu quasi diiudicando subiūgit visum quidē ad necessarios animalium vsus vtilē esse magis. siquidem ea quæ per se visus cōprehendit & cognoscit, ad animalium salutē & cōseruationē faciunt maxime. immediatius namq; ipse ostendit visus & à longē magis quæ cauere & declinare debeat animal vt cōseruetur & permaneat, & rursum quæ prosequi conueniat & appetere, vt alatur & viuat. Visus quinetiam ipse ab ipsis mouetur rebus, cū auditus à factis immutetur sonorū differentijs, quæ nimirū res consequuntur motas. Cæterū cum tot visus habeat cōmoda, auditus nihilominus ad adipiscendas scientias plus facere videtur. hoc enim medio rerū cognoscuntur historiæ, quæ vitæ profecto instructrices sunt & magistræ. hoc disciplinarū à nobis hauriuntur præcepta, interueniēteq; auditu in mentis thesauro collocantur. Per accidens autē dixit meliorē esse auditum, quoniā per se quidē solorū percipit species sonorum, per accidens autem & ex consequenti sermones admittit, & rerum demonstrationes, quibus instruimur & docemur. Hæc autem ideo audiri dicuntur, quia cum sono certe semper fiunt aliquo.

50 **M**ultas enim differētias & multiugas vidēdi denunciat potestas, quando corpora omnia colore participant: quapropter & cōmunia per hanc sentiūtur maxime. Cōmunia autē appello cōformationē, magnitudinē, motum, statū, numerū. Auditus autē tantummodo sonorū differētias indicat: paucis autem & vocis: cū tamen per accidens ad prudētiam multū quantū conferat. sermo enim audibilis existēs disciplinæ est causa, non per se, verum ex accidenti. ex nominibus enim cōstituitur. nominum autem quodcunq; signum est, quamobrem ab ortu utroq; sensu priuatorum cæci sunt mutis & surdis prudentiores.

b. j.

Quomodo visus
utilior est
auditu.

Ostendere vult hoc in loco Aristoteles quòd visus quidem per se utilior & melior est auditu, & e contra auditus visu melior & comodior est per accidens, cum ad prudentiam & disciplinas omnes ex accidenti plurimum conferre percipiatur. Primum autem hoc in loco ostendit philosophus quòd visus sit auditu melior. nam multiugas, inquit, visus rerum differentias nobis annunciat & ostendit. cum enim peculiare visus obiectum sit color, omnia autem vel colorata sunt corpora, vel coloris habent initia quaedam: quod ideo dictum est, quoniam perspicuorum natura corporum, que diaphana greci vocant, nullum sane habet colorem: que vero perspicuitatem habet & lucem, que omnium sunt cause colorum, initia colorum & principia iure & merito habere dicitur. Nam verus color, ut videbitur, perspicui actus est terminati. Cum igitur omnia corpora sint colorata, omnimodos cernens & percipiens colores visus, iudicare profecto & rite discernere potest quanam sibi convenientia sint & salutaria, & e contra que perniciosas afferant, & inimica existant: ut illa quidem prosequi & adipisci valeat, hæc autem declinare & fugere possit. Plurimas igitur rerum differentias non ab re deprehendere censeatur visus, cum omnia (ut diximus) corpora ut colorata sunt, facile intueatur. Ex quo etiam patere potest sensum hunc inter reliquos sensus communia sensilia maxime sentire & percipere. Cum enim inferiora omnia corpora superioraque comprehendat maxime, illa inter alios precipue sentire potest sensus. magnitudo enim & figura, & motus & numerus primo & proprie in corporibus reperiuntur. In rebus enim que numerari possunt, numeri primo deprehensa est natura. Numerari autem possunt illa quecumque sentiri possunt. Quæ (ut diximus) omnia visus cognoscit & iudicat. Ex visu igitur, ut retro dictum est, maxima animalium generi est comoditas, & præcipua utilitas. Hoc autem non solum in iis que ratione utuntur animalibus animaduertere licet, sed in ratione etiam carentibus omnibus visu duntaxat præditis. Auditus autem cum non multas rerum differentias cognoscere faciat, solas enim sonorum strepitusque diuersitates auditus percipit, & de illis iudicium fert, non adeo utilis & comodus esse censetur iis que illum habent, ut visus. verum is sensus in animalibus ratione præditis non solum sonorum diiudicat rationem, sed etiam vocum sermonumque indicamenta cognoscit. Quoniam autem sermo audibilis existens in causa est ut animal disciplinæ particeps fiat: sermo vero sonus quidam est, vel non sine sono: ideo per accidens auditus in nobis scientiarum omnium non immerito causa esse censeatur. Cum enim sermo auditu comprehendatur, qui ex rerum nominibus componi consistatque perhibetur: nomina autem siue rerum vocabula, signa nimirum sunt rerum extrinsecus animæ notionem positarum: per sermonem proculdubio illarum in nobis disciplinæ scientiarumque comparantur. Quo in loco aduertere nos Alexander iubet, quòd auditus in nobis sermones ex accidenti iudicat & comprehendit, quoniam omnes æqualiter quidem audimus, non autem æqualiter omnes prolata & audita intelligere & cognoscere valemus: neque omnes sane linguæ unius & eiusdem idiomatis loquimur formula. quare obrem sermo, qui disciplinarum in nobis est causa, per accidens est audibilis (ut ita dicatur) & non per se. Non enim ut sermo auditur, sed ut sonus. Quòd autem ad prudentiam magis faciat auditus quam visus, signum est, inquit philosophus, quòd videmus cæcos natos prudentiores surdis & mutis. Addit autem mutis, quoniam omnis a primo ortu surdus, necessario est mutus. conformare enim sermones, qui arbitrato significant nostro, haudquaquam potest surdus. Cæterum cum istuc quidem (ut dictum esse) certum & verum esse deprehendatur: ad doctrinas tamen, contemplationumque notionem, que hominum inuentioni adscribuntur, & quas quisque ex sese repertas peperisse dicitur, plus conferre visus quam auditus non immerito censeatur. Ex rerum enim visu perceptarum admiratione ad philosophandum primi devenire homines, & non ex aliqua sermonum auditione.

Quomodo auditus per accidens magis ad prudentiam faciat quam visus.

DE facultate igitur quam unusquisque habet sensus, dictum est prius: verum in quibusnam corporis nati sint fieri sensiterijs, nonnulli sane in ipsis corporum elementis id quaerunt. cum autem non possint quinque ad quatuor deducere sensus, de quinto optare videntur.

Cum sensibus ipsis duæ sane res deferuere cernantur, potentia scilicet quas cum virium, tum potestatum siue facultatum vocabulis sæpenumero appellare consueuimus, & instrumenta que sensiteria vocauimus: de ipsis quidem potentijs in commentarijs de anima se pertractasse dicit philosophus. quare obrem consequens doctrinae merito series esse videtur, sensiteriorum naturam explicatamque recensere: quod hoc facit in loco. necessarium enim est illi qui de communibus animalium operibus est verba facturus, que consideratio (ut retro dictum est) statim doctrinam de anima iure consequitur, non solum de potentijs & facultatibus, sed de ipsis etiam instrumentis explicare & docere: quoniam cum communes animæ corporisque ministri sint sensus ut ad ipsam vergunt spectantque animam, de illorum viribus in commentarijs de anima abunde est pertractatum. Ut autem idem corpora etiam decernunt quaedam quibus utantur, & in actum exeant, id est illa que sensiteria appellamus, recta doctrinae via mox de ipsorum natura merito explicari debet. Id igitur in præsentia explere intendens philosophus, dicit quòd nonnulli qui ante ipsum de sensibus sunt loquuti, unumquodque sensiterium elementorum singulis conati sunt assignare naturis. Cum autem numero quinque sint sensus, rerum vero elementa solummodo quatuor: nullam rationis inuenientes viam quonam modo quinque ad quatuor rite conferri possent.

sent, illisq; bene quadrare, optare visi sunt, & voto magis, quam re ipsa & veritate perquirere, ut quinquam quādam corporis naturā, cui quintum nimirum adscriberent sensum, reperire possent. Hoc autē dicere videtur philosophus, ut Alexander hic inquit, propter opinionis modū qui hac de re in Timæo tangitur, quæ Pythagoreorum sententia esse perhibetur, & a Pythagorico nimirum Timæo recensetur. Dicit enim eo in loco olfactuum & odorum genera mixtam quādam habere naturā, & ex duobus quodāmodo cōstare generibus. cum enim aër trāsmutatur in aquā, aut cōtrā aqua in aërem vertitur, mediā illam intellectu potius q̄ deprehensam naturā ipsis sanè assignari odoribus, quæ aëre quidem corpulentior est & densior, aqua autē tenuior & subtilior. Erit igitur de illorum sententia quintum corpus illud quod olfactui nimirū adscribi possit, ceu fumida quædā euaporatio. nam de alijs quatuor visum quidem igni, auditum autem aëri, gustatum aquæ, & tactum terrę proculdubio assignauere.

Verū omnem visum ad ignem pertinere volunt, quādo passio- nis cuiusdam ignorant causam. constricto enim & cōmoto oculo præfulgens apparet ignis. id autem in tenebris accidere solet, aut palpebris superinductis. fit enim tunc etiam in tenebris.

Ad visum specialiter hoc in loco accedit philosophus, quem sensum igni attribuissē visi sunt prisci. hoc autem iccirco, inquit, quoniam accidentis cuiusdam causam ignorabant, quæ ab ipso posthac luculenter assignabitur. Id autem accidens huiusmodi esse percipitur, si oculus comprimitur, & ab extrinseco quopiam fortiter citiq; commoueatur, claritas certe quædam splendescēs, & quasi ignis apparet fulgor. Id autem fit aut noctu, inquit, & in tenebris: aut clausis conuiuentibus que oculis, nam illo etiam modo tenebræ fiunt, & in opaco est oculus: quæ res illis nimirum persuasissimè videtur quòd visus instrumentum igni proculdubio assignari debeat.

Sed hoc ipsum alteram etiam habet difficultatem. si enim sentientem, & quippiam visu percipientem non contingit latere, necessarium certe est, se ipsum conspiciere oculum. cur igitur id quiescenti non accidit?

Istuc, inquit, quòd confricato oculo ignis splendescere videatur, alteram etiam difficultatem & dubitationis ansam sanè excitare videtur, quasi hoc admittens accidens, verum dubitationem afferens quandam ijs etiā qui visum ex igne non constare asseuerauerūt. Aut, ut inquit Alexander, cum pleriq; ob hanc dubitationis difficultatem persuasi aut coacti sint credere & concedere visum ex igne constare: philosophus hoc voluit in loco, ne posthac deciperentur errarentq; homines, huius solutionē dubitationis afferre. Est autē difficultas & dubitationis modus quē adiungere videtur, huiusmodi. Si nō cōtingit latere se ipsum quēpiā sentientē & cernentē, ut videat scilicet, & nihil videat, visus tunc vidēs necessario seipsum videt & cernit. Tunc enim nihil adest præsens occurritve aliud quod ab ipso cerni queat. Si autē ipse se ipsum videt: non immerito quispiā dubitare poterit cur visus, siue illius quiescens & non commota vis seipsam non conspiciat, commotis autem & confricatis oculis id ipsum facere percipitur, & seipsam videre. Quo in loco recte profecto nos D. Thomas admonere videtur, cum dicit dubitationē hanc ad homines sanè illos spectare qui visus sensiterium igni adscribebant. Ex Aristotelis nanque principijs nullum hac de re dubitatio eiusmodi habet locum. Cum enim sensus de illius sententia sit in potentia ad ipsum sensibile, summa certe necessitas est ut per quoddam mediū ab ipso immutetur sensibili. vnde sensibili re super sensum posita, nullum effici posse sensum ipse vult, ut in commentarijs de anima est ostensum. Verum de illorum sententia quos in præsentia reprehendere vult philosophus, visus & alij etiam sensus dum actu tales existunt, sensilia percipere censentur. Actu autem eiusmodi existere, est sensilibus esse similes, & principiorum habere naturam. & iccirco de illorum sententia visus sensiterium ex igni constabat: conclusioque sequebatur illa, ut prædicto modo ignem oculus cerneret. Quamobrem integra adhuc philosophi restat dubitatio, cur quiescens & incommotus oculus ignem nusquam cernat, cum alioqui commotus illum cernere dicatur.

D. Thomas.

Huiusce autem rei causæ & dubitationis, & cur visus ignis esse videatur, hinc sunt accipiendæ. Læuia enim in tenebris nata sunt fulgere, non tamen lucem facere. Id autem quod in oculis nigrum appellatur, & mediū est, læue esse apparet. Id autem cōmoto appa-

b. ij.

ret oculo: quoniam tunc accidit vt vnum quasi duo fiat. Istuc autem celeritas efficit motionis, vt appareat diuersum esse a vidente id quod cernitur. quamobrem non fit hoc, nisi celeriter & in tenebris fieri contingat. Læue nanque in tenebris natum est splendescere, vt piscium quorundam capita, & sepiæ atramentum. Et oculo tarde cōmoto nō contingit vt simul appareat duo & vnum esse, videns, & id quod cernitur: eo autem modo, ipse se ipsum cernit oculus, ceu in quodam repercussu.

Cum retro (vt vidimus) duas commouerit quæstiones Aristoteles, hoc in textu sub manu (vt aiunt) vtraque soluere aggreditur, illā scilicet priorem cur visus appareat igneus esse commoto in tenebris oculo: & alteram, cur visus seipsum conspicit & cernit cōmoto & confricato oculo: qui alioquin eo quiescente se ipsum haudquaquam cernit. Cæterum quædam prius huc spectantia in præsentia præmittere videtur, de quibus in commentarijs de anima præclaros fecerat sermones. sunt autem eiusmodi, quod læuia scilicet & bene tersa corpora in tenebris fulgorem quendam ex sese emitere solent, quoniam eminentes neque depresso habent partes, sed vno tenore constantes, quæ sibi inuicem officere non possunt. A modico igitur luminis radio excitata, à quo nusquam priuatur omnino aër, fulgere & splendescere percipiuntur, non tamen lumen emittere solent. eiusmodi enim in tenebris cōspicere possumus corpora, non tamen illorū causa alia cernere valemus. Huiusmodi autem nigrum esse oculi, quam pupillam vocāt, manifeste apparet. politum namq; & læue & tersum est, & propterea bene fulgens & splendescens: quam ob rem visu facile deprehēdi potest. Ex quibus primæ ad ductæ quæstioni clara sanè patere potest responsio, quod videlicet si noctu oculus & in tenebris confricatus & commotus resplendeat, non iccirco igneum esse visum existimandū est. alia namq; melior & verior illius fulgoris est causa: pupillæ scilicet læuitas. Quāobrem autem is cernatur splendor cōmoto in tenebris oculo, qui tamen illo quiescente non apparet, quæ secunda fuerat quæstionis difficultas, inde animaduertere licet: certum est in tenebris, aut conclusis etiam oculis (quoniā eo etiam modo sūt tenebræ) pupillam videri posse. hoc autem iccirco, quia læuis est (vt diximus) & polita. videt autē seipsam dum mouetur, & non dum quæta manet: quoniam visus, vt sensus est omnis, cum ex illorum sit numero quæ ad aliud dicuntur, ad alterum quiddā certe relationē habet. Donec igitur solitaria & vna permanet pupilla, nihil omnino cernere potest. quādo autem confricatur & commouetur, in celeri illa festinaq; agitatione, translationisq; modo, illius commutatione partium vnica existens duo quodammodo fit, videns scilicet & visa: visa quidem in cōmutatione translationeq; illa, videns autem in suo ad naturalē locū reditu. Dū quiescit igitur & manet, quia vna est, haudquaquam se videt. hæc enim est qua videmus, nō quā videmus. dū autē celeriter mouetur, & huc illuc trāsfertur, ad locū statim rediēs suū, nimia celeritate videns fit, & visa. offendens enim fulgorē illum quē ipsa translata quodatenus effecerat propter repentinā motionis suæ celeritatem, adhuc constātem & integrū, & illum ceu ab alio effectum cernens, se ipsam cernere dicitur, tanquā si in peculiari perstans & manens loco, alterius cuiusdā corporis ibi compertū cerneret lumen. Hoc autem oclusis nimirū cernitur oculis, & in tenebris accidit, quoniam nulla opus est externa luce vt tersa læuiaq; deprehendantur, cum ipsa per se causam habeant, vel potius in se gerant initia per quæ cerni possunt, ipsam scilicet fulgoris speciem, dummodo in diaphano, id est in perspicuo, qualis aëris est natura, esse reperiat. Cæterū hoc in loco nō oscitans sanè ambigere merito posset lector, quam ob rem scilicet hæc de qua loquimur pupilla, noctu & in tenebris non videtur ab ijs qui è regione positi ad illā intentis prospiciūt oculis, quēadmodum nonnulli ex ijs quæ fulgorem habere percipiuntur, videre contingit, quorum quædam ab ipso hoc recensentur in textu: piscium videlicet quorundam capita, & sepiarū atramentum, oculiq; insuper leonū & felium: quorū etiā de numero pupilla quædā sunt animalia quæ extremo cernuntur vere, æstatisq; principio, cicindelas nostri, λάρυριδας græci & πυρολαμπεις appellāt. Cui quæstioni hoc occurrēs in loco Aphrodiseus philosophus in causa esse dicit, ne pupilla hoc cernatur modo, cōtuentiūq; se noctu oculos moueat, ab illisq; cernatur in tenebris, superinductā pelliculam, quæ splendescenti pupillæ officere videtur ne extrinsecus pateat. non enim in omnibus, inquit, oculis illa similiter se habet pellicula: neq; eosdem ab omnibus fulgores læuibus & deteris corporibus æque reddi & prouenire existimandum est. Verum alia etiam via industrius & quæsitō animus hac de re merito ambigere posset, quoniam modo res eadem videns & visa ob translationis (vt ait philosophus) celeritatē esse potest, quasi alia fiat & alia? Si enim is qui cernitur fulgor, pusillo etiam temporis spatio permanere & restare posset dum trāsfertur pupilla, & alia illius pars in alio diaphani reperiretur loco, existimari forsitan iure posset visum in proprio reuersum loco, & existentem in peculiari naturæ suæ situ, offendere passionem illam, id est fulgorem, eo loci vnde diductus fuerat, adhuc restantem, & illum cernere. verū quoniam id fieri nō posse videtur, neq; enim alijs id accidere percipimus corporibus quæ fulgorē ex sese reddūt, sed potius corpore splendido remoto illius subito cessare fulgorē. Et non solū in fulgētibus hoc accidere percipitur corporibus, sed in omnibus etiam visilibus: quoniā nullus in diaphano passiuē recipitur color:

Quæstio.

Solutio.

Dubitatio.

neq; quod perspicuū est magis in luce etiā ipsa hoc euenire percipimus. simul enim in diaphano cessare videtur lux cum luminoli cessatione, remotioneue corporis ad cuius præsentiā erat lux. Si igitur in omnibus id verum indubitatumq; esse apparet, quoniam pupilla poterit modo in loco sibi naturali consistens, etsi celerrime ad illum sit delata, offendere residere ibi fulgorem qui in ipsa certe est, & cum ipsa nimirum simul moueri & transferri merito censetur? Quemadmodum enim simul esse non potest, & non esse in proprio & peculiari sibi loco, etiam si celerrime illam moueri contingat, cum omnis tempore indigeat motio: ita neq; poterit fulgorem qui in ipsa sanè est, conspiceret quasi in alio residentem loco. Dicendum igitur est, vt ab Alexandro hoc in loco recte dicitur, quod id quo cernimus corpus, id est ipsa pupilla, cum magnitudine non careat quadam, in sectiones nimirum & partes diuidi secarique potest. Non igitur existimandum est quod in eiusmodi visione vnum fiat duo, siue ex vno proueniant duo, perfecta inquam & absoluta: & idem, vt idē solitariū & vnicum, videns sit & visum. Hoc enim fieri non potest: verum recte fieri potest quod illius quora pars sit videns, alia vero pars quæ videatur: ita quod idem per diuersas sui partes & videns sit, & visum. Nam cum in oculi confricatione pupilla eo moueatur modo, vt neque secundum omnes sui partes in naturali consistat loco, neque rursus secundum se totam à proprio loci sui recedat situ: à vero non est absconū, id quod ex ipsa in proprio relicto est loco, per poros siue meatus qui recta ad primum sensiterium visiles transmittunt species, partis illius transmittere fulgorem, quæ confricationis motu à proprio diducta loco, quasi alia quædam esse censetur: eoque sanè modo pupillam & videre seipsam, & à se ipsa conspici & videri posse, nullum (vt arbitror) est inconueniens. Videt nanque se ipsam pupilla, quia suam conspicit partem vt aliud quippiam & diuersum, cum in alio existat cernaturque loco: quæ sanè pars loci mutatione proprii pro vidente effecta est visum. Quod autem hoc in casu pupilla non alium quam proprium cernat fulgorem, vel inde patere potest, quoniam non separatam quendam & stantem conspicit fulgorem, sed transcursum cernit quendam, & quasi transeuntem fulgoris speciem. Potest etiam fieri, inquit Aphrodisæus, quod confricationis illius motione pupilla totum loci sui naturalem exeat situm. cumque omnis in tempore fiat motio, in illius regressu potest pars illa quæ ad naturalem prior reuertitur locum, in illo constituta splendorem cernere partis adhuc extra proprium locum existentis, & ad illum nimirum festinantis: quam ob rem fulgor ille celerrime dilabi & transire percipitur. & hoc est, inquit Alexander, quod antiquiores illos nimirum decepisse videtur qui visum esse igneum sunt arbitrati propter fulgoris illam eo in casu apparentem speciem, existimantes omne splendescens & fulgidum igneum esse, quoniam ignis splendescit & fulget. Cæterum illam haudquaquam conuerti & recurrere, per sequelam manifestum sanè est, cum multa (vt diximus) sint fulgentia quæ igneam non habent naturam. Illud autem in litera, Ipse se ipsum cernit oculus, ceu in quodam repercussu: hunc habere videtur intellectum, quod videlicet ita est in hoc casu confricationis oculi, vt apparet in speculorum nitore, & in alijs etiam in quibus per radiorum repercussus, id est refractiones & reflexiones ipse se ipsum cernit oculus. In illis enim id quod vnū sanè est, vt duo existit, id videlicet quod repræsentatur, & est imago illa quæ in speculo cernitur, & illud à quo ea efficitur imaginis repræsentatio: & id profecto est quod videt. nam quod oculi pupilla non examussim & secundum omnes sui partes eodem existens in loco cernere & videre possit, manifestum certe est ex Strabonum videndi modo, & ex ijs qui distortas sanè & peruersas oculorum habent acies: qui licet peruerse videant, vident tamen.

Solutio.

Quoniam si ignis esset, vt dicit Empedocles, & in Timæo scriptum est, & videndi ratio contingeret exeunte quasi ex laterna lumine: cur nam in tenebris non cerneret visus? Nam dicere in tenebris restingui exeuntem visum, vt Timæus asserit: vanum est omnino. Quænam enim luminis est extinctio? Restinguitur nanque aut in humido, aut in frigido calidum & siccum, cuiusmodi ignis esse videtur qui in carbonaceo est genere, & ipsa flamma: quorum neutrum lumini inesse videtur. Si autem inest quidem, verum quia leuiter, nos latet: oportebat profecto per diem, & in aqua lumen restingui: in glacie vero maxime tenebras fieri. Flamma enim & ignita corpora istuc pati percipiuntur. Nunc autem nihil accidit huiusmodi.

Cum ostendisset nobis causam philosophus cur commoto & confricato oculo splendor quidam in tenebris appareat, propter quod accidens nonnulli priorum (vt retro dictum est) visum ignis elemento adscribere: in præsentī declarare aggreditur textu quod neq; fieri potest vt visus ex

igne constet, hoc taxans in loco Empedoclem & Platonem, qui huius opinionis & sententiæ assertores sanè fuisse videntur: vt de Timæo etiam Locrensi intelligatur, cuius philosophiæ modum insecutus est Plato. qui profecto viri cum visum ipsum igneum esse dixerunt, tum ipsum videndi modum in animalibus effici, quoniam ab illo exiens procurrat lumen, vt ab accensis facibus, & à lateris cornu lux exire solet. Si enim, inquit philosophus, visio hoc fiat modo, quid intercedit causæ cur in tenebris non videamus, & noctu cernere nobis non concedatur? consentaneum enim foret vtique noctu videre posse animal, si quidem igne constat visus, & à sese nimirum iaculatur lumen. Tangit autem hoc in casu non videndi causam, quam in Timæo suo scriptam reliquit Plato: illamque futilem & vanam esse conatur ostendere. Ait enim vir ille quòd ab oculi pupilla procurrens lumen cum exiens offendit & inuenit exterius in aëre lumen, confortatur quidem, & vegetius redditur, permixtumque mox illi ceu cognato & comparati, in causa sanè est cur cernere possit animal. Quòd si noctu exeat, circumfusus certe miscetur tenebris, & in continentem aërem incurrens diuersum & disparem, concidit nimirum, & extinguitur. Cæterum fortasse non erit malū hoc in loco vt vniuersa melius isthæc animaduerti possit res, Timæi textum ad verbum expressum apponere: qui hoc ferè se habet modo:

20
 22 Ignis certe illius qui non adurit quidem, sed illuminando suauiter diem mundo aduehit, participes
 23 oculorum, orbis dii fecerunt. Intimum siquidem nostri corporis ignem huius ignis germanum synce
 24 rursusque per oculos emanare voluerunt, in quibus leuis congestusve vbiq; ignis huiusmodi sit, sed per
 25 illorum duntaxat solidiorem angustamque medietatem ignis purior euolet: crassior vero cohibeatur.
 26 Itaque cum diurnum lumen applicat se visus radio, tunc ea duo inter se similia concurrentia atque com
 27 mixta, quò oculorum diriguntur acies, ibidem in vnius iam domestici corporis coalescunt specie, vbi
 28 cunctaque videlicet tam interni quam externi luminis fit concursus. Totum igitur hoc ob similitudinem
 29 eadem sortitum passionem, cum quippiam aliud tangit, vel ipsum ab alio tangitur, motum huiusmo
 30 di ad omne corpus, perque id ad animum vsque diffundens, censum efficit qui visus vocatur. At postquam
 31 in noctem discesserit cognatus ignis, visionis radius euanescit. nam in aërem sibi dissimilem erumpens
 32 permutatur atque extinguitur, cum nullam habeat cum proximo aëre splendore carente, vt pote ignis,
 33 naturæ communionem: iccirco videre desinit, somnumque inducit. Hæc Timæus. Cæterum quòd
 isthuc absurde dicatur, & quòd à circumfusus tenebris lumen ab oculis exiens non extinguitur, ostēdit
 per modum quæstionis interrogans philosophus quænam sit luminis ipsius extinctio. Certū enim
 & indubitatum esse inquit quòd calidum & siccum, id est ignis, interiri & extingui ab humido & frigid
 34 idi natura natum est. Contraria nanque à contrarijs corrumpuntur & intereunt, veluti in ignitis car
 35 bonibus & lignis ignem & flammam ab aqua frigida humidaque natura restingui videmus. quorum
 neutrum, inquit, lumini inesse percipimus, id est neque ignem, neque flammam. Non extinguitur igitur
 36 lumen à frigido, neque ab humido. Siue vt alio hæc litera exponatur modo: quorū neutrum lumini in
 esse videtur: illorum scilicet à quibus ignis extinguitur. neque enim ab humido, neque à frigido lumen
 37 extingui percipitur: ita vt intelligatur illud, neutrum illorum lumini inesse videtur, id est à neutro illo
 rum lumen patitur, à quibus videlicet ignis extinguitur. sunt autem illa, frigidū, & humidum. Si autē
 lumē exit ab oculis, nec extinguitur in tenebris, sed hebes fit, & imbecille redditur, & iccirco nos later,
 & hanc ob causam non fit visio, cum debile videlicet & mancum sit lumen illud, & neque coalescat,
 38 neque ab externo comparati & cognato iuuetur lumine: per diem, inquit, & in aquis necnon in glacie ex
 tinguetur magis, in quibus sanè temporis constitutionibus frigidum & humidum à quibus hebescit,
 & imbecille redditur id lumen, fortiora sunt & valentiora, quam sint in tenebris. Hoc autem cum non
 39 contingat, & minime fiat, certum sanè esse constat, id quod exit ab oculis, in tenebris ab illarum hu
 miditate & frigiditate haudquaquam extingui & interire posse. cernit igitur in tenebris animal. quod
 sanè voluit Plato. Fertur autem huius textus alia etiā litera, quæ, vt inquit Alexander, cum clarior &
 40 rectior est, tum sequenti etiā textui accommodatior, hoc se habēs modo: Quorū neutrum circa tenebras
 apparet. quæ hunc habere videtur sensum: quorum neutrum, scilicet neque frigidum, neque humidum,
 circa tenebras esse apparet: aut si sunt parua & imbecilla, verum talia quæ tamen valeant lumen ex
 41 tingui, quia scilicet tenue est & hebes, & quod facile pati possit: interdum hoc, & in aquis & glacie ac
 cidere videretur magis. quod tamē fieri non animaduertitur. Non igitur lumen ab oculis exiens & pro
 42 currens restinguetur in tenebris. Si autem illo non extincto necesse est videre, inquit Alexander, si ex
 43 tramittatur lumen: non videmus autem in tenebris: non extramittitur igitur lumen illud, neque per
 splendoris (vt aiūt) exitum videre contingit. Quòd autem tenebræ non sint frigidæ neque humidæ
 suapte natura, à quibus duabus nimirum rebus ignis lumen extingui natum est, manifeste patere pos
 44 test, inquit ille, quoniam in arenis & calidissimis regionibus & siccis maxime locis non minus sūt
 tenebræ, quam in locis contrario se habentibus modo: quæ tamen loci, vt patet, natura neque frigidæ
 neque humidæ esse possunt. Cæterū quoniam occasione hic à philosopho sumpta, peculiaribus quibusdā
 45 rationibus redarguere conatur Aphrodiseus illorum sententiam qui visionem radiorum procursum ex
 trinsecus fieri voluerunt, illius hoc in loco nihil (vt arbitror) prohibet rationes adducere. Si enim, in
 46 quit, igniti luminis procursum & effusione in animalibus fit visio: ea quæ sub aquis sunt, nimirum
 non cernerentur. Atqui in fontibus ad vadum perspicuis lapilli clare cernuntur, & in lympidis
 etiam lacubus natantes pisciculi. Per exitum igitur aut extramissionem igniti luminis haudquaquam
 fit visio. quoniam modo enim, inquit, igneum illud lumen aquam intrare poterit, & non restinguitur

Timæi textus.

Alia textus
Metæ.

Digressio.

Quòd visio
non fit extra
mittendo ra
dios, Alexan
dri rationes.

Præterea hebes illud & imbecille lumen ab oculis exiens, rationabilius, inquit, interdium quam noctu exingui par est. quod Timæus negat. cernere enim licet paruos ignes & exilia lumina à magnis: & excellentibus euanescere & interire splendoribus. officitur namq; candelæ lumen à solis lumine: & quæ noctibus ex sese lumē reddunt corpora, die aut nō fulgent, aut obscure admodum & debiliter nitent. Quāobrem rationabile magis est, inquit, si per luminis extramissionē visio fieret, vt noctibus potius q̄ interdium animalia cernerēt. quod quia fieri non cōtingit, neq; visionē certe per procurrētes fieri radios vero est cōsentaneum. Hæc Alexander. Cæterū quoniā hoc in loco Aristoteles & Alexander & plerique alij Peripateticorum, iniuria me equidem (vt arbitror) Platonem taxare videntur, & visionem de illius sententiā effusione igniti fieri luminis per oculorum pupillas emicantis, constanter asseuerāt: idq; illi imputare contendunt, quod vir ille haudquaquam sensisse videtur: veritatis gratia, quæ à viris philosophis numinis (vt aiunt) instar semper est colenda, nonnulla in medium afferre decreui, quæ cum Platonis hac de re indubitatam explicabunt sententiā, tum Aristotelis Alexandriq; retro adductas rationes verba magis carpere, quam illius viri sensum reprehēdere & labefactare clarissime (vt opinor) ostendent. Ad manifestiorem autem huiusce rei ostensionē de visionis modo ex antiquorū sententiā nonnulla sunt altius repetenda. Duo apud antiquiores philosophos, quorū aut ex peculiaribus commentarijs, aut ex aliorum historijs dogmata cognita habemus, de videndi ratione & modo principales fuere sententiæ. Nanque alij per receptionem quandam intrinsecus siue specierum, seu imaginum quarundam, & idolorum à sensilibus emanantium rebus, visionem fieri voluerunt. Alij vero per effusionem & excursum siue spirituum splendidorum & illustrium, seu luminosi cuiusdam radij & vitalis ad visiles vsque res extenſi, & illas contingentis, videndi in animalibus actum effici asseuerauerunt. Vtrique autem, & ij qui per emanationem, & illi qui per interius assumptionem, videndi opus fieri voluerunt, bifariam sunt diuisi. Nam vel per materialium corpulentarumque rerum cum influxum, tum effluxum id effici censuerunt: vel e contra per spiritualium materiaque carentium rerum ingressum aut egressum animal videre dixerunt. Et in ijs, omnium ferè quos vidimus, aut ab alijs sanè percipimus philosophorum veterum de videndi ratione & modo omnes nimirum colligi possunt opiniones. Verum vt enucleariis ex ipsæ cum assertoribus etiam explicentur suis, animaduertendum est Pythagoram Samium primum, quod sciam, Pythagoreosque ferè omnes, quorum tum in vniuersa Græcia Asiæque tractu, tum in ea etiam Italiæ ora quæ ab illis magna est Græcia appellata, celebre venerandumque semper fuit nomen, visionem semper fieri voluisse per visui cuiusdam luminis reflexionem, & retro vnde exierat, recursum, postquam res visiles offendisset. huiusmodi enim lumen ab oculis exiens, & recta ad visilem vsque rem procurrens, illius sanè occurſu repercussum, ceu à denso quopiam & terſo corpore, vibrari, & in se redire, rursusque ad oculos ferri, eorum quæ contigisset integras seruans imagines, voluerunt. Ad summam, simile quiddam esse isthuc visionis opus dixerunt, ac si quis ad quippiam suam extenderet manum, rursusque illam ad se retraheret, & ad humerum reuocaret. Democritus autem, & Leucippus, necnon Atheniensis Epicurus, à rebus quibusque per tenues corporum poros & meatus materiales quasdam effluere dixerunt imagines, quæ ad prænitum certumque medijs instantis spatium non solum corporis qualitates conseruarent, sed formas etiam & figuras integras custodirent & retinerent: quæ postmodum per occultos videntis ingressæ meatus, non solum visum, sed fantasiam etiam ipsam ad se dignoscendum percipiendumve efficaciter excitarent & mouerent. Empedocles autē Agrigentinus, cū simulacra illa & imagines extrinsecus illatas (vt Democritus & Epicurus voluerūt) tum exeuntes ab oculis radios, & visile rei superficiē ceu manu cōprehendentes, visionis in animalibus esse voluit causas. Cui Hipparchus Nicæus astipulatus sanè esse videtur, qui vidēdi actum per visiuos quosdā radios ab oculis exeuntes, & totam visilis rei superficiem ceu manu comprehendentes, & eiusmodi apprehensionem visiuæ facultati subministrantes & nunciantes, visionis effectricem esse causam asseuerauit. Chrysippus autem, & vniuersa ferè Stoicorum natio, à principali animalis parte, quam ἡγεμονικὸν illi appellant, & cor esse volunt, visiuum quendam & igneum ad oculorum vsque pupillam procurtere spiritum voluerunt, qui turbini cuiusdam figura, quem conum vocant, inde postmodum profiliens, circumfusum percutit aërem, & ad rem vsque visilem cum illo tendere nititur: & si quidem cognatum siue similem illum forte offenderit, clarum inquam & pellucidum, rem proculdubio totam vt est percipere illum & videre posse dixerunt. sin minus, aliud quidem non cernere visile, ipsas autem tenebras quadam sui claritate res persas & affectas tunc sanè conspiciere & videre asseuerarunt. Voluere namq; Stoici tenebras per se videri, quas alij ferè omnes philosophi ex consequēti & per accidens percipi posse dixerunt. Aristoteles autem, & Peripateticorū ferè omnium chorus videndi opus in animalibus fieri censuerunt per specierum visilium multiplicationem quandam & excrementiam in medio disposito & proportione correspondente, quæ visus sensiterium ingressæ illud afficiunt quodammodo & mouent peculiaris cuiusdam motionis genere, cuius finis & terminus immaterialis quædam existit species, quæ animæ iudicium excitat. Voluere namq; illi extrinsecus politas res in spiritum agere animalem, qui omnium sanè instrumentum est sensuum: cuius passionis (corporeus namq; is est) terminus immaterialis (vt diximus) est species, à qua rationalis vita postmodum excita iudicium nimirum profert suum. Qua de re quia plura in proloquijs nostris diximus cum de sensus principijs ageremus, hæc in præsentia cur

Platonis de
sensu de videndi modo.

Duo de videndi modo antiquorū sententiæ.

Pythagorei.

Democritus.
Leucippus.
Epicurus.

Hipparchus
Nicæus.

Chrysippus
& Stoici.

Stoici tenebras per se videri voluerūt.
Aristoteles & Peripatetici.

Plato & Academici.

Luminum
συναυγίαQuid est animam
sentientis similem
rebus.Pro Platone
ad obiecta.

sim dicta sufficiant. Plato vero Atheniensis, & omnes post illum Academici visionis actum cum Pythagora & Empedocle, & omnibus ferè antiquioribus consentientes, extramittendo fieri voluerunt, licet inter ipsos postmodum Academicos peculiare quaedam huius dogmatis diuersæque pululauerint opiniones: quas, quoniam ad propositam rem haudquaquam facere videntur, hoc in loco silentio præterens, ad Platonis explicandam sententiam, cuius retro verba ex Timæo inuertimus, me conuertam. Voluit enim diuinus ille vir in videndi opere ab oculis lucidos quosdam effluere & emanare radios, siue luminosos spiritus eos appellare maluit, corporeos quidem illos, cum de corpore exeant, verum tenues admodum, & pellucidos, ita ut quodammodo inter corpoream incorporeamque naturam medijs recte existimari possint: hos in cognatum exeuntes aërem, actu inquam lucidum & perspicuum, quadantenus cum illo ferri, ab eoq; foueri, & robur capere. Parique etiam modo à visibili re in idem medium excerni exireque lucidos quosdam radiorum nitores. Luminis enim naturam omnes nimirum referunt colores, & lumina profecto quaedam esse censentur, qui prioribus complicati mistique radijs, & veluti in vnum per omnia consonans corpus coalescentes, apta quadam proportionis harmonia illam nimirum luminum efficiunt cōmitionem & complicationem, quam Academicis, nos corradationem dicere possumus, à qua per sympathiam quandam, naturæque concordiam, intrinsecus commotus spiritus, is scilicet qui sensuum est instrumentum omnium, vitæ id annunciat & indicat suæ: quæ affectionem illam siue passionem spiritus in immaterialem postmodum transferens speciem, animæ iudicium excitat, & ut illa in se latentem proferat rationem illi congruam speciei, nimirum efficit. Cum igitur animam de Platonis sententia sentiendis rebus fieri dicimus similem, non profecto eò dicimus, quòd ab illis quippiam accipiat anima, sed quoniam per illorum agere rationes censeatur. Et hæc sanè sunt quæ Plato de videndi modo, cum in Timæo (ut retro vidimus) tum in Sophista suo, & in commentarijs de republica sensisse videtur: quæ non modo non dissentire, sed eadem etiam esse ijs quæ hac de re Peripatetici voluere, cum in proloquijs nostris ostēderimus, non est cur eadē in præsentia repetere & inculcare contendamus. Ex quibus, ni fallor, manifestò cuius liquere potest ea quæ ab Aristotele & Alexandro contra Platonem hoc commentata sunt loco, nuda potius carpere & taxare verba, quàm illius aliqua in parte sententiam reprehendere & labefactare. Licet enim pellucidos illos siue spiritus, seu radios ignem esse dicat, & in aërem exeuntes tenebrosum, illos extingui & interire asserat, & consueto sermonis sui in ijs ut in alijs plerisque vitatur modo, non tamen ex illa ignis eos censet esse natura, quæ profecto cum contraria habeat frigidum & humidum, ab illis nimirum corrumpi & interire possit: sed ignis vocabulo intelligere vult lucidos illos & veluti calentes radios, qui vitalis spiritus actus existunt quidam, quibus nulla profus primarum qualitatum merito censetur esse contraria: sicut neq; ipsi lumini, quod splendidi & pellucidi corporis actus esse perhibetur. quam rem à principio statim retro dictæ ex Timæo literæ ipse declarat Plato cum ijs verbis scribit: Ignis certe illius qui non adurit quidem, sed illuminando suauiter diem mundo aduehit, participes oculorum orbis dii fecerunt. Quod paulo post etiam clarius ostendit, quando ignis loco, luminis & radiorum vocabulis ea in re vitur. Neq; mirum profecto alicui videri debet si in eiusmodi re ignis vsus est nomine Plato. vitalis enim spiritus, cuius illi actus sunt radij, totus splendescens, totus calidus est. quod ipse etiam in commentarijs de anima sensisse videtur Aristoteles cū scribit sensus omnes calido indigere, id est spiritu. sic enim legitimi omnes illius interpretes eum exponunt textū. Si igitur hoc in loco ignē pro lucido illo radio (ut par est) intellexerimus, & sensum magis quàm verba pensitare voluerimus, vniuersa profecto inter hos philosophos cessabit cōtrouersia, & dissidium facestet: & neq; frigida & humida ad videndū obstare poterit natura: neq; glaciēs, aquarumq; perspicui latices visionē interiment, nulli sanè contrariæ qualitati obnoxia: multoq; minus certe diurnum illi officiet lumen, à quo nimirum iuuari & foueri, vegetaq; & valens effici nata est. verum quoniā semel hac in re ignis vocabulo vsus est Plato, consuetoq; translationis modo: haud mirum alicui esse debet si visus etiam cessationem propter medijs non habilem cōstitutionē, tenebrarumq; offuscationē, illius interitum extinctionemq; appellat. quamobrem illis sui reprehendendi ansam nimirum præbuisse videtur. verum radij illi quos ignis vocabulo appellat, neque intereunt (ut diximus) neq; extingui possunt: sed officiuntur & cessant, non alio rationis modo, quàm clari iactus eiectioque luminis opaco interposito corpore impediri cessareq; percipitur. Nam de illorum ab oculis exitu, & quòd eocernant animalia modo, quod hoc etiam in loco reprehendere Aphrodiseus videtur, quoniam longiores accuratioresq; mox sermones habebimus, huiusmodi disquisitionis ratione ad id temporis reseruaata, eo vnde egressi sumus reuertamur, & ad philosophi literam deueniamus.

» **E**mpedocles autem arbitrari videtur, interdum quidem exeunte
 » (ut dictum est) lumine visionem fieri. scribit namq; sic. Ceu cum
 » quis progredi meditas, laternam præparauit, hybernā per noctem
 » ignis ardentis lumen accendēs, splendidum cornu, omnimodi obstaculum
 » flatus: quod ventorum quidem flantium dissipat spiritum: extrin-

» fecus autem extensum exiliens quantum procurrerit lumen, splendet
 » per pavementum indomitis radijs: sic qui in tuniculis constringitur anti-
 » quus ignis, subtilibus velis rotundam complectitur pupillam: quæ circū-
 » fluentis profundum continent aquæ: ignis autē exiliens extensius se por-
 » rigit. Et interdum quidem sic visionem fieri dicit Empedocles: interdum
 » autem per defluxus qui à rebus quæ cernuntur, fiunt.

Post enarratam examinatâque de videndi modo Platonis Academicorumque opinionem, Empe-
 doclis de visu sententiam in medium adducit philosophus: primoque illius incōstantiam taxat,
 qui aliàs quidem visionem fieri per lumen extra oculos exiens & emissum velit, aliàs autem per
 10 decisiones quasdam siue effluxiones, quas vocat ἀπορροίας, à corporibus quæ sub visu cadūt, eandem
 fieri asseuerat: ponitque heroica hac de re illius carmina. namque certum est Empedoclem, sicut Parmeni-
 dem etiam & Melissum, antiquissimosque illos cum theologos, tum physicos, suam carminibus philoso-
 phiam conscripsisse. quæ carmina cum græce pronuntiata multum leporis habeant & gratiæ, & cum
 figurarum, tum sententiarum etiam splendoribus enitescant, nescio quomodo inuersa id omne amit-
 tere & deperdere videntur decus. studuimus tamen saluis semper sententijs pro virili nostra ad illorū
 etiam verba & dictiones, ut omnibus pateant magis, pedestri oratione peruenire, & styli nostri aciem
 dirigere & accommodare: quæ etsi illam elocutionis non attingit gratiam, à sententiarum certe verita-
 te non aberrare conatur. Vult igitur interdū Empedocles (ut philosophus dicit) visionē in animalibus
 fieri per radiantis cuiusdam ignis ab oculis effusionem, non aliter quàm a laternæ cornu prodire solet
 20 lumen cum quispiam illam preparans & cōcinnās noctu quopiā ire perrexerit: quæ certe laterna irru-
 entes ventorum arcet propulsatque procellas: subtilissima autem ignis pars à nullo prohibita & præ-
 dita exterius emicat & prosilit: & illud est vere lumē. Parique modo ab oculorū tunicis & velaminum
 inuolucris cōtentus ignis, ab externis quidē cōtrarijs immunis redditur: subtilissima autē & tenuissima
 sui parte foras exilit, & per illā animalibus videndi cōceditur facultas. Hæc vniuersa ferē Empedoclis
 carminū est sententiā, quæ hoc in textu interiecta quia longum sanē faciunt hyperbaton, id est amplam
 interpositionem: idcirco superiorem replicat philosophus literam, dicens. Interdum quidem sic visionē
 fieri dicit Empedocles, id est exterius effuso & emissio lumine: interdum autem per defluxus qui à reb⁹
 quæ cernuntur fiunt, id est defluxionibus quibusdam & emanationibus à visis rebus minutarum qua-
 30 rūdam partium, quæ visui appellentes, quando aptæ conuenientesque fuerint poris & meatibus ibidē
 existentibus & repertis, illos sanē ingrediuntur & penetrant, & eo visionem efficiunt modo. Quo in lo-
 co opportune sanē nos animaduertere iubet Alexander, quæ huiusmodi etiam meminit opinionis Plato
 in dialogo qui Menon, siue de virtute inscribitur, quam etiam Empedocli adscribit: & secundum hanc
 illius sententiam colorum definit naturam, esse illam asserens defluxionem quandam siue emanationē
 corpusculorum visioni proportionatam, & sensilem. Cæterum si hoc etiam in loco quispiam boni cons-
 fulēs, Empedocli iure suffragari vellet, sanoque iudicij modo illius moderari cuperet dictis, visionem de
 illius fieri sententiā posset asserere, tum per visuorum exitum radiorum, tum per interni affectionē spi-
 ritus, & speciei postmodum intrinsecus transformationem, a qua (ut retro dictum est) animæ iudiciū
 excitatur. hæc enim in re antiquiorū omnes consentientes sanē vidētur esse sententiæ. Sed quia dū hæc
 commentaremur, Empedoclea fortasse afflatus musa id ipsum versibus ex eodem (ut aiunt) oleo & ope-
 40 ra reddere nobis contigit, idcirco hic illos subdā, ut studiosus lector non tantum de serijs, sed de ludis
 eris etiam nostris iudicium ferre possit: quem etiam præmonitum velim, ut aduertat sedulo in impres-
 sis exemplaribus græcis quædā verba de Empedoclis carminibus perperam legi circa illorum finem.

Ac veluti prudens hyberna nocte viator

Lychrum flagrantis fulgorem præparat ignis:

Ac prohibetricem ventorum hinc inde frementum

Laternam accendit, qua retropellitur euri

Spiritus efflantis, tum quanto limite fertur

Exiliens lumen, radijs loca fœta relucet

Indomitis, adeo vis magna emanat ab igni:

50 Sic ille antiquus cælesti è fomite nobis

Ingenitus qui membranis includitur ignis,

Pupillam velis subtilibus vndiq; tectam

Continet, & miris communit viribus orbem:

Quæ circumfluitantis aquæ caneq; profundam

Circundant sedem: sed longe acerrimus extra

Dissiliens ignis leuioribus emicat alis.

Democritus autem quod aquam quidem dicit esse, recte dicit: quod vero videndi opus imaginem existimauit illam, non recte. Hoc enim accidit quoniam laeuis est oculus: & non est in illo, sed in vidente. reflexio enim quaedam illa est passio. Caeterum de imaginibus, & reflexione, nondum illi (vt videtur) erat perspectum. Absurdum quinetiam est illi in mentem non venisse vt ambigeret quamobrem solus videt oculus, aliorum autem nullum in quibus apparent imagines.

Post reprehensas more suorum opinioniones qui visionem igne constare voluerunt, ad Democritum Aristoteles opinionem se conuertit, quam pro parte quidem admittit & approbat: pro parte vero carpere & damnare contendit. Nam Democrito sane assentitur in eo quod dixit ille visionem ex aqua constare: reprehendit autem eum in videndi modo quo ille animalia cernere dicebat. visus est enim Democritus nihil aliud visionem existimare quam apparentiam representationemque illam imaginum & idolorum quam oculus recipere videtur. Est autem ista de qua nunc loquimur apparentia, species illa quae in oculi pupilla cernitur, & in alijs similiter diaphanis corporibus quae aliquo finiuntur comprehendunturque termino. haec enim oblatas ab aduersis & e regione positis corporibus accipiunt sane & reddunt imagines. Existimauerunt igitur Democritus, & illo antiquior Leucippus, & illorum posterior etiam Epicurus, idola quaedam, quae spectra & simulacra nostri vocant, a corporibus effluentia, & illis quam simillima, videntium oculos incurrere, & hoc sentiri percipi que modo, & visionis in nobis actum plane efficere. cuiusmodi rei clarum esse dixerunt indicium, quod semper in oculis videntium, id est in pupillis aliquae visibilium rerum cernantur imagines, huiusmodi sane declarantes rem, videndi scilicet opus ipsum esse. Cui opinioni statim occurrit philosophus dicens contingere quidem apparentias illas & imagines in pupilla cerni, quoniam laeuis & tersus est oculus: tersa autem & laeuis corpora tales a visibilibus recipere imagines nata certe esse, & non solum oculos: non tamen idcirco cernere animal: alioquin omnia etiam recipientia eiusmodi imagines & simulacra, videre etiam possent. quod falsum esse manifestissime apparet. & haec perspicua certe est contra Democritum philosophi hac de re contradictio. Caeterum litera illa, Et est non in illo, sed in vidente: reflexio enim quaedam illa est passio: praecise admodum & breuiter (quod etiam hic notat Alexander) prolata, non nihil obscuritatis huic afferre videtur loco. Quod autem dicit, huiusmodi esse videtur. Et est non in illo, scilicet ipsum videre. id est, non propter apparentiam, neque in apparentia est ipsum videre, sed in ipso vidente, id est in illo qui visivas habet vires. passio enim, id est apparentia illa, est reflexio. Apparentia namque, quam emphasin graeci vocant, passio quaedam esse censetur per reflexionem luminumque refractionem effecta in corporibus laeuis & terminatis, quae simulacra & imagines accipere & conseruare possunt in perspicuo factas medio, quales sane animalium oculi esse videtur. Quo in loco mathematice profecto & peripatetice D. Thomas hac de re philosophari videtur. Ait enim visae rei formam quae apparet in oculis, a reuerberatione repercussaque fieri, siue refractione formae ad solidum quippiam & tersum corpus offendentis, non alio sane modo, quam quo in speculorum nitoribus imagines cernimus insigniri. cum enim diaphani immutatio, id est non terminati perspicui quae a visibili fit corpore, ad non diaphanum peruenerit corpus, haudquaquam illud praeterire & transmittere valens, retro fertur, & ad pilae sane modum contra parietem proiectae retrocedit & resilit, eoque modo rei visae forma & configuratio ad partem nimirum oppositam reflecti & redire videtur. oportet autem vt eiusmodi corpora quae tales admittere & conseruare possint imagines, tersa sint & laeuis, in quibus ea cerni species & apparere possint. praeterea opus est vt quippiam finis & terminans habeant, ne praedicta illa transuerberet & pertranseat immutatio. quae profecto ambo in se habere animaduertitur oculus. Caeterum Aphrodisaeus philosophus praclare admodum & necessario hoc in loco signare videtur Aristotelem hic reflexionis nomine siue refractionis aequiuoce vti, per apparentiam scilicet & imagine illa quae cernitur in oculis: verum licet ait vt illo ceu admissio iam & usurpari solito huiusmodi in re. Nam apparentia illa, inquit, non est reflexio, vt mathematici velle videtur, inter quos hac super re & philosophos non nihil est controuersiae, sed est quaedam transuectio siue obsequium & ministerium quoddam ipsius diaphani, quod aliquo patiens modo ab ipso visibili, passionem nimirum comunicat suam laeuis & tersis corporibus, quae oblatas sibi species accipere & conseruare possunt, quando, inquit, e regione visibilium fuerint collocata. A quibus corporibus, laeuis inquam, rursus ceu a principio quodam illa eadem passio veluti recens & noua visibilibus communicari censetur: quae de nouo ab illis pati censetur, quibus passionem illam ipsa prius inusserant. Quod autem istuc hoc se habeat modo, in commentarijs de anima philosophum nos docuisse inquit cum ostendit quoniam visio in nobis efficiatur modo. Passio igitur illa, inquit, quae emphasis siue apparentia vocatur, haudquaquam est vera reflexio, quanuis eiusmodi vocabulo saepenumero abuti soliti sumus. Hec Alexander. Postquam vero dixit Aristoteles apparentiam illam id non esse quod videre & cernere appellamus, sed passionem & reflexionem, eo quo diximus modo: subiungit nondum de huiusmodi apparentijs & reflexionibus

D. Thomas.

Alex. Aphro.

Quid sint imagines in oculis apparentes.

Democrito fuisse perspectum & manifestum, cum illa scilicet literis mandabat: & fortasse neque quid apparentiæ essent, ille perceperat, aut quoniam fierent modo: neque si læuia corpora omnia, & oblatas feruare & continere species valentia, has recipere possent apparentias, & non solum oculi. Namque hoc sanè mirandum esset, cur illi in mentem non venerit ambigere & disquirere quãobrem cū pleraque sint corpora quæ eiusmodi nata sunt apparentias recipere, vt ipse suspicatur, & appellat idola, solus inter illa oculus cernere animaduertatur. si enim hac de re diligenter & sedulo disquisiisset, forsitan illi apparentiæ huiusmodi haudquaquam visæ fuissent posse cernere & videre, cū inanima essent multa quæ eiusmodi apparentias recipiant, non tamen cernere possent.

Vod igitur visio sit aquæ, verum est: videre autem contingit nõ vt aqua est, verum vt est perspicua: quod etiam ipsi commune est aëri: sed cõseruans magis, & firmitus recipiens aëre est aqua: propterea pupilla & oculus aquæ adscribuntur.

Verum, inquit, est & indubitatum quod à Democrito dicitur, ex aqua scilicet constare visum: ipsum tamè videre non est ex aqua, id est, nõ ex ratione dependet aquæ vt aqua est, sed vt aquæ accidit diaphanum & perspicuum quiddam esse, propter diaphani namque naturam nimirum efficitur visio: & idcirco ex aqua visus esse censetur, quia ipsa est diaphana. Cæterum cum aër non minus quàm aqua sit diaphanus, non immerito tamen existimare possumus visum ex aqua constare, quoniam in statu suo magis cõseruatur aqua quàm aër, qui sanè diffunditur facilè, & celeriter dimouetur, cum illa firmitudinem constantiãque aliquam ad aërem comparata habere deprehendatur. Quãobrem non incõcinne dixisse videntur illi qui aërem quidem diaphanum solummodo esse dixerunt, per quem videre cõtingit: aquam vero cum diaphanam, tum etiam emphanam, id est apparitiones & simulacra coniectantem; & illas ostentantem, per quam etiam videre possumus, esse affirmauerunt: licet (vt diximus) nihil imagines illæ & idola conferant ad videndum, cum sola ad huiusmodi opus diaphani requiratur natura & præsentia, quam diaphaneitatem nostrates appellare consueuerunt. Hoc autem in loco nos aduertere iubet Alexan. quod in diaphanorum genere cum duo reperiantur extrema, & alterum quiddam illorum in corpore sit raro, & per totum perspicuo, qualis est aër: alterum autem in corpore denso & obstipio, qualia videntur esse illa quæ proprio peculiariq; finiuntur termino, ceu perspicui quidam sunt lapilli, necnon crystallum, & vitrum: inter huiusmodi extrema medium quodammodo obtinet aqua. Hoc autem idcirco, quoniam id quod recte vtrunq; comprehendere & diiudicare debet extremum, in vtrorũque certe medio collocatũ esse oportet. si enim ex alterutro extremorum constaret, alterum proculdubio extremum à se penitus seiugatum comprehendere non posset. oportet namque (vt ipse in commentarijs de anima dixit philosophus) quod id quod sentitur, illi sanè sit simile quo sentitur. Cum igitur aqua in eiusmodi diaphanorum posita sit genere, non immerito visus sensiteriũ ex illa constare dicitur.

Aer diaphanus.

Aqua diaphana & emphanata.

Quod etiam ex ipsis clarũ est rebus. corruptis enim oculis defluens apparet aqua. Et in inchoatis foetibus splendore claritateque excellere percipitur. Album quinetiam oculi in sanguine præditis pingue & nitidum est hanc ob causam, vt inconcretus permaneat humor, propterea ex corporis partibus minime friget oculus. Nulli enim vnquam id quod intra palpebras est, obrigit. Animalium vero quæ sanguine carent, duripelles sunt oculi: quod illis pro munimento facit.

Cum retro (vt vidimus) Aristoteles Democriti pro parte sententiam approbasset, qua ille scilicet visum esse aqueum asseueravit: rationesque etiam in medium adduxisset quamobrem id merito existimari posset: hoc in-textu id ipsum ex multis accidentium experiencijs ostendere conatur. Ait enim effossis animalium oculis manifestum profluere humorem, aqueũque quiddam in eade clarè emanare: quæ res eiusmodi esse oculos indicio nimirum esse potest. In foetibus etiam nuper in vtero conformatis, quos *μῦσρα* vocat, oculos splendore & claritate excellenti conspici licet. Addit præterea quod in sanguine præditis animalibus oculi vocatum album, pingue est & nitidum, vt humori auxiliatur interno, & illum obiectu suo exalfaciãt & foueat, ne frigoribus nimijs in glaciem coeat, visio nisque præpediatur opera. Quamobrem ea algescere & frigere parte nulla videntur animalia. In eo autem animalium genere quæ sanguine carent, duros & rigentes oculos prouida architectata est natura, ad id protegendum cõseruandumque humidum quod intra pupillam latet. Durities enim illis munimenti vicem præstare censetur.

Quoniam autem est ratione carens, quoniam egrediente re visum cernere, & usque ad astra protendi: aut quodamtenus egressum coalescere: ut nonnulli autumant.

Ubi post Platonis Empedoclisque de visu enarratas opiniones, Democriti etiam hac de re sententiam recensuisset Aristoteles, illaque partim (ut vidimus) admisisset, partim etiam damnasset, ad priorem rursus reddidit opinionem, illorum scilicet qui visum igne constare volebant, eiusque actum in animalibus effici splendore quodam ab oculis promicante. Vniuersali igitur hoc in loco rationis modo taxat eorum sententiam, probatque quod aliqua ab oculis exeunte re haudquaquam fieri possit visio. Hoc enim probato, & rationibus stabilito, illud profecto ad quod sequitur hoc, visionem scilicet igne constare, nimirum perimeretur. Sicut enim sequi videtur, si visio non fit per alicuius egressum rei, illam haudquaquam per reflexionem fieri posse modum: ita si per reflexionem fiat visio, per alicuius extramissionem rei fieri necesse esse sequitur. tam enim ista quam illa retroflecti & reciprocari videntur. Statim igitur a principio vniuersam damnat opinionem, & omnino ratione carere illam dicit. Ceterum quoniam opinio assentientium aliqua re ex oculis exeunte visionem fieri, bifariam secatur: & alij quidem id quod ab oculis exit, arbitrati sunt ad rem usque visam dirigi & pertingere, ut vniuersa ferè mathematicorum natio, qui per radios quosdam ab oculis promicantes, & ad rem usque visam peruenientes animalia cernere voluerunt. Ex radijs enim illis ceu turbinem quendam fieri, quem conuulso diximus appellari, cuius extremus & acutissimus angulus in oculi est pupilla: basis vero ipsa rei applicat visæ, & in hoc turbinis siue conuulsi ambitu extremoque angulo nimirum comprehendere omnia quæ illius quadraretur basi, & ab illa sanè complecterentur. Alij autem quodamtenus progredi id quod ab oculis emicat lumen, voluerunt, posteaque cognato comparique commisceri lumini quod extrinsecus à rebus efficitur visilibus. Itaque ex ambobus illis splendoribus vnum efficitur lumen, cuius extremum occurrens oculis visilem animæ speciem nunciaret, ex quo passio nimirum fiat illa quam videre & cernere vulgo appellant: cuius sententiæ fuisse Platonem hoc in loco Alexander scriptum reliquit. Cum eæ (ut diximus) duæ de videndi modo per rei cuiuspiam extramissionem, antiquorum fuerint sententiæ: ambas (ut videtur) hoc in textu redarguere nititur Aristoteles: secundaque enixius premit, quæ visionem fieri per luminis exitum asserit, cum lumini scilicet extrinsecus à rebus visis defluenti copulatur & coniungitur: quoniam ista (ut apparet) illorum est sententia, qui visum igne constare dicebant: quam maxime labefactare & destruere conatur Aristoteles. Ceterum quoniam hoc in loco nonnullas Aphrodiseus colligit rationes contra illorum sententiam qui visionem quippiam extramittendo fieri voluerunt, ut præcipue reprehendi videatur Platonem: non erit fortasse malum hoc digressionis compendio illas omnes percurrere, ut industrius cognoscat lector quæ contra illum doctrinæ modum afferri sint solita, & quam leuia etiam, & ad dissoluendum prona & facilia sanè esse videantur, si cum retrodictis, tum etiam mox dicendis pro Platonis Academicorumque causa quispiam rectum iudicij examen adhibere voluerit. Quibus postmodum subtexere decreuimus quæ contra illorum opinionem qui visum per internam receptionem fieri voluerunt, non immerito afferri possent, ubi experientijs etiam quibusdam de videndi modo platonice confirmare sententiam contendemus. Verum nunc ad Alexandrum conuertamur. Ait enim contra illorum opinionem præter ea quæ ab Aristotele dicuntur in textu, isthæc etiam efficaciter afferri posse. Et primo quidem quod necesse est corpus esse id quod extra procedit. Incorporeum enim de illius sententiæ loco moueri non potest. cum autem sit corpus id quod promicat & exit, locoque moueatur, incredibile sanè videri potest cur non absumatur & euanescat visio, cum interdum per tantum ipsum visile absit spatium, quanto à terræ globo cæli conuexus orbis abesse percipiatur. Nihil enim refert, inquit, dicere, tenuissimum illud esse corpus quod ab oculis exit. namque in tanto spatij interuallo vniuersum certe videtur animal, etiam si esset maximum, quauis subtilissimis, absumptis emanationibus consumeretur & euanesceret. Nunc autem conspici licet nihil ex animalium corporibus diminui & abscedere, cum tamen cælum quotidie suspiciant & astra. Præterea posito, inquit, quod tenues adeo & subtiles ille existant emanationes, ut modicum quippiam & insensibile ex animalium absumant corporibus: quoniam fieri potest modo ut non intereant illæ, & à quocumque extrinsecus oblato & incurrente facile destruantur & pereant. Subtilissima enim quæque corpora ad patiendum effici aptissima & procliuia, vero est consentaneum: quod tamen haudquaquam verum esse apparet, cum neque à ventorum flatibus, neque à procellarum tempestatibus à recto sui itinere neque minimum depelli videantur. Ad hæc, inquit, adeo, subtiles & tenues huiusmodi sunt emanationes, cur non etiam simili emicant & procedunt modo cum clausi & operati sunt oculi: aut quæ obrem conuiuentes nihil aspiciamus, subtilissimis illis corpusculis & emanationibus clausas animalium palpebras transmittentibus, & per latentes pororum angustias, quæ sudori non adeo tenui & exili corpusculo sunt peruia, penetrantibus & exeuntibus? Præterea quæ obrem, inquit, emanationes illæ siue radii longius procurrentes in quasdam angulorum extremitates non desinunt, ceu ferè omnia quæ quopiam emanare & tendere solent, desinere percipimus? Aqua enim iugi progressionem constringitur & coarctatur: flammæque figuras in acutum tendere & desinere videmus. Hos autem radios secus facere autumant. namque ad rei visibilis illos deficere corpus, suamque ad illud se componere formam neque ferunt basim. Præter hæc, si corpus est, inquit, id quod emittitur, locum quæpiam illud sanè occu-

Quod opinio
visionem per ex
tramissionem
fieri, bifariam
secatur.
Mathematici

Academici.

DIGRESSIO

Alexandri ra
tiones quod vi
sio extramit
tendo non fiat.

pare necesse est. cum autem inane non detur & vacuum, aut corpus penetrabit corpus, & idcirco eundem simul obtinebunt locum corpora duo, pluraque etiam si plures eandem simul rem conspiciere contingeret: aut necessario antiperistasis erit, id est oppositi corporis cessio quaedam & circumstantia. Et si quidem in aere visio erit, ipsius aeris: si vero in aqua, aquae certe erit antiperistasis. Ad quod igitur illa fiet antiperistasis? Neque enim in oculum & in pupillam aquam illam quae antiperistasis patitur a radijs exeuntibus quando quippiam sub aquis positum cernimus, possibile est recipere, neque illam respiratione atrahere valemus. nam in aqua nobis respirare non datur. Quarendum igitur est, inquit, in eiusmodi aquae antiperistasi ad quidnam fieri dicatur. Praeterea vno quidem vidente, corpus illud per quod fertur conus, cono illi antiperistasis facit. Si autem duo aut tres eandem conspexerint rem, eo loci ubi concurfant illi, antiperistasis sane erit. Si igitur coni vnus pars parti alterius coni antiperistasis faciat: vnus solummodo erit videntis, ille videlicet cuius conus locum occupauerit illum qui est regione rei est visibilis: alij vero cessabunt, neque cernere poterunt, quorum scilicet coni antiperistasis patiuntur. Verum quia certum est omnes eandem simul cernere rem, conos certe illos se inuicem penetrare necesse est, & plura corpora eundem simul occupare locum, quae vnus coni pars occupat. praeterea cum omnis motio fiat in tempore, visibilium certe radiorum effusio siue exitus in tempore etiam fiet. in tempore igitur videntis rem visam cernet. verum fieri non potest ut res mota aequae velociter in eodem tempore aliquod pertranseat spatium, & duplum (verbi causa) illius, aut decuplum. Videmus autem sola palpebrarum apertione vno contuitu & quae prope sunt, & quae remotissime distant. Non igitur ad videndum tempore indigere videmus: neque igitur per exeuntes ab oculis radios cernere contingit. Ad haec etiam, si multi simul, inquit, eandem rem ex locis conspiciunt diuersis, & illi radiorum coni ad rem usque visam ferantur, summa est necessitas simul inter sese concurrere illa quae feruntur: eoque modo illi se inuicem interfecabunt coni: quoniam conorum dissolui continuitatem necesse est: qua profecto deserta & soluta omnino videre non est possibile. Praeterea si qui est regione aduerso se conspexerint intuitu, quoniam ij, inquit, modo se inuicem cernere possint, ostendere est difficile. si enim radiorum ab vtrisque exeuntium conus se inuicem aduersis concursauerint iactibus, ultra progredi & extendi non sane poterunt, si equalis, inquit, potentiae, & simili fuerint virium. quoniam hoc in casu, inquit, neuter alterum conspiciet, aut alter solum cernet alterum, ab illo nequaquam visus, si inaequalium coni illi fuerint virium. at si ambo inuicem sese conspicient, certissima profecto corporum dabitur penetratio, quam constanter omnes negant physici. Praeterea si corpus est, inquit, quod exit ab oculis, vel aer erit, vel erit ignis. haec enim corporum apparent tenuissima. verum ratione sane caret egredi & exire aerem. nam & ante oculos est, & videntis nimirum pupillam contingit, & incassum exiret & extramitteretur aer. Neque etiam vero consentaneum est illud esse ignem, quoniam cum subtilissimus corporum sit ignis, & bene mobilis, & suapte natura superiora semper petat: ea solummodo quae sublimia sunt, cernere contingeret: verum cernimus etiam illa quae in inferiori sunt loco, in eodem etiam temporis instanti: cum ignis vix, aut ne vix quidem deorsum ferri queat, ut qui violenter & praeter sui naturam illam patitur mutationem. Ad haec si ignis, inquit, est exiens, haudquaquam sub aquis quippiam conspiciere poterimus. omnino enim in aquis extinguitur ignis: & quo tenuior est & exilior, id ipsum citius pati percipitur: cum praeterea ratione etiam careat, ignem per pupillam quae a dominante qualitate aquea certe est, extra ferri & exire posse. Ad haec etiam, si ignis est, inquit, id quod foras exilit, oportebat quidem illum si non interditi, noctibus tamen cerni posse: noctu quinetiam in conclauis in quo plures fuerint, aerem utique collustrari, ita quae extinctis luminibus possent illi cernere & videre. Nam dicere, quod quidam solent, ignem exire in qui illum ob tenebrosi crassitudinem aeris: stultum est, inquit, & fatuum. aqua enim quae aere crassior est & frigidior, haudquaquam illum extinguere potest dum illum permeat & transuerberat visus. Quod si dixerint, inquit, antiqui illi id esse lumen, ostendendum certe erat illud esse incorporeum. tunc enim instabitur a nobis, inquit, quod neque extramittitur, neque profunditur & exit, ut dixerunt illi. omne namque lumen fieri siue adesse potius concedimus, & oculata fide conspiciamus, per quandam illius quod illustrari natum est habitudinem ad id quod illuminare collustrareque potest. Non igitur substantia est lumen, sed qualitas & habitudo quaedam. quamobrem neque luminis vlla dicitur esse motio, neque exitus, neque procurus. simul enim aspiciamus & ea quae prope sunt, & ea quae longo distant intervallo, cum vno eodemque temporis momento a luminoso corpore collustrentur illa quae illuminari splendescereque nata sunt. Quod nimirum fieri non posset si lumen corpus esset. Quae res manifeste etiam vel hinc dignosci potest. namque luminoso ablato corpore, illico abscedit lumen, & seorsum ab illo neque minimam in medio trahit moram. Et eiusmodi, inquit, rationes contra illos merito sane adduci poterunt, qui corporeum quiddam ab oculis exire, & ad res usque visas pertingere & peruenire voluerunt. Quae ferè omnia adduci etiam contra illos poterunt, qui a rebus visis imagines & idola excerni dixerunt, quae videntium incurrent oculos, eoque modo visionem efficerent. contra quos etiam peculiaris, inquit, est ratio, quoniam de illorum scilicet sententia minime discerni animaduertique potest spatium intercapedone quae inter visam rem & videntis mediam sese offert. Praeterea quoniam peterit modo videri & oculis comprehendi compactum quippiam & ingens corpus, cum secundum tantum id posse videri verisimile sit, scilicet licet quantum valens est pupilla recipere: & cum influxionum illarum moderari modum pupillae capacitatem sit necesse. valde enim laborarent idola in angustijs si visio hoc fieret modo. Praeterea cum tot inquit, taliaque in pupillam continuo incurrant corpora, cur illam non laborare & fatiscere existimari

Quod id quod extramittitur lumen esse non possit.

Quod per imaginum incursum non fiat visio.

Quae pro re-
sponione ad
rationes sint
notanda.

Quod species
quopiam prode-
unt in tripli-
ci sunt differ-
tia.

Quidam dia-
phani colore
lumen esse di-
xerunt.

Quinam sunt
visae rei actus
sive species,
necno ipsius
videntis.

debet, cum alioqui suapte natura imbecillis, & quae facile pati possit, illa corporis existat pars: Hec Aphrodisaeus, qui hac de re in alijs etiam se plura conscripisse asseuerat. Ceterum pro responsione ad has aliasque eiusmodi rationes, in quo etiam Aristotelica contra Platonem rite soluuntur obiecta, animaduertendum esse censeo, visiuos illos radios, siue luminosos spiritus (ut aliquoties dictum est) qui in visionis opere ab oculis promicare & exilire dicuntur, ut antiquorum dictant placita, non esse eiusmodi corpora qualia illa quae composita sunt, existere videntur, & agere ad se inuicem & pati nata sunt, sed actus esse quosdam, & species animalis spiritus ab illo exeuntes, non per resolutionem aliquam, aut cuiuspiam discessum rei, sicut odor (verbi causa) qui exit a floribus, aut calor qui emanat ab igne, qui proprius recipientis efficitur, neque semper est continuus largienti: sed sicut lumen a luminosi praesentia corporis defluit, nunquam principium deserens suum, sed illi semper continuum & coniunctum: sic inquam radiat terque illum recipere & admittere possit. quod idcirco dixi, quoniam si inter videns & rem visam solidum quoddam intercedat corpus, opaca id proprietate resistens, & tenebrifica (ut ita dicam) occurrens natura, videndi nimirum actui officit, illudque sanè praepedire animaduertitur. prohibet enim luminum siue specierum congressum, & illam quam retro diximus συναντησιν impedit: quae cum a videntis oculis, tum a visibili re in medium proportionem conueniens & aptum coniungi & copulari dicitur. Ex quo nimirum liquere potest corpora quidem visiuos illos esse radios, & visiles species, cum a corporea excernantur & exeant natura, & in aliqua contineantur re, & loco etiam circumscribantur quodam: verum aliusmodi esse corpora ab ijs quae composita (ut diximus) existunt, agereque & pati ad se inuicem nata sunt. Quo in loco quonia de huiusmodi actibus speciebusve mentionem fecimus, non immerito animaduertendum esse duco, actus siue species a quapiam prodeuntes re, in triplici differentiae ratione censeri: & alios quidem a materia penitus esse absolutos & seingatos, itaque aliquid in omnia agere possunt, & ad quantumlibet etiam spatij aequabiliter & illico agere: alios autem esse a materiali compositaque re penitus prodeuntes, locoque & spatij circumscriptos: agentes quidem & ipsos, verum ad certum spatij terminum: & non subito, sed per partes sibi inuicem succedentes: tertios vero actus siue species eos qui cum a composita materialique non prodeant re, sed a spiritali, medium inter duo illa locum tenere, & utrorumque nimirum sapere naturam videntur. cum enim a corporea procedant re, & in aliquo contineri illos, & loco circumscribi, & ad quoddam agere spatium est necesse. quoniam autem spiritalis sunt corporis actus, non succedendo & per partes, sed subito illos agere nihil sanè prohibet: cuiusmodi certe animalis esse spiritus actus illos siue species qui pro naturae suae modo ad determinatum constitutumque sibi spatium illico agere possunt, manifestius profecto est quam ut longiori in praesentia declaratione indigeat. Quibus etiam non immerito addendum esse censeo, visiuos huiusmodi radios, ut proprium perficiant opus, & in actum exeant suum, diaphano indigere medio, eoque a lumine actu collustrato. Et medio quidem, quoniam per contactum non fit visio, ut eleganter in commentarijs de anima ab Aristotele est ostensum. illuminato autem indigere illo, quoniam licet visui illi radij pelucidi sint, & lumine pleni, necnon ij etiam qui spectantur colores, lumina quaedam & sint, & iure esse dicantur: quia tamen exiguum & debile utraque suapte natura possident lumen, idcirco ad commune perficiendum opus externo nimirum lumine indigere censentur. Medium autem illud non ab re diaphanum, id est perspicuum, requiri diximus, quoniam non aer ipse, non aqua, non aliud huiusmodi quippiam visioni sunt apta & commoda, nisi quatenus in se diaphani habent naturam: quae quonia a lumine non primo perfici videtur, ut non immerito quidam diaphani colorem ipsum dixerint lumen, & quonia sine lumine mancum sit, & veluti non ens ipsum diaphanum: idcirco affinitate quadam & cognatione naturae congruum cum videnti, tum visibili rei in videndi opere medium non immerito esse censetur. Ceterum visui huiusmodi radij, siue actus, seu species, qui tum ab animali promicantes spiritu, tum a rei coloratae forma & visibili exeuntes, in medium ferri, & pro naturae suae modo iungi copularique dicuntur, eoque modo visionem efficere: neque ipsi commiscetur medio, neque illius qualitates aut passiones iure censentur, sed illi separabiliter adesse, & ut ita dicam, medio ipsi insidere, & illi adesse & adistere, non sicut in equo (verbi causa) figura, sed ut eques equo, & eo adistentiae modo, quo intellectualis anima separatim adesse corpori dicitur. quamobrem non succedente quadam per partes distributione, sed subito (ut dictum est prius) & ubique fiunt, pro naturae inquam suae modo, utque illorum virtus extenditur, & ubique toti sunt praesentes, non alia similitudinis expressiori ratione, quam diurni luminis, quod & subito fit, & ubique totum existit, eodemque temporis momento & diaphanum molle penetrat, & durissimum etiam crystalli transmittit corpus. & quae admodum illud, cum diurni actus sit corporis, eatenus omnibus & semper & illico adesse percipitur, quatenus nihil illi ut adesse possit obstare videtur: sic lucidi certe ij videntis & visae rei actus si aliquo non praepediantur modo, semper & illico in opus exeunt suum, & videndi efficiunt facultatem. Quo in loco quia sedulus fortasse ambigere posset lector, quasnam cum videntis ipsius, tum rei visae species siue actus dixerimus: non immerito aduertendum esse censemus, ex Academicorum scilicet Peripateticorumque decretis, omnem existentem rem actus quosdam habere suos, seu peculiare quosdam propriasque sui similitudines, adeo ut existente re, illius etiam existant actus: & illa manente, neque quopiam mota, illi ad remotum prodeant, quo prodire nati sunt modo: longius scilicet & propius, debilius & valentius, secundum speciales agentium naturas, quam profecto rem ea quae in speculorum nitonibus apparent simulacra, euidenter indicare videntur. illa

10

20

30

40

50

60

et enim (ut reflexionum hic fileatur ratio, & philosophorum potius quam mathematicorum placitis adhaeremus) actus quidam esse dicuntur illorum quæ cernuntur in speculis, agentium nimirum in illud quod legitime pati potest: ubi nihil quidem materiale & corpulentum effluit & emanat (ut Democritici fortasse sensisse videntur) verum ad rei ipsius præsentiam illud in speculo apparet simulacrum ceu figurati coloris imago & effigies quædam. Si vero res abscedit illa, tunc neque perspicuum quod interiacet corpus, neque ipsum speculum habet id quod prius habuerat spectrum, id est præsentis rei imaginem, quando illa è regione positum agebat in speculum. His igitur summatim & veluti in transitu prælibatis, facilis (ut arbitror) & expedita posthac ad Alexandri rationes patere potest responsio.

Et primo exire quidem ab oculis aliquid in videndi opere dicendum est, sed tamen non idco procedentem destrui visionem aut deficere contendendum, non enim materiale quippiam id est quod in videndi opere foras emitti & ab oculis emicare cõsetur, sed spiritalis quidam actus, quãobrem neq; absumi potest, neq; interire, quãuis longissime se porrigat, & à terræ globo ad cœli vscq; conuexa extendatur: neque procellis sanè conuelli, neq; ventorum flatibus dissipari potest: cum ipsi (ut diximus) non misceantur medio, neq; illius passio efficiatur, sed principio cõiunctus suo, illi potius separabiliter adsit. Palpebrarum autem deiectu is nimirum præpeditur actus, quia lucidus & radiosus est. lumen autem omne à solida re officii & impediri interiecta videmus: quæ opaca (ut dictum est) & tenebrifica illi natura obstans, vegetum illius impedit actum. Nam de emanationum modo ad angulos semper desinentiũ, nec non de antiperistasis ratione, non est quispian conturbari commoueriq; debeat, cum materialium compositorũq; naturam corporum illæ tangant rationes, à quibus species eæ siue actus longe diuersi esse censentur. Parique modo de motionis successione nihil est quod ambigere debeamus. non enim ij motu indigent actus qui spiritalis sunt corporis, sed nõ impeditos subito illos agere certum est, ut illa sanè faciunt omnia quæ sola sui præsentia agere videntur id quod suapte natura efficere possunt. Et omnino rationes illæ quæ aut corporum ad se inuicem penetrationem, aut illorum localem motionem in medium afferunt, haudquaquam propositæ rei naturam tangere videntur. Quamobrem hæc certe illis vna omnibus est responsio, quæ & omnibus merito facere satis potest. Ea autem ratio quæ luminis mentionem facit, idq; nõ esse corpus cõtendit, nedũ cõtra Academicos non est, sed pro Academicis potius hoc in loco nonnihil facere videtur. Licet enim actus illi siue species proprium non sint lumen, luminis tamen naturam mirum quantum sapere videntur, egregieq; illam referunt, & inter corpora & incorpoream essentiam medio quodam modo se habere censentur. Et quemadmodum retro diximus, cũ

30 spiritalis & simplicissimi sint actus corporis, tum loco circumscribuntur & terminantur, & ad quoddam agere spatium possunt, quod sanè corporum est proprium: tum subito & non successiue agunt quod agere illis permissum est: quæ res incorporeæ nimirum cognationis manifestam ostendit potestatem. Et hæc quidem ad Alexandri rationes pro Academicis breuiter & cursim adducta sufficiant. Nam postremæ illæ rationes quæ contra eos contendere videntur qui per imaginum à rebus visis effusionem, illarumq; in videntis oculos incursum, visionem fieri dixerunt, quod Democrito & Epicuro adscribunt: valèter profecto & efficaciter pugnare videntur. Siquidem per imagines illi & idola, materialia simulacra intelligere, compactaq; voluere corpuscula. Si autem illas de quibus locuti sumus species innuere & signare voluerunt: & recte (mehercule) sensisse, & concorditer cum Academicis & Peripateticis hac in re philosophati fuisse videntur. Cæterum de incognitis & non bene perspectis, sed verbotenus prolatis sententiis, periculosum sanè est ferre iudicium. Quamobrem ijs omissis illorum consideremus opinionem qui per solam specierum intrinsecus receptionem videndi opus effici voluerunt, quæve cõtra illos à posterioribus Academicis afferri solitæ sunt rationes, ut polliciti fuim⁹, recenseamus. Cæterum (ut hinc exordiamur) constare illi dixerunt viri, & manifesto etiam percipi, dum aliquid cernimus, illuc nos aspiceret, & ceu visu pertingere ubi ipsum è regione positum est visibile, quasi illic comprehensio fiat, & extrinsecus prospiciat anima, & non intrinsecus quippiam recipere videatur. Quæ res, inquiunt, nullam in anima formam vel factam esse, vel fieri sanè declarat. neq; enim animam ex eo videre, quod impressionem admittat quãpiam, qualè à sigilli figura ceram recipere videmus. Hoc enim modo nihil foret opus vltius extra conspiceret, si iam in se anima rei videndæ speciem possideret, atque ob hoc ipsum qd in eam intrauerit species, cerneret: semelq; visum pfecto semper videretur. Præterea, inquiunt, quando interuallum rei adhibet quam videt, & quam procul videt, etiam cernit: satis indicare videtur, intra se non habere id ipsum quod cernitur: alioqui cum nihilo distaret ab illo, non tanquam procul positum conspiceret. Ad hæc subdunt non posse animam per formam siue speciem intrinsecus receptam quãtanam sit res extrinsecus posita iudicare: neq; etiam omnino illam quantitatem habere, verbi gratia, quàm magnus Olympus sit mons, & quàm immensum sit cælum: quippe cum forma intrinsecus recepta minime tanta esse possit. Quod vero est omnium, inquiunt, maximum, si figuras eorum quæ cernimus, intrinsecus acciperemus, non liceret sanè cernere nos ea ipsa que cerneremus, sed illorũ imagines & simulacra: itaq; contingeret alia quidem esse quæ sunt in rebus, alia vero que nobis apparent. Et omnino, inquiunt, id quod peruulgatum est, & passim decantatur, non posse nos rem pupillæ impositam cernere, remotam vero & distantem posse: non per intrinsecam receptionem, sed per extrinsecam actionem videndi modum fieri declarat. Idq; multo etiam magis ad animam transferri debet. Si enim rei videndæ figuram in anima reponimus, spectrum illud siue idolum quo insignitur, illa minime cernere poterit. Opus est enim hæc duo quædam esse, quod videt scilicet, & quod videtur. Aliud

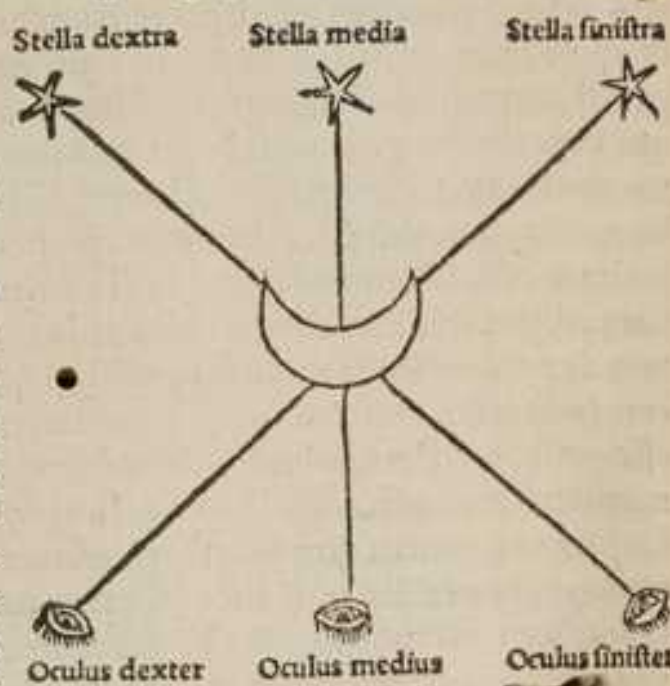
Responsio ad
Alex. rationes

Pro Democrito
& Epicuro

Quod visio
per internam
specierũ solũ
modo receptã
onem nõ fiat.

Igitur oportet esse quod videt figuram alibi positam, neq; in se iacentem. Quāobrem necesse esse aiunt visionem non quidem impositā rei esse, sed potius nō impositā, verum remotā, si modo futura sit visio. Hæc illi: ideoq; constanter asseuerant videndi opus tum per exitum (vt diximus) splendentium radiorum, tum per receptionem specierum intrinsecus fieri, eo quo dictum est modo. Hancq; indubitātā esse Academicorum veterumq; Peripateticorum huiusmodi de re sententiam affirmant: vniuersæque insuper antiquitatis approbato nituntur testimonio visionem hoc fieri perhibentis modo. Sed quoniā hæc etiam in re astronomicam quandam ab experientia mutuata rationem, licet aliud agentem, adducere solent: age nunc & illam etiam breuiter percurramus. Voluere, inquit, Epicurus & Metrodorus, quique illorum sequuti sunt decreta, rerum omnium quæ sensu percipi possunt, veraces esse nūcios ipsos sensus, eorūq; infallibile omnino certumq; esse iudiciū.

Hinc pedalis solem quantitatis esse, aut maiorem paulo minorēve autumat: lunamq; & astra qualia quantāve cernuntur, talia proculdubio esse confirmant. Contra hos igitur contendere Astronomos, visusq; fallaciam & errorem certa experimenti ratione deprehendere se inquit, quādo lunam visam ad firmamenti stellas quaspiam comparant, & sub qua potissimum sit stella è regione, perpendicularunt. Sint igitur (verbi causa) tres in eadē signi facie continenter positæ stellæ nostris oculis manifestæ, & in lōgitudinis quodam dispositæ ordine, ita q; quæ illarum est media, alteram quidem ceu à dextris, alteram vero à sinistris habere videatur: luna autē ad perpendicularum sub media sit stella. Tres insuper videntium ponantur oculi, qui longe inter se distātes, illā lunæ cōiunctionem de terra suspiciant. Hoc inquit in casu q; oculus quidem qui recta ad diametrū super caput videlicet suū è regione positam suspicit lunam, eam sub media esse stellam sanè iudicat. Qui vero ex obliquo lunam conspexerit oculus, ad sinistram quidem positus, illam sub stella intuebitur quæ ad dextrū mediæ lu-
cet stellæ. E contra ad dextram constitutus oculus, contuitu cernit suo lunā sub stella sanè illa quæ mediæ stelle est sinistra. Hoc autem idcirco fieri inquit, quoniam visuales radij quo peruenire possunt semel intenti, recte procedere nati sunt, & neq; frangi, neq; in obliquum conuerti agere possunt: quæ ex re nonnullas visus cōsequi fallacias & errores est necesse. Hæc astronomi. Ex quibus manifeste liquere inquit Academici, haud alio visionem fieri posse modo, quā emicantibus ab oculis pellucidis illis radijs, siue speciebus, seu quo quispiam actus illos nomine appellare maluerit. Cuius profecto sententiæ cum mathematici fuere omnes, & perspectiui qui cum mathematicis faciūt, tum vniuersæ ferè philosophantium omnium scholæ, eorum etiam qui hac de re aliter visi sunt: quorum tamen sanus mehercule intelligentiæ modus huic consentire apparet opinioni. Ipsum quinetiam philosophū Aristotelem, quantum ex illius coniectari licet scriptis, ab hac non abhorruisse sententiā audacter contenderim. Siquidem plerisq; in locis in problematum commentarijs diuersorum videndi effectū naturales vestigans causas, tum spiritus ab oculis emicantis, tum procurrentis visus & exeuntis splendoris rationibus vtitur & euentijs, quod etiam in problematibus Alexander facit suis. Cæterum quia exotericos illos esse commentarios, & de aliorum sententiā philosophum in illis esse loquutum quispiam contendere posset, illis in presentia dimissis, aliud legitimum magis & quod aiunt auscultatorium illius opus videamus. In ijs igitur quos de sublimibus inscripsit cōmentarijs, meteorologicos græci vocant, cum iridis, id est cælestis arcus causam, & illius circa lunam & sydera apparentiæ, quā alon vocant, visus per refractionem assignasset radijs, qui nisi promicarent, retro flecti sanè non possent, isthæc ad verbum scribit. Refractus igitur ab omnibus leuib; apparet visus. horum autem de nume
ro aer est, & aqua. ab aere vero fit quando concretus fuerit. sepe numero autem ob visus imbecillitatem, etiam si non compactus fuerit aer, refractionem facit. quod cuidam aliquando qui parum & obtuse cernebat, contigisse videtur. Eūti nāq; illi quoddā semper præcedere videbatur simulacrū, illum ex aduerso prospectans. hoc autem idcirco illi eueniebat, quoniam retro in illum compulsus redibat visus. adeo enim imbecillis & omnino propter infirmitatem tenuis erat ille, vt speculi vicem propinquus etiam illi præstaret aer: quem propellere & dimouere non poterat, ceu longinquum, & densum. Hæc eo in loco Aristoteles. ex quibus sanè haud obscure (vt arbitror) neq; per ænigmata, sed clarissimis asserere videtur verbis, visionem per quendam ab oculis effluxum siue emanationē proculdubio fieri. Nā ipso etiam teste Alexandro (vt retro vidimus) per huiusmodi effata siue propositionem bene recurrere & reciprocari videntur, si visus non fit per alicuius egressum rei, illum haudquaquam per refractionē posse fieri: & si per refractionem fiat, per alicuius exitum & extramissionem rei illum fieri esse necessarium. Cæterum quoniam mathematice hoc etiam in loco potius quā physice loqui videri potest Aristoteles, exactam illius (vt arbitror) cognoscere possumus sententiā cum Academicorum placitis cōsentientem ex ijs quæ circa huius libelli de sensu & sensibili finem scripta reliquit. Cum enim de sono & odore verba fecisset, quæ prius in medio sunt q̄ in extremo, statim subiungit: De lumine autem alia est ratio. ad cuiusdam enim esse, lumen est, sed nō motio aliqua. Hoc autē dixit (vt illo videbitur in loco)

Aristote. i meteorologicis.

ro aer est, & aqua. ab aere vero fit quando concretus fuerit. sepe numero autem ob visus imbecillitatem, etiam si non compactus fuerit aer, refractionem facit. quod cuidam aliquando qui parum & obtuse cernebat, contigisse videtur. Eūti nāq; illi quoddā semper præcedere videbatur simulacrū, illum ex aduerso prospectans. hoc autem idcirco illi eueniebat, quoniam retro in illum compulsus redibat visus. adeo enim imbecillis & omnino propter infirmitatem tenuis erat ille, vt speculi vicem propinquus etiam illi præstaret aer: quem propellere & dimouere non poterat, ceu longinquum, & densum. Hæc eo in loco Aristoteles. ex quibus sanè haud obscure (vt arbitror) neq; per ænigmata, sed clarissimis asserere videtur verbis, visionem per quendam ab oculis effluxum siue emanationē proculdubio fieri. Nā ipso etiam teste Alexandro (vt retro vidimus) per huiusmodi effata siue propositionem bene recurrere & reciprocari videntur, si visus non fit per alicuius egressum rei, illum haudquaquam per refractionē posse fieri: & si per refractionem fiat, per alicuius exitum & extramissionem rei illum fieri esse necessarium. Cæterum quoniam mathematice hoc etiam in loco potius quā physice loqui videri potest Aristoteles, exactam illius (vt arbitror) cognoscere possumus sententiā cum Academicorum placitis cōsentientem ex ijs quæ circa huius libelli de sensu & sensibili finem scripta reliquit. Cum enim de sono & odore verba fecisset, quæ prius in medio sunt q̄ in extremo, statim subiungit: De lumine autem alia est ratio. ad cuiusdam enim esse, lumen est, sed nō motio aliqua. Hoc autē dixit (vt illo videbitur in loco)

quoniam ad luminosi & splendori presentiam corporis in toto statim medio fiat lumen. Actus namque huiusmodi corporis ipsum est lumen. & paulo post subiungit. Eadem de causa circa ipsum videre. lumen enim ipsum facit videre. innuens videlicet quod visio statim, & non succedendo, & per partes fiat. namque medio disposito & collustrato, si nihil officiat, visui radij, id est animalis spiritus species, in actum procedunt suum. Parique modo a re visibili species veluti ipsorum colorum actus quidam prodire & promiscare dicuntur. Ceterum quia nimio plus fortasse hac in re nostra pervagata est oratio, illius hic excursionem inhibeamus, & vnde egressi sumus revertamur. Cum igitur retro (ut vidimus) dixisset philosophus ratione carere, visum exeunte quopiam fieri, & ad astra usque dirigi & peruenire, aut quodamtenus procedentem coherescere: haec statim subiungit.

10 **H**oc melius enim est in principio statim oculi coalescere: quod etiam fatuum est. quae enim luminis ad lumen copulatio: aut quoniam hoc fieri potest modo: non enim cuiusquam coalescit quodlibet. Et intrinsecum cum extrinseco quomodo: cum meningae membrana media sit.

20 **V**as de videndi modo in prioris enarratione textus tetigisse videtur philosophus opiniones: & alteram quidem mathematicorum, quam vnica tantum ratione taxare visus est cum dixit visum extendi usque ad astra. Irrationabile enim est ignea illa corpuscula ab aliquo conspiciente in tantum posse excerni, ut ad astra usque pertingere possint. Alteram vero Platonis & Academicorum, qui per luminis exitum interni, externique cum illo copulam, visionem fieri voluerunt: quam hoc in textu conatur reprehendere. ait enim quod melius rectiusque est dicere interius lumen priusquam extramittatur & exeat, lumini coniungi extrinseco iuxta pupillam, quam asseuerare quod intrinsecum lumen quodamtenus profilit, postmodumque lumini copulatur exteriori. Hoc enim signare vult illud, melius enim est in principio coniungi oculi & coalescere. Huius autem causa nimirum haec est, quoniam eo in casu nulla esset necessitas ut extramitteretur quippiam, neque spatio indigeret medio animal ut cernere posset, quod inter exiens illud lumen, & alterum illi occurrens lumen interiaceret. Hoc autem idcirco, quia quicquid exterius lumen ad videndi opus promicanti confert lumini, id ipsum proculdubio etiam conferret si illud non exiret lumen & longius tenderet, sed iuxta pupillam externo coniungeretur lumini. cur enim videndi opus exiliens efficit lumen: aut quid a lumine patitur vel accipit exteriori dum illi copulatur? si enim ab illo visibiles accipit species, earumque illius gratia sit particeps, melius profecto & firmiterius quam exterius illas acciperet. Et enim si iuxta pupillam clarum illuminatumque fuerit medium, exeunte lumine animali nihil sane indigere videbitur. circumiectum namque medij lumen visibiles poterit repraesentare illas species. si vero circa pupillam fuerint tenebrae, circumiectaque caligo, remotiusque rerum visibilibus extiterit lumen: neque hoc etiam in casu internum oportebit exilire lumen, & in tenebras exire, a quibus nimirum (ut aiunt) extinguetur prius quam ad exterius & cognatum perueniat lumen. Quamobrem (ut videtur) neque tenebris neque lumine circa pupillam existentibus ad videndi opus interni exitus luminis necessarius est. Melius igitur & verius est dicere intraneum lumen extraneo iuxta oculorum pupillas iungi & copulari: licet hoc etiam stultum admodum sit & fatuum. Quae enim luminum copula & coniunctio esse potest? Nihil enim copulari cuiquam coniungive potest nisi corpus existat, & similitudinem proportionisque habeat modum cum re illa cum qua iungi copularique dicitur. lumen autem lumini, cum vtrunque corpore careat, haudquaquam iungi copularive poterit. Praeterea certissimum est, & ipso de quo loquimur clarius lumine, quod si duo splendida luminosaque corpora aliquo inferantur, quae facta ab illis lumina in medio non copulantur neque coniunguntur. subito namque determinantur illa & abscedunt, non aliam sane ob causam, quam sola lucidorum corporum remotione. non igitur id copulatio vere dicitur luminum, sed intensio potius: quoniam medij quod illa recipit lumina, clarius tunc & illuminatum magis esse conspicitur. Praeterea, inquit Alexander, non ab re ambigi posset, cum multorum ad idem lumen dirigatur contuitus, vtrum ne omnes in idem coniunguntur, & per vnica omnes cernent visionem: aut si isthuc non est, quoniam modo huiusmodi copulationis diceretur esse ratio: aut quoniam cuiusque videntis est copulatio luminis ad alterius videtis lumen? Praeterea etiam quoniam modo internum lumen externo copulari poterit ut visionem efficere valeant? Non enim oculus id est quod videt: neque sane pupilla est videns, sed anima, cuius sensitiva certe vis in oculi non est extremo, sed alibi: ut in ijs quae de anima inscribuntur commentarijs est declaratum. Quoniam modo, inquit, duo ista lumina copulari sane poterunt, cum mediae oculorum intercedant tunicae, quae copulationem coniunctionemque illam nimirum prohibere impedireque poterunt, si quidem corpora sunt (ut aiunt) illa lumina quae coniungi copularive properant? Si igitur ad visionem, inquit Alexander, illorum opus est coniunctione luminum: copulari autem coniungique illa per interpositas oculorum tunicas haudquaquam possunt: non continget utique quippiam cernere animal. Appellat autem hoc in loco philosophus meningam tunicam illam siue pelliculam quae pupillam vnde quaeque complectitur. sic enim illam prius appellavit Empedocles. Ad summam autem isthaec supradicta a philosopho rationis tota videtur esse vis, quod melius scilicet est dicere externum lumen interiori copulari iuxta oculum, absque hoc quod aliquid inde exeat, propter antedictas causas. verum id (ut declara-

Aliae Alexander rationes quod neque exit ab oculis lumen: neque externa copulari potest lumini.

Responſo ad
Aristotelis
Alexandriq;
ſupradictas ra-
tiones.

De proportio-
nato ad vidē-
dum requiſi-
to interuallo.

Cur ſenes de
prope non cer-
nāt: remotius
autem videre
poſſint.

tum eſt) fieri non poteſt, quoniam intercedentibus oculorum tunicis id fieri non poteſt. Per lu-
minum igitur coniunctionem copulationemve viſio effici non poteſt. Cæterum ne in dicta (vt
aiunt) cauſa, & parte non audita altera, quiſpiam ijs perſuaſus rationibus, quas & philoſophus hic
ponit, & Aphrodiſeus vndique colligit, contra Academiam inique pronunciet, omneſque qui promi-
cante ab oculis lumine viſionem fieri volūt, facile condemnet, interpretationis huiuſce lectores admo-
nitos velim, has vniuerſas rationes, & eiſdem etiam notæ complures alias, cum ex proloquijs noſtris
quæ ab initio ſtatim præmiſimus, tum ex digreſſione paulo antè enarrata, commode diſſolui explica-
rique poſſe. ſed nihil etiā (vt arbitror) prohibet hoc in loco illis breuiter occurrere, aſſeuerantes de Aca-
demix ſententia ſplendidos illos radios, ſiue animalis ſpiritus pellucenſes actus, in videndi opere quo
nati ſunt modo, ex oculis promicare, tum vt viſilem rem vbi eſt cernere poſſit animal, tum vt de ſpa-
tij interſtitio recte diſcernere & iudicare ſenſitiua illius viſ planè queat. Nam viſus medio colluſtrato
& diaphano indiget, à cuius lumine perficitur, eiſque nimirum vtitur etiam interuallo ad commenſu-
rationem proportionemque cum actionum, tum paſſionum quæ ad ſe inuicem videns & viſum exer-
cere cēſentur. Cū enim ſpecies naturalis corporea ſit eo quo dictū eſt modo, & cōtineatur in aliquo, &
loco circūſcribatur quopiā, non in quodlibet poſitū vbilibet agit, ſed in illud tantū quod cōmenſurato
diſtat interuallo. Et quoniam cum aliqua (vt diximus) inſtrumentum paſſione ſit viſio, illam certè pro-
portionatam eſſe oportet. vehementior nanque paſſio obturbat & impedit, quia incommenſurabilis
eſt ad paſſionis videlicet illius menſuram & proportionem per quam ſit viſio. Interuallo igitur opus
eſt proportionem habente: & idcirco ſpecies à re viſa pupillæ incurrentes, niſi ab interualli fuerint re-
fractæ ſpatio, nedum viſionem non faciunt, ſed illam hebetant potius & obturbant. Quo ſit vt colo-
rum ſplendentia valde ſimulacra ſi viſui propinquiore ſiant quàm ipſum menſuræ exigat ſpatium, vi-
ſionem ſanè impediunt, & interdum etiam illam diſturbant & mutilent. Quæ res (vt obiter etiam hoc
dicatur) luculenter profecto & commode quaſtionis illius assignare videtur cauſam, cur ſenes legendo
ſi librum oculis admouerint, non cernant: ijdēque ſi amouerint, pluſq; interiecerint ſpatij, facile diſcer-
nant & lætitent. Ea autem eſt, quoniam debilis viſiuſ ille actus & imbecillis à ſenem exiens oculis, à
valentiori nimirum, & ob breuem paruāque diſtantiā efficaciori rei viſilis actu præpeditur & hebe-
ſcit: qui ſi illi à maiori diſtantiā occurrerit refracto iam, & veluti caſtigato, proportione cōiunctus ha-
bili, & harmonix apto copulatus nexu, ad videndi opus cum illo non immerito efficitur commodus.
Hæc igitur eſt ad viſionis effectum interualli apta commoditas, vt inter videns ſcilicet & viſum, ſiue
inter illas vtrinque emanantes ſpecies debitus proportionis fiat modus, qui profecto eſſet nullus ſi ad
oculi pupillam (vt dicit philoſophus) illorum fieret coniunctio. Nam q̄ iungi copularive poſſint ſpe-
cies illæ, nulla (vt arbitror) prohibere poteſt ratio: cum corpora quædā eo quo diximus exiſtant mo-
do, peculiarique naturæ ſuæ ratione inuicem commiſceri confundique poſſint, non eo inquam permi-
ſſionis modo quo materialia compositaque inter ſe commiſcentur corpora, ſed quo lumina plura in
idem ſimul concurrere videntur medium, & id ſimul colluſtrare percipiuntur. quæ profecto ſicut per
lucidorum præſentiam corporum, quorum ipſa ſunt actus, vel commiſceri, vel coniungi, vel copulari,
aut ſi quippiam aliud naturæ illius proprium magis eſt vocabulum, in eodem medijs ſpatio iure cenſen-
tur: ita per abſentiam eorundem corporum diſiungi ſepararique dicuntur, nulla alia neque actione in-
tercedente, neque paſſione. Et quoniam in familiari admodum & cognato verſamur exemplo, ſicut lu-
mini nullum obſtare cernitur perſpicuum, quin eodem temporis momento molle corpus penetret &
durum, ſimulque aërem trāſuerberet & cryſtallum: ita minora illa lumina cum ab oculis, tum a rebus
emanantia viſis, à nulla diaphani præpediri diſcludiq; poſſunt natura (qualis pupilla eſſe perhibetur)
quo minus iungi copulariq; & ſimul in opus prodire ſuum valeant. Et hæc pro Academia curſim nunc
elucubrata ſufficiant, quamobrem ad philoſophi literam reuertamur.

Quod quidem ſine lumine non contingit videre, alibi pertracta-
tum eſt: cæterum ſiue lumen id eſt, ſeu aer, quod interiacet inter
rem viſam & cernentem oculum, profecto motus in hęc vi-
ſionis eſt cauſa.

Post labefactatas redargutasq; vt viſum eſt, illorum ſententias qui viſionē quopiā ab oculis exeū-
te lumine aut re quadam alia fieri voluerunt, peculiarem hac de re propriamq; philoſophus aſ-
fert opinionem: & in primis q̄ viſio quidem ſine lumine fieri non poſſit, in alijs ſe dixiſſe autu-
mat: eos qui de anima inſcribuntur commentarios intelligi volens. Dixerat enim in illis colorem qui
per ſe viſilis eſt, mouere diaphanum quod actu huiuſmodi eſſet. Actu vero diaphanum id voluit eſſe
quod illuminatum exiſteret. lumen enim ibi dixerat actum eſſe diaphani vt diaphanum eſt. Siue igitur
lumen eſt id quod inter viſile & oculum intercedit & medium eſt, ſeu colluſtratus aër: motus ſanè
qui in hoc à re ſit viſili, viſionis eſt, inquit, cauſa. viſile nanq; ipſum eiſmodi naturæ eſt motiuum. Quo
in loco nō ab re animaduertēdū eſſe ſignat Aphrodiſeus, philoſophū dixiſſe, ſiue lumē, ſeu aër eſt quod
interiacet, id eſt quod medium eſt: quoniam lumen viſionis eſt cauſa, & ſine aëre aut aliqua alia dia-
phani natura viſio fieri non poteſt. oſtenſum enim eſt, huius naturæ, ſcilicet diaphani, lumen eſſe actū
& entelechiā. Vterius etiam eſt notandum quod ad videndi opus medium requiritur eſſe per-

spicuum, & actu collustratum. Sunt autem quatuor precipue perspicua corpora, hæc videlicet, aer, aqua, ignis, cælum. Neesse etiam est ut id perspicuum corpus quod medium ad videndum esse volumus, perspicuum sit de eorum numero quæ termino carent. nam si terminatum esset, visiles haudquam transmitteret species, sed illas contineret. visio autem fit (ut hoc Alexander ait in loco) initians quidem in humore illo oculi quem crystallinum vocant: completa vero ubi illi sese interfecant nervi quos ὀφθαλμοὺς greci, nos visuos siue visuales appellare possumus. concurrunt enim de illius sententia ad oculi pupillam spiritus, & ad intersectum illud ubi anime est iudicium, visiles deducunt species. Sunt autem visiles de illius sententia species, actus quidam incompleti, & veluti potentia quædam respectu colorum qui cernuntur. Nam quoniam utraque sunt accidentia, colores inquam, & illorum visiles species, & sui perfectionem qualitates à proprijs sanè capere subiectis censentur: cum coloris quidem subiectum sit corpus perspicuum terminatum, quod suapte natura perfectum completumque est: speciei autem visibilis subiectum existat corpus perspicuum interminatum, non completum omnino neque perfectum: idcirco huiusmodi accidentium genera suorum sapere naturam subiecto eorum videntur: & alterum quidem esse perfectum completum & terminatum censetur, alterum vero imperfectum & incompletum, & potentiale quiddam ob sui imperfectionem in se habens iure existimatur. Quoniam autem ad opposita æque se habet potentia, idcirco in medio illo perspicuo interminato, quod sui imperfectione potentiale quiddam esse censetur, uno & eodem tempore opposita & diversæ inesse possunt species, albedinis verbi causa, & nigredinis: quæ in perspicuo certe terminato haudquaquam eodem in loco temporeque eodem simul consistere possunt. Est igitur visio (ut ex Aristotelis Alexandrique verbis hoc in loco quippiam colligamus) motus quidam alterationis. nam qualitas quædam est visus: & alteratio fit ad qualitatem. Animadvertendum præterea est ex ijs quæ hoc in loco Aphrodiseus scripta reliquit, quod visio quædam est receptio speciei visibilis quæ in ipso fundatur stabiliturque videte, non autem in oculo, ut visum est voluisse Democritum. Quamobrem non inconcinne speculum animatum à magno Alberto ipse appellatur oculus. nam sicut in speculo, videntis percipitur reflexio: ita in oculo se habere rem verè non est absimile. & in omni proculdubio visione reflexionem reperiri credendum est: non quidem quia ad videndum necessaria sit reflexio, sed ut species visiles diutius durent & perseverent. Ad visionem enim corpus requiritur tersum, læve, & terminatum, ut videlicet species ad ipsum peruenientes non dissipentur neque diffundantur. quod speculi nobis declarat exemplum. Subiectum nanque illi plumbum illius terminat perspicuitatē, oblataque formarum imagines dissipari diffundique non sinit. quæ res cum in oculo similiter contingere non immerito dicatur, idcirco non ab re ab Alberto animatum speculum, ut diximus, oculus est appellatus. Advertendum autem est Democriti in videndi modo sententiam, ab Aristotelis opinione multum sanè distare. nam licet visionem uterque per internam quandam receptionem fieri voluerit, Democritus tamen visionem in oculis fundari existimasse videtur, & quod oculus visionis principalis esset causa, credidisse: quoniam is rerum imagines & sensilium omnium spectra siue idola recipere videbatur. Aristoteles autem visionem in vidente ipso stabiliri & fundari, id est in anima ipsa, voluit. nanque animæ illam esse actum, & qualitatem quandam, quæ affectionem siue passionem, id est visilium receptionem specierum consequi sanè videtur, ex quo visionem animæ ipsius de receptis speciebus esse iudicium existimavit. Quæ tamē visio cum reflexione fit quædam, ut dictum est prius. Nam sicut à speculi orbe reflexio est ut se ipsum possit oculus contueri: ita in omni visus reflexione proculdubio esse censetur, ut alius scilicet videre possit. Quam sanè reflexionem ex materiæ necessitate fieri autumant, cum tamen ad visionem non requiratur. Ist hæc posterior res Peripatetici de videndi modo & opere, occasione ab Alexandri sententia sumpta, licenter satis innovasse videntur. Cæterum quoniam principalis hac de re contemplatio ad commentarios de anima spectare censetur, idcirco hac in præsentia disquisitione perferatationeque omissa, ne plus nimio in ijs immoremur, ad philosophi consequentem literam nos conuertemus.

Quatuor perspicua corpora.

Quid visio de Aristotelis & Alexandri sententia.

Magnus Albertus.

Oculus speculum animatum.

HT rationi certe consentaneum est, ut quod intra est, aquæ adscribatur. Perspicua enim est aqua, cernitur autem sicut extrinsecus non sine lumine, ita & intrinsecus. Perspicuum igitur oportet esse, & aquam necesse est esse, quando non est aer. non enim in extrema oculi parte anima & illius est sensiterium, sed in intima. Quamobrem perspicuum esse, & luminis capax quod intrinsecus est oculi, necesse est. Quod etiam ex ijs quæ contingere solent, palam est. Nam quibusdam in prælijs secundum tempora vulneratis, ita ut oculi meatus absunderentur, visæ sunt offundi tenebræ, ceu extincta lucerna: quoniam perspicuum, & ea quam vocant pupillam, ceu laterna quædam exsecta esset.

Superiori in textu Aristoteles illius assignare videtur causam, cuius paulo ante solummodo signa posuerat, visum scilicet a prædominante elemento esse aqueum. Rationi enim consentaneum est, inquit, ut id quod intra oculum est, id est pupilla ipsa, sit aquea. est enim medium inter pupilla inter videns & rem visam. Hoc autem idcirco, quoniam perspicua est aqua, & lumen per se totam recipere valens. Oportet autem ad visionem quemadmodum externum ita internum medium lumine esse collustratum, usque ad sensitivam videlicet animæ potestatem. quamobrem perspicuum id non minus quam externum esse medium necesse est. Aquam igitur necessarium est esse, quando non est aër. Et hoc sumere videtur in loco philosophus, id quod intra oculum est, aquam esse: vel quia illud aërem esse dixerat nemo: vel quia cum in anatomicis sectionibus, tum in vulneribus casu factis id esse aquam manifeste apparet, & non aërem: vel quoniam medio intrinsecus perspicuo posito, melius convenientiusque est id esse aqueum quam aëreum, cum firmior sit aqua & stabilior, & ad conservandas species aptior quam aër. Aqua enim (ut dictum est retro) non solum diaphanum quiddam est, sed etiam emphaticum, id est suapte natura apta & idonea acceptas retinere & reddere imagines, ob quandam naturæ suæ stabilitatem, aëris scilicet respectu, qui fusilis & dissipabilis sui natura esse percipitur. Cum autem subiungit non in extrema oculi parte esse animam, causam signare videtur quamobrem ad videndi opus intrinsecum medium oportet esse perspicuum. non enim in extrema, inquit, oculi parte est anima, aut illius sensitiva potestas. Si enim in extremo esset oculo anima, nihil profecto interno indigeret perspicuo, cum solummodo externum sufficere perspicuum posset. Non est autem anima & sensitiva illius vis in extrema oculi parte. nam in alijs etiam sensiterijs similiter se haberet, & hoc non esset modo consensatio seu iudicium animæ aliquod: cum alia ipsius pars in alia corporis delegata esset parte: neque etiam nobis concessum esset diuersis iudicare sensiterijs quæ sensilia essent diuersa, vnum non habentibus quiddam solitarium quod omnia vndeque reciperet & iudicaret: ut in commentarijs de anima sufficienter est declaratum. Quemadmodum enim, inquit Alexander, si se iugatorum & ad se inuicem separatorum hominum alius quidem videret, alius vero audiret, & gustaret alius, non posset ille qui audit, iudicare ea quæ vident & gustant illi: ita si in nobis distinctæ seiunctæque essent illæ animæ potestates, haudquaquam rectum de sensilibus iudicium ferre posset animus. Quod autem spatium illud usque ad animæ sensitivam vim sit perspicuum, experimentorum quorundam testimonio confirmare contendit philosophus. Cum enim in bellorum, inquit, discrimine sæpenumero congerit ut plerique in temporibus vulnerati, ita ut pori illi & meatus qui ad oculos perueniunt, & in quibus diaphanum illud esse perhibetur, penitus absunderentur, illico visum amiserint, statimque illis ceu extincta lucerna tenebræ sint obortæ: manifestum profecto est, intrinsecus positum medium oportere esse perspicuum. Pupilla enim veluti laterna quædam est, per quam omne internum collustratur medium ad sensitivam usque animæ vim, extrinsecus scilicet intercedente lumine. Cuius quæ vulneribus, aut quo alio casu soluitur continuitas, ab extrinsecis nimirum lumine illius cessat illustratio. euanescit igitur & veluti extinguatur internum lumen. non accideret autem huiusmodi quippiam si extremo cerneremus oculo. Quamobrem certissimum esse apparet quod extrema oculi parte non videmus, neque animæ ipsius sensitiva potestas in ipso est oculo: & idcirco intrinsecus positum medium ad sensitivam usque animæ vim perspicuum esse oportet.

Quod iudicās
anima non in
singularibus ē
sensiterijs.

Quamobrem si in ijs contingit ut diximus, manifestum est quod oportet hoc reddere modo, & assignare vnumquodque sensiterium elementorum vnicuique: ut oculi quidem visiva potestas aquæ adscribatur: aëri autem sonorum sensitiva: igni vero odoratus.

Ex hoc loquendi modo manifestum cuique esse potest non placuisse philosopho instrumenta sensuum elementis adscribi debere singulis. Verum quoniam ab antiquioribus ita erat per manus traditum, idcirco dicit, si oportet hoc reddere modo, visionem quidem, id est visum sensum aquæ sanè attribuendum esse: auditum autem aëri, in quo nimirum omnes fiunt soni: odoratum vero igni. Certum autem est philosophum hoc in loco ex peculiari propriaque sententia isthæc non proferre, cum in commentarijs de anima assuerauerit nullum sensiterium ex solo igne, aut ex sola terra posse constare. quo etiam in loco odoratum in aëre vel in aqua esse posuit. Sub conditionis igitur nunc loquitur modo ut nobis ostendat se non ex certa animi sententia isthæc affirmare velle.

Quod enim actu odoratus est, id potestate odoratum est. Sensibile nanque operari facit sensum: idcirco necesse est ipsum esse id quod potestate erat prius. odor autem fumida quædam est ex-

halatio. huiusmodi vero exhalatio ab igne est.

Cum in præcedētis literæ contextu de aliorum sententia dixisset philosophus quinam sensus quibus assignari adscribiq; debent elementis, hoc in loco ostēdere intendit odoratum igne constare. Est autem quod dicit, huiusmodi. Quod actu est odoratum, illud potestate est odoratiuum. Visio enim antequam videat, potentia est visiva: & auditus est potentia auditiva antequam audiat: & odoratus igitur potentia est odoratiuus antequam odoretur. Est igitur odoratiuum, id est instrumentū odoratus potentia, id quod est actu odoratus dum actu est. Sed odoratus actu idē est quod odorabile actu, sicut visus actu idem est quod visibile actu, & auditus actu, quod audibile actu. Sensibile enim sensum facit agere & operari & actu esse. Quod est igitur actu odorabile, est potestate odoratiuum. Sensitiuum nāq; potētia est id quod est sensibile actu: alioqui nihil ab illo pateretur. sed actu odoratus, & odorabile actu, fumosa est exhalatio. huiusmodi autē exhalatio siue euaporatio, ab igne sanē est: vt ex ijs quæ sūfitu halant, manifeste apparet: quæ tunc præcipue odorem reddere sentiuntur, cum cremantur. Flores quinetiam ipsi in aëre calido, & in eiusmodi terrarum cælique plagis odoratiores existunt, veluti si sūfitu quodam in fumidam euaporent exhalationem, quæ fumida exhalatio via quædam est (vt videtur) & transmutatio ad igneam naturam. odoratiuum igitur, id est odoratus instrumentum, igne comitate censetur. Hoc autem in loco non inutiliter D. Thomas notat dictum esse à philosopho, odorem esse fumidam exhalationem, non idcirco quod exhalatio fumida ipsius sit essentia (hoc enim in commētarijs de anima improbatum fuit & exploratum. nanque longius odor diffunditur, quam quo fumida pertingere & peruenire possit exhalatio) sed idcirco dictum est, inquit, quia fumida exhalatio in causa sanē est quare sentiatur odor: quæ, inquit, fumida exhalatio siue euaporatio ab igne certe est, aut à quapiam calidi natura. Odoratus autem est non propter ignem, sed propter caliditatem, quæ profecto igni primo inesse videtur.

D. Thomas.

Quamobrem odoratus sensiterium ei proprium est loco vbi cerebrum est. Frigidi enim materia, potestate est calida. Oculi quinetiam constitutio hunc ipsum habet modū. à cerebro namque conformatus est oculus. id autē ex omnibus corporis partibus frigidissimum est, & maxime humidum.

Posteaq; nobis Aristoteles declarauit quonā modo demonstrare quispiā posset odoratum igne constare, vt quod antiquiores fecerūt, suo arbitratu facere posset, singulis scilicet elementorū naturis singulares adscribere sensus: non enim (vt diximus) hac de re placita sua nunc refert philosophus, cum ijs contraria, vt diximus, & pugnantia in ijs quos de anima inscripsit commentarijs manifeste conscripserit: cum illa inquam præmiserit, idem etiam nunc alia via conatur ostendere, odoratum scilicet igne constare. Ea autem ostensionis est ratio, quoniam odoratus sensiterium iuxta cerebrum collocatum constitutumque esse percipitur. oportet namque calidi materiam esse frigidam. frigidissimum autem suapte natura inter omnes animalium partes esse cerebrum nemo est qui ambigat. Tale igitur erit potentia odoratus, & potentia odoratiuum. Sed quoniam illud quod potentia est aliquid, materia illius est rei cuius dicitur esse potentia: potentia autem odorabile, ipsum est odoratiuum: erit igitur hanc ob causam ipsum odoratiuum materia odorabilis rei. Frigidum vero materia est ipsius calidi, & est frigidum illud quod odoratiuum est, quia à cerebro originem trahit, & circa cerebrum est. Odorabile igitur calidum sanē esse perhibebitur. Si autem hoc verum est: odoratus actu calidus vtique est, & calido prouenit. Idem enim est odoratus actu, & odorabile actu, vt retro est dictum. Quamobrem qui hoc dixerit modo odoratum igne constare, haud male vtique dixerit. Potētia enim calidi est frigidi materia, id est quæ ex frigido est. Aduertendum est autem non ostendere in præsentia philosophum sensiterium odoratus igne constare, quoniam id constanter damnat: sed ipsum odorabile, & ipsum odoratum actu existentem alia à calidi natura prouenire. Quo in loco ad clariorem prædictorum intelligentiam non ab re animaduertendum esse censeo, quod quemadmodum est sensibile actu, ita sensitiuum est potētia. Sensibile enim operari & agere facit sensum. Sed sensibile actu in odore à dominante qualitate est igneum. Fumida enim est euaporatio, vel non sine fumida euaporatione siue exhalatione. nihil enim hic de vocabulis ambigendum est. quæ fumida euaporatio à calidi certe fit natura, & idcirco ab ignea quadam vi. Sensus igitur odoratus potentia est à qualitatum prædominio calidus & igneus. Sed quod est potestate calidum, actu est frigidum. Sensus igitur odoratus actu est frigidus: quod etiam experientia ipsa liquidò patere potest. Carunculas enim illas quæ à sui figura mamillares appellātur à medicis, vbi odoratus effici dicitur sensus, exortum suum à cerebri habere substantia, & illi cōiungi, oculata percipitur fide. quæ certe pars in animalibus cū frigidissima, tū maxime humida esse animaduertitur. Parique rationis modo sensus visus, qui a prædominante qualitate aqueus esse censetur, cum cerebro

Carunculae mamillares appellatae.

Cerebri & cordis discordia
conferuatur
animal.

iungi copularique manifeste videtur. Sunt enim (vt recte dicunt medici) duæ in animalibus partes longe diuersæ, & inter se contrariæ, cor scilicet, & cerebrum: hoc quidem frigidissimum, illud vero calidissimum. quæ cum natura contra se agant, & inuicem patiantur, illarum sanè perenni discordia vniuersum nimirum perstare & conseruari percipitur animal. Cordis namq; caliditas, cerebri frigiditatem corrigit & emédât: contra frigiditas cerebri, cordis caliditatem castigat & temperat. Quamobrè est videre qd ex hominum genere quicunq; paruum habent caput, cuius sanè figuræ habitu Herculis sttuas ferè omnes esse conspiciamus, ij nimirum excellentis sunt audaciæ, periculorūq; contemptores, & vitæ prodigi: quoniam in illis haudquaquam cerebri sufficit frigiditas cordis superfluentem corrigere caliditatē. Subiungit etiam postmodum philosophus oculorum generationem & constitutionē eundem habere modum. ex cerebro enim & à cerebro frigidissima & humidissima (vt dictum est) animalium parte, originem habere suam percipiuntur oculi. huiusmodi autem esse censetur aqua illa qua certe media fit visio. Quamobrem clarum est, inquit Alexander, non igne sed aqua duos istos constare sensus, visum scilicet & odoratum. liquidem à cerebro ambo originem trahere videntur suam: qua de re pro parte etiam in ijs quæ sequuntur, philosophus pertractabit, cum ostēdet, quoniam odoratus sensiterium circa cerebrum est, vt locus certe ille ad symmetriam proportionemque reduci possit propter quam sentire valeat, oportere odores & olfactilia omnia esse calida: huiusmodi autem fumidā illam euaporationem siue exhalationē esse, de qua in præcedenti dictum est litera. Cæterum, inquit Alexander, si quispiam hoc in loco ea quæ retro dicta sunt, retractare voluerit, illorumq; rememorari, nō immerito ambigere poterit visus sensum esse calidum, & ab igne procedere. Nam visuum quod potestate & visus est, & actu visile: actu quidem frigidum est, & potentia calidum. Dictum est enim retro qd illud quod potestate est visuum, visus & visile actu est. Sed visuum est potētia calidum. nam actu est frigidum, cū à cerebri natura originem trahat suam. Visio igitur & visile actu, calida & ignea sunt. Frigidum enim (vt retro de odorabili & odoratiuo dixerat) est potentia calidi. Quamobrem, inquit Alexander, manifestum est exercitij potius gratia, qm vt placita proferret sua, isthæc philosophum huiusmodi de re in præsentia recensuisse. Vel ambo, inquit, visus scilicet & odoratus, ad cerebrum quod frigidum est, diuerso referuntur modo. Olfactile enim vt est frigidum, olfactile est. Quamobrem vt est tale sensiterium, potentia calidum dicitur. Visuum autem non dicitur visuum vt est frigidum, sed vt est humidum, & diaphanum potestate. Diaphana autem actu, color & lux esse perhibentur. Hac igitur via posset, inquit, visus sicut olfactus igni attribui & assignari: verum per diuersas illius qualitates, olfactus nāq; igni merito attribui poterit in quantum à calido & igneo prouenire percipitur, visus autem vt à claro lucido & perspicuo efficitur. Quæ duæ qualitates in igne sanè esse deprehēduntur. Quāobrem sicut fieri non potest vt sine calore olfactile sit actu, cum fumida (vt dictum est) sit euaporatio, aut non sine fumida existat euaporatiōe: ita fieri non potest vt visus actu sit sine splendore & lumine.

Quomodo visus & odoratus per diuersas vtroq; qualitates igni adscribantur.

Actus autem, potestas terræ est. Gustatiuum vero, tactus quædam est species: & idcirco iuxta cor, ipsorū est sensiterium, gustatus inquam, & tactus. Cerebro enim oppositum est cor, & omnium est partium calidissimum. Et de sensitiuis quidem corporis partibus hoc determinatum sit modo.

Postquam de visu & odoratu pertractauit Aristoteles, & dixit quibusnam assignari possint & debeant elementis, si sensus illos de antiquorum sententia quispiam sic assignare contenderet, hoc in textu de duobus alijs loquitur sensibus qui animalium generi præcipue sunt necessarij, actu scilicet, & gustatu, qui sanè tactus quidam esse perhibetur, quibusnam adscribi assignariq; debeant elementorū naturis: statimq; pronunciat terræ elemento illos assignari oportere: ita qd ex quatuor primorum corporum naturis, terræ quidem tactus assignetur & gustatus, aquæ autem visio, aëri auditus, odoratus vero igni. Cæterum non cessat hoc etiam in loco Alexan. inculcare, manifestum esse non ex propria animi sententia philosophum isthæc proferre, sed vt ad aliorum opiniones apto persuadendi modo arguere videatur. in commentarijs enim de anima manifeste nobis ostendit fieri haudquaquam posse vt sensiteriū quippiam ex terra constet. quamobrem animalium partes illæ quæ à qualitatis prædominio sunt terræ, haudquaquam sentire posse, quales capilli sunt, & vngues, pili quinetiam & ossa. quo etiā in loco gustatū humido cōstare demonstrauit, & propter humidā fieri naturā. Exercitij igitur gratia (vt videtur) de gustatu & tactu hæc asserit, inquit, vt in priorib; de visu fecerat & odoratu, ostēdēs videlicet quonā quispiā modo illorū qui autumāt elementorū singulis singulos assignari sensus, ad huiusmodi confirmandā sententiā verisimiliter & apparenter arguere posset. Quāobrem hæc prosequendo subiungere non dubitat. Et idcirco iuxta cor, ipsorum est sensiterium. nam cum retro dixerit odoratum igne constare, & ideo circa cerebrum illius esse sensiterium: frigidum enim materia est calidi, & omnino contrarium contrarij materia esse censetur: non immerito subiungit organa duorum sensuum, tactus scilicet & gustatus, circa cor esse: quasi velit dicere qd in ijs etiam sicut in prioribus illis sensiteria ad sensus & sensilia eodem se habent modo. Cum igitur horum sensiteria sint calida (cor

namque calidissima in animalibus est pars) operatio nimirum ipsorum & sensilia propria, actu erunt frigida: cum eorum sensiteria huiusmodi potestate esse censeantur. Terram igitur, & terrea omnia que ob sui soliditatem suamque resistantiam bene tangi possunt, sensus tactus iudicabit & perpendet. Hoc autem in loco animaduertendum esse censeo quod sensus tactus a predominante elemento proculdubio est terreus, & primo principaliterque constituitur & fundatur in corde, quod (ut aliquoties diximus) inter reliquas animalium partes est calidissimum, & idcirco densum est, & bene compactum, & sane terreum, ut calori contraire & resistere, illumque bene continere & conseruare possit. Calidi namque natura est rarum facere, & dissipare. Cæterum non solum in corde initium est & veluti stabilimentum ipsius sensus tactus, cum inde omnes etiam exoriantur nerui: sed principium etiam & origo est cor reliquorum sensuum. quam rem innuere philosophus volens, in secundo de anima libello scriptum reliquit sensitium omne cum calido esse, id est ad omnes sensuum actus vitales requiri reperiri; spiritus: qui sane subtilissima corporis sunt partes, ex purissimo & defecatisimo sanguine geniti in cordis ipsius substantia, ad omnia sensuum opera proculdubio concurrentes, & perquam necessarij. Quam ob causam clarissime patere potest omnium fundamentum & originem sensuum esse cor. Ex quibus etiam consequenter liquere potest quod esse duo sensitua principia in animalibus, cor scilicet & cerebrum, nulla est necessitas. Sensitium namque principium in corde precipue est collocatum, ubi certe fons & origo est caloris & vitæ. Nihil enim est, nedum sensitium, sed etiam viuens, quod calore careat innato. A cordis quinetiam fonte in organa trium circa cerebrum sensuum constitutorum, sensitua impertitur vis & potestas: qui etiam per extrinsecus posita media eam ob rem immutari excitarique censeantur: cum ipsum cor tactum & gustatum per coniuncta copulataque sentiens media, sibi proprio peculiarique quodam reseruauerit modo. Quod autem istuc eo ut dictum est se habeat modo, vel inde animaduertere licet. Namque ab ipso corde, in quo sensitua nimirum animæ reponitur vis, ad cerebrum triplices ascendere videntur pori, qui & a cerebro rursus deferri conspiciuntur. Vnus quidem ad oculos rum orbis: alius autem ad aurium loca: tertius vero ad ipsas nares, a quo vires sumit olfactus, & in opus exit suum. Gustatus autem & tactus ab ipso statim existunt corde. Quamobrem quibusque circa cor lætis partibus, valde dolere animalia percipimus: quæ nimirum illico intereunt si qua per contactum læsio ipsi inferatur cordi.

Cor omnium origo sensuum.

DE sensilibus autem per vnumquodque sensiterium, ut de colore, sono, odore, sapore, & tactu, generatim quidem dictum est in ijs quæ de anima, quod scilicet illorum sit opus: & quid per vnumquodque sensiterium sit operari. Quid autem illorum quodque dicendum sit, ut quid color, aut sonus, aut odor, aut sapor, similique modo de tactu, considerandum est: & primum de colore.

Postquam retro (ut visum est) de singulorum sensiterijs organisque sensuum verba fecit philosophus, consequenti doctrinæ ordine ad sensilium ab vnoquoque sensu perscrutandam naturam se conuertit. non enim in præsentia de comunibus agere sensilibus intendit. Generatim autem, id est vniuersaliter dicit in commentarijs de anima pertractatum fuisse quænam singulorum sensilium sit operatio. & addit quinam sunt vniuersales de illis habiti sermones, quod sensus scilicet & sensiteria quodam ab ipsis sensilibus afficiantur modo: & quod operari & agere per vnumquodque sensiterium, est sensilium recipere species a materia seiugatas: & quod sensus actu, idem est cum sensilibus ipsis. isthæc omnia generatim & vniuersaliter fuisse præmissa nunc scribit: in præsentia autem restare ut de sensilibus ab vnoquoque sensu perceptis per peculiare propriasque quorumque naturas verba faciat. non enim idem est illorum esse, & sensilia esse. Commune enim est omnibus esse sensibile, cum aliquo percipiuntur sensu. propria autem cuiusque & peculiaris est natura & substantia, per quam alia ab alijs disiungi, & inter se differre censeantur, & non ab eodem admittuntur comprehendunturque sensu. Illud autem, simili modo de tactu, idem vult ac si diceret, de tactili quod tangi potest. Tactus enim sensus est, tactile vero sensibile. Sed primum quidem de colore pertractare pollicetur, qui visu sentitur, idcirco (ut opinor) quoniam visus inter alios nobilior est sensus, spiritalisque maxime.

Illorum igitur vnumquodque bifariam dicitur, actu scilicet, & potestate. Quomodo autem color actu & sonus eadem sint, vel diuersa a sensibus qui sunt actu, ut a visione, & auditione, in commentarijs de anima dictum est. Quid autem eorum vnumquodque existens sensum efficiat & actum, nunc recenseamus.

DE sensilibus per proprias peculiareſq; illorum naturas verba facturus Aristoteles, diuisionis illius nos admonet quæ in commentarijs de anima fuit præmiſſa, quòd bifariam ſcilicet vnum quodque ſumitur ſenſile, actu ſcilicet, & poteſtate. In quibꝰ nimirum etiam dixit qꝰ actu ſenſibile quodammodo idem ſenſui actu eſſe cenſetur, & quodammodo diuerſum. Dicitur eſt namq; qꝰ numero quidem vnum ſunt, ſenſus actu, & ſenſile actu: ratione autem ſunt diuerſa. alia enim ratio eſt ſenſilis actu, & alia ſenſus actu. Quando vero dicit, Quomodo autem color actu & ſonus, ſupplere ſanè hoc oportet modo, color actu ſenſilis, & ſonus actu ſenſilis. Præciſus nãque ille & mancus eſt ſermo, & idcirco ad integrum eſt reducendus. Colores namque & ſoni plurimi poſſunt actu conſiſtere, qui tamen neque cernantur, neque à quopiam audiantur. Quamobrem non dicentur h̄ utique cum ſenſibus actu ſuis iſdem eſſe. Veruntamen non poſſunt ſenſilia huiuſmodi actu talia eſſe, videlicet color actu ſenſilis, & ſonus ſimiliter actu ſenſilis, ſine ſenſu. De ijs (vt ſanè fecit) in commentarijs de anima ſe pertractaſſe nunc dicit philoſophus, quomodo ſcilicet ſenſilia actu eadem cum ſenſibus actu ſint ſuis: & quoniam modo etiam ſint diuerſa. Deinde ſubiungens ait, Quid autem illorum vnũquodque. quoniam cū pertractaſſe ſe dixerit in cōmentarijs de anima de ſenſilibus actu, nūc de vnoquoq; illorum pertractaturum ſe pollicetur vt ſunt poteſtate ſenſilia: quod alterum ſanè erat ſuperioris diuisionis membrum in qua dictum fuit qꝰ vnumquodq; ſenſile bifariam ſumi poteſt, actu ſcilicet, & poteſtate. Quæ res clariffime patere poteſt, inquit Alexan. ex ijs quæ ſtatim ſubiungit. Quid autem illorum vnumquodque exiſtens ſenſum efficiat & actum. innuit enim nobis, & veluti admonitos nos eſſe vult ſe poſthac de poteſtate ſenſilibus pertractare velle.

Quemadmodum igitur dictum eſt de lumine in illis, qꝰ ſcilicet eſt color perſpicui per accidens: nam quoties igneum quippiam ineſt perſpicuo, illius quidem præſentia lumen eſt: abſentia vero, tenebræ.

Quod lumē ē
perſpicui co-
lor p accidēs.

Reuiter hoc in loco nos meminiffe philoſophus admonet eorum quæ de lumine in commentarijs de anima dixerat, qꝰ ſcilicet color eſt per accidens ipſius perſpicui lumen. in illis enim oſtenderat qꝰ lumen actus eſt perſpicui vt perſpicuum eſt, & tanquam illius color, non ſimpliciter autem & per ſe color, ſed per accidens, tum quia ipſum perſpicuum nihil paſſum lumen recipit, ſed per habitudinem quandam quam ad luſinoſum habere dicitur corpus, tum quia illud proprium & peculiare non habet, vt aliorum colores ſunt corporum, qui certe in illis ſtabiliter perſtant & remanent. Lumen vero in perſpicuo nō hoc ſe habet modo. adeſt enim vel abeſt, vt corporis luſinoſi ad illud eſt habitudo, per præſentiam inquam, vel abſceſſum. quod profecto veluti ſe ipſum exponens ſubdit philoſophus, dicens, Quoties igneum quippiam ineſt perſpicuo, illius quidem præſentia lumen eſt, abſentia vero, quam priuationis ſignauit vocabulo, ſunt tenebræ. Ex quibus liquidò apparere poteſt, lumē, ſi quidem perſpicui eſt color, per accidens id eſſe, & non per ſe. Palam eſt etiam quomodo lumē in habitudine quadam ad diaphanum conſiſtere dicitur, quando luſinoſi præſentia corporis eſt lumen, abſentia vero tenebræ exiſtunt. Deſectiuum autem & mutilum hoc in loco hunc eſſe ſermonem, & cōciſam literam inquit Alexāder: quamobrem hoc ſuppleri modo neceſſe eſt. Quemadmodum igitur dictum de lumine eſt in illis, ſupponatur videlicet, aut maneat, aut admittatur, ſiue eiuiſmodi aliud quippiam: vt poſt continenter litera legatur, nam quoties igneum quippiam, & quæ ſequuntur.

Quod autem vocamus perſpicuum, non eſt aëris aut aquæ, aut aliquid ſic appellatorum corporum proprium, ſed communis quædam natura & poteſtas, que ſeparata quidem non eſt, in ijs autem eſt, & alijs etiam ineſt corporibus, ijs quidem magis, illis vero minus.

Volens philoſophus hoc in loco de colorum pertractare naturis, non ab re illorum nos rememorare voluit quæ in commentarijs de Anima de lumine dixerat, qꝰ ipſum ſcilicet primo & maxime color exiſtens (ſiquidem per ipſum alios cernimus colores) non in alia fit q̄ in ipſa diaphani natura: probans per hoc & oſtendens qꝰ huiuſmodi natura colorum eſt receptiua. Sumens igitur hoc in loco de illis, lumen, quod ſanè eſt color, in diaphano fieri: conſequenti doctrinæ ordine quamnam huſce diaphani ſit natura quæ colores recipere nata eſt, oſtendere contendit, & in quibus illa reperiatur: quive in corporum genere quæ perſpicuitatem in ſe continent, differentiæ exiſtat modus, ex coloratis inquam corporibus et illuminatis. Nam illa quidem proprium habere colorem dicit in ſui extremo collocatum. quæ vero lumen ſe totis accipiunt & admittunt, neque hoc habere modo colorem cenſentur, neque ſibi proprium quem habent, ſed extraneum habere percipiuntur. Quod enim

vocamus, inquit, diaphanum, propria non est aeris aut aquae natura, quorum color per accidens lumen est, & fieri dicitur, neque alicuius sic appellatorum corporum, ut perspicui quidam sunt lapilli: sed est communis quaedam natura, & vis siue potestas, non separabilis, neque per se existens, quemadmodum neque aliae sunt potestates: sed in ijs quae perspicua appellamus, nimirum existens: aerem intelligere volens & aquam, & alia scilicet corpora de quibus hanc diaphani naturam dicere & predicare possumus. Verum in ijs quidem magis, in alijs vero minus: cum tamen omnia sane corpora hac participet potestate. hoc autem in loco elegantissime mehercule & vere Platonice nos advertere D. Thomas iubet, quod scilicet in genere visibilis communiter accepti aliquid se habet ut actus: aliquid autem ut potentia se habere dicitur. & id quidem quod se ut actus habet, lumen est: quod in caelesti corpore primo esse censetur, & ad inferna etiam usque corpora deriuatur: illud vero quod se habet ut potentia in hoc genere, id certe est quod luminis est susceptiuum. Quod quidem in triplici naturae ordine esse perhibetur: & primus quidem ordinis gradus luminis susceptiuorum, eorum sane est quae lumine vndique & omnifariam sunt repleta: itaque alterius receptiua non sunt qualitatis: quae etiam lumine ex sese emittere reddereque possint: quod primo & maxime ipsi competit Soli. Ista autem lucendi proprietates per aliquos descendens graduum ordines, & ad ipsum perueniens ignem, ad nonnulla ulterius deriuans corpora, tandem deficere animaduertitur, quae certe sui imbecillitate luminis alio lucere nequeunt tempore quam noctibus. Et iste nimirum primus ordinis est gradus eorum quae lumen recipiunt, lucereque dicuntur. Secundus vero suscipientium lumen est gradus eorum quae de se actu lumen non habent, verum se totis susceptiua sunt luminis: qualia diaphana dicuntur esse corpora. Quo etiam in ordine naturae nonnulli censentur esse gradus. Et primo quidem haec in caelesti corpore reperitur proprietates: secundo autem loco in elementari ignis natura qui in proprio constitutus est orbe: tertio in aere: quarto in aqua: quinto etiam in terrenis quibusdam corporibus propter aeris aut aquae abundantiam in illorum mistione repertam: cuiusmodi lapilli sunt quidam, crystallum quinetiam, & vitrum, caeteraque eiusdem notae. Infimus autem luminis suscipientium gradus in terra esse censetur: quae quo plus a caelesti distat corpore, eo minus luminis capax esse perhibetur. In extrema enim sui parte & superficie illud solummodo recipit, cum exteriores nimirum illius partes sui crassitudine & opacitate internis officiant & obstant partibus. obumbrant enim illas, neque lumen ad eas peruenire sinunt. Quaeuis autem in solis ijs corporibus quae medij sunt ordinis, perspicuum & diaphanum sint nominata, nihil tamen prohibet perspicuum id omnino merito dici posse, quod luminis est susceptiuum, quomocumque id suscipere videatur: de quo hic philosophus loqui existimatur, cum dicit perspicuitatem in ijs quidem magis, in illis vero minus inesse.

D. Thomas

Tres luminis
susceptiuorum
gradus.

Quemadmodum igitur corporum necesse est aliquod esse vltimum,
ita & huius.

Cum retro dixisset Aristoteles perspicuitatem esse naturam & vim quandam ab vniuerso corporum genere secundum magis & minus participabilem, prosequitur, ut nonnunquam solet, mathematicorum more, sumendo vnum quod alibi est demonstratum, quod corporum scilicet ut corpora sunt, aliquem esse terminum esse necesse, quoniam nullum infinitum est corpus. Is autem terminus, & extremum hoc, superficies sane esse dicitur. Est igitur superficies corporum terminus: perspicui vero terminus color esse censetur. quae obrere corporis etiam terminus color esse dicitur: qui profecto non seiugatus a superficie solitariusque corporis erit terminus, sed veluti in ipsa & cum ipsa terminus existens superficie. Quemadmodum enim adinuicem se habent corpus & diaphanum, ita etiam illorum se habere terminos esse censendum. Porro in illis non aliud quidem esse corpus dicitur, aliud autem diaphanum a corpore seiugatum: sed corpus est ipsum diaphanum dum huiusmodi habet potestatem quae sane colorum est susceptiua. Est autem ipsius terminus superficies tali colorata modo. Quapropter conuenienter utique dicitur, ut quidem corpus est, pro sui termino superficiem habere: ut autem eiusmodi est corpus, id est diaphanum, terminum illius esse colorem. Natura enim in ipsis corporibus quaedam est ipsa perspicuitas, quae colores sane recipere nata est. Nam sicut caliditatis, frigiditatis, humiditatisque & siccitatis, densitatis quinetiam & raritatis corpora magis aut minus participare possunt, quae sunt potentiae ab illis haudquaquam separabiles: sic ipsius perspicuitatis magis & minus participare certe nata sunt. Quemadmodum etiam in omnibus ijs quae in alijs nata sunt fieri, animaduertere contingit subiectum quiddam subiacens & substratum aptitudinem habilitatemque habens ad eiusmodi suscipiendas formas, quod sane illis veluti materia est quaedam, verbi causa in magno & paruo, graui & leui, necnon aspero & leni aliquid certe subiacet & substernitur quod materiae nimirum proportionem & analogiam habere videtur: ita de colorum differentijs & contrarietatibus sane diiudicare & admittere oportet: esse scilicet subiectam & suppositam quandam naturam quae illas deferat. siquidem non de per se esse huiusmodi colorum differentiae & contrarietates, sed in alijs natae sunt fieri. Huiusmodi autem in corporibus esse perspicuitatem, & diaphani naturam, manifestum sane est. Namque ut diaphana sunt corpora, colorum certe susceptiua esse censentur. Non est autem haec natura in omnibus aequabiliter corporibus, sed quibusdam magis, alijs vero minus inesse percipitur, sicut corpora etiam ipsa inter se nimirum distare videntur. Namque alia quidem terminis claudi finiri, pleraque vero nullis coar-

DIGRESSIO

De communi
perspicuitatis
natura de A.
lexandri sententia.

etari componiq; terminis conspiciuntur. A quibus sanè corporum differentijs colorum non ab re dif-
 ferentia nascuntur. Quo in loco animaduertendum sanè est quod Alexander hic notat, quòd illa scili-
 cet diaphana vocantur corpora proprie, quæ visioni sunt peruia: quod etiam etymologia signi-
 ficat nominis. *φωσ* namq; id est lucem habentia interpretari possunt. quamobrem diaphana proprie
 sunt illa quæ per totum & se totis lucis accipiunt admittuntque splendorem, & quorum sanè color
 est lux, quæ visilibus vniuersis vt cerni possint est in causa. Huiusmodi autem interminata esse perci-
 piuntur diaphana, quæ lucem se totis accipiunt ceu colorem quendam suum, cum proprium peculia-
 remq; non habeant colorem. Interminata enim corpora sicut proprium in se non habent terminum,
 sed ab extraneis terminantur corporibus: ita neq; proprium habent colorem per quem apparere cer-
 niq; possint. Præterea subdit etiam vir ille quòd interminata corpora magis existunt diaphana: quia
 minus terra participare censentur: terminata vero corpora, quia magis terra participant, minus con-
 stat esse diaphana. Minima namq; perspicuitatis essentiam in terræ corpore non immerito esse cen-
 sendum est. Inter omnia autem corpora maxime id perhibetur esse diaphanum, quod ipsum quidem
 haudquaquam cernitur, alijs autem omnibus vt cerni possint est in causa, omnia collustrare natum,
 diuinus inquam ignis. Secundum autem proportionem quasdam vicinitatesq; & affinitatis modos ad ip-
 sum, alia etiam perspicuitatis participare dicuntur corpora, magis minusve: & magis quidem aër ipse
 qui in continenter subiectus est, & iccirco statim & illico ad luminosi præsentiam corporis lumine re-
 pletur vniuersus: secundo vero loco aqua: vltimo autem terra: quamobrem minima in illa perspicuita-
 tis censetur esse natura. Nam quæcunq; sui soliditate terrea existimata, diaphana esse cernuntur, hæc
 si quis bene examinabit & perpendet, aquea magis deprehenduntur esse, quàm terrea: ceu translucidi
 quidam sunt lapilli, crystallum quinetiam, & vitrum, huiusmodiq; alia complura. Diaphana igitur om-
 nia propter affinitatem quandam (vt diximus) naturæq; cognationem ad primum diaphanum,
 huiusmodi esse non immerito existimantur. Aër etenim ipsi quodammodo cognatus est igni, cum na-
 tura sui, tum situs lociq; vicinitate: & iccirco illico collustrari natus est. Aqua vero, ignis pabulum esse
 censetur. in omnibus enim ijs quæ comburi cernimus, humiditates quasdam flammis pabulum escæq;
 suggerere & subministrare conspiciamus, ignemq; ipsum tantum perseverare, quantum sanè in se suffe-
 cerit à quo alitur humor. Quam etiam rem ab exhalate in vitionis opere fumo manifeste sanè digno-
 scere possumus. Terra autem cum ab igne natura locoq; sit remotissima, minimū (vt dictum est) per-
 spicuitatis habere videtur, & iccirco oppositum quiddā luminis, & illius in se continere priuationem
 percipitur. Neq; igitur lumen in se admittit terra: & quibus miscetur corporibus, illis nimirum ad per-
 uiam luminis receptionem penitus officit. Quamobrem in aëre fumus, flammaq; etiam ipsa ex viridi-
 bus excita lignis, visui officere videtur & splendori: quoniam multas terreas & crassas secum mistas
 conuehant partes. Cornu autem arte quadam perspicuum redditur, quoniam à prædominio aqueū
 non ab re esse censetur. Quod vel inde liquidò patere potest. Cornua namq; facile mollescunt, & tan-
 quam cera quasi libet paruo negotio formarum recipiunt imagines. Quamobrem, inquit Alexander,
 illa maxime perspicua inter alia censenda sunt corpora, quæ primum & maxime visilem recipiunt co-
 lorem, per quod alij cernuntur colores: quod ipsum esse lumen nulli est dubium: quæ etiam cum inter-
 minata sint, illud se totis recipere videntur. nam nihil in se habent quod sanè illi officere valeat. Quo-
 niam autem huiusmodi corpora tum interminata, tum humida quodammodo existunt omnia, neq;
 bene quod recipiunt continere possunt: iccirco neq; patiendo colorari, neq; patiendo illo priuari dicū-
 tur. quamobrem luminoso discedente corpore, cuius nimirum præsentia collustrari visabantur, in pri-
 uatione statim luminis remanēt. quod si retinere possent, semper sanè splendentia essent & clara. Alios
 quinetiam huiusmodi corpora recipiunt colores, neq; à quibuscunq; naturæ cognatione & affinitate
 facile immutari sunt nata. Quæ autem solida sunt corpora, & plus terræ habent: neq; visui peruia exi-
 stunt, neq; similiter sunt diaphana, neq; lumen se totis recipere valent. non enim proprius illorum lu-
 men est color. Habent vero peculiarem quempiam colorem, cum solida sint, & illum bene conseruare
 & retinere possint: quæadmodum à principio ex tali videlicet vel tali perspicuorum corporum ad se in-
 tatem commixtione illum suscepisse creduntur. Cerni autem possunt commixti luminis gratia, quod
 principalissimum (vt dictū est) & maxime visile esse perhibetur: verum ipsum lumen vt proprium pe-
 culiaremq; sui colorem recipere nequeunt: sed quantum perspicuitatis participant, tantum colorata
 dicuntur & existunt. Quæcunq; autem illorum de numero diaphana sunt magis, luminosum habere
 colorem videntur, cum huius in se coloris habeant causam. illis autem vicina & affinia sunt alba: & ad
 summam, quæcunq; magis visiles in se habent colores, magis censentur esse diaphana. Atra vero & ni-
 gra perspicuitatis priuatione huiusmodi esse perhibentur, cum nihil aliud existant tenebræ, quàm cor-
 poris collustrare valentis remotio & abscessus. Et hæc est, inquit Alexander, ipsius natura coloris &
 diaphani: quod in omnibus nimirum reperitur corporibus. qui circa huiusmodi quæ modo recensui-
 mus, aliquatisper euagatus, rursus ad priorem regreditur literam. Verum ego in præsentia antequam
 ad illam me conuertam, de natura diaphani & luminis nonnulla in mediū adducere statui, quæ Theo-
 phrastus (vt aiūt) in commentariolo de sensu fantasia & intellectu sensisse perhibetur: Priscianiq; Ly-
 di eius legitimi expositoris verba subtexam, vt quid de hac re peripatetici cum Academicis sense-
 runt, clare dignoscere possimus. Sunt autem Prisciani Theophrastum explicantis hæc ad literā verba:
 Quænam igitur est natura diaphani, id est perspicui oculisq; peruij: nō enim sufficit dicere inesse hoc aëri

Proprie dia-
phana dicit
quæ visui sūt
peruia.

Primum diapha-
num diuinus
ignis.

Aqua quodā
modo ignis
pabulum.

Quæ maxi-
me perspicua
sunt corpora.

10

20

30

40

50

60

& aquæ, æthericæ, & solidis nonnullis corporibus. necesse autem est, inquit, vel passionem quandam, vel dispositionem affectionemque esse diaphanum. hoc enim penitus est in corpore: corpus autem sic in corpore esse non potest. Si autem passio est vel dispositio quædam, à quonam fiat, inuestigabimus. aut enim ab vno, aut à pluribus simplicium corporum forsitan prouenire videbitur: tamen hoc fieri nequit. hæc enim simplicia, scilicet aer & aqua, sunt diaphana: terra autem diaphana est per ignem: immo vero & composita corpora omnia, quatenus omnia sunt colorata. Color autem diaphani terminus. Affero igitur diaphanum non esse passionem dispositionemque ab aliquo corporibus illatam, sed esse speciem quandam conciliatricem eorum. quæ in generatione sunt corporum ad luminis perfectionem percipiendam, itemque præbentem eis aptitudinem quandam ad lumen suscipiendum, & ad tenebras subeundas: siue hæc alterutrum participans per essentiam, siue per vices vtrunque, siue simul ambo per aliquam mixtionem. Diaphanum quidem quod est in igne, lumen habet essentialiter: diaphanum vero quod est in terra, tenebras habet essentielles. Quæobrem sicut ignis est luminificus, sic est tenebrifica terra. ipsa enim (vt ita dixerimus) tenebra non est priuatio, sed ipsa quoque est actus. verum nunquid errauimus modo in terra ponentes diaphanum, si modo luminis susceptiuum sit ipsum diaphanum? Sed non errauimus. hoc enim (vt diximus) non solum luminis, sed tenebrarum etiam susceptiuum est. Præterea terra quoque colorata est: color autem ipsius est in corporibus terminatis diaphani terminus: quapropter & in terra diaphanum est: ibique non solum tenebrarum per essentiam susceptaculum, sed quodammodo luminis. nam tenebras quidem suscipit in profundo, in terminis vero lumen, si modo colores sunt lumina quædam, atque si ipsa quoque terra superficie suscipit lumen. Diaphanum autem aeris atque aquæ vicissim amittit vtrunque quod sanè ratione magis propria diaphanum appellare solemus. Diaphanum vero quod corporibus inest compositis, ambo illa capit commixtione. Non debemus igitur percontari à quonam simplicium corporum diaphanum oriatur. Species enim neque ab elementis, neque omnino à corporibus vllis efficiuntur. quapropter quæ non secundum essentiam speciem sibi vendicant luminosam, hæc lumine indigent quo cernantur: ignis autem, lucet: aqua & terra, nequaquam indigent: quippe cum per essentiam speciei luminosæ ad hoc ipsum sufficientis participia sunt. Hæc Priscianus. Deinde paulopost ostendens quomodo lumen non sit in diaphano ceu qualitas eius, sed adsit potius tanquam illuminantis actus, sic scribit. Proinde Iamblichum sequens neque corpus esse lumen existimo: neque, sicut Peripatetici, corporis alicuius passionem vel qualitatem. Lumen enim esse suum non habet in aere. nam aere moto permanet lumen, & aere multifariam permutato lumen suo in se impetu inde discedit, seruatque interea indissolubilem cum causa sua commixtionem: ipsa quinetiam huius simul tota præsentia per omnia accipere id valentia simul facta & subito, præsentem scilicet eo quod illuminat: & iterum abeunte, repentina defectio luminis nullum, ibi sui vestigium relinquentis, argumento nobis esse potest lumen non esse aeris passionem. Passiones enim, veluti calor, & huiusmodi, neque accedunt subito: & igne verbi causa summoto, calor eius exiguum saltem sui speciem in passo relinquit. Constat præterea ipsius luminis actum esse à corporibus separatim, quia neque successione gradatim procedente, neque permutatione subiecti vsquam accedit, neque ad certum quempiam terminum cohibetur, sed diffundit se ipsum quousque offendat aliquid quod possit accipere: neque vnquam lumina adinuicem confunduntur & componuntur. Quo igitur modo lumen actus diaphani nominatur? Profecto non vt passio quædam, neque vt perfectio eius in eo veluti in subiecto facta, sed tanquam separabiliter ipsum perficiens. Nec luminosus hic actus aliquando sit diaphani, sed efficit potius vt diaphanum sit ipsius, permanens ipse interim illuminanti continuus, atque cum illo vndique circumductus. Hoc igitur ita summatim commemoratum sit, ne forsitan sicut in alijs patientibus aliquid effici solet, similiter lumen in aliquo fieri vel suscipi suspicemur. Hæc Priscianus: in quibus breuiter (vt videtur) vult diaphanum neque corpus esse, neque dispositionem passionemve aliquam à quopiam simplicium effectam corporum, & talibus illatam corporibus: sed naturam quandam & formam ab omnibus participabilem corporibus secundum magis & minus, quæ illis aptitudinem præbeat ad lumen suscipiendum, & inuicem tenebras. non enim vult tenebras luminis esse priuationem, contra Peripateticos, sed imperfectum quendam actum illas esse. Quadrifariam autem determinat corpora naturæ huiusmodi participantia. Nam quibusdam diaphanis corporibus lumen esse scribit essentialiter, sicut diuino igni: quibusdam vero tenebras essentielles, sicut terræ, internis inquam illius participantibus, & centro. Nonnullis autem vicissim vtrunque adesse, aeri videlicet, & aquæ: quæ tum lucentia, tum tenebrosa fiunt: alijs vero vtrunque commixtione inesse, vt omnibus coloratis corporibus, inter quæ terra etiam secundum sui superficiem reponitur, cum sit secundum illam colorata. Illa vero proprie dici diaphana ex communi loquendi modo asserit, quæ vicissim lumen accipiunt & tenebras. Et hæc de diaphani natura. Lumen vero neque esse corpus, vt Epicurei voluerunt: neque diaphani passionem aut qualitatem, vt nonnulli Peripateticorum dixerunt: sed actum quendam corporis diaphani, qui ab illo separabilis est, & veluti assistens ipsum perficere censetur. Est igitur diaphani actus hoc modo: cæterum hic luminosus actus nunquam fieri diaphani dicitur: sed diaphanum esse illius perhibetur: quemadmodum anima neque corporis esse, neque in illo contineri dicitur: sed corpus animæ esse, & ab illa contineri affirmatur. Lumen igitur diaphanum perficit, ipsum interim illuminanti continuum, & vndique cum illo circumductum. Idcirco superior adducta litera hoc se habet modo.

Quadrifariam
 determinari
 corpora dia-
 phani natu-
 ræ participan-
 tia.

Qualis diapha-
 ni actus sit
 lumen.

Quemadmodum igitur corporum necesse est aliquod esse vltimum, ita & huius. Luminis quidem natura in perspicuo est interminato.

Quo in loco philosophus dicit quod quemadmodum corpus ut est corpus, necesse est ut aliquod habeat terminum, & quiddam extremum (nullum enim infinitum est corpus: corporis autem terminus est superficies) sic ipsius perspicuitatis quidam profecto erit terminus: & corporum ut perspicua sunt, aliquod erit extremum, quod sanè idem numero cum corporum termino esse censetur. Illorum namque quae vnum sunt numero, fines etiam & termini vnum sunt numero. Non erunt autem vnum ratione eiusmodi termini, quoniam neque ratione vnum est esse corpori, & esse perspicuo. Corpora enim adinuicem non dicuntur secundum magis & minus: diaphana autem & perspicua secundum magis & minus & dicuntur, & esse censentur. Corporis igitur ut corpus, superficies terminus est: diaphani autem ut diaphanum, terminus est color. Quamobrem superficies & color idem quodammodo, & non idem esse censentur. Nam idem numero sunt, non idem vero ratione. Quod autem color sit diaphani terminus corporis, ex hoc patere potest, quia secundum quod cernuntur corpora, secundum id colorem habent. Cernuntur autem secundum sui extrema. illa igitur extrema colorem habent. Est igitur perspicui terminus ipse color, ut est perspicuum. Hoc autem intelligendum est non de perspicuo interminato, sed de terminato, quod secundum sui profunditatem huiusmodi non dicitur esse. Cæterum ipsius naturam luminis in perspicuo dicit esse interminato. interminatum appellans perspicuum, quod humidum est, & vndique visioni peruium, nullum proprium habens terminum: cui densum sanè opponitur corpus, quod in praesentia corpus tantum appellat: cuius densitas ipsa in corporis natura comprehendatur. Ostendit igitur in ijs coloris differentiam & luminis philosophus, necnon perspicuorum corporum in quibus isthaec reperiuntur. Lumen enim in perspicuo existit interminato, quod nullo sanè clauditur circumscribiturve termino, neque in seipso peculiare propriumque habet extremum, verum ab extrinsecis semper finiri terminarique videtur corporibus. Quemadmodum igitur talia nullum proprium habent terminum, ita neque proprios peculiareque habere colores censentur. Namque colores (ut dictum est) extrema sunt corporum, vel in extremis cernuntur corporibus, quae sanè nullo extrinsecus comprehendente peculiaribus clauduntur terminorum amplexibus & circumferentijs.

Superficies & color idem sunt numero: diuersa ratione.

Quod autem illius quod in corporibus est perspicui, extremum sit quiddam, palam est omnibus. quod vero id sit color, ex ijs quae accidunt, est manifestum. Color enim aut in extremitate est, aut extremum. quam ob rem Pythagorei superficiem colorem vocabant. Est autem in extremo sanè corpore, sed non est corporis extremum.

Coloris inuestigare volens naturam philosophus, palam esse dicit omnibus non minus ipsius perspicui quam corporis aliquem constitui terminum oportere, qui non immerito color esse censetur. Quoniam enim in densis & terminatis corporibus perspicuitas reperitur, terminatis profecto & finitis illis perspicuitas etiam in illis reperta terminabitur sanè & finietur. Idem enim terminus & extremum corporis erit, & perspicui corporis, cum in idem (ut dictum est) numero in eiusmodi corporibus extrema concurrant. Quod autem hoc extremum sit color, ex accidentibus esse manifestum philosophus dicit. nam color est in extremitate corporis, ut est corporis extremitas. Sensu enim percipitur extremis corporum residere colores. Quod autem isto se habeat modo, Pythagoreorum etiam testimonio & autoritate confirmat, qui superficiem, quae corporum est extremitas, colorem vocauerunt. cui tamen sententiae hoc in loco moderari videtur philosophus dicens colorem quidem non esse superficiem, sed esse in superficie. nam quantum quiddam est superficies, color vero est quale: & omnia sanè superficiem habere censentur corpora, non omnia autem esse colorata dicuntur. Praeterea neque si vna superficies est, iccirco vnus est color. possunt namque contrarij in vna superficie inesse colores. Verum etiam quod corporis ut est corpus, color non est extremitas, sed diaphani corporis: ipse posthac ostendit philosophus, necnon quod in corporibus ipsa perspicuitas natura quaedam est quae colores recipere nata est.

Quod superficies non sit color ut Pythagorici dixerunt.

Erunt eandem oportet censere naturam quae coloratur extrinsecus, intrinsecus etiam colorari. Apparent autem aer & aqua colorata, quoniam splendor talis est. Sed in ijs quidem, quoniam in interminato est, & de prope accedentibus, & a longe,

neq; aër, neq; mare eundē habent colorem. In corporibus vero nisi id quod continet, mutationem faciat, determinata est coloris apparentia.

Intendens ostendere philosophus colorem non esse extremitatem corporis, sed in illius extremitate constitui & collocari, & quod est extremitas non secundum quod illud est corpus, sed ut est diaphanum corpus: ostendit primo quod in densis & solidis corporibus perspicuitas ipsa colorū est receptiua, eandem inquit oportere existimare naturam in solidis & densis corporibus colorem esse recepticem, & in ijs quæ sine densitate & soliditate esse aliqua conspiciuntur: ut sunt aër & aqua. Propter quod ostendit perspicuitatem colorem esse suscepticem. Exterius autem dixit illa colorari, quoniam ab aliquo extrinsecus illuminantur & colorantur, colorem non habentia proprium. nanque illa quæ proprium habent colorem, ab interiori colorari dicuntur, quoniam in se ipsis coloris sui causas habent. Quo in loco signanter dixit apparere & videri aërem & aquam colorata, quia huiusmodi interminata perspicua suapte natura non sunt colorata. Quamobrem subiungit, Quoniam splendor talis est. Quæ litera duplicem habere potest intellectum. vel enim splendor, id est lumen, & radiorum reflexus qui in aëre & aqua ab alijs fiunt corporibus, tale quiddam est, id est color ipsorum est nam splendores & reflexus in aëre & aqua fiunt sæpe à sole, & ab alijs etiam corporibus sole intercedente, quæ illa colore quodam inficere videntur. Aut sic inquam illa intelligenda exponendaq; est litera: aut, splendor talis est, id est lumen quod fit in illis, tale quippiam est, id est ceu color quodammodo illorum: aut quoniam splendor talis est, id est perspicuitas talis est, scilicet quæ colores nata est recipere: ita quod per splendorem intelligamus ipsam perspicuitatem. Manifestum igitur est quod huiusmodi natura in omnibus corporibus colorū est susceptiua. Subdit postea philosophus, & dicit: Sed in ijs quibus dem in interminato, ostēdens quænam sit differentia perspicuorum terminatorum, & interminatorū, quæ extrinsecus colorari dixerat. In perspicuis enim interminatis, quoniam eiusmodi sunt, & quoniam patiēdo colores non recipiunt, non idem apparet color neq; splendor idem quando propius illa conspexeris, & quando remotius. Secundum enim habitudinem quandam vel posituram videntium & conspicientium per illa visibiles res, in illis varij diuersiq; apparent colores: qui etiam permutantur alijs quando, quoniam illa in se ipsis illos qui apparēt colores sanē non habēt, ut de prope vel à longe quispiam illa conspexerit. In perspicuis autem terminatis secus esse videtur. Firmi namq; & stabiles sunt colores, quoniam esse suum non habent in fieri, sicut priores illi, sed perspicuis insunt illis vere ut cernuntur. Quoniam autem in ijs etiam terminatis perspicuis quæ proprios (ut dictum est) & peculiare habent colores, nonnunquam aut crassioris ratione intercedētis aëris, aut tenuioris, aut magis minusve collustrati, quoniam aliæ & aliæ sunt habitudines luminis ad colores, aliās aliæ in coloribus apparent diuersitates, ut in columbarū cernitur ceruicibus, & in plerisq; alijs videre contingit: iccirco reseruate admodum & diligenter subiunxit philosophus quod in perspicuis terminatis determinata est coloris apparentia, nisi aliquando id quod continet, mutationem faciat: id est nisi medium ipsum immutationis sit causa, coloresq; transmutari faciat, in perspicuis scilicet terminatis. Sæpenumero enim in ijs diuersus à primo apparet color, à continentis natura aëris vel calidiori vel algentiori facta, vel omnino à tali à qua nimirum coloratum corpus pati quippiam & affici possit.

Manifestum igitur est quod idem & hic & ibi capax coloris est. Propterea perspicuū in quantum corporibus inest (inest autem aut plus, aut minus) ut colore participant omnia, sanē præstat.

Post differentiam assignatam quæ videtur esse inter corpora perspicua terminata, & eadem inter terminata, quantum ad colorum receptionem: manifestum esse inquit quod eadem natura tantum inter terminatis, quam in interminatis perspicuis colorum est receptiua: & hæc sanē ipsa est perspicuitas. In quantum igitur inest corporibus perspicuitas, in tantum colores inesse perhibentur. Hæc autem natura (ut retro vidimus) alijs quidē corporibus inest magis, alijs vero minus, cum tamē omnibus proculdubio insit corporibus.

Quoniam autem in extremo est color, in huius sanē erit extremum. **I**ccirco color, perspicui in corpore determinato erit extremum.

Cum retro dixisset quod in natura perspicui insunt colores, nunc addit quod in fine & in termino huius naturæ colores nimirum esse percipiuntur, sed non in corporis termino, ut terminus est corporis, quemadmodum Pythagorei voluisse videntur. Quod autem color sit in termino perspicui, ut manifestum quiddam sumere hic videtur Aristoteles. Secundum enim extremitatem sui quæq; visibilia sunt corpora: quod cernitur autem, color certe est. Color igitur in extremo est & termino perspicui terminati: & iccirco subiungit: **I**ccirco color &c. Si enim corpora secundum

fui extrema videntur:secundum quod autem vnūquodq; visile cernitur, illud certe est color illius, & perspicua terminata visilia sunt:terminus igitur,& vltimū terminatorum perspicuorum,vt perspicua sunt,erit color.id autem quod in profundo est corporis, potestate dicitur coloratum,quemadmodum etiam potestate est visile.Sicut enim visilia se habent ad esse,sic ad colorari se habere censentur. Omnis enim color suapte natura visilis existit,quāuis illius esse in hoc non existat.Lumen autem non est simpliciter color, neq; ad coloris reducitur rationem: quoniam diaphanum neq; habet ipsum, neq; illud recipit intercedente passione aliqua.

HT ipsorum etiam perspicuorum, vt aquæ, & si quid aliud huiusmodi est, quibusve proprius apparet inesse color, in extremo similiter omnibus inest.

Confirmare & ostendere cupiens philosophus quod extremitas perspicui est color, subdit quod in ipsis etiam perspicuis interminatis, aere scilicet & aqua, si quispiam proprius apparuerit color, is profecto in illorum apparet extremo, & in illo sanè cernitur. lumen enim illorum non est color, quoniam illorum non est proprium & peculiare, verum à corpore prouenit & dependet luminoso. Erit igitur coloris definitio illa, quæ retro est adducta: extremitas scilicet perspicui in corpore terminato. Neq; profecto obstare videtur (vt recte D. Thomas inquit) id quod retro dictum est, colorem scilicet non esse extremitatem. illud enim dixit de corporis extremitate. nunc autem de perspicui loquitur extremitate, quod appellat corporis qualitatem, sicut calidum & album. Quapropter color non est in genere quantitatis sicut superficies, quæ sanè corporis est extremum, sed in genere est qualitatis, sicut est perspicuitas, quoniam extremum, & id cuius est extremum, vnus certe sunt generis. Quāuis autem idem sit numero extremum perspicui, & corporis extremum, ratione tamē sunt diuersa, vt retro est dictum. Quo in loco etiam non immerito est animaduertendum, essentialia coloris principia esse duo: perspicuitatem scilicet, & lumen, quæ nimirum ad omnes colorum concurrunt species. Quoniam autem res omnes extra animam positæ, & omnia certe mixta horum participare videntur principiorum, iccirco omnia corpora colorata esse censentur. Quod autem ijs participant principijs corpora omnia, inde liquidò patere potest: omnia nāq; mixta ex quatuor sanè sunt cōposita elementis, quorum de numero aer & aqua sunt perspicua: ignis vero luminosus: & iccirco omnia eiusmodi corpora actu in superficie sunt colorata: in profundo autem potestate sunt colorata, quoniam potestate etiam sunt visilia. Corpora autem perspicua interminata non censentur esse colorata, quoniam internum non habent colorem. ab extrinseco enim lumen accipiunt ceu actum quædam, & perfectiorem suam: quod sanè per accidens illorum dicitur esse color. Si qui autem alij in illis apparent colores, haudquaquā firmi & constātes esse cernuntur: neq; iidem certe de prope & à longe apparent. quæ sanè res in perspicuis terminatis alio à seipsis termino, terreo scilicet & crasso, haudquaquam esse percipiuntur. lumen enim in se habentia isthæc perspicua in sui substantia, proprios nimirum & peculiare habent colores, secundum maiorem vel minorem cum luminis ipsius tum perspicui participationem. Vnde de Auerrois sententia aer igni commixtus claro, colorem efficere dicitur album: densus autem & turbidus ignis terræ commixtus, atrum nimirum producere colorem censetur. Qui certe duo (vt ait) colores ceu fundamenta quædam & principia omnium sanè aliorum censentur esse colorum. Ad summam igitur color est perspicui extremitas in corpore terminato, vel in extremo perspicui. Nā in corpore interminato est ipsa perspicui extremitas. in huiusmodi namq; perspicui extremitate actus est perspicui: & actus perspicui ipsum est lumen. color igitur in ipso perspicuo interminato est ipsum lumen, licet non proprie. Ex hoc igitur apparere potest doctrinæ modo quod in perspicuo interminato, vt sunt aer & aqua, & huiusmodi alia pleraq; proprii non inueniuntur colores: quoniam per impressionem & remissionem luminum diuersi in illis & varij apparent colores. Namq; lumen (vt retro dictum est) illorum est color, non sanè per se, sed per accidens.

Coloris definitio.
D. Thomas.

Essentialia coloris principia duo: perspicuitas, & lumen.

Auerrois.

HT sanè accidit ipsi inesse perspicuo huiusmodi quippiam quod in aere facit lumen: contingit etiā non inesse, sed priuari. quæ admodum igitur ibi hoc quidem lumen, illud vero tenebræ: ita in corporibus fiunt album & nigrum.

Cum de duobus perspicui generibus retro verba fecisset Aristoteles, colorisq; insuper definitionem adduxisset, hoc in loco diuersitatis intendit nobis assignare causas ex quibus variæ colorum apparent species. Dicit igitur, quemadmodum lumen in perspicuo interminato ceu quidā existens color, sui præsentia id colorare & illustrare conspicitur, quo postea recedente tenebræ statim in eodem fiunt perspicuo, sola scilicet luminis illius priuatione: ita est videre, inquit, in perspicuis ter-

10

20

30

40

50

minatis. Quibuscumque enim clara fuerit & ignea eo in genere naturae constitutio, à qua sanè colorari nata sunt: hæc profecto & colorari censentur magis: & magis certe conspici possunt, ad hoc quòd determinatum etiam habent colorem, & illius permanètem apparentiam, quoniam illius in sese causam habent. Et hæc profecto corpora illa sunt quæ album habent colorem. Nix enim quoniam aqua constat, & plurimum in se aëris continet, quæ ambo sanè sunt diaphana: iccirco candore excellere videtur, ob concussu videlicet commotique ad se aëris conflictatione huiusmodi in illa resultantem colore. Motus etenim aërem cōpingit, & in idem redigit, qui coactus in nubem illius postmodum frigiditate constituitur & coit, huiusmodique iugi commotione quem cernimus nimirum trahit colorem. In quibus autem terminatis diaphanis talis non reperitur natura, aut certe minus de eiusmodi inest natura, hæc certe nigri & atrii apparent coloris, ceu omni priuata colore, pari similitudinis proportionem, sicut in perspicuis terminatis, in quibus à sola luminis absentia tenebras fieri aliquoties diximus. Cæterum hoc in loco notanter D. Thomas asserit hunc literæ contextum non esse simpliciter & ut verba sonant intelligendum. namque huiusmodi adducta rei similitudo haudquaquam tam assidue (ut aiunt) quadrare responderetque videtur. Non enim quemadmodum in perspicuo interminato luminis illud sola illi ultra præsentia, & clarescere facit, sola vero tenebras efficit absentia: ita in perspicuis terminatis præsentia & commixtio igneae naturae splendescens & luminosa efficit illa videri alba: nigra autem illa luminis apparere facit absentia, ceu in nigro colore nihil sit luminis. id enim verum non est. namque in nigro aliquid esse luminis summa est necessitas, siquidem cerni potest. Sine lumine enim fieri non potest ut aliquid cernatur: & alioqui hoc etiam modo nullam ad albedinem nigredo haberet contrarietatem, cum scilicet eiusdem non participarent naturae, sed pura esset priuatio ipsa nigredo, sicut tenebra luminis est priuatio. Intelligendum igitur est, inquit, nigredinem in mixtis fieri non per omnimodam luminis absentiam, sed propter illius exiguam quantitatem. In illis enim mixtis quæ nigra sunt, minimum inter omnes colores luminis esse censetur: sicut econtra in albis mixtis plurimum luminis inter reliquos colores iure esse perhibetur. Verum hoc in loco non ab re animaduertendum esse iudico, hunc textum commode & præclare pro Academicis facere posse illis qui voluere tenebras puram non esse luminis priuationem, sed imperfectum quendam actum, ad quem, necnon ad illius contrarium suscipiendum, perspicui interminati indifferenter se habere naturam diximus. Nam sicut contraria sunt albedo & nigredo, circa idem fieri nata perspicuum, terminatum videlicet, & utraque sunt positivæ species: ita lumen & tenebrae ambo positivæ rationabiliter esse dicentur: & contraria itidem esse, circa idem nata fieri subiectum, non simul, sed successiue, perspicuum scilicet interminatum. Hoc autem in textu notat Alexander videri velle Aristotelem, colorum in corporibus differentias non fieri ex intensione aut remissione perspicuitatis in illis. nam alios dicit colores per præsentiam vel absentiam amborum proportionaliter fieri, præsentia scilicet luminis, vel absentia, quod illustrare, & omnibus colorem præstare natum est. Aut, inquit Alexander, ex ambobus utique colorum fient differentiae: à perspicuitate scilicet, & à luminis præsentia, eo quòd vel magis vel minus hæc inesse reperiantur. Secundum enim mixtionem prædictam in corporibus solidis magis & minus perspicuitatis reperietur, & magis etiam & minus illuminabuntur.

D. Thomas.

Quòd tenebra non sit priuatio luminis.

DE alijs autem coloribus nobis dicendum est, prius tamen diuidendo quot fieri modis contingit illos. Contingit autem iuxta se positus albo & nigro, ita ut eorum neutrum ob paruitatem cernatur, ambo autem iuncta videantur, sic fieri. id enim neque album, neque nigrum esse potest. Quoniam vero necesse est quempiam habere colorem, illorum autem neutrum esse potest: mixtum quiddam, colorisque speciem diuersam esse necesse est. Et hoc profecto existimare licet modo plures esse colores quàm album & nigrum.

Postquam retro, ut visum est, Aristoteles dixit quòd in solidis durisque corporibus mixtio & præsentia luminis in diaphano albū efficiebat colorem, illius autem absentia nigrū, proportionaliter sicut in diaphano interminato illustrationes fiunt & tenebrae à præsentia vel absentia corporis luminosi: consequenti doctrinae ordine de coloribus quaerit medijs inter album & nigrum, quoniam fiant modo: & quoniam illorum fieri commixtione videntur, illos in præsentia exponit modos per quos ex albi & nigri mixtione varij effici & resultare possunt colores. Contingit enim, inquit, album & nigrū iuxta se posita sic quòd illorum neutrum de per se ob exiguam sui paruitatem discerni viderique possit, iunctim autem ambo cerni queant, efficere sanè aliam quandam coloris apparentiam. Videmus enim aliqua quæ seorsum quidem & separatim existentia, ob sui paruitatem à quodam interualli non cernuntur spatio, quæ tamen videri contingit si eiusdem generis aliqua illis applicentur & hæreant: quod in

miliij (verbi causa) contingere videtur grano. id enim quodam intercedente spatio oculorum certe fugit obtutum: cui tamen si plura interim addantur grana, ex eodem spatij interstitio speciem ostendet suam. Pari igitur modo ex applicatione coniunctioneque albi & nigri quæ singulatim ob paruitatem sui discerni non poterat, totum id coniunctum videri cernique poterit. Cum autem omne quod videtur, secundum aliquem videtur discerniturque colorem, nequeunt autem illa exiguitate sua per proprios videri colores: secundum aliam nimirum coloris cernentur videbunturque speciem.

Mltos autem proportionem tria enim ad duo, & rursus tria ad quatuor: & per alios numeros iuxta se inuicem consistere contingit: alios autem nulla omnino proportionem, sed excessu defectuque incommensurabili.

Si ex albi nigrique commixtione alij generantur efficiunturque colores, multos, inquit, & diuersos sane effici contingit per alborum nigrorumque proportionem inuicem coniectorum, quæ prius de per se sui paruitate non cernebantur. alius enim efficietur color si ambo æqualia fuerint illa: & alius profecto si alterum superauerit alterum: & hoc per aliquam excessus defectusque proportionem. Si enim albi ad nigrum, vel contra proportio fuerit, sicut se habent tria ad duo, quæ sesquialtera appellatur, aut sicut tria ad quatuor, quæ sesquitercia mathematici vocant, variæ certe & diuersæ colorum efficiuntur species. aut si aliquis ibi non reperiatur proportionis modus, sed excessus solummodo & defectus inter illa incommensurabiles, adhuc variæ colorum resultare cernentur species. Pro cuius intelligentia literæ non ab re hic D. Thomas notat, atque ipsum etiam in decimo primæ philosophiæ commentario testem citat philosophum, quod ratio mensuræ primo quidem reperitur in numeris, secundo vero in continuis qualitibus, & ultimo etiam loco in qualitibus transferri potest, ut vnus qualitas ad aliam aliquis reperiri potest excessus aut aliquo intensiōis modo, sicut dicitur aliquid alio magis album: aut quapiam extensionis via: quemadmodum dici solet, hæc albedo illa est maior. quia scilicet maiorem colorat occupatque superficiem. Animaduertendum præterea quod omnes in numeris proportionem ad se inuicem commensurabiles & rationales existunt, quoniam omnes vnica sanè mensuræ communicant natura, quæ ipsa est vnitas. Resoluuntur enim omnes & redeunt ad numeri vnitatem, ceu ad indiuiduum quippiam, ultra quod procedere non datur. Quamobrem omnes numerorum proportionem rationales certe esse censentur. Quod tamen de continua quantitate secus esse animaduertitur. Quia enim illius proportionem ad indiuiduum quiddam non resoluuntur, illas sanè esse commensurabiles non est necesse. Quapropter reperire contingit quasdam inter illas quarum vna aliam excedit & superat, quæ tamen communem aliquam non habent mensuram. quæcunque tamen continuæ quantitates proportionem ad se inuicem habere videntur, secundum aliquam numerorum proportionem illam certe habent, earumque proculdubio vna est mensura cōmunis: verbi causa, si quantitas vna cubitorum sit trium, altera vero quatuor, vtraque nimirum cubito mensurari potest. Et hoc etiam modo in qualitatis genere, & coloribus ipsis fieri contingit, aut proportionem inquam, aut solos excessum & defectum, id est multos contingit esse colores medios secundum diuersas proportionem. contingit enim album iuxta nigrum constitui secundum proportionem quam habent duo ad tria, vel quæ tria habent ad quatuor, aut numerus quispiam alius ad alium habet numerum. Aut etiam illa penes se esse collocata contingit secundum nullam numeri proportionem, sed solum secundum incommensurabilem quandam abundantiam vel defectum.

Et eodem isthæc se habere modo existimandum est ut consonantiæ se habent. Qui enim in exactissimæ proportionem numeris sunt colores, quemadmodum ibidem consonantiæ, gratissimi profecto esse videntur: ut purpureus, & puniceus, & alij id genus pauci: quam etiam ob causam consonantiæ sunt paucæ. Qui autem non sunt in numeris, alij sunt colores.

Quoniam de numerali retro proportionem secundum quam colores fieri contingit, mentionem fecit philosophus, per illos autem proportionem modos harmoniæ fiunt & consonantiæ: iccirco de illis breuiter admodum hic commemorat philosophus. Quemadmodum enim, inquit, in ipsis diuersitas est consonantijs secundum numerabiles proportionem, excessus scilicet & defectus, grauis & acuti soni, variisque habet denominationes, (quæ enim consonantiæ se habent sicut duo ad vnum, diapason appellatur: quæ vero ut tria se habent ad quatuor, vocatur diatessaron: vbi autem nullam habuerint proportionem ad se inuicem soni, nullus sanè efficietur consonantiæ modus,

D. Thomas.

In quibus mensuræ reperitur ratio.

nullusque resultabit concentus, sed quod percipitur, inconcinnum certe est & dissonum, auditur tamen & comprehenditur) ita certe est in albi nigrique applicatione, quae sui (ut dictum est) paritate ex aliquo spatio separatim videri non possunt, coniunctim autem bene cerni possunt. Varias enim & diuersas inde colorum resultare species est necesse, vel secundum numerales proportionibus, si quidem ibi reperiri eas contigerit, vel secundum excessum & defectum incomensurabiles. Et quemadmodum in sonis & vocibus ubi reperitur proportio, ibi sane consonantiae apparet: ubi autem nulla est proportio, dissonantiae nimirum efficiuntur: ita in huiusmodi albi nigrique applicationibus siue mixtionibus proportionem aliquam habentibus colores certe fiunt delectabiles, oculisque grati & suaves, quales purpureus in primis & puniceus, alijque eiusdem notae plerique, qui se insipientes oblectant & demulcent. Vbi autem illorum sine aliqua proportione fuerit applicatio, colores nimirum efficiuntur ingrati, qui nullam se conspicientibus iucunditatem amoenitatemque praestant. Paucos autem esse iucundos & delectabiles colores eandem ob causam vero consentaneum est, propter quam paucae etiam in musicis sunt consonantiae, quae enim harmonice concinant, paucae sunt proportionibus. Quamobrem non immerito notare videtur Proclus Lycius in suis in Platonis Timaeum commentarijs, quod non aliunde Pythagorici harmoniae consonantias quam ex numeris accepisse videntur: non autem ex omnibus, sed ex multiplicibus, & superparticularibus appellatis. Diatessaron enim in sesquitertia asserunt esse proportionem: diapente autem in sesquialtera: diapason vero in dupla. Rursum diapason & diapente in tripla: disdiapason autem in quadrupla. Nam diapason simul & diatessaron illis non consonare videbatur, quoniam ex multiplici superpartiente (sic enim appellantur) proportione constitueretur, ea videlicet quae est octo ad tria. medium enim illorum sunt sex, quae ad minorem quidem numerum comparata proportionem faciunt duplam: ad maiorem autem, subsesquiterciam. Verum isthaec quoniam ad alios spectant artifices, & alterius sunt speculationis, haecenus dicta sufficiant. Caeterum quoniam hoc in loco philosophus Aristoteles delectabiles visuique gratos colores a numerali albi & nigri inuicem mixtorum proportione effici dixit: contra vero foedos & ingratos constitui, quoniam nulla illorum proportione contentur: harmonicarumque similitudine consonantiarum hac in re perspicue vitur: non malum mihi esse videtur, quid de hoc Galenus sentiat, recensere. Physicas enim huiusce rei causas tangere videtur magis, & corporeo visus instrumento conuenientiores. Cum enim ea quae corpori secundum naturam sunt, grata sane illi sint & commoda, contra vero ingrata & tristitia quaecumque praeter naturam existunt: nil mirum etiam si leuis & repentina ad naturam restitutio & reditus, si forte aliter se habuerit, illud demulceat & oblectet: sicut diuersa ad contrarium retractio male afficit & conturbat. In ijs igitur quos de accidentium causis inscripsit commentarijs vir ille, ceruleum colorem iccirco oculis ad inspectandum gratissimum esse dixit, quoniam eo conspecto languescens alioqui reficitur foueturque visus, eiusque praesentia ad id quod secundum naturam illi est, suavis & citus fit recursus. Contra autem molestissimum oculis splendidum esse colorem, ut Solis iubar, quoniam illorum substantiam dissipat & resoluunt: & ad id quod praeter naturam est, agit. Parique rationis modo albus color, ut in niue cernitur, quoniam plurimum in sese splendoris habet, ingratus molestusque oculis esse percipitur. Discernit enim & disgregat illorum essentiam, quam congregando & uniendo nulla adhibita vi, post ceruleum fuscus reficit & fouet color. Niger autem color cum oculorum essentiae sit contrarius, quanuis congreget & uniat, haudquaquam tamen suavis esse percipitur: quoniam violentius & agrestius (ut ita dicam) id ipsum agere videtur, quam illorum natura expetat. Quod cum ita sit, minus tamen oculis molestus nigerrimus est color, quam is qui est splendidissimus, non naturae suae gratia (contrarius enim, ut diximus, est perlucidae oculorum essentiae) sed quia congregando, quanuis violenter id faciat, minus sane officit quam splendidissimus dissipando facit color: & alioqui cum crassarum valde partium nigerrimus sit color, tenuissimarum autem splendidissimus: actuosior certe & efficacior non immerito splendidissimus esse censetur color: ad agendum autem ineptior & hebetior est nigerrimus. Cum igitur illorum uterque, ut dictum est, actione sua oculis sit molestus & ingratus: is certe qui actuosior est, qualis est splendidissimus, non immerito molestior esse percipitur. Quo etiam in loco praclare admodum idem recenset author, voluptates doloresque singulorum indicans sensum, easque ad se inuicem comparans, quod in visionis sensu non manifesta adeo expressaque voluptatis & doloris existunt inditia, sicut in alijs est videre sensibus. Tactus enim & gustatus vehementes cum dolores tum voluptates sentire percipereque animaduertuntur: simili modo, licet minus, olfactus & auditus. Huiusce autem rei causa esse videtur, in visus quidem essentia partium tenuissimarum exacta subtilitas, quae neque in disgregatione & dissipatione, neque rursus in coactione (ab ijs enim immutari patitur natus est visus) violentum quippiam & nimis asperum pati possunt. Dissipatus enim & disgregatus visus, quoniam subtilium (ut diximus) est partium propter peculiarem sui naturam, quae quo ducitur, nullo negotio sequitur, & nulla intercedente resistetia ex se ipsa eodem tendit, haudquaquam excellenter uti sentitur. Rursum idem coactus & compactus, neque sic vehementer afficitur, ob eam quam retro adduximus causam. Congregans enim quicquid illud fuerit, propter partium crassitudinem suam haudquaquam actuosus & efficax iure esse censetur. imbecillis igitur & debilis illius est transmutatio. Quamobrem circa visum (ut dictum est) non immerito cum voluptates, tum dolores haudquaquam excellentes fieri percipiuntur. Secus autem in alijs est videre sensibus, cum instrumentorum essentias suorum crassiores corpulentioresque habeant. propter sensu inferiorum enim crassitudinem corpulentiamque utraqueque passiones, voluptas inquam & dolor, vehementes admodum & excellentes in illos facere impressiones animaduertuntur. In auditu etenim voluptas & dolor expressiora valentioraque praebet indicia, quam in visu, quoniam illius corpulentior est essentia.

Proclus Lycius.

Diatessaron.
Diapente.
Diapason.
Disdiapason.

Digressio.

Galenus.

Splendore namque siue lumine crassior sanè est aër. Rursum in olfactu e ipsæ passiones vehementiores, expressioresque sunt quàm in auditu, quo fumida euaporatio crassior pinguiorq; est, quàm purus impermixtusque aër. Aëris enim odoratus, sicut euaporationis olfactus esse perhibetur. Pariq; rationis modo in duobus reliquis sensibus animaduertere licet. Tactus enim quoniam in solido constat corpore, cuius crassissima planè censetur esse substantia, excellentissimas has sentit passiones: & cum voluptatum vehemèter illecebris diffunditur, tum dolorum vexatur angustijs: à quibus etià si modum exceßerint, nonnunquã interire corrumpiq; solet. Gustatus autem cum quidam sit tactus, eiusdem non immerito censetur esse notæ: minus autem excellenter illas sentit passiones quàm tactus, quo in corpulenta minus essentia constare percipitur. Humidæ enim naturæ dicitur esse gustatus: sicut solidi (ut diximus) corporis est tactus. Verum de ijs hæcenus: nunc ad sequentem textum seriem reuertamur.

A Ut certe omnes in numeris esse colores: & alios quidem ordine dispositos: alios nullo ordine: & hos ipsos cum minus puri fuerint, quoniam non sint in numeris, tales fieri. Vnus quidem colorum constitutionis modus hic est.

Quia retro dixerat colores non adeo gratos & delectabiles, ut sunt purpureus & puniceus, huiusmodi esse & apparere quoniam non sunt in numeris, iccirco ceu retro dicta retractans, Vel omnes, inquit, colores in numeris, id est in numerali aliqua proportione sunt, ex albo & nigro ad se inuicem vel mixtis vel applicatis resultantes. Cæterum ex huiusmodi applicationibus quædam sunt ordinatim dispositæ, à quibus prouenientes colores grati nimirum & delectabiles existunt. nonnullæ autem sunt inordinatæ & vagæ, ex quibus colores sanè tristes & iniucundi fiunt. Itaque colorum diuersitas quantum ad visum spectat oblectamentum & tristitiã, penes numeralè non attenditur proportionem albi & nigri ad se inuicem complicatorum: aut secundum vnius ad alterum non commensurabile excessum, ut retro dixerat, cum semper scilicet talis applicatio in aliqua numerali reperitur proportione: sed penes ordinatam vel inordinatam illorum attenditur applicationem. Possunt enim decem (verbi causa) ad quinque varijs diuersisque applicari modis, secundum quam applicationum varietatem varij nimirum efficiuntur colores. Vocat autem non puras applicationes quæ non sunt similes: puras vero quæ per totum sunt similes. Idem autem est dicere inordinatas, & ordinatas: verbi gratia si iuxta duo alba vnum iaceat nigrum, & iuxta alia duo rursum vnum, eoque applicationis modo vniuersa consistet & consistet mixtio illa siue applicatio, huiusmodi profecto ordinatæ dicentur & erunt applicationes, & puræ. Non puræ autem & inordinatæ merito vocabuntur applicationes quæ isto non fiunt modo: verbi gratia si iuxta duo alba duo fuerint nigra, & rursum iuxta totidem alba tria fuerint nigra, rursumque vnum nigrum iuxta tria fuerit alba, eoque semper modo inordinate per vniuersam albi & nigri procedatur applicationem. Concludendo autem subiungit philosophus quod hic quidem multitudinis & colorum constitutionis vnus est modus, quando scilicet duo sunt secundum subiectum colores, qui tamen ratione fiunt multi: & applicatione mixtionisque tali vbi diuersitas & multitudo ipsorum secundum fantasiam solummodo est & apparentiam, non secundum essentiam, rerumque ipsarum esse. Quam colorum generationem siue constitutionem ex permixtione hoc fieri modo nonnulli autumant.

Alter autem, cum per alterutrum apparent, quemadmodum facere interdum pictores solent, cum alium colorem euidentiori alio superinducunt, si quando in aqua quippiam, aut in aëre quod appareat, efficere cupiunt. Atque ut sol, qui de per se quidem albus cernitur, per caliginem autem vel fumum puniceus apparet: multi autem sic erunt colores eodem quo dictum est modo. Proportio enim quædam sanè erit eorum qui in superficie sunt, ad illos qui in profundo existunt. Quidam autem in nulla penitus erunt proportione.

Postquam exposuit (ut retro vidimus) Aristoteles illorum sententiã qui intermedios colores ex diuersis albi cum nigro applicationibus constitui efficiq; dixerunt, quos secundum fantasiam & apparentiam, & non secundum substantiam utriusque esse fieri diximus, secundam rursum in medium affert de coloribus opinionem, quæ etiã intermediorum constitutionem colorum ponere videtur secundum fantasiam esse solummodo, cum secundum essentiam album sint tantum & nigrum. Huiusmodi autem videtur esse sententiã illorum qui intermedios effici colores voluerunt varios & diuersos, eoque album & nigrum diuersimode possunt per se inuicem & se ipsis medijs cerni & conspici, ex quo fantasiam nimirum intermediorum efficiatur colorum.

Ostendit autem quomodo colores per se inuicē possunt aspici & videri, variorūq; fantasiam efficere colorū. Quēadmodum enim, inquit, pictores colorē aliquē substernētes manifestiorem & euidentiore, postea vero superinducētes quēpiam aliū colorē non adeo manifestū & efficacē, alterius fantasiam coloris, tertij scilicet cuiusdā, apparere faciunt, verbi causa sicut cum volūt in aēre aut in aqua quippiam appārens pingere: ita in intermedijs coloribus esse non ab re cēsendū est. quā etiam rem solis exemplo cōfirmare conatur. Sol enim, inquit, ipse puro existēte aēre albus sanē apparet. q; si per nebulosū caliginē fumoq; cōspiciatur aēre, puniceus certe videtur. Cū enim superimpositus color à supposito differēs fuerit colore, illorū sanē neutrius integra saluatur fantasia, sed quod idē resultat & apparet, aliud quidā est ab utriq;. Et hoc etiā modo, inquit philosophus, multi poterūt fieri & esse colores. secūdū albi & nigri varias proportiones, si vnū scilicet per aliud cōspiciatur & apparet. Si enim manifestius fuerit & clarius quod in profundo est album, q̄ id quod in superficie est nigrū: alia profecto coloris efficitur fantasia, quā si cōtrā se habuerit res, sicut alia & alia colorū resultabit effigies & fantasia si illa fuerint æqualia. Hoc autē secūdum varias semper excessuū proportiones: aut etiam si excessus defectusve inter illa non fuerint aliqua numerali proportione signati, idem nimirū contingere videbitur. Quod autē hęc opinio à præcedenti sit opinione diuersa, manifestum est, inquit Alexander. ibi enim appositio sumebatur & applicatio albi & nigri quæ per se ipsa visilia nō erant. Hic autem constitutio siue applicatio eorundem introducit, sed quæ tamen cerni vtraq; per se possint: quorum vnum quidem super inducitur, alterum vero substernitur.

Absurdum igitur est dicere, vt veteres voluerūt, colores defluxus esse quosdam, & talem ob causam videri. omnium enim de illorum sententia per contactum sensationes fieri necesse est.

Post adductas geminas illas opiniones per quas plurimorū apparentias colorū ex contrariorum mixtione siue applicatione, albi scilicet & nigri, fieri retro dictū est: illorū sententiam referre aggredditur philosophus, qui visionem per quosdā à visis rebus defluxus fieri voluerunt. Idola nāq; illi vniformia quædā cōtinuō à re visili effluere volebāt, & in oculis videntū ingruere, quæ sanē vidēti actū efficerēt. Huius autē assertores (vt retro dictū est) opinionis fuere Democritus & Leucippus: qui etiā voluerūt intermedijs effici colores per cōiunctionē & applicationē albi & nigri, quæ per se quidē inuisilia essent, coniunctim autem cerni possent, fantasiamq; alicuius intermediorū redderent colorū. Quin & Empedocles etiā visionē hoc fieri modo asseuerasse videtur, vt retro etiā est ostensum. Quod autem huiusmodi opinio falsa sit & absurda, & animal hoc videre non possit modo, in præsentia philosophus vniversali quadā ostendit via: visionemq; docet per idolorū effluxū fieri haudquaquā posse. Si enim sic, inquit, in nobis fieret visio: per contactū vtiq; efficeretur. nam ideo fieret, quoniam emanātia illa à visili re corpuscula, oculos cōtingerēt nostros, & quodā percuterēt modo. nō autē subiungit in præsentia illud philosophus, quod sanē sequi videtur. est autē huiusmodi: si per tactū fieret visio, illa tactiles vtiq; perciperet qualitates. nihil autē illarū cōprehēdere aut percipere videtur. nō igitur per cōtactū fit visio. Præterea si à re visili simulacrorū cōtinuus est effluxus: quāobrem diutius visile illud perseueret, res sanē mirāda est. Cū enim tot cōtinuo defluxiones emanēt, assidueq; tantū corpusculorū abscedat, illud certe interire & absumi necesse est. Hęc & alia cōplura huiusmodi hoc colligit in loco Alexander. illorum taxās sententiā, qui visionē per idolorū defluxus & emanationes fieri voluisse vidētur. Quo quo minus ego omnia in præsentia recenseam, breuitatis sanē efficit studiū: cum & alioqui si quispiā illa perspicere & examinare fortasse voluerit, hūc ego à fonte melius & vberius, quā à riuulo haurire illa posse contenderim. Cæterū vt hoc etiam veritatis causa dicatur, sicut rationes illæ validę sanē sunt & efficaces, si idola eiusmodi, & rerum simulacra solida & corpulēta illius assertores sententiæ esse voluerunt: ita profecto futiles sunt & imbecilles, si species & formas à re visili prodeuntes, simulacra illi & idola suo arbitrato appellare voluerunt, corporaq; etiam illa esse dixerunt, quia tum à corporibus emanare dicuntur, tum etiā loco circūscribi finiriq; cernuntur. Et ad summam, si eo quo Academici loquuti sunt modo de visivis radiorū iactibus, & de ipsa etiam luminis natura, isti de idolis & simulacris suis loqui & scribere voluerunt, non perperam sensisse videntur. Mirifice enim ij viri hoc videntur modo cum Academicis & veteribus Peripateticis conuenire: quorum cum multa inter se dissonent verba, miro tamen (vt sæpe ostensum est) quadrant consensu. Omissis igitur huiusmodi omnibus, quid subiungat philosophus videamus.

Quamobrē melius cōtinuo est dicere sensationē fieri, quia sensus interstitiū à re sensili moueatur: quā cōtactu & defluxionibus.

Postquā retro (vt visum est) præmisit Aristoteles absurdū & irrationabile esse visionem fieri per idolorū simulacrorūq; defluxiones à rebus visis ad oculos vsq; nostros peruenientes, quoniam omnis hoc modo per contactum fieret visio, nullaq; re ij sanē duo distinguerētur sensus, tactus d. ij.

scilicet & visus: & cum ante ostendisset visionē nullo fieri posse modo per extramissionē, cōsequēti doctrinæ ordine propriā peculiaremque huiusmodi de re ponit sententiam, quam in ijs quos de anima inscripsit commētarijs nimirum probasse videtur. Asserit igitur quod satius multo est dicere medium inter videns & rem visam interuallum moueri, idque visionem efficere, quam idolorum defluxiones huiusmodi sensationis causam præstare. Manifestò enim apparere ipsam aliquid à visilibus pati visionem dum cernit & aspicit, & non agere quippiam extramittendo: passionem autem illam non fieri dum simulacra recipit, aut idolorū defluxiones à visilibus obiectis emissas, sed cum diaphanum inter oculum & rem visam medium actu existens huiusmodi (est autem actu tale cum est lumine collustratū) à re visili mouetur, id est à coloribus ipsis. Colores namque huiusmodi mouere censentur diaphanum, eo scilicet modo quo à luminosi præsentia corporis idem moueri percipitur. Motum igitur à colorum natura diaphanū, illorū species pupillæ impartire, quæadmodum ipsum prius illas susceperat. Pupillam autem existentem perspicuam, eaque natura illas accipientem species, per medium postea porum qui & ipse plenus est & perspicuus, & internum appellatur medium, illas ad primum usque sensiterium, ubi fit iudicium & visio, transmittere & demandare. Quo in loco non ab re animaduertendum esse censeo rim per motum hic alterationis mutationem philosophum intelligere voluisse, & non localem motionem, ut supra dictum est. huiusmodi namque alterationis motus ad qualitatem nimirum esse censetur, id est ad visilis formam speciei.

Visiois modus secundum Peripateticos.

In ijs igitur quæ iuxta se inuicē collocantur: quæadmodū magnitudinē nō visilē, ita non sensibile tempus accipere necesse est, ut accedentes lateant motiones, & vnū videantur esse, quia simul apparent.

Subobscurus profecto est & difficilis huius literæ intellectus, quoniam præcisus est & breuis. Hoc autem (ut arbitror) explanari potest modo. Cum retro adduxisset philosophus illorum sententiā qui intermedios colores effici per albi & nigri appositionem applicationemque dixerunt, visionemque insuper affirmauerunt per idolorum fieri defluxiones à rebus visilibus, consequenter nūc subiungit sic opinantes necessario sequi, quod sicut accipiunt & supponunt suapte natura magnitudinem aliquam esse non visilem: ita etiam non sensibile supponere illos tempus necesse esse. omnis enim motus proculdubio indiget tempore, quod sanè illius esse mensura censetur. Quāobrem defluxiones illæ à rebus quæ videtur, quæ non sine motu fieri, & ad oculos usque peruenire dicuntur, in tempore videlicet & ipsæ fiēt. Hoc autem tempus, inquit philosophus, non sensibile esse illos dicere summa est necessitas. statimque huius rei causam subnectit, ut scilicet lateant motiones peruenientes, & vnum appareant esse. Quoniam enim secundum opinionē sic fieri visionē dicentiū, ipsa paulatim fit visio: quātum enim ex ipsius idoli figura accipere potest pupilla, tātum videre dicitur, secundū quascunq; (ut ita dicatur) ingressiones & introitus: videtur autē oculus vnica apprehensione & veluti vno contuitus ictu vnum cernere & aspiciere: necesse profecto est tales incurfus, & ingressus huiusmodi, qui tempore certe fiunt, latere nos, ita quod simul fieri videantur. quāobrem non sensibile illos ponere oportet tempus. quasi hoc dicat in loco philosophus, quod omnibus quidem qui visionem per simulacrorū defluxiones fieri dicunt, tempus non sensibile ponere est necesse. Verum eos qui ad hoc etiam addunt intermedios effici colores per albi & nigri applicationem & appositionem: quæ de per se quidem non sunt visilia, coniuncta autem videri possunt: duplex consequitur error. namque illis non solum opus est ponere tempus nō sensibile, ut ante dictum est: sed magnitudines etiam non visiles.

Hic autem nulla est necessitas: verum is qui in superficie est color, cum immobilis sit, & à supposito moueatur, haud similem faciet motionem: quāobrem diuersus apparet, & neque albus, neque ater.

Post explosam dicentium opinionē intermedios colores propter applicationem & appositionem albi fieri & nigri ad se inuicem coniuكتورum, ex ijs quæ retro sunt dicta ad eam consequentibus absurdis subiungit philosophus dicēs: hic autem, id est in opinione & sententia dicentium diuersas colorum apparere species eo quod per se inuicem cōspiciantur, & hoc permisceantur modo, nulla prædictorum inconuenientium reperitur necessitas. Color enim, inquit, qui est in superficie, à colore qui illi subiacet, motus, aliam sanè visilis apparere facit speciem: & omnino secundum varias subiectorum differentias variæ visilium colorum apparent species. Quod autem ista opinio de intermediorū generatione colorū ex huiusmodi resultate mixtione, melior & verisimilior sit quā prior illa enarrata, ostēdit statim subiungēs philosophus: Quāobrem si non cōtingit magnitudinē aliquā esse non visilem, sed omnē ab aliqua cerni cōspicique distātia, hæc profecto secunda opinio in hoc melior accommodatiorque est quā prima illa quæ magnitudines & corpora non sensilia ponit & asserit, & imperceptibile tempus asseuerat: quorum neutrum esse verum, in ijs quæ sequuntur, manifestò perspicere licebit.

Quam ob rem si nullam contingit non visilem esse magnitudinem, sed quamlibet ex certo distantiae cerni spatio, huiusmodi certe colorum quaedam erit permixtio: illoque etiam modo nihil prohibet ijs qui à longe spectant, communem quendam apparere colorem. Nullam autem esse non visilem magnitudinē, in ijs quæ sequuntur, est considerandum.

Cum retro dixisset philosophus illā esse rationabilē circa intermedios colores opinionē, quæ illos ex superpositione vnius ad alterū fieri asseuerabat, & quoniā p alterutros cernerētur, & quodā cōmiserētur modo: iccirco varias diuersarū species apparētiarū nobis repræsentare volēs subiungit dicēs, si nulla est non visilis magnitudo, supplēdū, hæc secunda opinio poterit & ipsa utiq; causam afferre videri aliquam colorū ad se inuicem permixtionis, cum prima illa haudquaquā id efficere possit, cum magnitudines supponat non visiles: ita q; istæc superimpositio duorum colorū, albi scilicet & nigri, varias colorū faciat apparētiās: & hoc modo aliqua erit mixtio. Nam ipse posthac aliam adducet colorum mixtionem magis vnam & propriā. Hæc enim secūdæ huius opinionis mixtio diuersorum apparentiās efficiens colorum, ab aliquo certo distantiae interuallo sanè videtur efficere: imo à remotis, & non de prope. Nam q; non sint magnitudines suapte natura non visiles, & q; ex talium applicatione corporū variæ colorū mixtiones & apparentiæ fieri nequeant, inferius se dicturū pollicetur philosophus. Alius quinetiā literæ huius esse potest intellectus. Illoq; etiam modo nihil prohibet &c. quod prima scilicet illa opinio de non visilibus magnitudinibus iuxta se positis, mediōrū generationem colorū ad commixtionis cuiusdam causam deducere possit, cum ijs videlicet qui à longe conspexerint albi & nigri per se non visiliū applicationē, mediū quidā apparentiæ videatur color. Cæterum insufficiens & erronea illa est opinio, cum non visiles supponat magnitudines.

Si autem mixtio est corporum, non solum eo quo quidam arbitratur modo, cum scilicet iuxta se inuicē minima collocētur, quæ à nobis sensu percipi nequeant: sed omnifariā, & omnino: quæ admodū in ijs quæ de permixtione, in vniuersum de omnibus est pertractatū. Illo nāq; modo hæc solū permisceri cēsentur, quæ secari cōtingit ad minima: vt homines, equos, aut semina. Hominū nāq; minimus, est homo: sicut equorū, equus. Quāobrem illorū iuxta se inuicē positione vtrorūq; permixta est multitudo. Vnum autē hominē vnico permisceri equo non dicimus. Quæcunq; vero minutatim non secantur, horū certe hoc fieri modo mixtionem non contingit: sed quia vndequaq; cōmiserentur, quæ certe maxime cōmisceri nata sunt. Quo autē hoc fieri maxime possit modo: in ijs quæ de commixtione diximus, ante est determinatum.

In ijs quæ superiori in textu recēset philosophus, suā nobis de colorū cōmixtione recēdere videtur sententiā: cui profecto eo rationabiliter est assentiendū magis q; duabus illis prioribus hac de re opinionibus, quo illæ non mixtionē colorū, sed fantasiam & apparentiā mixtionis cuiusdā inducere videbantur: & ideo nullam intermedijs coloribus subsistentiam aut stabilitatem & firmitudinem dabant. Aristotelis autē opinio verum mixtionis certorum colorū tradit modū, & permanentem habentiū essentiā. Ist hæc autē vera est colorū cōmixtio, quæ corporū nimirum mixtionē sequi cēsetur. Si enim, inquit, nō solū mixtio est corporū secundū illorū ad se inuicē applicationē & appositionē, quæ admodū antiquiores suspicati sunt physici, iuxta se positis videlicet nō sensilibus minimis quæ de per se nobis sunt occulta, sed reperitur quædam etiā alia totorū secundū se tota cōmixtio, omnifariā & vndequaq; miscibiliū, vt in commētarijs de generatione & corruptione demonstratū est: huiusmodi sanè corporū cōmixtionem colorū etiam sequi mixtionē est necesse. & ista profecto vera & permanēs colorū erit mixtio, non fantasiam sequēs, & solūmodo apparens: vt illæ priores sunt mixtiones. Etenim illis qui per corporum applicationē minimorum maxime illorum fieri mixtionē voluerunt, confiteri necesse est ea solum ad se inuicem permisceri nata esse, quæ in minima diuidi secariue possunt. Huiusmodi autem illa sanè esse cēsentur, quæ ad vnum numero ex aliqua speciei natura deriuare possunt, quod posthac non amplius diuidi secariq; in quippiam potest simile. quāobrem indiuisibilia ist hæc

& vere indiuidua hoc censentur esse modo. Id autē contingere dicitur corporibus cum solidis & duris, tum dissimilium etiā partium, quæ heterogenea græci vocant: vt in hominibus est videre, & equis & canibus, & quibuslibet etiam seminū speciebus. In prædictorū namq; singulis, & huius etiā notæ aliorū complurū, est quiddā vnum numero quod sua in specie minimū non ab re esse cēsetur, quoniā scilicet in sibi similitie secari & diuidi amplius non potest. Homo enim in homine diuidi nō potest, sicut neq; equus in equū. similiterq; de alijs singularibus quæ indiuidua vocamus, eadē sanē videtur esse ratio. In huiusmodi igitur quæ hoc indiuisibilia dicuntur modo, de illorum certe sententia fieri potest mixtio. Homines namq; equis & canibus, cæterisq; eiusmodi multis hoc misceri possunt modo. Similiq; mixtionis ratione triticum hordeo & milio & auenæ permisceri potest. In leguminibus quinetiam, & alijs seminū generibus idem permixtionis erit modus, si minima ad se inuicē multa, id est si varia & diuersa ad se inuicē applicētur grana (nō enim vnus, inquit, homo vni cōiunctus equo misceri de eorū dicitur sententia) aut si vnū tritici granū vnico solitarioq; hordei applicetur grano. Multa enim esse oportet quæ applicatione huiusmodi permisceri dicātur, quorū tamen omnīū integra seruatur essentia. Cæterū quæcūq; inquit, nō sic diuidūtur determināturq; corpora, sed mollia videlicet & humida sunt, cōsimiliūq; partiū, quæ homogenea græci appellant, hoc permisceri non dicuntur modo, quia scilicet in illis minimū reperiri nequit. illorū igitur minima, quæ nulla sunt, sic applicari vt illi voluere, nō poterunt. Verū in ijs per totū, & se totis dicitur esse cōmixtio: quæ etiā proprie sola misceri dicūtur: de illisq; profecto eiusmodi peculiariter prædicatur passio. Quo autem modo se totis ista permisceri possint, pertractasse se dicit in ijs cōmentarijs quæ de generatione & corruptione inscribūtur: quo sane in loco de mixtione per totum exquisitos habuit sermones. Scribit namq; ibi, quoniam eadem permiscendorum est materia, quod vtrunq; certe in vtrunq; agit, & vicissim etiam patitur. Cum igitur æqualium huiusmodi fuerint virium, ita quod alterū non excedat superetq; alterum, vt in peculiarem scilicet illud vertere possit speciem, sed simul agentes & patientes æqualiter perseuerent: tunc ab vtriusq; sanē excellētias minui & hebetari quasdam per quas à se inuicem differebant, & in vnā quandam tertiam ambo commixta permutari transireve speciem, vero consentaneum est: verbi causa, aqua & vinum ad se inuicem commixta tertiam quandam speciei alterius essentiam efficere visuntur, quæ neq; merum vinum est, vt prius ante mixtionem fuerat: neque aqua, vt ante erat. Vniuntur enim ista, & bene permiscuntur: quoniam humida sunt, & indeterminata. Et isthæc certe secundum se tota mixtio vocatur, & proprie dicitur esse commixtio, quam græci *μῆσιν* appellant, nos contemperantiam, & se totis commixtionem denominare possumus.

Quæ sunt vera
& propria
mixtio.

CAeterum quæ nā sit necessitas vt commixtis corporibus ipsi etiā permisceantur colores, palam certe est: præcipuamq; insuper hanc esse causam cur multi existant colores, & non si superinducantur, aut iuxta se inuicē constituentur. non enim à longe quidē, de prope autē minime vnus & idē cōmixtorū apparet color, sed vndiq;. Multi quinetiam erunt colores, quoniā multiplici proportionis ratione quæ inter se inuicē confunduntur, permisceri contingit. Et hæc quidem in numeris, illa vero solūmodo per excessum. Eorūq; modo erūt alij, quo & de ijs qui iuxta se inuicē sunt cōstituti, & de ijs qui superinducuntur, dicere contingit. Verū de ijs quæ miscuntur, alibi est pertractatum. Cur autem colorum terminatæ sint species, & non infinitæ, necnō saporum & sonorū, posthac dicemus. Quid igitur est color, & quam ob causam multi sunt colores, dictum est.

Veram hoc in loco intermediarum colorum causam nobis affert philosophus. Sic enim, inquit, commixtis corporibus, secundum se tota videlicet, & mixtionē illa quæ miscibilium propria esse censetur, colores etiam qui in mixtis reperiuntur corporibus, ad inuicem se totis permisceri necesse est, quemadmodum & reliquæ corporum illorum passiones: istorūq; modo contrariorum permixtiones colorum, veras & indubitatas intermediarum esse colorum causas certum est. Nō enim retro dictū est illā ad se inuicē colorū applicationē neq; superpositionē alteri⁹ in alterū, colores efficere plures vere subsistentes posse, sed solas diuersorū apparētias colorū. In hoc autē proprio cōmixtionis modo multæ secundum veritatē colorū efficiūtur differētie, quod sanē ostēdit philosophus cū dicit. Nō enim à longe quidē, de prope autē minime. Qui enim fantastici sunt colores, aliter à remotis apparēt, & alij: diuersi autem de prope, & non eodem videntur habitu. Hoc autem iccirco, quia verum & permanentem non habent colorem, solidamque subsistentiam: illi autem qui ex tali corporum mixtionē resultant colores, eandem proculdubio conseruare videntur speciem de prope, & à remotis.

Quinetiã adiungit q̄ hoc insuper modo multæ colorũ efficiuntur differẽtiã, quoniam eã corporũ mixtiones & colorũ secũdũ diuersas fieri possũt proportionũ rationes cũ numerales & harmonicas, tum secũdũ exuperantiã solũmodo & defectũ, nullo proportionis intercedẽte modo. Quãobrem hoc etiã modo colores cũ gratos & delectabiles, tum tristes & ingratos resultare verisimile est: quẽadmodum in superioribus retro dictũ est opinionibus. Subdit præterea post hæc dicta philosophus, se posthac causas allaturũ cur colorũ terminatæ sint species: similiq; etiã modo sensiliũ aliorũ, saporũ videlicet & sonorũ, necnõ odorabilium & tactiliũ, quæ huiusmodi sanè esse cẽsentur, quoniã fines & extrema sensilium omnium sunt terminata & definita: quæ res vel inde liquidò dignosci potest, quoniam omnium sensilium contraria sunt extrema. Contraria autem sunt illa quæ in eodem genere posita maxime videntur distare. Quæ autem in eodẽ genere maxime sunt distantia, per illud terminari nimirũ dicuntur genus. Sunt igitur omniũ sensilium extrema terminata, quamobrem intermedia erunt etiam terminata. in medio enim definitorum infinita esse non possunt. Omnium igitur sensilium species terminatæ proculdubio reperientur. Verũ hac de re philosophus se posthac verba facturum pollicetur: qui concludendo postmodum ceu quodam breui epilogo more suo subiungit, se de colore, quidnam sit, necnõ cur plures colorum sint species, sufficienter pertractasse.

De sono autem & de voce dictum est prius in ijs quæ de anima.

Cum propositum fuerit philosopho de sensilibus pertractare, de coloribus quidem qui sunt visibiles, iam se verba fecisse retro dixit. De sono autem & voce in ijs quos de anima inscripsit commentarijs, hoc in loco se pertractasse commemorat. In illas enim dixit sonum ipsius sonori actũ esse. Est autem sonorus aër: actus vero ipsius, & eius operatio, prout est subiectum sonorum, à tali efficitur percussione talium corporum à quibus ipse motus aër & illatus frangi sanè perhibetur & dissipari: quod tunc certe efficitur, cum motio in ipso, quæ a tali efficitur percussione, celerior contingit esse q̄ ut frangi & dissipari possit. Vox autẽ est percussio spirati aëris ab anima quæ in vocalibus operatur instrumentis, ad illam quam medici asperam vocant arteriam, cum aliqua confecta fantasia. De huiusmodi igitur re quoniam in commentarijs de anima, in secundo scilicet abũde pertractauit ipse, iccirco in præsentia nos ad illa remittit. Cur autem de sensilibus istis perscrutatio, de sono videlicet & voce, ad commentarios spectat illos: hæc (ut arbitror) est causa, quoniam eadem videtur esse ratio generationis sonorum, & immutationis organi auditus ab ipsis sonis. Quomodo autem & qualiter ipsa sensuum immutentur instrumenta ab ipsis sensilibus speciebus, ad doctrinam de anima non ab re pertinere videtur.

Quid sonus,
& quid vox
& quo fiant
modo.

DE odore vero & sapore nunc est dicendum. eadem enim ferè est passio, quanuis non in eisdem eorum est vtrunq;. Clarius autẽ saporum nobis est genus quàm odoris. Huius autem rei causa, quoniam pessimum animalium omnium hunc habemus sensum, & horum etiam qui nobis insunt sensuum: exquisitissimum autem tactum ex reliquis animalibus. Gustatus nanq; tactus quidam est.

Cum de olfactili siue odorabili & sapore post sermonem de coloribus pertractaturus sit philosophus, quorum alterum odoratu, alterum sentitur gustatu: in principio statim nobis assignat causam cur de ijs ipsis iunctim verba facere intendat, dicens: Eadem enim ferè passio est. quoniam, ut ipsi placet, odor & sapor, ceu diluto & expresso siccò quod in saporibus reperitur, in ipso humido nimirum fieri cẽsentur. non in ijsdem autem dixit, quoniam sapor in aqua maxime esse percipitur: odor autem in aère, licet etiam in aqua fiat. Vel dixit, Eadem enim ferè est passio, quoniam vtrunq; permixtione planè efficitur sicci cum humido secundum quandam à calido terminationem. non tamen eorum vtrunq; omnino in eisdem est, quoniam siccum magis sequitur odor, & iccirco non sine fumida euaporatione fieri cẽsetur. Sapor autem magis consequitur humidum. Vtrunq; vero passio nem appellat, quoniam in tertia qualitatis specie vtrunq; reponitur: hæc autẽ passio vel passibilis qualitas denominatur. Cũ dixit igitur philosophus q̄ horum duorũ eadem ferè est passio, id est quòd ista duo per similitudinem efficiuntur passionẽ, subiungit q̄ nobis manifestiora clarioraq; saporũ sũt genera q̄ odorũ, huiusce statim rei adducens causam, quoniam scilicet pessimũ odoratus habemus sensum, non modo omniũ qui in nobis sunt sensuum, sed etiam inter reliqua animalium genera pessimum: exquisitissimum autem & optimum sensum tactus habemus, cum omnium qui in nobis sunt sensuũ, tum inter cætera etiam animalia accuratissimum & certissimum. Quamobrem cum plures tactiliũ cognoscamus comprehendamusq; differentias, minime tamen calorũ frigorũq; excessus pati & perferre possumus, quod alia sanè faciũt animalia, quoniã exacta in nobis sensus illius est temperies, quæ de facili nimirũ à quibusq; superfluentibus excellentibusve sensilibus ledi corrupiq; potest. Gustatus autẽ,

Cur homo inter reliqua animalia tactiliũ excellentias perferre non possit.

vt in commentarijs de anima dictū est, quidā esse tactus censetur. Cæterū hoc in loco non ab re animaduertendum esse D. Thomas iubet, hominē scilicet inter reliqua animalia pessimū habere odoratum, necnon ad reliquorum etiam sensuum suorum cōparationē obtusissimum, quoniam is sensus à calido perficitur igneo: ipsius autem instrumentum iuxta cerebrum est, quæ frigidissima sanè animalium pars, & in homine ad corporis quantitatem, & ad aliorum etiam respectum animalium, maxime esse percipitur. Certissimum autem & absolutissimū habet tactum hominum genus, hāc ob causam. Cū enim ea ex quibus animalium constant corpora, tactilia existant, calidum scilicet & frigidum, humidum & siccum, aliāq; huiusmodi quæ ista ceu primaria consequuntur, haudquaquam fieri potuit vt sensus tactus ab omni prorsus tactili qualitate esset immunis & liber, sicut pupilla ab omni colore: sed tactus oportuit instrumentum esse in potentia ad tactiles qualitates, sicut medium in potentia est ad extrema, vt in secūdo de anima cōmentario demonstratur: & iccirco oportuit vt sensus tactus tāto esset certior, quāto corporis cōplexio magis est temperata, & ad mediū vergēs magis. Huiusmodi autē cōplexionis modus in hominū maxime specie reperitur propter nobilissimas operationes quæ diuino huic animali debētur. Habet igitur homo inter reliqua animalium genera certissimū tactū, & iccirco exactissimū gustatū: qui tactus quidā esse cēsetur. Ex quo etiā sequitur q; tanto esse quispiā mente aptior existimatur, quanto melioris certiorisq; esse tactus reperitur. quæ sanè res in ijs qui molles habent carnes, vera esse animaduertitur, vt in secundo de anima commentario à philosopho fuit expressum.

Molles carne,
apti mente.

Quæ certe natura vt sit insipida exigit. Cæterū necesse est aquā in se omnia saporum habere genera, quæ propter paruitatem sentiri nequeant (vt inquit Empedocles) aut talem illi inesse materiam, tanquam saporum seminarium: & omnia quidem ex aqua fieri: alia autem ex parte illius alia.

Coniunctim de sapore & odore superiori in textu propter cōsimilem illorum naturam se pertractaturum proposuit philosophus: hoc autē in loco de saporibus verba facere prius aggreditur, dicens quod aqua quidem ex sui natura inspidam esse exigit, & sensu gustus haudquaquam bene perceptibilē. hoc enim tanquā omnibus clarum & manifestū in præsentia sumit. videmus namq; quod inter quarum species illæ certe meliores purioresq; existimātur, quæ nullā in se saporis odorisq; habēt apparentiā: & omnia etiam simplicia corpora huiusmodi esse debēt, vt ipse alibi declarauit, & posthac etiam dicit. Quoniam autē saporū genera in aquea fieri maxime videntur natura: gustatūq; etiā per talē operari naturā certissimū est: absq; humido enim aqueo gustatus esse non potest, vt in cōmentarijs de anima est declaratū: in præsentia quærit quo fieri possit modo id in ipsa aqua. Verum prius de more suo antiquorū hac de re affert sententias, quas reprehendens & taxans, suā postmodum de huiusmodi re opinionē recēset. Vel enim, inquit, vt Empedocli placuit, necesse est aquā in se omnia saporū omnium habere genera, id est omnes saporum permixtas species, insensiles autē ob sui paruitatē, quæ sensum effugiunt omnē, ita quod per minima quædā disseminati in illa saporis reperiantur omnes, & vndiq; sparsi. Siquādo vero forte cōtigerit vt plerāq; cōsimiles partes à calidi potestate vel aliqua alia vi cōmotæ in vnum quippiā conuenerint, & in certū adunatæ confluerint locū, tum sensilē sanè saporis illius efficiunt speciē, similiq; etiam modo alios & alios resultare apparereq; saporis: secundum quod aliæ & aliæ prius insensiles saporū portiunculæ ad se inuicē coniunctæ sensilē quendā confluauerint aceruū. Aut igitur oportet, inquit, saporis ex aqua hoc fieri modo, aut necesse est aquā non quidē in se actu semper saporum habere species, sed ipsam veluti saporum esse materiam quandā. Illud autē tanquam seminarium & saporū panspermia dixit aquam, significans omnium in se habere saporū generatiuam potestatem, & veluti feminales illorum rationes: non autem secundum eandem suā partem omnium esse saporum susceptiuam. illi enim qui omnia in omnibus mixta esse dixerunt (vt Anaxagoras fuisse perhibetur) ex omni omnia per secretionē generari voluerūt, & concretionē. Non autem ex eadem parte effici volunt diuersa. Ex eodem enim mixto secretionē quidē ossiū verbi gratia, & adinuicem cōcretionē, ossa dicunt fieri: ex neruorū itidem secretionē & concretionē, neruos: sed non ex ossium secretionē neruos, aut contrā ex neruorū secretionē fieri ossa. Eodē modo aquam saporū materiā esse dicit, non q; ex quacūq; ipsius particula quicūq; efficiatur sapor: sed q; ex hac illius parte verbi causa hic generatur sapor, dulcis videlicet: ex illa vero alius, videlicet amarus: & ex alia alius: ita quod aqua ex sui habilitate & conuenientia ad omnes saporū producēdas species accipi & intelligi debeat: vt omnes quidem fieri ex aqua dicātur, alius autē ex alia ipsius producatū parte: & secundum aquarū differētias siue substātiās, seu varias digestionē diuersorū fieri saporū species, quoniam in aqua omnium sunt corpuscula generatiua saporum: non autem eadem in omnibus aquæ partibus: sed in hac quidem illius parte corpuscula sunt verbi gratia dulcis generatiua saporis: in alia vero quæ amarū sanè producunt saporē. Ea; rationis viā de alijs saporū speciebus est dicēdū: istosq; modo saporis quidem omnes proculdubio ex aqua fient tanquam ex materia quadam propria & peculiari, quando ex aqua omnes

Quæ de saporibus senserit Empedocles.

Anaxagoras.

existunt saporibus: non autē, eo quō diximus modo, quicunq; sapor ex quacunq; illius fiet parte: quia nō omnis aquae pars saporum omnium in se generatiua habet corpuscula. Poterit autem hoc etiam in loco Democriti opinio recenserī, qui atomos, id est indiuidua propter soliditatem corpuscula, omnium elementa esse rerum voluit. Quod autē hęc opinio alia sit ab Empedoclis retro dicta sententia, manifestum est. Secundū enim Empedocle saporibus actu in ipsa aqua praeexistere censentur: secundum autē istam posteriorem opinionem, saporum quidē praeexistunt semina, ipsi autem posterius ingenerantur & fiunt secundū habilitatem & conuenientium partiū aquae ad ipsos.

Democritus.

Tertia de saporibus opinio quae assertorem non habet.

Alexander.

Quid carpos & quid peris carpon.

Vel nullum in aqua esse discrimen, cum efficiens sit in causa, vt si calidum & solem quispiam dicat.

Tertiam hoc in loco ad superiores illas de saporum generatione addit opinionem philosophus, quae incertum est an vllum habuerit assertorem: hoc tamen modo sentire quispiam & dicere posset, aquam quidem nullam in seipsa saporum habere differentiam, quae ex hac videlicet ipsius parte dulcis generetur sapor, ex illa vero proueniat amarus: similique rationis modo in alijs saporum speciebus. Caeterum illam quidem esse saporum omnium materiam, ipsum autem efficiens differentiarum esse causam eorum quae in illa sunt saporum, veluti si quispiam solem efficientem illam esse asserat causam, aut generalius etiam calidi ipsius naturam id esse maluerit saporum omnium principium. Secundum enim maiorem minoremve digestionis caliditatem, variasq; concoctionum differentias, saporum in aqua varias & multum inter se distantes efficere species.

20 **M**erū ex ijs, vt Empedocles dicit, valde manifesta est falsitas. perspicimus enim a calido decerptorum pomorum immutari saporibus, siue soli, seu igni exponantur illa: vt appareat nō ab aqua trahere eiusmodi factos, sed in ipsis pomis permutatos, & tempore exhalantes, cum austeros ex dulcibus, tum amaros, & omnimodos factos. excocti quinetiā ad omnia saporum genera (vt ita dicatur) transmutantur.

Post enarratas tres illas superiores de saporum generatione sententias, in primis Empedoclem redarguere aggreditur philosophus, illiusque hac de re opinionem manifeste damnat falsitatis. Si enim in aqua, inquit, actu praeexistunt saporibus, stirpibusq; ipsae & plantarum genera, quoniam ab aqua illos deducunt, & contrahunt, varia in peculiaribus quaeq; pomis saporum praeseferunt genera: quorum differentiae ab attracta nimirum existunt aqua: oportebat utiq; quando non amplius illos plantae ab aqua possunt attrahere, nullas profecto in pomis saporum postmodum fieri permutationes, sed illos restare & permanere saporibus qui a principio ab aqua fuerunt attracti. Nunc autem videre & manifestō percipere licet, post decerpta ab arboribus poma, si constituentur in sole, ab illius certe caliditate varie & multifariam permutari: ex quo perspicue patet ab aqua saporibus non effici: illud vero quod dicit philosophus, ablati pericarpis, id est ipsius fructus inuolucris, vel intelligi potest, inquit Alexander, fructus illos varie a sole permutari: cum inuolucra scilicet & tegumenta ipsorum fuerint ablata: quae admodum in auellanis nucibus & castaneis est videre. Vel dixit, inquit, ablati inuolucris, id est fructibus ex arbore collectis & decerptis. Auferuntur enim fructus ex arboribus, illorum inuolucris quae illos continent, ab arboribus euulsis. Sunt etiam, inquit, nonnulli fructus qui in pericarpis suis sunt ingrati & insuaues cum decerpuntur, tempore autem mitescunt, & gustatui fiunt accommodati. Ex quo apparet, inquit, quod humiditas in illis saporosa per varias saporum diuersitates & species permutatur, & non quia extrinsecus quippiam ab aquae natura accipere dicantur. Hęc ille. Caeterum pro claro dictorum intellectu animaduertendum esse censeo, quod apud graecos duo ista reperiuntur vocabula καρπός & περικάρπιον. Et καρπός quidem (quem fructum nunc dicamus) proprie id esse censetur, quod semen aut nucleos vulgo appellant: in quibus vis sanē stirpium plantarumq; generatiua collocatur: quam obrem ne iniurię facile sint obnoxia, prouida natura in pomorum illa abdedit gremio, & cum cortices & inuolucra varia, tum pomorum vocatas carnes illis circumdedit. & ista vt plurimum esui non sunt accommodata. Quod autē ex pomorum corpore isthęc comprehendit & circumdat semina, περικάρπιον graeci appellauerunt: idq; certe est quod in pomorum genere manditur, & varios pro sui natura refert saporibus. Quod sanē quia verū circumdat circumplectiturq; fructū, & munimenti illi vicem praestat, idcirco istiusmodi inuenisse videtur nomē. Nō ab re igitur in nostra interpretatione pro pericarpio pomū inuertimus, quod apud nostros generale est vocabulum omnibus ijs qui ex arboribus nascuntur fructibus. Iis igitur praemissis, clarior (vt arbitror) Aristotelis est textus. ablati enim & decerptis ex arboribus pomis, varios in illis fieri saporibus percipimus, siue Soli illa, seu igni exponantur, cum tamen nihil tūc

amplius ex aqua attrahere valeant. Ceterum saporibus etiam ipsi ad ignem appositi, varij omnimodique efficiuntur, multaque permutare animaduertuntur differentias, qui tamen eo in casu ab aqua trahere videntur nihil. Vinum quinetiam hoc rationis modo, necnon alias humiditatum naturas ebulliendo efferuescendoque manifeste saporibus permutare, perspicuum est.

Similique modo seminarium esse aquam & materiam non est possibile. Ex eadem enim videmus, tanquam ex eodem alimento, diuersos fieri saporibus.

Post redargutum (vt videtur) Empedoclem, ad secundam de saporibus opinionem se conuertit Aristoteles, quam nonnulli Anaxagorae adscribunt, similiter impossibile esse asserens aquam materiam ponere tanquam saporibus seminarium quoddam, siue, vt Anaxagorae vocabulo vtamur, panspermiam quandam ad huiusmodi rem aptam & conuenientem, ita quod ex alia illius parte alius sapor efficiatur. Videmus enim, inquit, quod varij ex aqua efficiuntur saporibus, quemadmodum ex eadem alimenti natura varia conflatur & fiunt corpora, neruus verbi gratia, & os, & caro, & venae: & hoc accidit quoniam illa quae aquam attrahunt, a se inuicem differunt: quemadmodum si plures iuxta se inuicem constitutae fuerint arbores, stirpiumque diuersa genera, vt vitis verbi causa, & ficus, & olea. aut etiam in eodem arboris trunco alij nimirum & diuersi fiunt saporibus, quoniam aliae & aliae sunt partes quae ex eadem nutriuntur alunturque aqua. Alius enim foliorum est sapor vnus & eiusdem arboris, a corticis lignique saporibus: necnon ab illo qui gustatur in pomis. Quinetiam eiusdem pomi solitarie accepti alius est acerbi sapor, & alius mitis iam & maturi. Quamobrem omnino haec de saporibus opinio haudquam vero quadrare & consentire videtur.

Restat igitur aquam sanè permutari, quoniam quippiam patitur. Quod autem non solum a calidi virtute hanc accipiat vim aqua, quam saporibus vocamus, manifestum est. Humidorum enim omnium tenuissima est aqua, & ipso etiam oleo, licet illud lentore suo extendatur magis. Fragilis enim est aqua: quamobrem manu seruare aquam difficilius est quam oleum. Quoniam autem calefces aqua nihilo plus crassescere videtur, manifestum est aliam esse causam. Saporibus enim omnes crassitudinem habent magis: calidum autem est concausa.

Ad tertiam reuoluitur opinionem philosophus, quae (vt diximus) hac de re non immerito posset adduci, licet adhuc cognitum non habeat assertorem & patronum: aquam scilicet ipsam ad varias saporibus qualitates indifferentem se habere: ipsius autem motuum & veluti exagitationum, siue sol, seu calidorum aliud quippiam fuerit, diuersorum in rebus esse causam saporibus. Hanc igitur taxat opinionem, quoniam a sola asserit caliditatis vi varios in aqua saporibus generari & effici. adiuuans enim, inquit, & veluti saporibus concausa ipsum potest esse calidum, non tamen per se saporibus esse censetur efficiens & solitaria causa. quod ostendere philosophus cupiens, hanc declarando rem sumit quod aqua tenuissima est inter omnia corpora sic humida, id est in genere humidorum, quae vim diluendi habent. quamobrem, inquit, non crassescit per se aqua cum calefit. quod si non crassescit, vt manifeste percipitur, neque per se etiam quacunque intercedente excafactione aliquem producere potest saporibus. omnes enim saporibus differentiae crassitudinem sanè quandam sibi videntur exposcere. Quoniam autem dixit aquam corporum esse subtilissimam sic humidorum, id est abluere valentium: oleum, inquit, extenditur magis, & aquae supernatat, non partium sanè subtilitate suarum, naturaeque tenuitate, sed propter glutinosum quendam lentorem, & viscositatem quandam quam possidet. quamobrem extenditur magis, & in aquae superficie natat videtur. Quod autem aqua humidorum corporum sit tenuissima, ex huiusmodi declarat accidere, quoniam excafacta & ebullita, postquam feruor ille resederit, nihilo plus accepisse crassitudinis quam ante habuerit, sanè deprehenditur. omnes autem saporibus omnium species aliquam proculdubio habere crassitudinem perspiciuntur. Quamobrem si excafacta & feruescens aqua non crassescit, non erit vtrique per se calidum saporibus efficiens causa, illorum qui in aquae natura, vt velle nonnulli videntur, reperiuntur: sed si quippiam in eiusmodi re operabitur efficietque calidum, non vt effectrix sanè propriaque efficiet causa, sed vt concausa quaedam operari & efficere iure censetur.

Calidum saporibus
concausa.

Quicunque autem in pomis sunt sapor, ijdem in terra etiam esse percipiuntur. Quocirca veterum plerique physiologorum talem dixerunt esse aquam, qualis terra est per quam illa permeat. id autem potissimum in falsis declaratur aquis. Sal enim, terræ quædam est species. Quamobrem quæ per cinerem colatur aquæ, qui sanè amarus est, amarum reportant saporem: eodemque modo in alijs. Nonnulli quinetiam amari sunt fontes: plerique aciduli saporis: alij vero omnimodos sapor, alios in se habentes. Quapropter non immerito in terra nascentibus saporum maxime fiunt genera.

- 10 **H**oc in textu philosophus veluti manifestum & omnibus peritum istuc sumere videtur, quotquot scilicet saporum sunt qualitates, omnes proculdubio in terra reperiri. Ex quo nimirum ostendere intendit solam aquam ad saporum generationem variorum non sufficere: sed quoniam multum ex terra per quam fluit, abstergere & secum reportare videtur, ideo in illa varios apparere sapor. Et ad huiusmodi ostensionem rei, cum antiquorum testimonijs utitur physiologorum affirmatijs tales esse aquas quales permeauerint terrarum species, ceu aqua saporem ex illa quam perfluit terra, certe capiat: tum etiam compluribus experientiarum nititur euentijs. Videmus enim, inquit, scaturientes alibi cubi falsos aquarum latices, quæ ideo sunt tales, quoniam per falsuginosam deriuantur & fluunt terram. Sal autem, terræ quædam est species, per quam percolata aqua falsum nimirum contrahit saporem. Et omnino qualis, inquit, terræ fuerit qualitas, tales aquarum per illam fluentium sapor, efficiuntur. Amara enim apparent aquæ, si amaram permeauerint terram: & bituminis sanè sapor, reddent, si per bituminosos terræ defluerint tractus: & eodem modo sulfureæ, si per sulfureas terræ venas labentur. quam sanè rem experimento comprobatur aquarum quæ per cinerem colatur, quarum certe amarus est sapor, quoniam cineres sunt amari. Quocirca, inquit, hanc ob causam plures forsitan aquarum apparent differentias. Multi enim amari sunt fontes, alij vero sapor, acuti, secundum varias terrarum per quas defluunt, differentias & proprietates. Qua de re à Theophrasto in libello qui de aqua inscribitur, præclari sanè habentur sermones. Quapropter, inquit, rationi est consentaneum, sapor, in terra nascentibus, id est stirpibus & herbarum speciebus quæ ex terra educuntur, cum humido præcipue fieri aqueo. Stirpes enim & terra nascentia omnia suscipiunt & ad se trahunt aquam, quæ terræ per quam defluerit (vt dictum est) sibi impressos secum deportat sapor: non quod suapte natura sapida sit terra, inustaque in se gerat qualitatibus species aliquas (nullum enim simplicium corporum sui natura est sapidum) sed quia ex tali vel tali mixtionis modo sicci cum humido, talis nimirum vel talis à calido efficiatur qualitatis differentia. Aqua igitur per se tales non habet sapor: pari rationis modo neque terra illos habere censetur: verum ex huiusmodi sicci cum humido mixtione pati dicitur aqua, & sapor, in se differentias recipere. Quo in loco non ab re animaduertendum esse censeo, nihil obstare id quod retro dictum est, aquam scilicet talem referre sapor, quales perflueret terras, huic quam modo protulimus sententia, terram scilicet per se nullos habere sapor: cum omnia simplicia corpora insipida esse exigant. nam per varios terrarum tractus diuersaque illorum genera defluentes aquæ, eas nimirum secum reportant qualitates, quæ non in ipsa simplici existunt terra, sed in commixta coniunctaque humiditatibus quibusdam quas sinu semper suo continet tellus, à quibus (vt par est) defluentes postmodum aquæ varijs saporum qualitatibus inficiuntur.

Theophrasti
de aqua libellus.

Nullum elementum
tū sapidum.

Humorem enim, vt alia omnia, à contrario pati natus est. Porro contrarium siccitas est: propterea quippiam ab igne patitur. Sicca namque ignis est natura: verum ignis proprius est calor: terræ autem siccitas: vt dictum est in ijs quæ de elementis. Ignis igitur vt ignis est, & terra vt terra, nihil agere aut pati nata sunt: neque aliud quippiam. Quatenus autem illis inest contrarietas, eatenus omnia agunt & patiuntur.

- 50 **P**ostquam retro dixit Aristoteles quod rationabiliter aqua à terra patitur, & illius impressionem recipere censetur: rei huiusce veram subdit causam, quod humidum scilicet à sicco contrario natum est pati: quemadmodum alia contraria à suis patiuntur contrarijs. Humido enim contrarium est siccum. Primo autem siccum est terra: ignis quinetiam siccus est: quamobrem ab igne etiam patitur humidum. Cæterum ignis quidem primo est calidus, secundo vero est siccus: terra autem primo est sicca,

secundo est frigida. Patitur igitur humidum non modice ab ipso igne, & ideo ad saporum in illo generationem multum quantum ipsum confert calidum, & non solum terrae natura. Isthac autem pertractata fuisse dicit in libris de elementis, intelligens (vt opinor) commentarios de generatione & corruptione. In illis enim multos & praeclaros habet sermones de quatuor primorum corporum, quae elementa vocantur, naturis & essentijs: quo etiam in loco refert secundum quod illorum quodlibet in speciem maxime reponatur, quod terra scilicet magis a sicco quam a frigido, aqua vero magis a frigido quam ab humido, aer autem magis ab humido quam a calido, & ignis a calido magis quam a sicco. Cum igitur dixisset quod contraria a contrarijs nata sunt pati, quamobrem humidum patitur a sicco, ignis autem siccus est: subdit quod ignis vt est elementum, simili rationis modo terra & aqua & aer neque facere, neque pati nata sunt. Substantiae namque existunt: nihil autem substantiae est contrarium: vt in praedicamentorum libro fuit ostensum: facere autem & pati, in contrariorum sane reperitur natura. Quamobrem non immerito subiungit, neque aliud quippiam, nullum enim corpus vt corpus est, aut facit quippiam, aut patitur. Secundum autem quod in vnoquoque contrarietas inexistit aliqua, secundum id agere & pati nata sunt illa. contrarietas autem inest aquae ad terram secundum humiditatem, etenim terra primo (vt dictum est) sicca censetur: ad ignem autem secundum duos contrarietatis modos, secundum siccitatem scilicet, & secundum caliditatem. Aqua enim frigida est & humida, sed primo frigida: ignis vero calidus & siccus, sed primo calidus. Ex quibus, inquit Alexander, facile quispiam philosophi hac in re sententiam dignoscere poterit, non enim philosopho corpora ad se inuicem agere & pati videntur, vt voluere Stoici: neque rursus incorporea, vt velle censentur Platonicis: verum in se inuicem agere & pati corpora existimat secundum illas quas in se continet contrarietates, quae proculdubio in corpore esse censentur. Media igitur quodammodo, inquit, hac in re Peripateticorum videtur esse sententia inter Academicos & Stoicos. Caeterum non immerito hoc quispiam in loco sic ambigere possit. Si aquae ipsius esse in frigido consistit & humido, ignis autem esse in caliditate constituitur & siccitate: quomodo aqua in quantum aqua non est igni contraria? Siquidem haec per illa constitui, & in speciem maxime reponi dicuntur: sed non vnum quiddam sunt, inquit Alexander, ignis, aut aqua, non enim species & formae solummodo existunt: sed in illis subiectum est quiddam eas in se habens qualitates: cum quo subiecto haec quidem est aqua, ille vero est ignis. Inclinatione enim in illis & naturale momentum, quod *προσθη* graeci vocant, non est primum contrarium, non enim quemadmodum leuissimus est ignis, ita grauissima censentur esse aqua: sed esse suum illa cum materia habent, quae in vtriusque est vna. Caeterum alia etiam via dubitat Alexander, & contra philosophum hoc insurgit modo: Ignis vt ignis est, non agit, vt hic Aristoteles asserit, sed vt calidus est, sed ignis est per se & primo calidus, & characterem accipit in speciebus collocatur per caliditatem: ignis igitur vt ignis est, agere dicetur, cum illius caliditas forma sit sua. Sed ad huiusmodi statim occurrens ratione, haec subdit Alexander, quod ignis duobus accipi potest modis, duobus significare potest, aut solummodo speciem & formam: & hoc modo aliquod habebit contrarium, & actuosus sane erit & efficax, aut compositum signare potest quiddam ex materia scilicet & forma: istoque modo nullum habet contrarium, eadem enim in omnibus est materia: & hoc modo actuosus non dicitur esse ignis. Caeterum quia (vt patuit) Alexandro videtur proprias & peculiare elementorum qualitates eorundem esse formas substantiales: huiusmodi contra illum insurgere potest dubitatio, nullo posse modo coterminatas formas esse substantiales elementorum qualitates: Substantia & accidens ipsum ens contrario diuidunt secantque modo: quamobrem inter se distant maxime: sed qualitates sunt accidentia: hoc enim est in confessis: non possunt igitur esse substantiae. formae namque substantiales in substantiae reponuntur genere. Praeterea substantialis forma sensu percipi non potest, ipso attestante philosopho in tertio de anima libello, vbi scribit quod ipsum quod quid est, id est forma & species, intellectus est obiectum, sed elementorum qualitates sensu percipiuntur: non sunt igitur substantiales formae. Quamobrem philosophi succurrens dicto D. Thomas, peculiari ad huiusmodi obiectum responsioni, istuc praemittit, quod caliditas quidem per se inest igni, & ignis per se dicitur calidus, non quia substantialis illius forma sit caliditas (forma namque sensu percipi non potest) sed quoniam proprium est & inseparabile illius accidens, formam consequens substantialem. Et quia naturalis actio alicuius est alterantis contrarij, ideo ignis sua agit caliditate, cui sane aliquid est contrarium: non autem formae illius substantiali aliquid est contrarium, nisi improprie quispiam, et largo (vt aiunt) modo id ipsum accipere velit, quo certe modo dici potest magis perfectum minus perfecto esse contrarium: quae contradictionis ratio in numeris etiam reperiri potest, sed non est (vt diximus) propria isthac contradictionis via, cum non sit sub eodem genere positum, maximeque sub illo distantium & semotorum. Verum haec responsio, dubitationis alterius non immerito industrius lectori ansam ad se impetendam praebere poterit. Si enim in elementis substantialis forma actionis non est principium, sed accidentalis forma, cum ex igne verbi causa alius generatur ignis: secundum praedictam sententiam caliditas praecedentis ignis ignem generat & efficit posteriorem: istoque sane modo accidentalis forma substantialem producit & generat formam: quod absurdum nimirum & erroneum esse censetur: cum nihil scilicet ultra proprium agat gradum, & supra vires operetur suas: propter quem sane rationis praedictae modum, posteriorum quidam imaginati sunt quod in generatione ignis, caliditas ignis generantis & producentis, ignis caliditatem generati producit & efficit: forma vero substantialis generantis ignis, formam producit substantialem ignis geniti: cupientes scilicet axioma illud & dignitatem saluare, quod nihil videlicet ultra gradum agit proprium, & vires

Stoici. Academicis. Peripatetici

Alexandri dubitatio.

Responsio.

Alex. dubita.

Responsio.

DIAGRESSIO

Quod substantiales elementorum in formae non sunt illorum qualitates contra Alexandrum.

D. Thomas.

Contra D. Thomae rationem

10

20

30

40

50

60

superat suas. Quæ sententia (vt arbitror) falsa & absurda nõ immerito existimari potest. Ex illa etenim sequitur qd id quod generatur, compositum scilicet ex materia & forma, non est vere vnum: quo nihil potest esse absurdius. Cum enim duorum agentium, & diuersis operantium motionibus, non idem sanè sit terminus: formaque substantialis in igne generante, & illius caliditas, duo certe sint agentia, & diuersis operentur motionibus, quorum alterum quidem materiam disponit & alterat, alterum vero substantialem subito producit formam: non idem profecto vtriusque erit terminus: sed naturale compositum illius sanè generationis est terminus. non igitur vnum & idem vere ipsum erit compositum quod à duobus agentibus diuersimode provenire censetur. Et hæc sanè Aristotelis contra Platonem est ratio in nono primæ philosophiæ commentario. Quamobrem nonnulli posteriorum philosophantium voluere omnes substantiales formas à supernaturali quadam produci causa: agentisq; naturale alterando solūmodo, formæ præuias præparare dispositiones: inter quos Auicenna (vt videtur) & Algazel, ambo Arabes, fuisse perhibentur, qui viri actiuorum & passiuorum sphaeræ, quam sub lunæ reponunt orbe, quandam præsidem ponunt intelligentiæ mentem, quam colchodeam appellant, quæ materiam tam sensilem q̄ intelligibilem à naturalibus dispositam præparatq; agentibus, componere & conformare censetur. nihil enim agentia ista inferiora aliud facere existimant, nisi quod ad inducendæ dispositionem pertinet formæ. nam materiam præparatam & concinnatam ab illa sanè formarum datrice illico substantiales accipere formas secundum præmissas asserunt dispositiones. Cæterū quoniam isthæc opinio Academicum sanè redolet dogma, quod idearum esse confirmat essentias, illasq; inferiorum omnium generationis esse asserit causas, & qd à virtute primum incorporea omnis certe emanat provenitq; actio: ideo in præsentia illam missam facio, cum alioqui non multum huiusmodi pertractatio ad propositum spectare negotium videatur, potiusq; præmissæ difficultati de D. Thomæ sententia respondere tentemus, supponendo tamen prius id quod in primo de generatione & corruptione ostenditur commentario, qd vnūquodq; scilicet agit vt actu est. Cum igitur esse ipsarum elementarium qualitatum à principiis dependeat essentialibus, & à suis formis substantialibus, virtus etiam agendi ipsis nimirum competet qualitatibus à formarum substantialium virtute. Non est autem inconueniens qd aliquod agens virtute alterius ultra gradum agat proprium, & suas interdum vires excedat. Serra enim & ascia tectū domus fabri virtute efficiunt, quod tamen supra ascie ferræq; vires & gradum esse censetur. Quodcūq; enim alterius agit virtute, illi simile quippiam facere percipitur cuius agit virtute. Ad summam igitur, nihil est absurdum quippiam supra gradum agere propriū alicuius virtute superioris & excellentioris, aut illi sanè æqualis quod efficitur & generatur. Et hoc recte dicuntur modo qualitates elementares substantiales producere formas suarum substantialium virtute formarum. Quo etiam in loco animaduertendum est qd omnis actio proprie dicta, contrariorum proprie est: & inde provenit qd quando ignis in lignum agit ignem sibi similem generando, tūc ignis agere non dicitur, sed caliditas: & ignem genitum produxit caliditas, ignis tamē intercedente forma, cuius proprium accidens est caliditas. istoq; modo accidens substantiam producere potest, media tamen (vt dictum est) substantia. Caliditas enim velut instrumentū agit virtute principalis agētis, id est substantiæ. Cum autem bifariam instrumentum dicatur, vt in secundo de anima scribitur commētorio, aliud scilicet primum, & aliud secundum, & primum sanè illud sit quod per peculiarem agere potest formam, nullo alterius suffragante aut requisito adminiculo: secundum vero sine primo nihil possit agere, verbi causa dolabra per se nihil potest agere nisi dirigatur à fabro lignario: ita in proposito caliditas primum est instrumentum in generatione ignis. Agit autem & producit ignis formā suā mediante substantia, quæ idem est cum ea, id est in eodem reperitur subiecto, & idem conficiunt indiuiduum: necnon etiam interueniente cælestis virtute corporis: quoniā omnes hic inferius agentes, corporis diuini respectu instrumentales iure & merito esse censentur. instrumentales inquā secundū primū modum secundum quem instrumentum accipi posse dicimus. Ex quibus cuius clare patere potest qd accidens substantiam producere valet sua (vt dictum est) mediante & interueniente forma, quando caliditas quæ in generante reperta est igne, substantialem geniti ignis producere potest formam. Palam etiam est quomodo Academicorum intelligenda est propositio illa, nihil scilicet ultra proprium gradum viresq; agere suas posse. Verum iam ad philosophi literam redeamus.

Auicenna
Algazel.

Colchodeam
mentem.

Dicit Aristoteles
moderatio secundum
D. Thomam.

Duplex ista
mentium natura.

Corpus celeste
in inferiora
agere.

50 **Q**uemadmodum igitur qui colores & sapes in humore diluunt, talem efficiunt aquam: eo natura modo siccum & terreum, & per siccum & terreū calidi agitans & percolans vi, qualitate quadam ipsum afficit humidum.

Cum retro (vt visum est) dixisset Aristoteles rationabile esse humidum à sicco pati: est autem hoc quidem in terra, illud autem in aqua: hoc subiungit in textu quoniam modo humidum à sicco in saporum generatione patitur. Quæadmodum enim, inquit, colorata corpora aut sapida in humido diluentes aqueo, illam colore inficere videntur aquam, & aliquo modo sapidam reddere: simili

rationis via naturam facere existimandum est. Humidum enim aqueum per siccum destillans terreum, illudque diluens, caliditate adiuuante varios nimirum reportat saporibus. illud autem, eo natura modo siccum & terreum, defectiuus certe est sermo. Subaudire enim oportet, diluit ipso humido. Illud autem, & per siccum & terreum, expositiuum est, & id videtur interpretari quod subaudiri diximus oportere, quod natura scilicet siccum cum humido proluit, & in eiusmodi proluuie siue percolatione calidi nimirum utitur vi: quod mouens, id est alterans & compingens ipsum humidum, illud quale quiddam efficit, id est sapidum facit. Saporum igitur a philosopho causa hoc assignatur in loco, percolationi & ablutioni illi adscripta qua siccum terreum ab humido proluitur aqueo, cum calor scilicet moueat & permutet, illudque compingat & constipet. Ex quibus manifestum esse percipitur terram ipsam actu saporibus non habere quos aquae impertiat, verum ex tali colatura proluuieque humidi aquei per siccum terreum calido ipsum alterante & digerente compingenteque, in ipso humido saporibus differentias generari. Si enim actu in se saporibus haberet terra, ab illaque eos caperet aqua, haudquaquam sane perciperetur alios a stirpium genere alio produci saporibus, cum omnia eadem alantur aqua. Sed quoniam secundum suscipientium diuersitatem stirpium (vt experientia docet) varij efficiuntur & apparent saporibus, qui a se receptae moderantur aquae: nullos in terra proprios & peculiare praexistere saporibus manifestum est. illo namque modo Anaxagorae de panspermia siue seminario vera esset sententia, quam retro vidimus improbatam. Non habet igitur terra actu saporibus quos aquae (vt diximus) impartire possit, in se praexistentes, sed illi percolatione fiunt humidi aquei per illius siccam naturam, interueniente & cooperante calidi vi. Quapropter si qui forte apparuerint in terra saporibus (vt retro dixerat philosophus cum ait saporibus qui gustu percipiuntur in pomorum generibus, in terra etiam reperiuntur utique illi ex permixtione siccum cum humido, calido adiuuante eo quo diximus modo. Habet enim in se terra calorem & humorem semper inter se confusos & commixtos.

Terra actu saporibus non habere.

Hoc est sapor, ea scilicet quae a praedicto sicco in humore fit passio, gustatus qui potentia est, immutatrix ad actum. Deducit enim sensitium ad id quod potestate praexistebat. Sentire nanque ipsum non vt discere est, sed vt speculari.

Saporis definitio.

Cum in praecedenti dixisset textu philosophus cur humidum aqueum fiat sapidum, & quo id fiat modo, hoc in loco saporibus subdit definitionem, quem passionem dicit esse inustam & impressam humido aqueo a sicco terreo: gustatus qui in potentia talis est, alteratiua & immutatrix, & ad actum deductrix. Quia in definitione per illud quod dicitur, Sapor est passio, & ipsa intelligitur caliditatis effectio. Passio enim illa in humido aqueo a sicco inusta terreo, non est absque calido cooperante. Mouetur autem gustatus ab ipsis saporibus differentiis de potentia ad actum, quoniam sapor ipsum operari facit gustatum, & actu esse. Quia igitur gustatiua praexistit potentia, idcirco dicitur sapor gustatum ex potentia ad actum deducere. Non esse autem saporem gustatiuae causam potentiae, per illud quod statim subiungit philosophus videtur ostendere, dicens. Non enim vt discere, sed vt speculari ipsum est sentire. quasi dicere velit quod sensitua non efficitur & generatur potentia in ipso sentiendi opere & actu, quemadmodum in discendo efficitur disciplina, sed potentia praexistit in esse suo, & postmodum ad actum reducitur ab ipsis sensibiliu speciebus: sicut in ijs qui actu specularunt, qui eorum quae prius didicerant, & quorum scientiam iam possident acquisitam contemplationibus, dum id agunt, non im merito vacare dicuntur. Qui autem sensus sunt potentia, & qui actu tales, in commentariis de anima est pertractatum. Caeterum hoc animaduertendum est in loco quod in ipsius definitione saporibus particula adiuncta fuit illa, Gustatus qui potentia est, immutatrix & alteratiua ad actum: vt propriam saporibus differentiam assignaret. namque non omnis passio in humido facta a sicco, merito dicitur esse saporibus, quoniam colores ipsi si in humore similiter diluantur, passionem certe recipiet & reportabit humidum illud corpus. Odores quinetiam hoc fieri censentur modo, a sicco videlicet natura in humido, operante aere: quorum tamen neutrum dicitur esse saporibus: quamobrem recte profecto additum est proprium ipsius saporibus. Est enim passio humidum aquei saporibus a sicco effecta terreo, interueniente calidi potestate, gustatus immutatrix, & illius deductrix de potentia ad actum. Quod autem siccitas terrea generationis saporibus existat causa in ipso humido aqueo, manifestum esse asserit Aphrodiseus ex variis aquarum pluuiarum differentiis, quae nimirum fiunt per commixtionem terrei sicci cum aqueo humido. Aquae enim pluuiarum hyeme dulcissimae perhibentur esse: aestate autem minus suaves: autumnus vero minime: rursum flante Borea bonae & potabiles sunt aquae, quae profecto austrinis tempestatibus amariores salioresque existunt. Praeterea in alluionibus & inundationibus dulces apparent, in siccitatibus autem salae & amarae. Hyemis etenim tempore cum humida existat terra, pura & impermixta a sicco terreo exhalationes ascendunt: aestate autem cum non humecta sint adeo quae iuxta terram sunt loca, cum exhalationibus simul terrae ascendunt superfluitates quae aquas sane inficere possunt. Caloribus enim & exustione tunc squallent omnia, & in puluerem vertuntur. Pariter rationis modo flante Borea potabiles fiunt aquae,

Quod siccitas terrea saporibus sit causa, ex Aphrodiseo digressiuncula

quoniam a frigidis humidisque locis sane flat ventus: contra flante accedit Austro, per arentes namque & sole perustos terrarum tractus ille ad nos perueniens ventus, multum quantum ex terrea secum defert natura. Et in siccitatibus similiter plurimum terrae in sublimi rapitur, & ideo ea in constitutione salis apparent aquae. Cuius sane contrarium in proluuijs inundationibus contingere non immerito animaduertitur. Rationi igitur consentaneum esse videtur, ita omnes saporum fieri species in humido, scilicet siccis permixtione expressioneque terrei, digestionem concoctioneque addita, a calidi vi & potestate facta. Nonnunquam autem praepedita a frigoris vi digestionem, saporum interire corrumpique videntur. Frigiditas enim absument, & immodice humectando siccitatem dissipat quae in ipso permixta reperitur humido. superfluens namque illa & excellenter inualescens, sapida nimirum coagulat & adstringit corpora, quae resoluta postmodum gelu humescunt, & computrescunt, interdumque etiam exsiccantur. Inest enim saporibus humiditas, sed non per secretionem disiunctionemque illius a sicco factam virtute calidi, tales dicuntur saporum, sed per concretionem coniunctionemque potius coquente constipanteque calido factam. Quod autem in ijs quae digeruntur, superfluens reperiatur humiditas: ex hoc manifeste patere potest. Soluta namque & praepedita in illis digestionem, sensu percipere contingit cum humida effecta illa, tum etiam cito putrescentia. Multaque praeterea pomorum genera in frigidis nascentia locis, neque mitescunt omnino, & ad maturitatem perueniunt, neque si propius illi accesserint, peculiare suosque habent saporum, ut illae quae apud Britannos nascuntur vuae, quae ad iustam maturitatem caeli terrarumque vitio haudquaquam peruenire posse dicuntur. Ex quo perspicuum est calidum digerens & concoquens cum in illis, tum in alijs etiam pomorum generibus veram sane saporum omnium esse causam. Caeterum quoniam paulo ante de Aphrodisei sententia diximus quod superfluens frigus sapida coagulat adstringitque corpora, quae gelu postmodum resoluta humescere & computrescere animaduertuntur, interdumque etiam exsiccari videntur: non ab re esse duxi de naturalium quaestionum nostrarum commentariolo problema quoddam in medium adducere, cum alioqui proposito quadret negotio, & accidentium praedictorum mediocriter (ut arbitror) probabiles assignare videatur causas. Hoc autem se habet modo. Cur poma si gelauerint, post solutum gelu tum proprios deperdunt saporum, tum etiam cito putrescunt, quaedam vero arida fiunt? An quia superfluens frigus, siccum quod in illis humido erat commixtum, dissipat, & calorem habebat, illaque immodice humescere facit? Saporum autem non in secretionem disiunctionemque humidi a sicco, sed in concretionem potius coniunctionemque illorum a calido facta certum est generari. Marcescere autem post gelu solent poma, quoniam superfluens in illis humiditas, neque a calido moderata, neque sicco bene permixta, facile putrescere nata est. Arescunt autem nonnulla quae exigui sane & tenuioris sunt succi, ipso humido propter frigus cum calido exhalante. Verum de ijs haecenus: quamobrem ad Aristotelis redeamus.

Cur gelu putrescat poma & interdum arida fiant.

Quod autem non cuiusque siccis, sed nutritiui, saporum vel passio vel priuatio existunt, hinc accipiendum est,

Cum retro (ut visum est) dixisset Aristoteles saporum esse passionem factam in humido aereo a sicco terrei natura, calido cooperante, gustatu immutatricem, & illius de potentia ad actum deductricem: hoc ostendit in loco quod non ab re sane illa adiuncta est particula quae in extrema fuit definitione appositae, scilicet immutatrix gustatus de potentia ad actum. non enim omnis in humido effecta passio continuo sapor esse censetur. Odor namque a sicco etiam fit in humido, ut infra ostendet ipse, qui tamen non est sapor. Praeterea alimentum omne, ut patet, tactile est: non tamen ut tactile est, alere & nutrire censetur, verum per passionem illam per quam est gustabile. Quod ostendere philosophus volens dixit in litera, non omnis siccis, sed nutritiui. hoc sane usus nomine nutritiui, gustabilis loco. Cum autem dixit quod saporum passiones sunt nutritiui, subdit, aut priuationes vel carentiae, intelligens per priuationem nutritiui, ipsius videlicet dulcis carentiam. Hoc enim solo (ut inferius ostendet) nutritur animal. Cuius cum amarus certe sapor, tum falsus priuationes esse censetur: qui licet sint gustabiles, alere tamen & nutrire non dicuntur. Quemadmodum enim in colorum genere contrarium maxime visibili, id est albo, id quod nigrum est, esse censetur, quod tamen est visibile: ita in saporibus ipsis id quod maxime & primo gustabili est contrarium, gustabile etiam existit. Maxime autem gustabile illud est quod est nutritiuum maxime: quod sine controuersia dulcis est sapor. Huius inquam priuatio, amarus scilicet sapor, & ipse sane est gustabilis. Vniuersaliter enim Aristoteli consuetum est e contrariorum numero illud quod in peiori deteriorique collocatur ordine, priuationis nomine appellare. Quoniam autem dulce, & illius contrarium amarum, gustabilia sunt & saporum, & ex illorum tali vel tali commixtione omnes nimirum alij proueniunt saporum, quemadmodum intermediae colorum species ex albi nigrique mixtione generantur: idcirco in praesentis literae contextu vniuersum gustabile genus nobis voluit significare philosophus, contraria in saporum genere, ex quibus omnes constant saporum, dulce scilicet & amarum, innuendo magis, quam exprimendo.

Solo dulci nutritur animal.

Quod neque siccum absque humido, neque humidum absque sicco. Nutrimentum namque animalibus neutrum illorum solitarium est: sed ex illis mixtum. Et oblatis animalibus alimenti

ea quidem quæ tactu sentiuntur, accretionem sanè faciunt, & diminutionem: horum autè causa, quatenus calidum fuerit & frigidum id quod offertur. Hæc enim accretiones faciunt, & diminutiones.

Quòd neque siccum de per se, neque humidum solitarie alant & nutriant, hoc sumit in textu philosophus ceu manifestum, & omnibus clarum. Alimentum enim in quadam horum mixtione constare censetur. Defectius autem à principio statim literæ hic videtur esse contextus, cuius integra & còpleta (vt arbitror) sequela hoc adduci potest modo. Neque siccum absque humido, neque humidum absque sicco, sapor scilicet est, aut alimentum. ostendet tamen posthac philosophus in ijs quæ sequuntur, quod non omnis ex horum commixtione facta passio continuò sit sapor. Oblatum enim animantium generi nutrimentum tactile esse constat: & hanc sanè ob rem à philosopho dictum est gustatum tactus esse speciem, quoniam & ipse tactilium contrarietates percipere potest & sentire. Cæterum alimentum vt tactile est, alere & nutrire non dicitur, non enim alimentum ipsum vt est calidum vel frigidum, durum aut molle, aut huiusmodi quippiam contrariarum habens qualitatum, alere percipitur: sed vt gustabile est, & sapidum. Alimentum enim vt tactile est, cum accretionis causa, tum diminutionis ijs quæ inde aluntur, esse censetur. vt enim calidum est & frigidum alimentum, applicari & secerni dicitur. Hæc namque duo concoctionis & cruditatis sunt causæ: quorum concoctio quidem applicare sanè facit, & incrementi idcirco dicitur esse causa. Cruditas vero & indigestio diminutionem nimirum efficere censetur, & dispositionem illam quam ἀτροφία medici appellant, nos tabem dicere possumus: cum corpus videlicet non alitur, sed absumitur & tabescit. Caliditas enim & frigiditas oblatorum esculentorum & poculentorum aut adiuuant aut impediunt naturalem animalium calorem: qua ex re cruditates in illis aut concoctiones consequuntur, & digestiones: ex quibus accretiones (vt diximus) eueniunt & diminutiones. Quamobrem secundum hanc humidum à sicco passionem, cum tactile etiam existat alimentum, non dicitur esse sapor, neque alere & nutrire censèbitur. Aliud enim est alere, & aliud accretionem efficere. Potest autem alio etiam modo alimentum vt est tactile, augmenti causa non immerito existimari: quoniam quod tactile est, corpus esse censetur. obstans enim & resistens tactile esse dicitur, in quibus ipsius corporis esse còstituitur, & à quibus prima etiam corpora in speciem reponi censentur: per corpusculorum autem quorundam applicamenta & remotiones, cum incrementa, tum decremента fieri percipiuntur. Quapropter alimentum vt corpus est, augmentum præstare dicitur: nam vt tactile est, non necessario esse censetur corpus. Vt corpus igitur est, incrementa præstabit, nam vt corpus est, quatum quiddam est: quantum autem alij additum quanto, auferere sanè facit. Hac autem de re in commentarijs de generatione & corruptione abunde est pertractatum. Accretionis igitur & diminutionis causam esse alimētum manifestum sanè est, vt est calidum vel frigidum, & omnino vt tactile est. Hæc enim, inquit, accretiones & diminutiones faciunt. intelligere volens vel simpliciter calidum & frigidum, vel ex tactilium numero calidum & frigidum: secundum quã passionem in humido factam, à sicco in animalium genere gustandi sanè efficitur virtus, vnde ali & nutrirī possunt: à qua etiam passione saporum certe fiunt differentia. Secundum quid igitur alere quippiam dicitur: Vt gustabile videlicet est, & non vt tactile.

Cur gustatus tactus sit ipse tactus.

Concoctio incrementi, cruditas decrementi causa. Atrophia. Tabes.

Alimentum vt tactile est, augere perhibetur.

Alit autem id quod profertur, quoad gustabile est. omnia namque dulci aluntur, siue simpliciter, siue permixtim. De huiusmodi autem re in commentarijs de generatione & corruptione determinare oportet. Nunc autem quatenus cogit necessitas, de illis est prælibandum.

Quòd gustabile quidem vt huiusmodi est, solum nutriat & alat, paulo ante est declaratum. Quòd autem dulci alantur omnia, ideo verum esse censetur, quoniam maxime gustabile ipsum est dulce. Simpliciter autem dixit, vel permixtim, ceu nullum sine dulci possit esse alimētum. Si vero simpliciter dulce non fuerit, sed permixtum alimentum, ex illius sanè contrario erit permixtum: quod ipsum est amarum. Sicut enim mox ipse dicit, quoniam dulce cum sit nutritium, maxime superferri & supernatare natum est, idcirco còmixtione is profecto indiget sapor, vt còmode nutrire alereque valeat. Supernatare enim id sanè censetur quod dulce est, quoniam leue est, & sursum ferri natum: & hanc ob causam nutrire potest maxime. Subiungit postmodum philosophus proprium de ijs sermonem, quomodo scilicet & quibus alantur animalia & augmentum capiant escis, ad còmentarios de generatione & corruptione pertinere. Scripsit autem de augmentatione quidem peculiariter in illis còmentarijs philosophus: de alimēto autem in libris de animalium generatione. Quamobrem accuratior de ijs sermo ceu ad proprium & peculiarem locum ad illos remittit còmentarios. Verum non inutiliter mehercule hoc in loco huiusmodi de re D. Thomas notare videtur. Dicit enim quod cibaria potusque qui animalibus

apponuntur, ad duo quædam illi deferuire videntur, ad augmentum scilicet, per quod ad quantita-
tem magnitudinēq; deducuntur perfectam: & ad nutrimentum, per quod animalis conseruatur sub-
stantia. Ad generationem quinetiam iisdem faciunt cibi: verum istuc iam ad ipsum non pertinet indiui-
duum, sed ad illius speciem conseruandam. Esculenta igitur & poculenta cum de sensiliū existāt nu-
mero, vt tactilia sunt quædam, augmenta sane efficiunt & decremēta: quoniā calidū (vt dictum est)
& frigidum augmentum faciunt & decrementum: ita q; calidum proprie augete faciat. eius enim
est dilatare & diffundere, & in maius corpus dare, ceu a centro ad circumferentiam rem ipsam mouen-
do. Frigidū autem ratio est vt diminutionē efficiat, quoniā illius est constringere & compingere, veluti a
circumferentia ad ipsum centrū rem ipsam coarctando. Quapropter in primæua ætate animalia plu-
rimo crescunt & augentur calore, quæ senectutis certe tempore decrescunt & minuuntur, vniuersisq; cō-
trahuntur membris propter frigiditatem, & innati hebetudinem caloris, ad frigus, id est ad mortem ex-
tinctionemque festinantis.

Esculenta ad
duo conferre.

Calidū auget
frigidū mi-
nuit.

Calidum enim auget, & alimentum affingit: & leue quidem attra-
hit: salsum autem & amarū ob grauitatē relinquit. Quod igitur
in exterioribus corporibus externus facit calor, id in animalium
stirpiumque natura internus planè efficit: & idcirco dulci aluntur. Alij au-
tem alimento commiscetur sapor eodem sanè modo quo salsum &
acidum condimenti gratia. Hoc autem ideo, vt diducant id quod in dul-
ci nutritium est nimis & redundans.

- 30 **I**n hoc literæ contextu ea sanè philosophus confirmare videtur quæ superius dixerat: calidū scilicet
augmentum facere in animalium corporibus. Calidū enim cum digestionis concoctionisq; sit causa,
necnon cibos conficiat, suisq; applicet locis, ceu naturalis cuiusdam structuræ architectus & faber
omnia certe digerit & cōponit. ab ipsis enim humiditatibus quod dulce & leue est attrahit, & amarū &
salsum relinquit ob eorum grauedinem ad nutriēdi opus ineptam. Ex quo perspicere licet animalium
excrementa graua esse & terrea maxime, quæ amara etiam & salsa esse perhibentur, propter secretas
& seiugatas ab eisdem calore cooperante dulces & subtiles partes, quæ nutriendo & augendo corpori
fuerunt addictæ. Quod autem ipse calor dulce attrahat & leue, amarū autem relinquat & graue, ceu
manifestum & omnibus cognitū in præsentia sumit philosophus: quod alioqui ab ipsis exhalationum
modis, quæ continuò in vniuersi natura fieri conspiciuntur, perspicuum & clarū esse potest. Quod enim
30 exterior in mundo efficit calor, partium halitus subtilium & leuiū attrahendo, crassas autem & graues
dimittendo partes: hoc nimirū in animalium corporibus internū efficit calidū. Ex oblati attrahit
cibis quod leue est & dulce, & illud animalium corporibus applicat & adstruit: id autē quod graue est &
amarum aut salsum, dimittit, qualia sunt excrementa omnia. Si enim illa quæ restant, salsa sunt & ama-
ra: nō immerito id quod attrahitur, cōtrario se habet modo. leue namq; est & dulce. Et istuc etiā in cau-
sa esse poterit cur dulci animalia alantur, neq; ea sola, sed omnia etiam viuētia. id enim solum attrahi-
tur, & ab ipso applicatur calido, quod non solum & simpliciter leue esse censetur, sed leue simul & dul-
ce. quæ res patere etiam potest ab ipsis exhalationū modis. omnes enim aquæ pluuiæ dulces sanè sunt
licet a mari plurimæ dicantur ascendere. ibi namq; humoris est plurimum. De huiusmodi autē in com-
mentarijs de sublimibus quæ meteora vocant, abunde pertractatum est. Dulcis igitur sapor primo nu-
30 tritius censendus est: alij autē omnes saporis condimenti admittuntur loco, & non quia suapte natu-
ra sint nutrientes: simili ferè modo quo salsi & acidi recipiuntur saporis. Quemadmodum enim
hos duos condimenti gratia admittunt homines, & dulci commisceri cupiunt, vt illius propter gustus
excellētiam factam satietatem obtundāt, & hebetem reddant: ita reliquas saporis species necessita-
tis huius causa dulci commisceri non ab re existimandum est, vt illius scilicet redūdantem, & nauseam
efficientem comprimant sanè & coërceant potestatem, illumq; condiant & contemperent modo quo
40 nutritioni conducatur maxime.

Quod solum ma-
triat dulce:
alij saporis
pro cōdimenta
to faciant.

- 50 **Q**uemadmodum autem colores de albi & nigri sunt mixtione,
ita & saporis ex dulci & amaro. Et proportione quidem, eo q;
tum magis, tum minus illorum vnusquisque suscipiat, siue per
quosdā mixtionis numeros & motiones, seu indefinite. Quæ-
cunque autem ex illis mixti voluptatem faciūt, ij solum in numeris. Pin-
guis igitur dulcis est sapor. Salsus autē & amarus ijdē ferè sunt. Acris vero

austerus, & acerbus, & acidus, in mediocritate consistunt.

Cum retro dixisset Aristoteles dulce esse nutritium, illius vero contrarium & priuatum amarum esse saporem, hoc in textu ostendere intendit omnes intermedios sapes ex horum comixtione contrariorum generari, non alio rationis modo, quam quo ex albi nigrique permixtione omnes intermedij efficiuntur colores, & hoc secundum proportionatam horum contrariorum permixtionem, ut in colorum speciebus dictum est fieri. Sapes autem delectabiles & suaues per numeralis modum proportionis maxime fieri & constare: contra insuaues & ingratos cum nulla numerali effici proportione, sed per excessus solummodo & defectus quosdam surdis proportionum constantes modis: quemadmodum de colorum speciebus retro est pertractatum. Quo tradito & explicato saporum recenset species philosophus: ostenditque quinam contrarijs illis & extremis merito applicari debeant, & cum illis facere censentur: quive de illorum numero contrariorum praedictorum commixtione resultent. Pinguem enim saporem cum dulci facere inquit, & ex illius esse ordine iure censeretur. & idcirco maxime nutritiuus existimatur. Salsus autem iuxta amarum reponitur: eiusque esse ordinis perhibetur. Acris vero & austerus, & acerbus siue stipticus, & acidus siue acutus, in illorum nimirum reponuntur medio. namque ex supra dictorum mixtione contrariorum fieri animaduertuntur. Caeterum hoc diligenter animaduertendum est in loco, quod philosophus quidem (ut vidimus) octo saporum faciens species, extrema inter se contraria maxime distantia duo facit, dulce scilicet & amarum: & ex intermediorum numero pingue quidem dulci applicat, salsum vero amaro: reliquas vero saporum quatuor species horum in medio collocat, acre videlicet & acerbum, & austerum & acidum. Quod voluisse etiam legitimum eius discipulum Theophrastum palam est. In sexto enim de stirpium causis commentario cum septem proprie saporum discrimina connumerasset, quae hoc in loco a philosopho sunt enarrata: pingue dixit cum dulci facere, & non esse per se saporem. Galenus autem inter medicos vir magni nominis, in suis de simplici medicina commentarijs, cum easdem saporum referat species quae hic a philosopho recensentur, in extremis contrarijs cum illo non conuenit. extrema enim ponit contraria acre & acidum, intermedia vero reliqua illa quae philosophus ponit. Qui tamen cum hac in re a philosophi sententia desciscere videatur, illique contraria sentire & dicere, haudquaquam id facere animaduertetur si recto iudicij examine Aristotelis illiusque hac de re consideretur & perpendatur intentio. Galenus namque ut medicum agens, qui artifex sane est sensu omnia iudicans & perpendens, ad tactiles respiciens qualitates, acre & acidum in saporum genere non immerito duo esse voluit extrema. namque secundum caliditatem acre iure censetur extremum, ut acidum secundum frigiditatem alterum extremitatis non ab re tenere videtur locum. Aristoteles autem physico magis procedens modo, de saporibus verba faciens, non ad tactiles illorum respexit qualitates, sed ad gustabiles, a quibus saporum sane species peculiariter characterem suum sumere censentur: & idcirco supra enarratum illis assignasse ordinem videtur, in gustabili ponens genere extrema illa quae suapte natura talia sunt, dulce scilicet & amarum. Non igitur ij (ut arbitror) discordant viri, sed per diuersos intentionis modos hac de re diuersimode scripsisse videntur. Animaduertendum praeterea est quod in Timaeo suo Plato septem solummodo saporum connumerat species, hoc autem idcirco (ut arbitror) quoniam pingue cum dulci ponit, asserens vinctuosum quidem cum suauitate dulcem efficere saporem: sine suauitate autem, pinguem & insipidum. Huiusmodi autem in saporum speciebus utitur ordine, nam extrema & ipse secundum tactiles ponit qualitates, acre scilicet & acidum, ut Platonius facit Galenus: & iuxta alterum quidem illorum extremum quod excellentem praese fert caliditatem, acre videlicet, ponit amarum: iuxta quod ponit salsum. Penes vero alterum extremum, acidum scilicet siue acutum, quod sane superfluentem indicat frigiditatem, acerbum siue stipticum ponit: iuxta quod austerum collocat. Septimam vero sedem, id est medium, dulci assignat sapor, tum quia inter caeteros est nobilissimus, & gustatui gratissimus, & idcirco sicut cor in hemine, & sol in vniuerso inter errantes stellas, ita in saporum iste ambitu medium iure obtinet locum. Tum etiam quoniam ad refractum quoddam caliditatis frigiditatisque temperamentum commensuratis deductus qualitatibus, & praecipue alat, & naturae vel solus vel maxime sit amicus & commodus. Sunt autem (ut istuc etiam obiter dicatur) saporum praedictorum notiones in pomis fructibusque quibusdam luculenter manifestae. Dulcis namque sapor in melle praecipue esse percipitur, & in mitibus maturisque vis. Pinguis autem in ijs quae oleosa & vinctuosa esse censentur. Acidus autem in aceto percipitur, & in ijs quae suapte natura acuta acidaque existunt. Acerbus autem, quem stipticum appellauimus, in siluestribus deprehenditur piris, quae nunquam mitescere solent, necnon in sorbis & mespilis ante maturitatem. Austerus autem in quibusdam vini generibus percipitur maxime. Salsus in sale est, & in salitis rebus. Amarus in felle & absinthio deprehenditur. Acer autem sapor in pipere & zinzibere & sinapi aliisque eiusmodi dignosci & percipi potest. Caeterum non me fugit Plinium secundum in naturali historia saporum sane numerum augere. tredecim namque illos esse vult: quos etiam recenset: dulce, suaue, pinguem, amarum, austerum, acrem, acutum, acerbum, acidum, salsum, & praeter haec genera alium vnum in quo plures sentiuntur sapes, ut in vinis. namque in ijs & austerus, & acutus, & dulcis, & suaues, omnes alieni, ut ille ait. Alterum itidem in quo sit & alienus quidem, sed & suus quidam & peculiaris, ut in lacte: quoniam (ut ille ait) inest ei, quod tamen iure dici non potest, dulce & pingue & suaue, obtinente lenitate, quae & ipsa in saporis succedit vicem. Quo in loco animaduertendum esse

Octo saporum species.

Theophrastus.

DIGRESSIO VNCVLA. Galeni sententia de saporibus. Non dissentit ab Aristotele Galenus in saporum ordine.

Quae in Timaeo de saporum speciebus dixit Plato.

Quod inter sapes primatum locum obtinet dulce.

Saporum animaduersiones in pomis & fructibus.

Xlij saporum esse species de Plinio secundae sententia.

10

20

30

40

50

60

arbitror, ad illa decantata & ab antiquis posita saporum genera Pliniū tria ista addidisse cōposita potius q̄ simplicia: vnū scilicet in quo omnes sapes sunt alieni, vt in vinis: aliud vero in quo saporū species istæ sunt alienæ, pingue scilicet & dulce. lenis autem est proprius, quem saporis locum obtinere dicit, vt in lacte. quæ saporis species prioribus computata duodecim, numerum sanè supradictum triū & decem efficere videtur. Verum si quis simplicia saporum genera considerare voluerit, quæ neq; concurrant, neque aliud cum alio facere ponatur, octo (vt dictum est) solummodo, siue potius septem illa proculdubio esse comperiet.

A Equales enim ferè saporum & colorum sunt species. Septē namque vtrinque species, si quis (vt recta dicitur ratio) fuscum nigrū quiddam esse posuerit. Restat igitur flauum quidem albi esse: quemadmodum pingue est dulcis: puniceum vero, & purpureum, & viride, & ceruleum in intermedio albi & nigri esse.

Postquā ostensum est intermedios sapes eo fieri modo ex dulcis amariq; commixtione, quo intermedij fiunt colores ex albi & nigri commixtione: hoc ostendit in loco philosophus saporum colorumq; alteram etiam similitudinem ex vtrunq; numero specierum, quas sanè vtrinq; septem esse asserit: vbi oportet falsum de per se sumere saporem, & non illū amaro coniungere. Sunt autem saporum species istæ, dulce cū sibi applicato pingui: acre: austerū: acerbū: acidū: falsum: amarū. Colorum autem species (vt dictum iam est) sunt istæ: albū, flauū, puniceū, purpureū, viride, ceruleum, nigrum. aut si flauum albo iungatur, ante nigrum ponatur pullum, quod cum liuiditate quadā nigrescere videtur. Vt autem manifestam illorum ostendat similitudinem philosophus, dicit q̄ quemadmodū in saporibus iunctus est pinguis sapor dulci sapor, amarus autem ipsi falso, ita in coloribus flauus color cum albo numeratur, pullus vero cum nigro. Quamobrem animaduertendum esse inquit Aphrodisæus quod species quidem colorum & saporum sunt æquales, verum non videntur esse septem, vt hic philosophus asserit. Nam si in saporibus pingue quidē dulci coniungatur, falsum vero amaro: sex tantum saporum erunt species. Si autem neque pingue cum dulci copuletur, neque falsum cū amaro, octo certe apparebunt species. Parique modo in coloribus etiam esse videtur. Si enim flauum cum albo faciat, & pullum cum nigro, sex tantum colorum erunt species. Quod si neque flauum cū albo, neq; pullum cum nigro iungantur, sed de per se constituentur, rursus octo etiam colorum erunt species. Quā obrem vt septem relinquatur species, opus est vt in coloribus & similiter saporibus illorum vnū quod extremis iungitur, de per se sumatur, alterum vero alteri iungatur extremo: verbi causa in coloribus si de per se & ab albo coniugatus color ponitur flauus, pullum nigro iungi necesse est: aut contrā, si niger à pullo distinguitur color, vt septem scilicet restent species, flauum albo iungi oportet: similique rationis modo in saporum speciebus de pingui & falso dicendum est.

Saporum & colorum species vtrinq; septē.

Alex. Aphrodisæus.

Reliqui autem ex ijs sunt mixti.

Hoc idcirco dixisse videtur philosophus, quoniā nonnulli fiunt colores non solum ex albi & nigri mixtione, vt dictum est, sed ex mediolorum etiam ad se inuicem colorum mixtione. quā obrem infiniti quodammodo censentur esse colores: & idcirco dixit, reliqui autem colores ex horum scilicet mediolorum fiunt commixtione: cum primarij scilicet & principales ij sint quos recensuimus.

Tquemadmodū nigrū albi est priuatio in perspicuo, ita falsum & amarum dulcis in nutritiuo humido: quamobrem omniū quæ cōburūtur, amarus est cinis. ab illis enim potabile exhaustū est.

Cum dixisset saporum colorumq; mixtiones similiter fieri, & totidem vtrorūq; esse species, alio etiam rationis modo horum nobis similitudinem ostendit. Quemadmodū enim, inquit, nigrū albo est contrarium, & illius priuatio quædam in corpore dicitur esse perspicuo: ita amarum siue falsum ipsius priuatio censetur esse dulcis in humido nutritiuo. Ex quo patere potest, inquit Alexander, illud quod retro est premissum, cum dicebatur q̄ non omnis succi, sed nutritiuū sapes sunt vel passio vel priuatio. per priuationem enim ipsius dulcis illic, quod solum ostenderat esse nutritiuū, amarum & falsum sapes intelligit. quam rem non animaduertentes, inquit, antiquorū quidā expositorū, absurde hanc literam sunt interpretati. Euidēs autē apposuit signū hic philosophus q̄ amarus sapor dulcis sit priuatio, cineris qui ab exustis remanet corporibus, saporē, qui proculdubio amarus esse percipitur, quoniam niam ab ignis calore omne sanè potabile, id est dulce, ab illo exhaustū prorsus euauit & exhalauit.

e.ij.

Democritus autem & plurimi physiologorum qui de sensibus pertractarunt, absurde sanè faciunt. sensilia enim omnia tactilia esse volunt. Atqui si istuc hoc se habet modo, manifestum certe est quod aliorum vnusquisque sensuū tactus est quidā. Quod autem hoc fieri non possit, haudquaquam difficile est animaduertere.

Democriti de
saporum colorumque generibus opinio.

Contra Democriticos.

Quae sensilia sunt communia.

Cum retro (vt visum est) dixisset philosophus quod alimentum quauis tactile sit: non tamen vt tactile est, alimentum esse dicitur, sed vt gustabile est: hoc in loco Democritum nonnullosque alios antiquos physiologos reprehendere aggreditur, qui voluisse videntur omnes sensationum modos tactus esse quosdam: & per contactum omnes sanè fieri sensus. hoc autem idcirco, quoniam omnia existimabant sensilia esse tactilia. istuc autem idcirco euenire asserebant, quoniam per quosdam à sensilibus rebus defluxus, simulacrorumque in sensiteria incurfiones & ingressus, sensationes fieri existimabant, cum illa secundum figuras & magnitudines mouerentur, asperitates quinetiam & leuitates, aliasque huiusmodi imaginum illarum differentias. Album enim & nigrum, dulce & amarum, redolens praeterea & foetidum & omnino sensilia omnia, nulla alia differre volebat re Democritus, quae figuris quibusdam & magnitudinibus, asperitatibus etiam & leuitatibus. Sensilia namque qualia videntur à singulis percipi sensibus: quoniam in singulis eorum sensiterijs idola illa & simulacra incurfantia per contactum nimirum agerent, diuersasque illas efficerent sensationes, secundum varias aliorum sensuum diuersitates. omnia enim sensilia propria ad communia reuocabat sensilia Democritus. namque leue album esse dixerat, nigrum vero asperum: nigri idcirco fieri existimans obscuritatem, quoniam inaequales in illo partes sibi inuicem officerent, atque inde efficerent colorem. In albo autem partium leuorem esse in causa cur claritas vndique & aequabiliter dispergeretur, à qua albus sanè efficeretur color. Sapores quinetiam varios ex varijs fieri figuris voluisse videtur Democritus, & dulce quidem saporē ex rotundis & leuibus fieri figuris, amarum autem & acidum siue acutum ex asperis & acutis. Cum enim vniuersas vir ille res ex atomorum fortuito concursu fieri voluerit, non ab re secundum varias atomorum figuras & formas, varias etiam saporum fieri species voluisse existimatur. Ex quo sequitur, inquit philosophus, quoniam sensilia omnia sunt tactilia, & sensationes per contactum fiunt omnes, quod omnis sensus sit tactus, & solummodo sensus sit tactus: quod fieri non posse manifestum est, tum quia omnes ferè alij sensus per medium sentire videntur extrinsecum, tactus autem solus & gustatus vt quidam est tactus, per medium intrinsecum: tum etiam quia si omnes sensus essent tactus, omnes nimirum tactiles singulas sentirent qualitates. Nunc autem magnum quidem & paruum videmus, asperumque & leue cernimus: calidum autem & frigidum, humidum & siccum visu haudquaquam percipere possumus, quae tactiles in primis sunt qualitates: contra vero tangimus quidem ista, album vero & nigrum tangere non valemus: sicut dulce & amarum neque cernimus, neque proprie tangimus. Parique rationis modo de odoribus est videre generibus. Praeterea si visus est tactus, similiter si olfactus & auditus tactus existit, superimpositis utique sensilibus certe sentirent & perciperent, quando per contactum sentire dicuntur. nunc autem illorum nullus hoc sentit modo. distantibus enim indiget & interuallis quibusdam medijs. non sunt igitur hi sensus tactus: quamobrem alias oportet esse naturas, & non huiusmodi figurarum varietates, vt in animalium genere sensationes fieri possint.

Praeterea etiam communia sensuum omnium usurpant pro proprijs. Magnitudo enim & figura, & asperum & leue, acutum quinetiam & obtusum quae in corporum sunt mole, communia sunt sensuum: etsi non omnium, visus saltem & tactus. Quamobrem in ijs falli possunt: in proprijs autem non falluntur, vt visus in colore, & auditus in sonis.

Alium (vt videtur) Democriti philosophus recenset errorem, necnon aliorum etiam antiquorum physiologorum in ijs quae de sensibus scripta reliquisse censentur, quoniam scilicet omnes illi vsi sunt sensibus communibus vt proprijs singularium sensuum. In commentarijs autem de anima praemissit quanam de sensilium numero sint propria, & quae communia, & quod sensus quidem ipsi circa propria non falluntur sensilia, qui tamen circa communia falli certe possunt. Sunt autem sensilia communia (vt ibi dictum & ostensum est) magnitudo & figura, quae hoc etiam connumerantur in textu: motus praeterea & numerus, & status, & interuallum siue distantia. hoc autem in loco adiungit philosophus magnitudini & figurae leuitatem & asperitatem vt communia sensilia. Praeterea acutum & obtusum quae in corporibus reperiuntur, ceu figurae non essent: quoniam fortasse (vt Alexander hic scribit) sub figurae definitione non cadunt. Dixit autem acutum & obtusum quae in corporum sunt mole, ad eorundem differentiam vt reperiuntur dicunturque in sonorum diuersitate & saporum, quae propria esse censentur sensilia, & non communia. Voces namque siue soni acuti & obtusi auditu percipiuntur, & ita denominati appellati que saporibus gustatu planè dignoscuntur: obtusum autem & acutum in corporibus, & in molem quampiam ha-

bentibus, & à visu & à tactu percipi dignoscique possunt: quamobrem non iniuria sensilia vocantur communia. Subiungit postmodum philosophus signum quoddam & rationis euidentiā, cum isthæc communia esse sensilia censeantur: quoniam, inquit, circa huiusmodi sæpenumero falluntur sensus & errant, qui tamen circa sensilia propria haudquaquam falli errareque possunt.

Vidam autem propria ad ista referunt, ut Democritus. Album enim & nigrum, hoc quidem asperum esse vult, illud vero læue. ad figuras autem sapes refert. Atqui vel nullius, vel certe visus magis est communia dignoscere. Si igitur magis est ipsius gustatus, exquisitissimi autem est sensus circa vnumquodque genus diiudicare quæ sunt minima: oportebat sanè & alia communia gustatum sentire maxime, & in alijs etiam figuris iudicij esse exquisitissimi.

ADhuc Democritum vrgere non cessat philosophus, qui (ut retro dictum est) colores album & nigrum, quæ sunt propria visus sensilia, ad læue deducebat & asperum, quæ visus & tactus communia sunt sensilia. Quamobrem de illius sententia sensile commune cum proprio sensili ipsius visus idem sanè erit. Rursum ipsius gustatus propria sunt sensilia saporum omnes species: ipsas autem ad figurarum deducebat formas Democritus, quamobrem quæ sunt gustatus propria, saporum scilicet species, rursum fiunt communia visus & tactus. Hoc autem de illorum sententia inconuenienti & absurdo ostenso, quod sensilia videlicet propria, sensilia sunt communia, subiungit philosophus quod sensilia communia vel nullius sunt sensus, id est ad nullum peculiariter illorum cognitio pertinet sensum: vel si ad aliquem spectare censeantur sensum, ad visum utique magis spectare videbuntur. quod idcirco (ut opinor) dixit, quoniam multitudo & distantia siue interuallum, quæ communia esse sensilia censeantur, aut non percipiuntur tactu, aut non adeo bene percipiuntur, ut visu percipi dignoscique censeantur. Cæterum, inquit, si gustatum & non visum quispiam cõtenderit comunium esse sensilium maxime perceptiuum & capax, cum exquisitissimi sensus circa aliquid sit illius sentire & diiudicare minima quæque, gustatus autem de illorum sententia cum sentit, tum etiam iudicat minimas figurarum species, quas nullus sanè alius deprehendere potest sensus: sapes enim (ut retro visum est) Democritici ex figuris constare voluerunt: qui autem non solum in saporibus ipsis, sed alijs etiam in rebus figurarum reperiuntur genera: quod minimas sentit figuras, maiores certe facilius expeditiusque sentiet, quæ magis deprehendi percipi que possunt: sentiet igitur gustatus cubos & trigona, eiusmodique aliarum figurarum omnimoda genera. quod absurdius profecto est, quam ut pluri indigeat reprehensionis ostensione.

Comunia sensilia ad visum maxime spectare.

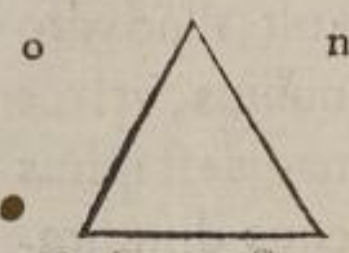
OMnia præterea sensilia contrarietatem habent, ut in colorum genere, nigro album contrarium: & in saporibus, dulce amaro. Figuræ autem figura contraria nulla est. Cui enim ex multangulis contrarius est circulus? Iam vero cum infinitæ sint figuræ, infinitos etiam esse sapes necesse est. Quam enim ob causam hic quidem sensum faciet sapor, ille autem facere non potest? Et de sapore quidem & gustabili satis dictum. Aliæ nanque saporum passionem in ea philosophiæ parte quæ de stirpibus est, peculiarem perscrutationis habent modum.

HAc etiã rursus rationis via ostendit Aristoteles quod figuræ neque sunt visiles, neque gustabiles omnino ut sensilia propria. omnia enim, inquit, sensilia propria contrarietatem habere videtur quædam. In visu nanque & coloribus album & nigrum sunt contraria: in gustatu vero dulce & amarum: in auditu autem acutum & obtusum, quod graue musici vocant: in tactu vero calidum & frigidum: in olfactu etiam contrarietatis quoddam reperitur genus. Figura autem figuræ contraria reperiri potest nulla. Quamobrem si in gustabili genere est contrarietas, in figuris autem nulla est contrarietas: non erunt sanè figuræ gustabiles, neque omnino sensilia propria. Quoniam vero plerique in figuris etiam reperiri contrarietatem asseuerarunt, circularem asserentes figuram contrariam illi esse quæ angulos habet: idcirco quodam quæstionis interrogationisve modo illud subiungit philosophus, cui scilicet ex multangulis contrarius est circulus: quasi dicere & affirmare velit nulli profecto esse. Cum enim æquabili nature lege vni vni debeat esse contrarium: cui multangularum, inquit, figurarum circulus inuenietur contrarius? Non enim magis huic quam illi iure & merito erit contrarius, cum mult.

Circulo nulla figura contraria. Aequabili nature lege vni vni contrarium.

ta & ferè infinita polygona sint figura. Præterea contraria omnia in vno esse debent genere à se inuicem maxime distantia, & seugata: sed polygona figura à circulo non distat maxime: neq; circulus viceversa ab aliqua polygonia maxime distat figura. nam quacunque assignata & posita, alia nimirum semper reperitur, quæ magis & plus distare animaduertitur, cum figura ipsa sicut numeri ad infinitatem vsque augeri & excrecere possint. Circuli igitur ad aliquam multangulam siue polygoniam figuram nulla est contrarietas. Ceterum quod ipsi etiam circulo nihil sit contrarium, & circulari motioni nullus contrarietatis opponatur modus, pluribus sanè & euidentissimis ostensum est rationibus in ijs qui de celo & mundo inscribuntur commentarijs. Rationem igitur breuibus colligendo ita dicamus. Sensilia contrarietatem habent: nulla figura contrarietatem habet: nulla igitur figura est sensilis: proprie scilicet & peculiariter ab aliqua sensu natura. Ad idem quinetiam philosophus alia rationis occurrit via, quæ huiusmodi esse videtur: si saporum sunt figura, figura autem infinita sunt à se inuicem differentes, secundum Democriti opinionem: saporum etiam esse infinitos à se inuicem differentes necesse est. Et quoniam admittere quispiam statim posset infinitas saporum esse species, & vt infinitatis declinaret inconueniens, addere etiam dicto, illas esse non sensiles: idcirco illi rationabiliter occurrens philosophus, propter quid, inquit, hic quidem sentitur sapor, ille vero non sentitur. huiusce nanque rei rationem, & diuersitatis causam illos reddere summa est necessitas.

Contrari.

Sensue n. figura

In extrema postmodum textus litera breui concludens epilogo philosophus se de sapore, & de gustabili, id est de sapore qui vt est huiusmodi, gustabilis certe est, sufficienter dicit pertractasse. Hoc enim in loco huiusmodi sanè conueniens est doctrina. Alia vero saporum passiones & differentia, proprietates quinetiam & generationes, effectionesq; magis peculiare & propinqua pertinent, inquit, ad physiologiam de stirpibus, & plantarum generibus. Verum, inquit Alexander, Theophrasti quidem de stirpibus scripti extant commentarij, Aristotelis autem non extant.

Eodem etiã modo de odoribus intelligere opus est. Quod enim in humido siccum efficit: id alio facit in genere sapidum humidum in aère similiter & aqua. Horum autem commune omnium nunc quidem perspicuum dicimus. Est autem odorabile non qua perspicuum, sed qua sapidæ siccitatis dilutium abstersiuumq; est.

Post expletum de saporibus sermonem, consequenti doctrinae ordine ad pertractandum de odoribus accedit philosophus: statimq; à principio id nobis declarare aggreditur, quod retro se facturum promiserat cum de saporibus loqui coepit. namq; ibi ita scripsit, de odore & sapore dicendum est. se re enim eadè est passio: non in eisdem autem vtriusq; illorum est. Dicit igitur eodem terè modo oportere intelligere odores constitui & effici, quo saporum fieri retro est ostensum. Saporum enim siccitas efficit terrea quodam commixta & diluta modo ab humiditate aquea, calido scilicet cooperante. Pari, inquit, modo humidum quod iam in se habet saporem cum sicco permixtum in aère vel aqua, odorem efficere natum est. Dixit autem in alio genere, quoniam in huiusmodi non fit odor vt sunt humida, aut vt sunt perspicua, aut in quantum saporum sunt susceptiua: sed in quantum alia quadam participare censentur natura, quæ ipsos nimirum recipere potest odores: quam sanè naturam proportionaliter quispiam *διόμοιον* appellare posset, id est odorabilem, vel odorem susceptiuam. Aqua enim & aër vt diaphana sunt, colorum susceptiua esse dicuntur. Aqua vero ipsa sua corpulenta humiditate, quæ à sicco pati nata est terreo, saporum susceptiua esse censetur. Odores autem recipere dicuntur ambo secundum aliam quandam vtriusq; communem potestatem, quam nunc genus aliud vocat: vel in alio dixit genere, odorabile scilicet. non enim idem genus est odorabile & gustabile. Cum autem dixerit in aère & aqua odores à sapidis fieri siccitate, quoniam vtriusq; est communis perspicuitas: subiungit non idcirco in illis odores fieri quia perspicua sunt, secundum quæ talia sunt: verum vt dilutiua & abstersiua sapidæ siccitatis existunt. Quemadmodum enim siccitas terrea ab humore diluta aqueo, calido cooperante saporum efficit species: ita sapidæ siccitas in illis quodammodo diluta odores efficere censetur. Quo in loco non ab re animaduertendum est quod illud quod sapidam prius appellauerat humiditatem, quam in aère & in aqua dixit odores efficere, in præsentia sapidam appellat siccitatem, & hoc idcirco, quoniam ex vtriusq; saporum fieri dicuntur, ex siccitate scilicet terrea, & aquea humiditate, vt retro ostensum est. Siccum enim nondum in se saporum habens, si diluatur & permisceatur humido, calido coadiuuante saporum quidem efficit: odorem autem non efficit absque aliquo existens sapore. Verum siccum sapidum humido aqueo permixtum odores proculdubio efficit. Quod autem ab humido siue sicco sapidis, odorem efficiatur species (nihil enim refert quodcumq; illorum dixeris) ostendet quidè in ijs quæ sequuntur philosophus. manifestum autem est ex hoc etiã, quoniam omnia odorabilia saporum habent. Sepenumero enim eo solo olfactu saporum cognoscimus & percipere possumus, vel marcidarum, vel exustarum, vel acidarum rerum, & eos similiter saporum discernimus qui

Odores post saporum esse.

ex decoctionis condimentique modis fieri percipiuntur. Bruta quinetiam ipsa odorum recipiunt species, ut illis conuenientes & proficuos, aut incommodos & noxios reportant saporis. Quæ certe res liquidò nobis indicare significareve potest odores à saporibus originem planè suam deducere, & secundum varietates illorum & mutationes commutari, & varios effici.

10 Non enim solum in aëre, sed in aqua etiã odora existit vis: quod ex piscibus & ostreaceo genere est manifestum. olfacere nanq̃ videntur, cum neque sub aquis sit aër (superemicat enim si fuerit) neque ipsa respirent. Si quispiam igitur & aërem & aquam ponat humida, erit certe odor sapidæ natura siccitatis in humido: huiusmodiq̃ etiam ipsum est olfactile.

20 **C**um retro dixisset philosophus quòd id quod facit siccum in humido, id ipsum in alio facte genere sapidum humidum in aëre & aqua: nunc ostendit quonam modo in vtrisque illis fiunt odores. non enim solum in aëre (ut quibusdam videtur) existunt odores, quoniam solus respiretur aër, & per respirationem sanè inspirationemque odores percipiuntur: sed in aqua etiam variæ odorum efficiuntur differentia. quam rem palam quidem faciunt cum piscium genera aliorum, tū ea sanè quæ dura circumdantur testa, quæ ὄσρακόδιεσμα græci appellant, quæ solo (ut aiunt) olfactu a remotis etiam naturales & sibi commodas percipientia & appetentia escas, ad illas nimirum accedere percipiuntur, neque aëre sub aquis existente, neque ipsa respirantia, cum sub aquis degant, & in profundo etiam, pulmonibusque careant. Quòd enim hoc carentia viscere spiritum non trahant, neque emittant, ab ipso ostensum est philosopho in commentarijs de respiratione inscriptis. Quòd vero aër sub aquis non reperiatur, ipse nunc asserit dicens. Superemicat enim aër. Quinetiam clarum est & cuius manifestum, aërem scilicet & spiritum si in profundo fuerint, emergere statim, & superne ferri. Si enim vtrè quispiam inflatum vi sub aquas ferat, ibique illum soluat & comprimat, aër profecto exhibit, & superna petere aquarum manifeste videbitur. Post hæc subiungit philosophus dicens. Si autem non solum aqua est humida, sed aër etiã humidus est, erit utiq̃ odor natura quædam in humido ipsius sicci sapidus: id est, olfactile sanè erit passio quæ ab ipso facta est sicco sapido, ut huiusmodi est, in humidi natura.

Odoris definitio.

30 **Q**uòd autem à sapido isthæc provenit passio, ex ijs quæ odorem habent, quæve illo carent, manifestum esse potest. Elementa enim odorem non habent, ut ignis, aër, terra, aqua: quoniam ex illis cum sicca, tum humida, insipida sunt, nisi commixtū quippiam saporem faciat. Et idcirco mare odorem habet, quoniam saporem & siccitatem habet: salque nitro odorator est: quod sanè defluens ex illo indicat oleum. nitrum vero terreum est magis. lapis præterea caret odore. insipidus enim est. Ligna odora sunt, quoniam sapida: & horum aquatica, minus. Metallorum quinetiam aurum odore caret. insipidum enim est. æs autem & ferrum sunt odora: cum vero exustum fuerit humidum, omni odore carent scoriæ. Argentum vero & stannum nonnullis quidem odoratoriora existunt, alijs vero minus odora. aquea enim sunt.

40 **C**um in prioris literæ contextu dixisset philosophus odorem naturam esse quandam sapidus sicci in humido diluti: hoc in loco id ipsum pluribus etiam declarare contendit modis, ostendens non à simplici sanè sic odores generari, sicut retro fieri saporis dixerat, sed à sapido sicco. id autem per hoc, quòd omnia quæ odorem habent, saporem etiam habere quendam percipiuntur: & quæcunq̃ non habent saporem, neque odorem habere vllum videntur. Simplicia enim corpora odorem non habent, quia nullum habent saporem. Terra nanque & ignis per se, quanuis sicca existant, nullum habent odorem: similique modo neque aër, neque aqua, licet sint humida, quoniam horum neutrum aliæ quem præ se fert saporem. Siqua vero ex horum, inquit, numero aliquæ præ se tulerint saporem, simplicia utiq̃ nõ erūt, sed alicui extraneæ cõmixta naturæ. Mare enim humidū existēs sapore habet falsum,

quoniam cum quadam siccitatis permixtum est natura: quamobrem quendam etiam peculiarē refert odorem. Similiter & sal, quod terrae censetur genus, odorem habet, quoniam est sapidum, & alijs sapiditatem praestat. siccitatem enim suam humiditati commixtam habet. Magis autem inquit sal odore saporemque habere, quam nitrum, quoniam siccum in illo humido permixtum est magis. nitrum namque plus terrae habet, cum sal humore superfluat, quod, inquit, ostendit utique effluens ab illo oleum. aut ex hoc indicare volens sal in se plus humoris continere, quam nitrum: aut ostendere cupiens sal habere saporem. Defluens enim a sale oleum amari est saporis. Sed lapides etiam, inquit, sine odore percipiuntur esse: quoniam sine sapore sunt. Ligna vero odoris simul & saporis cuiusdam proculdubio participare deprehenduntur. Quaecumque autem ligna humida sunt magis, aut aquosis humectisque nascuntur locis: & minus sapida certe sunt, & odora minus. In metallorum quinetiam generibus ea quae odorem non habent, neque saporem habere percipiuntur vllum, ut aurum purum: odorem autem habere quae saporem habent, ut aes & ferrum: & idcirco neglecta rubiginem contrahunt. Quod autem parum in se aquae habeat aurum, vel hinc deprehendere licet, quoniam ex omnibus metallorum generibus corruptioni minime est obnoxium. non enim, ut alia ferē omnia, corroditur, aut rubiginem sentit, qui corruptionis cuiusdam est modus, cum indigesti mutatione fiat humidum. Quamobrem aeris & ferri aerugines male olent, quoniam inter reliquas istae metallorum species plurimum indigestae & non bene decoctae humiditatis in se habere censentur. Aurum autem cum siccius est, tum politius, & tersum magis, duciturque & extenditur magis inter reliqua metallorum genera, non quia plus habeat humiditatis, sed quia illam coctam magis habeat & digestam, necnon optimo mixtionis modo confusam, & arti facilem parentem. Quod autem aurum sine odore sit, & sine sapore, sensus hoc in loco testimonio philosophus utitur. Scoriarum quinetiam excrementa omnium, nullum sane habent odorem, quoniam in illis ignis vi omnis est consumpta humiditas, cum qua omnis nimirum evanuit sapor. Quae ex re odorem esse cum sapore, & in sapore, clarissime patere potest. Argentum autem & stannum nonnullis quidem inquit esse odoratio-
 ra, alijs vero minus odorata. nam auro quidem haec metallorum genera odoratio-
 ra, aere autem & ferro minus sunt odorata, quoniam in illis plus est humiditatis, & non similiter permixtae cum sicco, ut in aere & ferro. Ceterum hoc in loco ambigendo inquit Alexander. Quoniam modo si sapor & odor simul unum sunt, fieri & produci poterit odor a siccitate (ut dictum est) sapidus. An, inquit, dictum non est primo quidem esse saporem, postmodum vero hoc effectu hac vel illa in re ipsum sane efficere odorem: sed dictum est sapidam siccitatem, & non simpliciter siccitatem, causam esse in aere & in aqua huius passionis quae vocatur odor, ita ut ambo simul sint, odoris autem causa ipsa existat siccitas saporis. An efficiens quidem, inquit, odorem est sapor, recipiens autem aliud est? Aer enim cum suapte natura nullum habeat saporem, odoris susceptivus efficitur, & aqua similiter, a sapidam siccitate: quamobrem efficiens odoris causa, huiusmodi inquam sapidam siccitatem, in alio utique erit. Quae admodum enim ipse color disponit & afficit diaphanum: ita supra enarratas illas naturas afficit sapor. Et ut visio sine perspicui natura effici non potest, ita neque ipse odoratus sine illis naturis. Sapor igitur est in habentibus ipsum: odor vero in habentibus saporem: verum in ijs solum fit: quia in illis solum & per illa olfactus & odores fieri nata sunt.

Oleū amarum
a sale deflue-
re.

Cur aurū aeri-
ginē nō cōtra-
hit: contra aēs
& ferrū aeri-
ginē sentiūt.

Alexandri
dubitatio.

Responsio.

Lerisque autem fumida euaporatio odor esse videtur, quae terrae & aeris est communis: & omnes in hoc conveniunt de odore. Quamobrem dixerat Heraclitus, si omnes res fumus fierent, quae nares illas dignoscerent. Ceterum de odore conveniunt omnes, quae quidem ut exhalationem quandam esse illum: alij autem ut euaporationem: nonnulli vero utrumque. Est autem exhalatio humiditas quaedam. Fumida vero euaporatio (quemadmodum dictum est) communis aeris & terrae: & ex illa quidem conflatur aqua: ex hac vero terrae species quaedam.

Postquam retro (ut vidimus) de efficiente odoris causa perscrutatus est philosophus, hoc in textu ostendere aggreditur quidnam sit odor: dicitque antiquorum quosdam physiologorum de illo hanc habuisse opinionem, quae esset videlicet fumida quaedam euaporatio, quae terrae communis esset & aeri, eleuata quidem a terra siccitate, sed non pertingens ad aeris tenuitatem: ex quorum numero Heraclitum fuisse asserit, qui sane dixerat, si omnia entia in fumum evanescerent & abirent, quae nares certe de illis bene diiudicare possent, quasi fumus proprium olfactus esset sensibile. Cum autem dixit quosdam physicos voluisse odorem esse fumidam euaporationem, subiungit physicos ipsos trifariam circa odorum naturas determinatos & diuisos fuisse, & alios quidem exhalationes esse quasdam odores existimasse: alios vero euaporationes: nonnullos autem utrumque. Quid autem illorum utrumque sit, & quam ad se invicem isthaec differentiam habeat, statim subdit. Exhalatio enim dicitur humidus quidam vapor esse ex aere & aqua: cuius sane ad aquam est permixtio: euaporatio autem (& est illa quam retro fumidam appellavit euaporationem) aeris & terrae

Heraclitus.

Physicos trifariam circa odorum naturas fuisse diuisos.

aliquid in se habere censetur) ex qua terræ quædam efficitur species, quam cadmiam & fuliginem vocant, aliæque pleræque eiusdem notæ differentiæ.

Sed neutrum illorum esse videtur. Exhalatio enim aquæ est: fumida vero euaporatio in aqua fieri haudquaquam potest. odorantem autem (vt dictum est prius) ea etiam quæ in aquis degunt. Præterea euaporatio eo dicitur modo, quo defluxiones. Si igitur illæ minus recte se habent, neque hæc sanè recte se habebit.

Cum prædixisset Aristoteles quidnam sit exhalatio, & quid euaporatio, subiungit quòd illorum neutrum odor esse potest, quemadmodum existimauerunt illi: & ostendit etiam quamobrem id illis contingat. Exhalatio enim, inquit, aquæ esse dicitur: quamobrem in aëre non erit huiusmodi odor exhalatio: sed odor in aëre etiam est: & suapte natura odore carens est aqua. Fumida autem euaporatio non potest in aqua fieri. atqui odores etiam in aqua fieri percipimus. illorum igitur neutrum odor esse potest. Præterea fumida illa euaporatio à quacunque eleuatur re, effluxioni certe cuidam & emanationi non ab re assimilari videtur. quemadmodum igitur illi qui visionem per defluxus fieri quosdam a re visa voluerunt, haud recte sensisse visi sunt: (neesse enim erat cum emanationes illæ corpulentæ essent à visibilibus defluentes, paululum quid temporis posse perdurare, visiliaque ipsa dissipari & interire) ita qui odores euaporationes esse dixerunt, haudquaquam recte dixisse videtur. Nam cum illæ ceu defluxiones existant quædam, cito absumi & interire odorabilia neesse est illa: ipsa autem huius oppositum docet experientia. à paruis enim interdum corpusculis licet animaduertere odores effici valentes, & in illis longo etiam temporis spatio conseruari. Quemadmodum enim in quibus fumida euaporatio est manifesta, illa cito consumuntur & pereunt, vt sunt thuris & myrrhæ aliorumque eiusmodi euaporationum genera: ita & omnia similiter breui interirent odora si odor inquam per fumidam fieret euaporationem: quæ non aliud profecto quam defluxio quædam ab odoro corpore esse censetur. non absumentur autem (vt patet) res odore. non est igitur odor fumida euaporatio. Præterea (vt retro etiam dictum est) sensationes & olfactus ipsi contactus essent quidam, si odor per defluxus à re fieret odora. ostensum autem est illud fieri non posse: quamobrem ista etiam de fumali euaporatione in odoribus opinio, absurda & inconueniens non immerito esse videtur.

Quòd fumida euaporatio non sit odor.

Quòd igitur id quod in aëre, & quod in aqua est humidum, à sapida siccitate accipiat quippiam, & afficiatur, non est obscurum. Etenim aër suapte natura humidus est. Præterea si eodem modo in aëre sicut in alijs humidis ceu dilutum efficit siccum, clarum certe est quòd odores saporibus proportionem conuenire neesse est. Quod profecto in quibusdam contingit. Acres enim & dulces sunt odores, necnon austeri & acerbi & pingues. Amaris autem putridos proportionem respondere quispiam recte affirmare posset. Quapropter vt illi ægre potantur, sic iij ingrate odorantur. Manifestum igitur est quòd illud quod in aqua est sapor, hoc in aëre & aqua odor est: & hanc ob causam frigus & congelatio saporibus obtundunt, & odores euanescere faciunt, quandoquidē calidum quod architectatur & mouet, frigus & gelu interimunt.

Postquam retro (vt visum est) declarauit philosophus quòd neque exhalatio, neque fumida euaporatio sunt odores, quoniam odores in aëre & in aqua fieri videntur, illorum autem neutrum in ambobus illis: quod supra dixerat, hic repetit, quòd in ambobus scilicet ijs, aëre inquam & aqua, odores à sapida generantur siccitate. vbi etiam dicit aërem suapte natura esse humidum, quod alijs plerisque dixit in locis, principaliter autem in commentarijs de generatione & corruptione inscriptis. Subditque postmodum quòd si similiter siccum in humido dilutum sapido aliquando odores videtur efficere, & in aqueo humido saporem: (in aqua enim, vt dictum est, ipsius ablutio siccus, sapor est: & rursus in humido, qualia sunt aër & aqua, ablutio & colatura sapidi siccus, dicitur esse odor) si igitur siccum vtroutrique est effectiuum, saporis scilicet & odoris, & siccum etiam sapidum efficiens dicitur esse causa: manifestum, inquit, est quòd proportionem respondere debent odores saporibus, si verum est quod dicitur,

quoddam siccum lapidum in aqua dilutum & in aëre, odores efficiat. secundum enim saporum differentias odorum etiam resultabunt differentiae, si quidem ex illis ij sanè fieri dicuntur. Si enim in aliquibus quipiam consequatur aliud, quo modo se habet præcedens, illo etiam se habere modo consequens necesse est. Quomodo autem id contingat, subdit philosophus, dicens quòd odores reperiuntur dulces, acres, austeri, acerbis, nihilo secius quàm saporibus, vnoquoque odorum habente & seruante proportionem ad peculiare suum saporibus. Putridarum quinetiam rerum odores hoc modo proportionem sanè habere poterunt ad amarus saporibus: quod ostendit dicens quòd quemadmodum saporibus amari sunt difficiles & ingrati, ægreque potantur (illos enim natura respuit & abhorret) ita putridarum odores rerum foedi & insuauis sunt olfactui. Quæ philosophus hoc sumens in loco vt manifesta & omnibus clara, per hæc illa quæ prius dixerat confirmare contendit, quòd scilicet illud quod in aqua est sapor à terrea effectus siccitate, id certe in aëre & in aqua est odor à siccitate factus sapida. Quòd autem vtrorunque causa sit caliditas (nanque idem efficiens constitutum est saporibus esse & odoribus) ex hoc ostendit philosophus quod sumit, frigiditatem scilicet & congelationem saporibus similiter & odores interimere. Calidum enim quod saporibus efficiens esse dicitur, à frigiditate & congelatione destruitur, quæ etiam permixtionem in illis prohibent & digestionem: quibus euanescentibus & interemptis, rationabiliter saporibus primo, postea vero odores qui ab ijs fiunt, cessant & intereunt.

Cur gelu non minus odores q̄ saporibus interminat.

Species autem rei odorabilis duæ sunt. non enim, vt quidam asserunt, nullæ sunt odorabilium species, sed proculdubio sunt. Determinandum autem est & quo modo sunt, & quo modo nō sunt. Aliud enim horum genus per saporibus (vt diximus) est ordinatum, & cum suaue, tum triste per accidens habet. Quoniam enim illius quod alit, sunt passionibus, appetentibus quidem suaues illorum sunt odores: saturis autem, & nullius indigentibus neque odores sunt suaues: neque id quod odores habet alimentum, eisdem suaue est. Quam ob rem ij quidem (vt diximus) ex accidenti suaue & triste in se habent. quapropter omnium communes sunt animantium. Odoribus autem nonnulli per se suaues sunt, vt floribus: siquidem magis aut minus nihil ad escas inuitant: neque ad appetentiam quicquam conferunt: sed contrarium efficiunt magis. Verum etenim est quod in Euripidem cauillatus est Stratis, cum lenticula coquitur, vnguenti nihil infundito. Atqui nostri temporis homines tales in poculis odoribus miscentes vires, assuetudine vim voluptati facere contendunt, vt à duobus suauitas proueniat sensibus, vt vna ab vnico.

Stratis in Euripidem.

Cum retro dixisset Aristoteles odoribus differentias proportionis cuiusdam modo saporibus consequi species, hoc in loco antiquorum quosdam non immerito redarguere intendit, qui dixisse videntur non esse diuersas odorabilium species per se subsistentes, quemadmodum in reliquis partibus iam est sensibus. Visibile namque & audibile & gustabile diuersæ sanè à se inuicem sunt species. Voluere enim illi quòd hæc quæ odoribus apparerent esse species, neque sunt vlla, neque per se subsistere possunt, sed à saporibus transferuntur species. odor namque dulcis, & austerus, & acerbis, ab eisdem sanè transferuntur saporibus, & secundum gustabilem differentias nomen inuenerunt. quam rem falsam esse & veritati dissonam ostendere volens philosophus hoc in textu asserit duas esse odorabilium species, & differentias duas: & alteram quidem ipsos sequi saporibus, per quam ij quidem odoribus dulces dicuntur & pingues, illi autem amari & austeri: parique rationis modo de alijs illorum differentijs, proportionis similitudine quam ad saporibus differentias habent, appellatis, à quibus videlicet transumptiue sunt denominati. Est autem hæc odoribus species gustabilem & nutritiuam suapte natura consequens saporibus, & ab illo nimirum effecta. Declaratum enim est retro quòd odor à sapido efficitur sicco, quod fit à nutritibili sapore. Et hanc odoribus speciem inquit philosophus habere in se suaue & triste per accidens. per respectum enim ad alimentum, à quo isti nimirum emanant odores, huiusmodi esse dicuntur. ijs enim animalibus quæ alimento indigent, & id appetunt, iucundi profecto sunt & suaues esculentorum odores: saturis autem, cibisque repletis, ijdem certe ingrati & insuauis sunt odores. Præterea quibus aliqua sunt grata pulmenta, eisdem odores inde emanantes grati esse videntur: contra quibus ingrata aliqua sunt esca, ijs certe illarum iniucundi sunt odores. In huiusmodi igitur suaue &

Duæ odoribus species & differentia.

Quæ odoribus species in se suaue & triste per accidens habet.

triste (vt dictum est) per accidens esse percipitur: quod ij etiam asserere videntur qui nullas odorum per se reperiri species voluerunt. Quod etiam odorum genus cum in saporibus reperiatur qui alunt & nutriunt, non ab re omnibus commune animalibus esse dixit philosophus. omnia enim animalia alimento sanè indigent, & conuenientium sibi escarum odore qualitates percipere censentur. Altera autem odorum species & natura per se subsistentiū est, in qua suaue & triste non vt in priori per accidens, neq; merito saporis nutritiui, sed per se inesse videntur. Huiusmodi autem est species in qua odores qui ex floribus sentiuntur, non immerito reponi censentur: similiq; modo omnium fragrantia odoratorum, quæ ad alimentum indigentiam nihil conferunt, sed tam saturis quàm cibo vacuis æque suaues esse videntur. Quod autem huiusmodi odores nihil escarum condimentis conferre videantur, sed interdum obesse dicantur magis, & illa sæpe corrumpere, Stratidis comediarum scriptoris philosophus pro testimonio cauillū adducit, qui Euripidis in condiendis concinnandisq; carminibus nimis accuratam & fastidiosam taxans diligentiam, dixit, cum lenticula incoquitur, non infundendum esse vnguentum. nihil enim illud ad altricem quæ in saporibus reperitur, potestatem, conferre sanè posse: quinimo sæpius obesse solet, & illam præpedire. Quauis inquit sua ætate nonnullos secus facere consueuissse, qui veluti nature vim inferre volentes, ob luxuriam corruptosq; mores in poculis cum vino varios miscebant odores, assuetudineq; ipsa voluptati vim afferre contendebant, pretiosamq; & suauem huiusmodi potandi licentiam efficere conabantur, & ex vnico sensu, duorum sanè voluptates percipere sensuum, gustatus scilicet & olfactus, summo studio nitebantur. Ex quo nimirum palam esse potest voluptatem illam, si vlla reperiri potest, & illorum suauitatem, neq; sanè probandam esse, neq; naturæ conuenientem, sed aduentitiam & quæsitam, corruptoq; mentis iudicio assuetudine quadam praua effectam & resultantem, ita vt videri magis quàm constanter subsistere censeatur.

Qui odores per se suaues sint, vel tristes.

Stratis comis c. Euripides.

Odores pulmentis non conferre: nonnunquam vero obesse.

Hoc autem odoris genus homini est proprium, cum illud quod saporibus est applicitum, alijs etiam (vt dictum est) animalibus competat. Et illorū quidem species, quoniam ex accidenti suaue & triste habent, per sapes determinantur: huius autē minime, quoniam eius natura suaui per se est, vel tristis.

Hoc, inquit, odorabilis rei genus, hominum speciei peculiare sanè est, & non commune reliquis animalibus, quemadmodum odorabile illud quod à saporibus prouenit ad alendum accommodatis. illorum igitur odorabilium, quoniam suaue & triste per accidens in se habent, diuidi determinariq; inquit species per saporum differentias. illius autē quod homini est proprium, quoniam nullam ad sapes habet relationē, non diuidi per saporum species & varietates ac differentias, cū per accidens in se non contineant suaue & triste. In quibus verbis intelligere vult philosophus quod illius quidem prioris sunt species, quoniam saporum à quibus tales fiunt odores, existunt species, ad quarum sanè diuisiones odores certe determinantur illi. odoris autem qui per se vel suaui est vel tristis, non esse species, quoniam non habet is cum quibus simul secetur & diuidatur. Dixerat enim retro (vt vidimus) quoniam modo odorum sint species, & quo modo non sint: vel potius quod illius quidem non sunt species de per se, sed si sunt, per accidens sanè sunt. suaue enim & triste, quæ sunt primæ & præcipuæ differentia in ipsis, per accidens esse videntur. Huius autem secundi odorum generis quod suaue & triste per se continet, erunt utiq; species per se. Primo namq; suaue & triste illi insunt, ceu prima quedam, & hoc per se, & non per accidens, vt in priori illo odorum genere. Postmodum alia etiam insunt species quæ in suaui & tristi comprehendī nimirum & contineri censentur, quæ sanè multæ sunt: neq; quipiam obstare videtur quod illarum pleræq; careant nomine. secundum enim varietates florum, & odoratorum genera, varia sanè odorum percipiuntur differentia: nec minus in vnguentorum diuersis mixtionibus animaduertere licet, quæ arte sanè fiunt, vbi varia compositionum diuersitates, varias nimirum & omnimodas odorum efficiunt species.

Vt autem homini proprius talis existat odor, in causa est cerebri frigiditas. Cum enim suapte natura frigidum sit cerebrum: sanguisq; qui in eius continetur venulis, tenuis sit & purus, & qui de facili algeat, & propterea ciborum exhalatio ob loci naturam refrigerata, fluxionum morbos afferat: talis profecto odorum species hominibus ad sanitatis subsidium est attributa. nullum enim aliud præter hoc illius est officium.

Cum retro dixisset philosophus quod odorum species illae quae per se suaue & triste habere censentur, propriae & peculiare hominum sunt generi, huius etiam rei causam in superioris contextu literae subiungit. cum enim, inquit, frigidissimum in animalibus partium sit cerebrum, & homini inter caetera animalia pro corporis proportione illud sit maximum, circumiecta nimirum frigescit loca, & purum maxime subtilemque sanguinem habet, qui in angustiis contentus venulis, sui tenuitate & puritate cito frigescit, cum alioqui modicus etiam existat. quamobrem internarum sensationum vegeta praepediuntur opera. ad huiusmodi igitur laesionis subsidium, suppetiasque ferendas, extrinsecus sane talia odorum genera soletis machinata est natura, quae auxilio imbecillibus illis partibus esse possent. a frigiditate namque cerebri (ut inquit ipse) fluxiones & rheumatica deueniunt incommoda & morbi. Cum enim ab esculentis poculentisque eleuati exhalationum fumi & vapores caput petant, a loci illius algore postmodum frigescentes & condensati, pondere suo ad inferna deoluuntur, destillationesque & pituitas necnon eiusmodi varios efficiunt morbos. Ad huiusmodi igitur subsidium incommodi, varios (ut dictum est) natura produxit odores, qui locum illum superfluenter algentem exalfacere, & ad salubre reducere temperamentum possint, nihil enim aliud operis odores habent huiusmodi, quam ut algentem diffundant cerebri naturam, illiusque temperent humiditatem, & illi circumiecta loca salutariter demulceant temperie. Odorum enim huiusmodi ferè omnium natura cum sicca esse perhibetur, tum molli etiam temperata & distincta caliditate: & quanto in illis fuerit magis calidi commixta vis, eo plus fragrantis illos reddit odores. Ad summam, iucundus in illis odor a calidi fieri proportione censeatur, humiditatem in ipsis bene coquentis. Quamobrem in calentibus & siccis locis odoratiores nascuntur flores: calida quinetiam & sicca tellus si modico conspergatur imbri, mirificos ex sese reddere dicitur odores, calidi scilicet virtute quam sinu continet suo, a qua subtiles ea in constitutione & siccae ascendant exhalationes. Contra autem ingrati & iniucundi fiunt odores cum propter frigus, tum superfluenti etiam humore qui non belle digeri & confici a calido potest. & hanc ob causam, Theophrasto auctore, in Aegypto minus odorati sunt flores, cum ob Nili inundationes & incrementa superfluenter terra madescat.

Odorum utilitas.

Terra suauis odor.

Cur in Aegypto non odorati sint flores.

Hstuc autem manifestum fit, quoniam suauis plerumque cibus cum siccus, tum humidus, morbosus est. Suauis autem per se odor quoquo modo se habentibus, semper (ut ita dicatur) est salubris.

Quod sanitatis quidem & incolumitatis gratia odores hominibus proprii, & non alterius rei causa a rerum natura sint constituti, hoc ostendit in loco philosophus, dicens quod odores quidem suaves & grati qui in saporibus reperiuntur, quos per accidens retro dixerat suaue & triste in se habere, saepenumero morborum existunt causae. Caput enim petentes, plerumque illud sane replent: quemadmodum ab odoratis vinis huiusmodique esculentis videre contingit. Suauitas autem ab ijs odorum speciebus quas per se eiusmodi appellare dignum est, semper ferè & ubique salubris esse percipitur: & cum in alijs plerisque temporum circumstantijs, tum vel maxime in pestilentibus aeris constitutionibus utilissima & magnopere conferens esse perhibetur.

Proprij & per se odores semper salubres.

Hac ob causam per spirationem fit non omnibus, sed hominibus, & ijs quae sanguinem habent quadrupedibus: quinet iam ijs quae aëreae magis sunt naturae. Cum enim propter caloris in se reperiati leuitatem sursum ad cerebrum ferantur odores, locus certe ille salubrius se habet. Odorum namque vis suapte natura calida est.

Cum retro dixisset Aristoteles hominum esse proprium generi huiusmodi sentire & percipere odores qui per se tales & sunt, & esse dicuntur, hoc ostendit in loco quoniam modo illud proprium vocabulum intelligi debeat. Non enim id proprium intendit quod solum homini competit, sed id quod homini maxime competere censetur: quoniam quibusdam etiam, inquit, sanguine praeditis, talium est sensus odorum propter causam quam inferius assignabit, ut quadrupedum speciebus, & ex animalium genere ijs quaecunque spirare percipiuntur. haec autem asserit aëreae magis participare nature. Cum enim odores ij eleuati in ipso spirandi opere ad cerebri regionem ascendant, caliditate & siccitate sua illud temperant & demulcent, & omnino salubrius & vegetius reddunt. Odor enim fragrans & suaue olens (ut diximus) natura sui est calidus, & a calidi virtute nimirum effici & inolescere dicitur.

motus. H
quom
omni
Natura
motus h
natura
mibus
cung ver
est. P
per al
mota: v
pas qu
odore
Q
et ea
pita. S
trahe
sane od
odora
paeque
maxim
de. & e
mone
do aut
est rem
na fab
Vot au
tumera
generi
omni
tuo le
40 tra
mdu qu
frum
capora
re vid
tere lic
ta sent

AD duo autem natura spirandi utitur opere: ex proposito quidem ad pectoris auxilium: præter propositum autem ad odorem. Spirante enim animali, ceu ex traiectu per nares efficitur motio. Hominis autem naturæ proprium est eiusmodi odorum genus: quoniam pro magnitudine amplissimum & humidissimum animalium omnium habet cerebrum: & eam ob causam solus (vt ita dicatur) inter reliqua animalia & sentit, & delectatur florum taliumque id genus odoribus homo. commensurata enim illorum est caliditas & motio ad superfluentem loci illius humiditatem & frigiditatem. Alijs autem quæcunque pulmones habent spirandi opera, alterius odorum generis sensum concessit natura, ne duo sensiteria faceret. Sufficit enim quando sic respirant, vt hominibus vtriusque olfactilis, ita ijs alterius solum attributus sensus. Quæcunque vero non spirant, quod quidem olfactile sentiant, manifestum certe est. Pisces enim, & insectorum genus vniuersum, exquisite, & de lōge propter altricem odoris speciem sentiunt multum etiam à peculiari esca remota: vt apes in melle faciunt, magnarumque genus formicarum, quas scni pas quidam vocant, & ex marinis purpuræ, & pleraque alia eiusmodi propter odorem acute præsentiant esca. Qua vero re sentiāt, non eque est manifestum.

Quemadmodum in alijs quibusdam natura eadem utitur re ad plura opera, verbi causa lingua utitur ipsa cum ad cognoscendas percipiendasque saporum species, tum ad conformandos de articulandisque in hominum genere sermones: simili modo respirationis opera ad duo quædam manifeste vti videtur: primo quidem & sui principali intentione ad cor refrigerandum, & ea quæ intra pectoris thoracem collocata sunt: quæ sanè res per inspiratum fieri aërem percipiunt. Secundo autem loco ad odores percipiendos. Spirantibus enim animalibus quemadmodum in traiectu quodam & transitu aër commotus mouet certe & aperit illa quæ semitam præteruectis præstant odoribus: & hoc planè modo odorandi causa spiratio esse censetur. Maxime autem proprium odorum genus quod per se huiusmodi esse dicitur, hominibus peculiare & conueniens esse dicit, & illo præcipue homines delectari: quoniã inter reliqua animalium genera secundum corporis sui proportionem maximum habet cerebrum hominum genus: & iccirco illi cõtigas & propinquas partes habet frigiditas, & externo multum indigentes auxilio. Alijs autem, inquit, animalibus quæcunque spirant, & pulmones habent, extrinsecusque subsidio indigent aliquo, huiusmodi odorum nullus adest sensus: respirando autem odorum genus alterum sentiunt, illud scilicet quod à nutritiuis prouenire saporibus dictum est retro. & ijs ipsis in respirando talium sensationem odorum concessit natura, ne duo in illis sensiteria fabricaret & efficeret: vnum videlicet per quod spirarent, alterum vero quo odores perciperent. Vocat autem hoc in loco iure suo sensiteria, lato sanè vocabulo, illa etiam quibus animalia spirant instrumenta. Quemadmodum enim, inquit, hominibus media & intercedente spiratione duo illa odorum genera situm præstare videntur sensum: ita illis scilicet animalibus reliquis de quibus supra dixerat, eadem spirationis opera vnus solum generis fit sensatio: illorum videlicet odorum qui altrices & nutritiuos sequuntur saporibus. nam quoniam illa, inquit, quæ alterum odorum sentiunt genus, spirare videntur: sufficit sanè illis respiratio ad odorum quos sentiunt perceptionem. Ea vero quæ non spirant animalia, quod quidem inquit odores percipiunt, palam est. Siquidem marinæ purpuræ quæ conchis vescuntur, ad illarum mirifice mouentur odores, conchyliorumque quorundam vtuntur genere ad illarum capturam ij quibus id curæ est. Aliæ quinetiam marinæ beluæ à longe ad peculiare sibi esca accedere videntur, nulla sanè alia re quàm odoribus inuitatæ. Id quod etiam in genere insectorum animaduertere licet, vt apes, & formicæ, reliquaque id genus palam faciunt. Qua vero re, aut quo sensiterij instrumento sentire & olfacere dicantur eiusmodi animalia, & quo id fiat modo, non esse inquit manifestum.

Naturam vna
re plerunque
vti ad duo.

Marinæ beluæ
odores
sentiunt.

Quamobrem iure quispiam ambigere posset quam re odores sentiant. siquidem spirantibus olfacere vno contingit modo. hoc enim in ijs quæ spirant, apparet omnibus: illorum vero spi-

rat nullum, cum tamen sentiant: nisi forte quispiam præter quinque alius est sensus: quod fieri non potest. olfactilis enim rei est olfactus: illa autem id sanè sentiunt: verum non eodem fortasse modo, sed spirantibus quidè quod superiacet velut operculum, remouet spiritus: quamobrem nō sentiunt nisi spirent. ea autem quæ non spirant, id sanè non habēt: quemadmodum in oculorum natura percipere licet. Siquidem animalia quædam palpebras habent: quæ nisi diducantur, cernere nequeunt. Quæ autē duros habent oculos, illas non habent: ea propter nullo illas remouente indigent: sed pro videndi facultate illico cernunt.

Cum retro dixisset Aristoteles animalia quædam non spirantia odoratum habere, & illius gratia de longe ad peculiare moueri escas: hoc in loco non immerito ambigit vtrum ne aliud quiddam olfactus habeant instrumentum, genusque olfaciendi sit diuersum & aliud in illis præter hoc quod in spirantibus animalibus spirandi efficitur opera & adminiculo. Hoc enim odorandi genus, vt apparet, spirantibus dum spirant inesse videtur: illa vero animalia non spirant: quamobrem non hoc videntur olfaciendi habere genus. Neque solummodo quinque esse sensus, sed aliū quēpiam necesse est esse sensum quo huiusmodi olfacere censentur animalia. Statimque post huiusmodi dubitationem adductam subdit fieri nō posse, dicēs animalia illa alium habere sensum præter illos quinque: cuius etiā impossibilitatis illico causam refert. olfactilis, inquit, rei sensus olfactus est, & non alius quispiam sensus. Quamobrem si huiusmodi animalia conuenientes sibi escas & commodas odore percipiunt, olfacient quidem & ipsa: verum non idem olfaciendi modus erit in omnibus: sed spirantium quidem generi inspiratus aer aperire dicitur, vel certe remouere ab odoratiuo illo poro per quem odorum fit præteruectio & transitus, illud quod velut operculum quiddam illi superiacet, quoniam spirantia olfacere aliter nequeunt animalia, nisi is per inspirationem sibi pateat aditus. non enim quo inspiratus peruenit aer, ibi odoratus esse dicitur, sed in ipso transitu & præteruectioe inspiratus aer particulam illam quæ olfactui deseruit, habilem & aptam proprio efficit officio. Quod autem ibi non existat odoratus quo inspiratus peruenit aer, manifestum est: quoniam non solum naribus, sed ore etiam spiramus, & tam a naribus ipsis quam ab ore inspiratus aer ad eundem sanè peruenit locum: non tamen odores percipimus cum ore solum spiramus: sed cum naribus spiritum trahimus, illos sanè sentimus, propter illam quam retro adduximus causam. Spirantia igitur animalia quoniam partē illam opertam habent, alio quo illam diducente & recludente indigere sanè videntur: quod inspiratus nimirum aer efficere censetur. Quæcunque vero non spirant, patentem apertumque locum habere illum par est, ita vt nullo indigeant referante & operiente: nullumque profecto est inconueniens odorantia animalia circa olfactus instrumentum eiusmodi habere differentiam. namque id ipsum circa visionis operam animaduertere contingit. Ex animalium enim generibus quædam genas & palpebras habent, quibus non adapertis & eleuatis fieri nō potest vt cernere illa possint. nonnulla vero nihil impositū & obstans habent quod illorum operiat oculos: quemadmodum sunt illa quæ præduros habent oculos, & iccirco nullo adaperiente & id obstaculum remouente indigere percipiuntur: verum nullo extrinsecus auxilio, oblata sibi vt videre possint, & illis a natura est concessum, illico cernunt & vident.

Quod sensus odoratus non est ibi quo inspiratus peruenit aer.

Similique modo reliquorum animalium nullum, nullos per se male olentes odores moleste fert, nisi forte perniciem afferant. a talibus enim nonnulla interimuntur: vt plerumque homines qui ex carbonum halitu grauedinē incurrunt, & sæpenumero pereunt, ita reliqua animalia a sulfuris bituminosorumque vi exanimantur. Quamobrem id incommodum declinare solent, cum de ipsa per se odoris foeditate nihil curent (atqui multa ex terræ nascētibus graueolentiam habent) si quipiam illis ad gustatum esumve conferat.

Cum superius odorabilia in duas determinasset partes siue species philosophus: & alteram quidem nutritium saporum consequi genus dixisset, in qua iucundum & triste per accidens asseruit reperiri: illamque omnibus inesse animalibus quæ odoratum habent, affirmasset: alteram autem esse per se odorabilem, quibus suaue & triste, suapte natura inessent, quæ a solis percipi digno

- scilicet possit hominibus propter enarratas superius causas: hoc subiungit in textu quod nihil maleolentium, quæ ipsis per se suauibus contrariantur odoribus, & in tristifico reponuntur genere, & per se huiusmodi esse censentur, ab alijs sentitur percipiunturque animalibus præter hominē, quoniam neque illos sentiunt odores qui per se suauis delectabilesque existunt, nisi illorum quippiam, inquit, per se scilicet tristium maleolentiumque olfactibilem, suapte natura animalis illius fuerit corruptiuum. Quæ admodum enim nutritiuos & salutaris odores, qui suauis sanè & redolentes existunt, per accidens sentire dicuntur: ita tristes & maleolentes per accidens sentire perhibentur, quoniam illis scilicet sunt contrarij. Sentiunt enim illos non ut maleolentes & foedos, sed ut noxios & pestilentes: sicut priores sentiunt non qua beneolentes, sed qua salutaris & nutritiuos. Subdit postmodum philosophus quoniam modo eiusmodi odores animalia illa interimere possint. Ut enim
- 10 homines, inquit, à carbonum accensorum fumo nonnunquam grauedinē incurrunt, & aliquando etiā eam ob causam suffocantur & intereunt, non ab odore ipso, sed ab exhalatione quæ ab ipsis ascendere & caput replere & occupare dicitur, à qua, obstructis sanè spiritibus meatibus, strangulantur: ita animalia quædam à sulfuris bituminosorumque vi solo suffitu intereunt: quamobrem odores illos declinant & fugiunt ut noxios & pestilentes, non ut foedos & maleolentes. Sic serpentes cornu exusti nidorem & suffitum ferre non possunt, fumumque à polij herba exusta mirifice fugiunt, non quoniam huiusmodi res maleoleant, sed quoniam illarum odor ipsis perniciosus sit & pestilens. Non ab re igitur hoc in loco isthæc adduxisse videtur philosophus, quoniam nonnulla percipiuntur animalia malos declinare odores qui huiusmodi alimenti non sunt gratia, sed per seipsos tales existunt: & ideo videri poterat vero consentaneum, quod id quod per se tristes fugeret odores, per se etiam suauis appeteret. Quamobrem declarauit animalia illa per se malos odores declinare: non quia maleoleant, sed quia noxij sunt,
- 20 & illis pestem perniciemque afferunt: sicut interdum suauis appetunt odores, non quia huiusmodi sint, sed quia nutritiuos & salutaris existunt. Signum autem adducit non fugere animalia foedos odores qui per se tales sunt, quoniam cum in herbarum generibus multæ reperiantur maleolentes & foetidæ herbarum, has quidem animalia declinare & respuere videntur: illas vero nedum non cauere, sed etiam profecti & appetere. Ex quo clarissime patere potest quod suauis & triste, bonos quinetiam & malos odores, secundum salubre quiddam animalia, & naturæ suæ conueniens: & contra secundum pestilens quippiam, & naturæ disconueniens, cum declinare, tum appetere censentur: non ideo quia per se odores illi tales existunt. Etenim animalibus solummodo illi suauis sunt odores, qui ad gustatum & alimentum naturæ proprium & cognatum facere videntur: illi autem insuauis & ingrati, qui illis aliquo nocere possunt modo. Animaduertendum autem est quod litera illa, nisi quippiam illis ad gustatum esumve conferat, quæ in superioris calce textus in antiquis exemplaribus reperitur, alio etiam scribitur modo, videlicet, si quippiam illis ad gustatum esumve conferat, quem nos apposimus: cuius talis videtur esse intellectus, quod animalia quidem nihil per se malos & foedos curant odores, dummodo illis sint esui gustatiuique accommodati. Illud enim, Atqui multa ex terræ nascentibus graueolentiam habent, per paræthesin & interpositionem legendum est. Cæterum statim, inquit Alexander, hic dubitatio emergit huiusmodi: Quam ratione in præsentia hæc adducat philosophus, qui in secundo de anima commentario de olfactu verba faciens dixerit hominem inter reliqua animalia pessimum hunc habere sensum. Quin etiam paulo ante cum de saporibus esset pertractaturus, causam adducens cur saporibus nobis magis cogniti ipsis sint odoribus, subiunxit: quoniam hunc sensum inter reliqua animalia pessimum habemus: &
- 40 inter reliquos etiam sensus nostros hebetior est. nunc autem, inquit, velle videtur philosophus nos omnium olfactibilem primas cognoscere differentias, suauis scilicet & triste: & hoc per se talium: cum reliqua animalia solummodo per accidens isthæc ipsa dignoscere & deprehendere possint, in illis videlicet odorabilium speciebus quæ in nutritibili genere saporum species consequuntur. Cui occurrens dubitationi Alexander inquit, superius dixerat philosophus, & in commentarijs etiam de anima scriptum reliquerat, hominum genus pessimum habere odoratum, quoniam illorum sanè odoribus quos alia sentiunt animalia, quos per accidens suauis & triste habere dixerat, pessime sentiens est homo. non enim talem in hominibus impressionem illi faciunt odores, qualem in reliquis facere videtur animalibus: neque ex æquali distantia spatio hominis odoratum mouent, ab eisdemque sentiri & percipi possunt, ut à nonnullis alijs animalibus. Quamobrem si etiam genus illud quod per se habere suauis & triste dicitur, reliqua sentire possent animalia: neque in illo etiam primas ferret homo: nunc autem illud sentire & percipere haudquaquam sunt nata.
- 50

Serpentes cornu exusti nidorem & suffitum ferre non possunt, fumumque à polij herba exusta mirifice fugiunt.

Alia textus litera.

Alexandri dubitatio.

Responsio.

Quam autem impares sint sensus, isque numerus medium habeat: odorandi sensus medius sanè esse videtur, cum tactibilem, cuiusmodi gustatus & tactus est: tum eorum qui per aliud sentiunt, qualis visus est, & auditus: quamobrem olfactibile nutrientium passio est quædam. Hæc autem in eodem sunt genere, quo & audibilis res est, & visibilis: propterea & in aëre & in aqua odorantur: & hanc ob causam olfacti-

le commune quiddam horū est vtrorunq; quod & tactili inest, & audibili & perspicuo. Quamobrem nō sine ratione assimilatum est siccitatis esse in humido & fusili ceu infectionem quandam & loturam.

Quomodo olfactus inter sensus reliquos sit medius.

Post enarratas olfactilium species duas, & quonam modo in illis percipiendis diuersimode ad reliqua animalia se habeant homines: hoc in textu olfactus ordinem ad alios sensus declarare vult philosophus. ostendit enim quōd medius quodammodo inter tactiles est sensus, gustatum scilicet & tactum: & inter eos qui aliud quiddam habere per quod fiant, requirūt medium, vt sunt visus & auditus. id autem eleganter sanē ostendit. nam cum omnis impar numerus medium quiddam habere dicatur: sensuum autem impar sit numerus: rationi profecto consentaneum est inter quinque sensus alium quem medium esse sensum. Quo autem modo olfactus inter illos sit medius, statim subiungit: Vt igitur, inquit, olfactile gustabilium dicitur esse passio saporum, qui sanē vt gustabiles sunt, tactiles etiam esse censentur: olfactile ad ea quae sensu tactus percipiuntur, commune quiddam habere censendum est, & quodammodo in tactilium genere constitui. In eo enim genere, inquit, sunt ea quae alimentum praestant. Ostensum est namq; in secundo de anima commentario gustatum esse quendam tactum. verum rursus etiam participat ipse olfactus eorum quorum ij qui per quoddam medium fieri dicuntur sensus, manifeste participare videntur, vt sunt visus & auditus, quoniam & ipse in aere & in aqua fieri percipitur: vt illi certe fiunt. In literae autē contextu cum dixit audibili, & subiungere debuisset visibili, illius vice subiunxit perspicuo: quoniam per illud actu visio fieri cernitur. Subditq; postmodum quōd non sine ratione dictum est ex talibus & hoc fieri modo ipsos odores. ambo enim illa in eius definitione comprehenduntur, tactilia scilicet, & ea quae medio indigent quodam odorem enim ponimus nos a siccitate fieri sapida (hoc enim addi oportet) in ipso humido, ceu tincturam & infectionem quādam & loturam. Dixit autem non sine ratione assimilatum esse, propter vocabula illa infectionis & loturae. non enim id ad vnguem esse videtur, sed ab illis translaturum qui per lotionem humidum tingunt & inficiunt. non enim lotura proprie in aere dicitur. Humidum autem, & id quod diffunditur, pro eadem sumere videtur re. Aqua enim & aer diffunduntur ambo, & humida sunt ambo: aut humida quidem est aqua: fusilis vero & dissipabilis est aer: quem vel ideo appellat fusilem, quoniam ex halitibus & euaporationibus est aer, quae sanē illorum ex quibus emanat profusione fieri dicuntur. Profunditur enim & ad maius extenditur aqua cum in aërem transmutatur, quoniam tenuior aqua est aer: quamobrem maiorem etiam obtinet & occupat locum. Vt igitur odorū generatio a sicco est, id autem tactile esse dicitur: secundum hoc tactilis esse naturae censetur olfactus. Vt autem in humidis fieri percipitur, in quibus visio & auditus, secundum hoc erit vtiq; commune quiddam cum ijs habens sensibus qui per quoddam fieri medium perhibentur.

Quonam modo ipsius olfactilis connumerandae sunt species, & quo modo non, haecenus sit expositum.

Hoc concludit in loco philosophus id quod retro dixerat, vtrum scilicet odorū species aliquas ponere oporteat, aut nullas. Intelligitur autē haec litera vel quōd illi odores dicantur habere species, quos saporum consequi genera diximus. quot enim saporum fuerint species, tot certe odorum illos consequentium species esse non ab re iudicabimus. per relationem enim ad illos inter se varias habere constabit differentias. illi vero odores, quos per se huiusmodi retro esse diximus, & suapte natura suaue vel triste possidere, in species non dicentur determinari. Vel sic inquam haec intelligenda est litera, vel magis (vt retro etiam diximus) quōd in illis quidem odorum speciebus qui saporum species consequuntur, nullae sunt per se subsistentes species, vt voluere nonnulli: in illis vero in quibus per se suaue & triste insunt, quos solos dixerat sentire homines, quaedam profecto reperiuntur species. Suaue enim & triste in ijs per olfactilium sunt diuisa naturam, & specie a se inuicem differre videntur. In quibus autem idem nunc quidem est suaue & delectabile, aliās vero insuaue & ingrati: huiusmodi certe specie differre non censentur: quemadmodum se habere videntur odorum species illae quae saporum differentias consequi perhibentur. eadem enim res esurientibus & famelicis suaui esse videtur & beneolere, quae saturis putida apparet & ingrata. Non sunt igitur in illis distinctae (vt videtur) species: in veris autem odoribus qui per se huiusmodi existunt, species certe sunt distinctae.

Quod autem Pythagoreorum quidam dixerunt, ali videlicet animalia quaedam odoribus, rationi non est consentaneum. Primo namq; videmus cibos omnes compositos esse oportere. Ea enim quae aluntur, simplicia non sunt: quāobrem ciborum fiunt excrementa aut in

ipsis, aut extrinsecus, ut in stirpibus. Præterea neque aqua ipsa solitarie alere potest nulli commixta. Corpulentum enim quiddam quod constituitur, esse oportet. Multo autem minus rationabile est aërem fieri corpulentum.

Postquam retro (ut visum est) supra enarrata colligendo ostendit philosophus quoniam modo odorum oporteat ponere species, & quo modo non oporteat: hoc in textu nonnullos antiquorum, quos Pythagoræ sectatores fuisse scribit, taxare contendit: qui animalia (ut ait) quædam solo alio odore dixerunt: ex quo apparere potest opinionem sanè illam quæ voluit quod odorabilia ut talia sunt, alant & nutriant, hoc in loco illum Pythagoreis imputare. Cæterum nonnulli etiam antiquorum medicorum huius fuere sententiæ. Refert quinetiam in naturali historia sua Plinius secundus, ad extremos Indiae fines ab oriente circa fontem Gangis Astomorum esse gentem sine ore, corpore toto hirta, vestiri frondium lanugine: halitu tantum viuètem & odore quem naribus trahât, nullum illis cibum, nullumque potum, tantum radicum florumque varios odores attrahere, siluestriumque malorum quæ secum portant longiore itinere, ne desit olfactus: grauiore paulo odore haud difficulter exanimari. Quod autem ratione careat id quod antiquorum nonnulli dixerunt, odore scilicet animalia posse alii & viuere, hic ostendit philosophus, primo asserens quod alimentum omne esse compositum est necesse. talia enim sunt illa quæ nutrire & alere possunt. Præterea nullum simplicium corporum alere posse asseuerat: quod etiam in secundo de anima dixerat commentario, ubi est adiunctum quod stirpium etiam genus non sola alitur aqua. Signum autem euidens non esse simplex quippiam ipsum alimentum, subiungit ab excrementis superfluitatibusque sumptum: quæ sicca sanè esse & humida conspiciuntur. In animalibus etenim ea quæ intrinsecus fiunt excrementa, quæ postmodum egeruntur & exeunt, huiusmodi sanè esse apparent. In stirpibus autem extrinsecus fieri excrementa dicit: quæ sunt utique vel gummi ab illis stillantes lachrymæ, vel corpuscula quædam terrea & cinerea, quæ circa stirpium radices esse conspiciuntur. Foliorum quinetiam & corticum quædam in terream naturam conversiones & desinentiæ, cuiusmodi esse censentur. Excrementa autem non ab re in ipsis extrinsecus fiunt stirpibus, quemadmodum etiam pomorum fructuumque digestionem & concoctionem extrinsecus in illis fieri percipimus, & non intrinsecus, ut in animalium genere fieri contingit. Excrementa quinetiam mixturarum pomorum extrinsecus fieri animaduertuntur, ut lanugines quædam, aliaque eius notæ complura. Si igitur alimentum simplex non est corpus: aër autem in quo fit odor, corpus est simplex: odores certe, & ipse attractus odorandi officio aër, minime alere poterunt. Simplicem namque recipiunt aërem & quæ spirant omnia, & quæ odorantur. Addit quinetiam supradictis philosophus quod neque aqua ipsa per se alere quicquam potest: cuius rei statim subdit causam, quod oportet scilicet alimentum non nihil in se habere compacti & constantis. Aqua autem per se & sua sponte natura nihil compacti habet & solidi. non potest igitur illud alere quod ex alimento compactum & corpulentum fieri oportet. Quamobrem agricolæ agros stercoreant, simumque stirpium radicibus apponunt & exaggerant, simulque aqua permiscunt cum irrigare cupiunt, quoniam corpulenti solidique quippiam illuc descendens penetrat, & alit. Alio autem modo neque aluntur arbores, neque proprios afferre possunt fructus. Quod si aqua, inquit, per se alere non potest, minus profecto aër ipse poterit subtilior & tenuior ipsa existens aqua, & minus corpoream suscipere valens molem. Plurima autem odorum genera in aëre fieri percipimus. Ratio autem ista (ut videtur) per locum est a maiori: qui negatiue sanè concludere animaduertitur: si aqua videlicet non potest, minus utique poterit aër.

AD hæc autem, quod omnibus inest animalibus alimenti capax locus, unde trahens accipit corpus. At odoris in capite est sensiterium, & spirabili cum halitu ingreditur: iccirco ad respirantem perueniet locum. Quod igitur alimento olfactile ut olfactile est, nihil confert: clare patet. Quod vero valetudini, & ex sensus testimonio, & ex retro dictis est manifestum. Quamobrem quod sapor est in altrici re, & ad ea quæ aluntur: hoc est ad valetudinem olfactile. Et hoc certe modo de vnoquoque sensiterio sit pertractatum.

Hæc est alia rationis via, modusque alius per quem ostendere philosophus aggreditur quod nullum sanè odoribus alatur animal. omnibus enim, inquit, animalibus quidam ciborum capax & receptiuus est locus à reliquis alijs partibus sepositus & seiugatus: & is sanè venter est qui iniectos recipit cibos & potus, quos postmodum concoctos & confectos reliquis corporis partibus distribuit & impertit, corde primum sanguinem purum generante, & in vniuersum corpus diffundente. Si igitur venter, inquit, alimentorum est susceptiuus omnium, à quo tanquam ab indeficiente quodam diligentis patrifamilias penu omnia alia quod sibi competit recipiunt membra: spiritus

Plini^o sec^ond^o.
Astomorum
natio.

Quæ stirpium
sunt excreme
ta.

Cui agricolæ
agros sterco
rent.

autem & odor ad ventrem non perueniunt: non erit profecto ex alentium numero ipse odor. Quod autem ad ventrem non perueniat odor, neque omnino eo loci quo peruenit cibus & alimentum, ostendit philosophus dicens sensiterium ipsius odoris iuxta cerebrum esse, & olfactum spiritu intercedente fieri, id est spirandi officio, & tali euaporatione. Inspiratum autem aëre siue spiritum non peruenire ad ventrem, quo omnia feruntur esculenta & poculenta, sed ad thoracem & pulmones, palam certe est. Quamobrem siue ad caput feruntur spiritus, ubi olfactus est sensiterium: siue ad pulmones inspiratus ille descendit aër: non utique ex alentium genere iure & merito esse censebitur odor, cum ad requisitum & conuenientem non accedat locum, id est ad ventrem ipsum, qui sanè alimentis & escis sepositus & secretus à natura est. Si autem homines interdum nonnulli in animi defectu, quem syncopen vocat, quibusdam recreari & resipiscere odoribus videntur, non hoc utique valens & certum existimari debet signum odores posse alere & nutrire. non enim tali in casu odor solum aut alimentum id efficere possunt: sed aqua interdum frigida conspersa effœtas & cadentes reuocare potest vires, illasque colligere & vnire, ita ut resolutus iam & deficiens resipiscat homo. succussiones quinetiam & plagæ illos sanè excitat, quæ tamen alere nequeunt. Ita odores ipsi non quia nutriant & alant, sed quia vitales confortant spiritus, illosque excitant, in animi defectibus nonnihil conferre videntur. Concludit igitur philosophus quod odorabile ut odorabile est, alere non potest. additum autem est illud, ut olfactile siue odorabile, quonia per accidens olfactile alit, cum ipsi alimento (ut retro dictum est) esse olfactile accidat. Quæ autem olfactilia quæ per se huiusmodi sunt, multum quantum hominibus ad valetudinem conferant, & sensus ait testimonio comprobari. nam qui talibus utuntur odoribus, incolumiores sanioresque in ijs maxime quæ ad cerebri naturam spectant, esse conspiciuntur, & morbis carent nonnullis: & in pestilentibus præcipue aëris constitutionibus præseruantur. & etiã ex ijs quæ retro dicta sunt, liquido patere posse dicit. odorum enim suauitas & fragantia, quæ illis propter contemperatam caloris mensuram bene digerentem & moderantem inesse censentur, ea quæ circa cerebrum sunt loca frigida sanè & humecta, contemperare & diffundere mirifice possunt, & omnino salubriora illa vegetioraque reddere. Est autem, inquit, proportionabiliter quodammodo, ut sapor in altrici re, qui illius complere censetur defectum, ut appetentius scilicet admittantur cibi, & melius postmodum coquantur & applicentur, ita odor ad sanitatem & incolumitatem, qui sanè peculiari sua caliditate id quo indigere videtur homo, planè adimplere censetur, ad remedium scilicet & auxilium immodicæ (ut dictum est) & superfluentis frigiditatis & humiditatis in cerebro existentium.

Odores in animi defectu conferre.

Quos odores per se ad incolumitatem conferant.

Dabitur autem quispiam, si omne in infinitum diuiditur corpus, nunquid etiam sensiles passiones, ut color & sapor, & odor, & sonus, grauitas quinetiam, & frigidum, & calidum, & læue, & asperum, & molle? An hoc fieri non potest? Sensationis namque illorum vnum quodque est effectiuum. Ita enim denominantur omnia, quoniam sensum mouere possunt. Quamobrem si ipsa potestas, & sensum etiam ipsum in infinitum secari necesse est, & omnem magnitudinē esse sensilem. Fieri enim non potest ut album quidem cernatur, non autem sit quantum.

Post expeditum (ut vidimus) de sensiterijs sermonem, & de ijs sensilibus quæ ab vnoquoque singulatim percipiuntur sensu, nisi de tactu & auditu, de quibus sufficienter satis in commentarijs de anima est pertractatum: hoc in textu cubitationem philosophus adducit quandam doctrinam de sensilibus valde congruentem & vtilem, quæ huiusmodi esse videtur. Cum enim omnium ferè philosophantium constans sit opinio in infinitum corpora secari diuidique posse, quæritur verè sensiles passiones quæ illis insunt corporibus, & sensiles ab omnibus appellantur passiones, in infinitum cum ipsis diuidantur secanturque corporibus. Sūt autem huiusmodi sensiles vocatæ passiones in corporibus repertæ, colores scilicet & sapes, odores, soni, leuitates, grauitates, frigiditates, caliditates, humiditates, siccitates, asperitates, læuitates, & quæcunque aliæ tactiles sunt contrarietates. Quærit igitur hic philosophus vtrum eæ sensiles passiones in infinitum cum ipsis corporibus diuidantur, aut istorum tandem cessare dicatur diuisio, cum ipsa corpora dissecta in infinitum perdurare possint: ita quod eo processu modo quædam reperire sit corpora quæ harū in se nullā habeant sensilium passionū. Hac autem de re non immerito ambigere videtur, quonia quocumque ex ijs posito, absurdum sanè videtur quiddam & incoueniens consequi. Si enim eæ sensiles passiones in infinitum cum corporibus secantur suis, cum illarū vnaquæque sensum certe mouere nata sit, vnaquæque enim illarum simul est id quod est, album scilicet vel nigrum, calidum vel frigidum, & sic de alijs, & est sensile: quod autem est sensile, sensum nimirum mouere potest, & ipsum de potentia ad actum deducere: & ideo ob huiusmodi potentiam sensilia dicuntur esse. non enim omne sensile, actu dicitur esse sensile: neque illico ad sensibile esse, in actu de-

Sensiles in corporibus passiones.

citur esse sensus: sed bene simul sensibile est, & potestatem sensum mouendi habere censetur. Namque si hoc res non se haberet modo, minime id esse sensibile diceretur. Si inquam ex sensibiles passiones in infinitum cum corporibus fecerentur suis, & potentiae ipsarum ut motrices sunt sensum, in infinitum proculdubio diuideretur, ipsorumque sensus in actu diuideretur etiam in infinitum. Omnis igitur magnitudo erit, id est omne corpus hoc modo sensibile, & omnis magnitudo sensibilis siue visibilis: verbi causa, quaelibet corporis pars erit visibilis. Omne autem quod cernitur & videtur, cum aliqua magnitudine videtur. Visio namque cum sit cum instrumento corporeo, non potest nisi magnitudinem cernere, aut id quod in se magnitudinem habet. omnis igitur magnitudo erit visibilis & sensibilis. fieri enim non potest ut quippiam album cernatur quod non sit quantum. Quamobrem si in quapiam magnitudine color erit qui est visibilis, magnitudo certe illa erit visibilis & sensibilis: hocque modo nullum erit corpus quod sui exiguitate sensum effugiat. Caeterum in confessis est quaedam corporis particulas omnem effugere sensum, non habet igitur omnis corporis pars sensibilem passionem, quoniam ipsa etiam magnitudo illam in se continens esset utique sensibilis.

Non omne corpus
pars partem
esse sensibile.

SI autem non hoc se habet modo, quippiam continget esse corpus nullum habens colorem, neque grauitatem, neque aliam id genus passionem: quamobrem neque omnino erit sensibile. eiusmodi enim sunt quae sentiuntur. sensibile igitur ex non sensibilibus erit constitutum. atqui necesse est. non enim ex mathematicis.

Cum deduxerit (ut vidimus) primam suppositionem philosophus quae sumebat sensibiles passiones simul cum corporibus diuidi & secari in infinitum, ad inconueniens scilicet hoc quod cuiuslibet magnitudinis quae in infinitum est diuisibilis, quaelibet pars est sensibilis & visibilis: rursus ad illius oppositam reuertitur suppositionem, quae sumere videtur non simul cum corporibus passiones in infinitum secari, dicens: Si autem hoc non se habet modo, id est si non simul diuidantur: continget utique aliquod esse corpus nullum habens colorem, neque grauitatem, neque aliud quippiam eiusmodi passionibus insignitum: quasi dicere velit. Si enim non simul diuiduntur in infinitum cum corporibus ipsae passiones, erunt certe particulae quaedam diuisi secantibus corporis nihil in se habentes, scilicet neque colorem, neque grauitatem, neque quippiam ex sensibilibus passionibus. Quod si hoc esse ponatur, erit sane tota illa magnitudo ex non sensibilibus composita & constituta partibus: quoniam ex non habentibus sensibiles passiones. Verum statim subdit, sed necesse est, scilicet ex sensibilibus magnitudines constitui partibus. non enim ex mathematicis. Physicum namque & sensibile corpus in portiones particulasque diuidi physice necesse est. omne autem physicum corpus cum quibusdam est passionibus, & ex talibus sane componitur. Si enim ex huiusmodi constitutum non esset, & in talia non diuideretur, corpora certe physica ex mathematicis constarent corporibus a qualitatibus abstrahentibus vniuersis. seorsum enim a passionum harum natura ipsa mathematica esse censentur corpora. Fieri autem non potest ut ex huiusmodi corporibus sensibilia & physica constituantur corpora: cum alioqui talia etiam mathematica corpora nullam se ipsis habere subsistentiam censeantur: sed sola mentis cogitatione sumantur ab omnibus passionum abducta & seiuigata differentiis.

Raterea quamquam re diiudicabimus haec & cognoscemus? An intellectu? Sed non sunt intelligibilia, neque intelligit mens quae extra sunt, nisi cum sensu.

Prosequitur instando philosophus hoc etiam rationis modo: si talia impatibilia & insensibilia sunt corpora, in quae scilicet ipsa sensibilia secantur corpora, quamquam re de ipsis iudicium ferre poterimus: & quo illa cognoscere modo nobis concedetur: non enim intellectu. nam quaecumque dignoscendo percipimus, aut intelligibilia sunt, aut certe sensibilia: & ideo vel intellectu illa dignoscimus, vel sensu percipimus. Duas enim huiusmodi iudicij vias facultatesque nobis ad entium cognitionem concessit natura. Caeterum particulae istae sensibilem corporum quae non sensibiles esse dicuntur, nullamque in se habere sensibilem passionem: sub horum neutro iudiciorum cadere possunt. non enim sub intellectus examine: quoniam non sunt per se intelligibilia. intellectus enim per se subsistentium & extra existentium nihil sine sensu comprehendere potest. quod idem est dictum, quoniam sunt quaedam verbi gratia singulares substantiae quae ab intellectu hoc comprehenduntur modo. namque horum formae & species communes haudquaquam extra sunt, neque per se ipsas subsistentiam habere dicuntur esse enim communium illarum specierum, ipsum est intelligere. Quamobrem illarum subsistentia in intellectu esse censetur, & non extrinsecus. Si igitur nihil ex his quae hoc existunt modo, intellectus sine sensu comprehendere potest, istae autem per suppositionem non sunt sensibilia, neque intellectus profecto illa, neque sensus diiudicare & cognoscere poterunt. Cognoscit autem sensibilia intellectus sensu intercedente, quoniam illis sensu prius aliquo perceptis, postmodum ea speculari contemplarique aggreditur.

Duo cognitio-
nis modi.

Singularium
specierum esse
ipsum est int-
telligere.

Quomodo in-
tellectus sen-
sibilia cognoscit.

tur, cū illorū quas ad alia habēt differentias, tum singulorū quod quid erat esse, id est corū definitiones essentialē; necnon quonā modo talia ad vniuersale suum se habere dicātur, perscrutans & inuestigās; & quoniam omnium etiam rationes elicere, accidentiaq; & formas omnium percipere potest.

Ræterea si hæc ita se habent, fidem facere ijs videntur qui indiuiduas faciūt magnitudines. ita enim dissoluetur ratio. Verum id fieri non potest. De huiusmodi autem re dictum est in sermonibus de motu.

Democritus.
Leucippus.
Epicurus.

Istuc etiam adducit philosophus absurdum & inconueniens quod ex illorum sequitur opinione qui sensilia corpora in infinitum secari diuidiq; voluerunt: in quædam scilicet insensilia & impartibilia corpuscula, quod videlicet hæc consentit opinio & concordat cum illis qui indiuidua posuerunt corpuscula, vt Democritus & Leucippus & Epicurus fuisse perhibentur. qua enim illi rationis vtūtur euidētia, huius profecto assertores dogmatis vti est necessariū, & illo etiam modo hanc soluere difficultatem. Dicunt autem illi qui indiuidua posuere corpuscula omnium esse rerum principia, q; cū illa suapte natura indiuidua sint, & pati quippiam non possint, ex compositione tamen coniunctioneque quadam ad se inuicem, & partium habitudine, has nimirū passiones & huiusmodi ex sese efficere quasitates. id ipsum igitur istos dicere & cōfirmare summa est necessitas. namq; ex insensilibus corporibus, & quæ pati non possunt, compositione quadā, & partium ad se inuicē applicatione, corpora fieri sensilia, & huiusmodi habentia passiones. Quæ cum dixisset, ad hunc maxime (vt videtur) intellectū statim subiungit: Verum id fieri non potest, id est, impossibilia certe sunt ea quæ hac responsionis via ad huius solutionem quæstionis ab eisdem hoc adduci possent in loco: vt videlicet impossibilia sunt quæ de indiuiduis magnitudinibus adducunt illi. Dicit autem se de huiusmodi pertractasse in libris de motu: libros vocans de motu, postremos de physica auditione commentarios, in quibus demonstrauit contra Democritum & Leucippum fieri non posse vt magnitudo aliqua esset indiuidua.

Simul autem cum istorum solutione palàm fiet cur finitæ sunt species & coloris, & saporis, & sonorum, & aliorum etiam sensilium. Quorum enim sunt extrema: quæ interiacent, finita esse necesse est. Porro contraria sunt extrema. Omne autem sensile contrarietatem habet, vt in colore album & nigrum, in saporibus dulce & amarū: & in alijs sanè omnibus extrema sunt contraria.

Quod infinite
non sint sensilium
species
passionum.

Pro dubitationis illius solutione in qua (vt vidimus) probatum fuit, si passiones in infinitum cum ijs quibus insunt corporibus diuidantur, hoc sequi absurdum, quod omne corpus & omnis sanè magnitudo sit sensilis: aut si non diuidantur, quod ex infinitis indiuiduis & impartilibus corpusculis magnitudines constitui cōponiq; dicetur: pro illius inquam solutione dubitationis dicit philosophus q; simul quidem dubitationem soluere continget supra enarratam, & ex illius solutione apparebit etiam causa propter quam sensilium in omni genere omnium finitæ & determinatæ sunt species, vt colorum, saporum, sonorum, odorum, & vniuersorum etiam tactiliū. istuc enim in suprâ enarratis ipse dixerat, vt quæri inuestigariq; dignum. Nūc autem huic applicat quæstioni, veluti apto sanè & conuenienti loco. Vbi enim quæritur vtrum passionum istarum sectio ad infinitum procedat, peculiaris certe & cognatus quærendi est locus, vtrum scilicet per se passiones diuidi & secari ad infinitum censeantur, ita quod illarū sint infinitæ species, & hoc diuidatur modo per se passiones ad infinitum: aut non per se ad infinitum ipsæ secantur passiones, neq; per suas species, ita quod infinitæ sint species, sed per accidens ad infinitum secantur, eo quod illa in quibus eæ reperiuntur passiones, in infinitum diuidantur, cum quibus ipsæ simul secantur diuidanturq; passiones. Et primo quidē circa diuisionē per se passionū ad infinitum verba facit: causamq; affert cur necesse sit passiones huiusmodi, & istarū species passionū esse terminatas & finitas. Postmodū ad principalis dissolutionē regreditur quæstionis: ostēditq; quonam modo alterum alteri est vtile & cōmodū. Demonstratio autem est huiusmodi: quorū extrema reperiuntur aliqua, id est illa in quibus terminatæ sunt extremitates, in illis sanè terminata esse intermedia est necesse, quæ scilicet inter extremitates illas vt intra quosdam continentur fines. Extrema autem in omni genere sunt contraria, & terminata certe sunt contraria. siquidē illa quæ plurimum à se inuicē distant, sunt contraria. Plurimum enim terminatū quippiam signare videtur. quæ obrem in quibus reperiuntur contraria, in illis certe extrema merito terminari censeantur. In sensilibus autem passionibus inest contrarietas. quod inductionis modo in singulis ostēdit sensilibus speciebus. Sensilia igitur omnia secūdem speciē sunt finita & terminata. Si enim quorū extrema sunt terminata, intermedia etiam sunt finita & terminata: in quibus autem reperiuntur contraria, extrema sunt finita

& terminata: In sensilibus autē omnibus reperiuntur cōtraria: omnia igitur sensilia sunt finita & terminata. Illud autem, Quorum extrema sunt terminata, intermedia etiam sunt terminata: nunc quidem ut manifestum sumit: demonstratum autem est in primo posteriorum analyticorum commentario. Si enim nō essent terminata quæ sunt in medio, sed infinita, neq; extrema utiq; terminata essent, cum ad ipsa nunquam peruenire quispiam posset extrema. nanq; haudquaquam fieri potest ut infinita pertranseantur media. Hoc etiam modo ostendi potest non esse infinitas sensiles species. Si enim de pluribus singularibus omnis dicitur species: cum infinitæ per suppositionē sint species (siquidē de infinitis dicuntur singularibus) infinitis profecto infinita actu reperiri contingeret. Hoc autem absurdum est, & minime fieri potest. definitis nanq; singularibus multa non sunt infinita. Comparatio enim & applicatio vnus ad alium terminare nimirum & finire illa censetur.

Continuum etenim in infinita secatur inæqualia: in finita vero æqualia. quod autem per se continuum non est, in species finitas. Quoniam autem passiones quidem ut species sunt dicendæ, cōtinuitas autem illis semper inest, sumendum sanè est quod potestate & actu esse diuersum est: & hanc ob causam decies millena milij cum aspiciuntur latet portio: atqui visio totum id percurrit. Nec minus in die si latet sonus, licet continuata omnis audiatur cantio. Interuallum autem illius quod est in medio ad extremos, latet.

Hoc in textu philosophus ad quæstionem retro dictam alia etiam respondet vta: & quoniam (ut supra diximus) continuorum introducta fuit diuisio, iccirco non ab re hic ostendit quoniam modo ipsius continui differre videatur, siue per æqualia, siue per inæqualia fuerit facta, diuisio. quod etiam in commentarijs de physica auditione fecerat. Præterea quod ambæ huiusmodi diuisiones ipsorum sunt per se continuorum, quoniam non continuorum, ut sunt sensilia & omnino passiones, peculiaris & per se diuisio alia certe esse perhibetur, ea scilicet quæ in terminatas & finitas est species non continuorum. etenim diuisio in species quasdam, & non in magnitudines fieri censetur. hoc autē finite dicuntur esse species, quia in illis (ut dictū est) contrarietas reperitur. Quod igitur continuū quodlibet si per æqualia secatur, in quæpiam finita & terminata secabitur, est manifestum. omne nanq; continuum est finitum. Demonstratum enim est quod nullum est actu infinitum: omne autem finitum à quacunq; capta sui parte mensurari contingit. Si enim quod ultimo restiterit loco mensurans, non simul cum illo æquum erit & desinet, sed ipsum superare & excedere videbitur: nihilominus dimensum id esse & superasse dicetur. Quod si dimensum est, & quadrabit, manifestum profecto est quod continuum illud tot in se habet partes finitas, quota fuerit particula illa dimetiens & mensurans. Omne igitur continuum hoc rationis modo in æquales partes finitas & terminatas diuiditur, quoniam in totidem metiri & absumi dicitur. Cæterum continuorum diuisio in infinitum fit per partes & diuisiones inæquales. Si enim aliqua proportionali parte à toto ablata, ab illa in eadem proportione auferatur alia, & ab illa rursus etiam alia, inæqualibus semper existentibus partibus, ad infinita sanè procedet diuisio. Vel etiam hoc modo: si continuum diuidatur quippiam in duas medietates, potest etiam pari ratione in tres diuidi tertias, & in quatuor quartas, & in quinque quintas: pariq; rationis modo in centū centenas, & mille millenas: & quoniam in infinitum excrecere censentur numeri, hoc etiam modo continui diuisio in partibus semper inæqualibus ad infinitum fieri existimabitur. Et eiusmodi quidam continuorum sunt diuisiones: eorum videlicet quæ vere & per se continua existunt. Quæcunque autem non sunt per se continua, ut sensiles sunt qualitates, si per se diuidantur & secantur, non hoc diuiduntur modo, sed in terminatas & finitas (ut dictum est) secantur species. Fuit autem quæsitum & dubitatum, si quemadmodum corpora in infinitum diuiduntur, ita illorum etiam passiones diuidi se cariq; possent. Dicit igitur ijs præmissis philosophus qd si quidem passionum diuisio ad terminatas fit species: passiones nāq; corporū eæ sunt sensiles species quæ per se sunt species, & nō magnitudines: quamobrē ipsarū diuisio ad terminata fit quædam & finita: cum quo nihilominus stare potest, quoniam corporum huiusmodi sunt passiones, & in continuo ut in subiecto reperiuntur, in quo suum etiam habent esse, illas per accidens diuidi ad continui illius diuisionem, & sic diuidi & secari, ut illud diuidi secariq; natum est: verbi gratia, ut illud in partes æquales finitas secatur: in partes autem inæquales infinitas: siue, quod idem est dicere, in partes actu & per se existere valentes finitas: in partes vero potentia existentes, & non de per se, sed toti suo inhærentes, infinitas: pari rationis modo inexistentes passiones per accidens diuidi & secari dicentur siue ad finitas siue ad infinitas portiones. Deinde cum dicit, sumendum est quod potentia & actu est diuersum: intelligere vult quod quemadmodū in ipsis cōtinuis aliud est id quod actu est, ab illo quod est potentia: sic in sensilibus quæ in cōtinuo sunt,

Continuum
omne à partibus
æqualibus
finitis metiri.
Cōtinuum ad
infinita secari
per partes inæquales.

Passiones per
accidens bifariam
cōtinuis
secari.

existimare oportet aliud esse quod est potentia, & aliud quod actu. aliud enim est potentia sensibile, ab illo quod actu sensibile est. Et quemadmodum continui partes dicuntur in toto continuo esse potentia: ita & partium ipsius passionum continui dicuntur potentia sensibiles dum in toto partes existunt. Totum igitur milij granum sensibile per se ipsum est. per se enim est, & subsistere ex se potest. millena autem milij portio potentia est sensibilis, quando non per se est. quauis enim visus in videndi opere milij cernens granum, omnia etiam quae in illo sunt discurret & cernat: non tamen millenam de per se cernit partem, sed illam in toto cernit. Parique se res habet modo in sonis, illorumque diuisionibus & notis. omnem enim cantum, qui continuus est quiddam, cuius particula est diesis, percipit auditus, potentia autem diesim percipit, quae quota illius cantionis est portiuncula. Cum autem dixit quod existente cantu continuo totum illum percipit auditus, subdit: Interuallum autem illius quod est in medio ad extremos, lateret. id est, distantia ipsius dieleos, quae minima cantionis est portio, & intermedia extremae, supplendum distantiae ipsius cantionis (hoc est enim intermedium ad extremos) ipsum latere dicitur auditum. Quod enim inter extremos interiacet sonos, cantionis quidem est pars auditae, & in toto esse dicitur: ipsum vero per se ipsum non persistens, neque sensum facere, neque actu sensibile esse perhibetur. Caeterum quoniam philosophus hoc in textu musico usus est exemplo, in illoque cum soni & dieleos, tum interualli mentionem facit, non erit malum (ut opinor) ad clariorē literae intellectum haec ipsa ut harmoniaci facere solent, descriptionum lumine collustrare. Est igitur sonus, vocis nullo interuallo distantis harmonica extensio. Interuallum autem est sonorum ad se inuicem habitudo quaedam. Diesis vero minimum est interuallum quod per se audiri non potest. Post diesim autem est semitonium, quod iam potest audiri, duplex ad acutum addens augmentum ad ipsam diesim. Tertium interuallum toni est, duo continens semitonia. Huius autem interuallum in sesquioctaua distare dicitur proportionem: qualis est nouem ad octo: quāobrem semitonij proportio erit sesquiseptadecima. Dieleos autem proportio erit sesquitrigesima secunda. Ut se habet igitur tonus ad semitonium, ita se habet semitonium ad diesim. Quoniam igitur in dieleos interuallo minima est cantionis portio, ut visum est, ideo dixit philosophus quod interuallum quod est in medio, id est ipsa diesis, lateret ad extremos, scilicet sonos, quorum ipsum dieleos interuallum habitudo est quaedam. Verum enim uero alia etiam est quaedam superioris literae expositio. continuum etenim in infinita secatur inaequalia. & textus etiam qui ante hanc literam fuit expositus, videlicet, simul autem cum istorum solutione: quam dum in Patauino gymnasio publice hunc profiteremur libellum, adduximus, ad id ipsum alia perueniens via, quae huiusmodi sane est: Quod post adductam, scilicet retro quaestionem de sensibilibus passionibus, utrum ne per corporum sectiones diuidentur & ipsae in infinitum: an quodatenus procedens illarum cessaret sectio: corporum autem nihilominus diuisio procederet in infinitum: ubi ad utrumque membrum probatum est inconueniens sequi & absurdum: post adducta inquam illa, ad solutionem philosophus accedens quaestionis dicit quod simul etiam soluetur illud quod retro quaesitum fuit, utrum scilicet species sensibiliū sint finitae & terminatae. conueniens enim est locus iste ad illam etiam dissoluendam quaestionem. Nam quaestio percontans utrum species passionum sensibiliū sint finitae, aliquo modo conuenire videtur illi quae quaerit utrum passionum sensibiles ad infinitum secantur. namque species infinite non possunt esse nisi ex generis diuisione in infinitum. Hoc autem expedito ad propositam reuertitur dissoluendam quaestionem, & dicit: Continuum etenim in infinita. Vbi pro solutione quaestionis propositae philosophus primo supponit duo: & unum quidem quod retro fuerat probatum, quod passionum sensibiles diuidentur in terminatas & finitas species. non enim sunt magnitudines quae ad infinitum secari possint: & ad hoc contrarietates etiam habent. Alterum autem quod supponit, est, continuum in infinita secari partes inaequales: in finitas autem aequales. Nam cum omne continuum sit terminatum: quacumque ex illis partibus accepta, ab illa nimirum metiri potest & absumi, ut probatum est in commentarijs de physica auditione. Quae sint autem aequales partes, non est difficile dignoscere: palmus scilicet, cubitus, pes, brachium. quae vero inaequales sint partes, quae proportionales, ibi etiam abunde est declaratum. Istis igitur sic positis & constitutis, ad quaestionem facilis patet responsio, quod quemadmodum scilicet in continuo duarum rationum esse censentur partes, & aliae quidem (ut ita dicam) actuales, aliae vero potentiales existunt, ita in eiusmodi sensibilibus passionibus quae per accidens ad continui sectionem & ipsae secantur & diuidentur, eadem censentur esse partes. Et quemadmodum continuum ad infinitum per istas potentiales diuiditur partes quae de per se actu esse non possunt, sed potentia dicuntur esse, quoniam inexistunt toti: ita passionum istarum sensibiles in infinitum secantur per partes quae potentia quidem sunt sensibiles, actu vero sentiri non possunt: conferunt tamen toti ut sentiantur: & cum illo sane sentiri censentur: non autem de per se ob sui imbecillitatem sensum mouere possunt: quemadmodum millena milij pars, & in cantionibus dieleos. Et rursus sensibiles istae passionum non diuiduntur in infinitum secundum finitas partes, quae de per se sumptae sentiri possunt, scilicet secundum actuales partes: quae assimulantur diuisionibus continuorum in partes aequales: cum superiores illae diuisionibus assimilentur continuorum in partes infinitas inaequales. Verum de ijs haecenus: quare ad Aristotelem reuertamur.

Imilique rationis modo quacumque in alijs sensibilibus valde sunt exigua, potestate sane visibilia sunt: actu vero, postquam fuerint separata. Potestate enim pedalis linea in bipedali continetur: actu

Sonus.
Interuallum.
Diesis.
Semitonium.
Tonus.

Alia textus
expositio.

Quae sint partes
aequales:
& quae inaequales
sive proportionales.

autem cum iam est diuisa. Seiugati vero tales excessus rationabiliter resoluuntur in continens: vt si pusillus sapor in mare infundatur. Cæterum quoniam sensus excessus non est per se sensibilis, neq; etiam separatus: excessus enim potestate in exquisitiori inest sensu: neq; huiusmodi separatū sensibile actu sentiri continget: sed nihilominus erit sensibile. Potestate enim iam existit, & actu erit cum accesserit.

- C**um dixisset philosophus q̄ in audibili & visibili genere, quæ in toto existunt, nos latent partes, quoniam actu sensibilia non existunt, neq; de per se huiusmodi sunt cum suis inexistunt totis, sed solū potestate sensibilia esse existimantur: simili etiā modo istuc asserit se habere in alijs sensibilibus. illo-
- 10 rum enim valde exigue partes potētia sensibiles esse, actu vero minime, quoniam separatæ non sunt, neq; per se existere possunt. Nō enim pedalis (verbi gratia) linea actu in bipedali cōtinua existente cēsetur esse, sed potestate. Pedalis autē tunc actu fit, cum separatur, & per se existit ab alterius cōtinuitate seiugata. Postquam vero dixit q̄ partes quæ in totis existunt suis, potestate sunt sensibiles, quoniam potestate in suorum sunt totorū cōtinuitate: consequenter quærit philosophus vtrū ne omnia à suorū cō-
- 20 tinuitate totorū separata per se possint sentiri: quoniam si hoc non erit, quoniam modo illa in suis existētia totis potestate cum esse tum sentire dicentur? Statimq; subdit q̄ huiusmodi fieri posset diuisio, q̄ partes illæ haudquaquam restarent in natura subsistentes sua, vt millena milij portio separata non amplius milij restat portio, neq; illas habet passiones quas existens habebat in milij grano, sed resoluitur inquit, & in continens trāsmutatur, aërem scilicet, aut aquā. Quæadmodum enim vini cyathus in mare profusus priorem non amplius seruat naturæ statum, sed in maris substantiam conuertitur: pari ratio-
- 30 nis modo tantulæ sensibiliū portiunculæ à totis suis seiugatæ in continentis vertuntur naturā. Quāobrem neq; hoc dicetur modo per se esse, sed illorū factæ esse partes in quorū fuerint mutatæ naturā. Verū si non corrūperēt etiā, sed remanerent, neq; hoc in casu actu sanè essent sensibiles, sed potestate. Quæadmodum enim alicuius partes totius, donec partes sunt, & in ipso existunt toto, potestate dicuntur sensibiles, & non actu, quoniam eo modo potentiale (vt ita dicamus) & non actuale habēt esse: ita etiam tantulæ illæ portiunculæ à totis separatæ suis, cum ob paruitatem effugere dicantur sensus, adhuc tamen potentiale illud esse conseruare censentur. Sui igitur natura sensibiles sunt, & naturales habent passiones. Sensibiles namq; in totis erant suis: sed à sensu nostro, verbi causa à visu, exiguitate paruitateq; sua sentiri non possunt. Huiusce autem rei causa est, quoniam excessus ipsius sensus per se non est sensibilis, id est nō
- 40 omnis ipsius sensibilis pars per se est sensibilis. Vocat autem excessum sensus siue sensibilis, partem quampiam qua ablata quod reliquum est actu sentiri potest. Si igitur portio hæc quæ à sensibili abducitur re, non potest de per se & seorsum existēs sentiri, sed potentia est sensibilis: ita etiam in toto posita & collocata potentia erat sensibilis, & non actu. Cæterum alius etiam huius literæ est intellectus: Quemadmodum enim accuratior sensus aliqua sensitua vi siue potentia superare & excedere hebetiorem dicitur sensum: non enim excessus quispiam accuratioris sensus esse perhibetur, nisi per aliquam sensitiuam potentiam: verum de per se excessus ille non est sensus: ponitur enim in litera illa cum dicitur, non est per se sensibilis, sensibile pro sensitiuo: non est igitur sensus excessus ille. nam si quispiam talem haberet potestatem qualē in excessu quopiam accuratioris sensus ad hebetiorem reperiri dicunt: nō vtique sentire posset ille, licet excessus in accuratiori sensu illum augere dicatur. Hoc autem iccirco, quoniam in accuratiori sensu excessus in potentia erat huiusmodi: & non ita erat sensus excessus ille vt seiugatus &
- 50 per se existens sentire per se posset, & sensum actu existere. Sicut igitur in excessu est declaratū illo, ita profecto in sensibilibus quædam sunt partes ita in totis suis potentia existentes sensibiles, vt inhærentes quidem totis quippiam illis conferant vt sentiri possint: separatæ vero & per se existentes de per se sentiri sequeunt. Eleganter igitur propositum necnon breuiter demonstrasse videtur philosophus, ipso sensu excessu hac vtens in ostensione: inde sumpta similitudine, quod quemadmodum excessus accuratioris & exquisitioris sensus qui ad sentiendi opera peragenda melius exquisitiūse se habens, multū confert, si ab habente auferatur & separetur, nō est per se sensus: ita tantula ipsius sensibilis portio ab illo seiugata, non vtique erit per se sensibilis: verū eo sensibilis modo, quo prius erat dum in toto inerat suo, potestate scilicet sensibilis, & non actu: sicut excessus accuratioris sensus per se sumptus, sensus est potestate, quoniam cum aliqua iunctus potestate sensus fit actu. Cæterum non ideo quia pars illa à toto sensibili separata non est per se sensibilis, hanc ob rem non sensibilis esse dicitur, & absque aliqua passione: sed per se potentia sensibilis vocabitur. habet enim in se sensibiles passiones, verum eiusmodi, quæ sui paruitate sensum per se mouere non possunt. Actū autem erit sensibilis quando alijs similibus adiuncta copulataq; erit partibus, & ad illas accesserit. Quando enim illæ vnientur & conuenerint partes, quæ de per se existentes & seiugatæ potentia solū erant sensibiles sui imbecillitate & exiguitate haudquaquam sensum mouere valētes, tunc huiusmodi quippiā componere & efficere poterunt quod sensum vtique mouebit. Non enim in qualitate solum, sed in quantitate etiam potentia à re sensibili motus efficitur, & sentiendi procedit actus: non q̄ vnaqueq; (vt sepe dictū est) de per se sentiatur, sed quia per cōiunctionē

Partes in toto vt potestate esse dicuntur: ita potestate sensibiles existimantur.

Alius superloris literæ intellectus.

copulationēq; ipsi toti conferre dicuntur. nam ita in toto potentia sensiles esse censentur, non quidem quod aliquando possint per se actu esse sensiles, sed vt partes. alicuius enim per se sensilis sunt partes. Quamobrem illius potentia quam habent ad posse sentiri cum separatæ existunt, veluti actus erit secunda illa potentia per quam in toto existentes vt partes potentia dicebantur esse sensiles. tunc enim sensus illas aliquo modo comprehendere & sentire censetur, qui interim dum separatæ erant, illas sentire non poterat. Circa illas igitur ceu in toto operatur existentes, non vt separatim manentes. Sed quoniã vt Aphrodisei philosophi hac de re sententiam explicarem, compendio prolixiores fuimus, breuiter propositæ solutionē quæstionis hoc adducamus in loco, & hoc recenseamus illā modo, quod passiones scilicet sensiles diuiduntur quidem & secantur cum magnitudinibus quarum sunt passiones, in infinitum, in partes inquam quæ potentia sunt sensiles, quoniam in toto esse censentur suo. nō possunt autem actu sentiri, quoniam separatæ vel transmutantur in continens: vel tantam non habēt vim quæ sensum immutare possit: sed potentia dicuntur sensiles, quoniã cum alijs iunctæ & copulatæ sensum immutare & mouere possunt: vel quia sunt totius cuiusdam sensilis. Ex quibus sanē non sequitur neq; omnes sensilis alicuius partes actu per se existentes sentiri: quod fuerat inconueniens absurdum contra primum quæstionis membrum adductum: neq; etiam sequitur sensibile quippiam ex non sensilibus constitui & componi: quod fuerat inconueniens contra secundum quæstionis propositæ membrum adductum. partes enim illæ licet de per se & actu non sint sensiles, in potentia tamen & in toto (quo dictum est modo) dicuntur esse sensiles.

Breuis & cō-
peditaria solu-
tio ad superio-
rē quæstionē.

Vod igitur magnitudines quædam & passiones latent, & qua de causa, & quomodo sensiles, & quomodo non, dictum est. Cum autem inerūt alicui tantæ quædam quæ actu sensiles sint, & non solum in toto, sed separatim existant, has numero finitas esse necesse est: colores inquam, & sapes, & sonos.

Reuter hoc in textu philosophus ea sub epilogo comprehendit de quibus retro diffusius dixerat, vbi magnitudinibus passiones coniunxit: ne quispiam forte deceptus existimaret aliquas iccirco non sentiri magnitudines, quoniã sensiles nō haberēt passiones: & ideo dixit non solum magnitudines, sed etiã ipsas latere passiones. Illud autē, qua de causa, additū sanē esse videtur ne temere fortasse existimetur ob id quod sine aliqua sensilium existūt passionū differentia, iccirco illa latere (sic enim illorū admitteretur opinio qui volebāt quod ex insensilibus & nullā habentibus passionē sensilia fierēt, & illarū etiam passiones producerentur: vt Democritici fuisse dicuntur, & quicunq; indiuidua propter soliditatē corpulcula, id est atomos, principia rerū esse posuerūt) sed quia habēt quidem aliquā ex sensilibus passionibus, minorē vero & hebetiorē quā vt per se existens sensum mouere sufficiat. Et iccirco diuisione ad infinitum facta, neq; sensilia sunt omnia, neq; aliquæ magnitudinis sunt partes sensilis quæ suapte natura non sensiles existant, & sine aliqua passionū differentia esse possint. Quando igitur hæc quæ per se existentia latere sensum dicimus, ita fuerint simul iuncta & copulata, vt omnia sensum mouere possint, & id non iam potentia sit sensibile, sed actu sentiatur, tunc illa nimirum aliquid toti illi cōferre censentur, vt etiã ipsa in illo sentiri queant. Verū non sunt sic potētia in toto illo sensilia, vt si casu aliquo fortasse secētur, de per se possint & seorsum sentiri. Quando autē cōtinui partes tantæ & tales fuerint, vt non solum toti illi conferant vt actu scilicet sentiatur, quoniã illæ inexistentes potentia sint sensiles, verum fuerint tales quod seorsum & de per se existentes actu sentiri possint: huiusmodi sanē partes ea in magnitudine numero esse finitas esse necesse. non enim finita potest magnitudo in tot infinitas diuidi. Secariq; partes: neq; sectio in eiusmodi portiones similis est sectioni in partes æquales quam retro ostēdimus non procedere ad infinitum. non enim hoc in loco sic diuidens in minora semper & minora diuidendo procedit. Quamobrem non immerito id quod potentia sensibile est, duplex esse censetur: quorum alterum quidem in toto esse dicitur nōdum separatū: quod tamen si separetur ab illo, poterit de per se esse sensibile. Alterum autem quod conferre dicitur toti vt sentiatur, sed separatū non est per se sensibile. Illa igitur potestate sensilia (vt dictū est) quæ in toto existētia per se possunt separata sentiri, finita & terminata esse censentur: quæadmodū secta per equalia, finiri & cessare tādē fuit ostēsum. nāq; sensibile cōtinuum minime secari diuidiq; potest in infinita actu sensilia, quæadmodū neq; in infinita æqualia. Quæadmodū igitur infinitæ sunt in cōtinuo partes, potētia quidem illæ, actu vero minime: ita & sensilia quæ secundum diuisionē in infinitū secantur, potentia quidem sunt sensilia, actu vero nūquā per se sensilia existūt. Et rursus quæadmodū tantæ partes ipsius cōtinui numero sunt finitæ: sic & passiones sensiles in illis existentes, quæ tot sunt per accidens quot illæ sunt partes, cum secantur cū illis, finitæ per accidēs esse dicuntur, vt retro dictū est, quoniã passionū per se diuisio in diuersas resultare dicitur species, quæ minime ex diuisione apparēt cōtinui passiones habētis in partes suas. Quāobrē quæadmodū in cōtinui partibus illæ finitæ (vt ita dicā) & infinitatē habere dicuntur: ita in passionibus istis sensilibus per accidēs, finitas & infinitas esse existimatur. Demōstratū igitur est quod neq; omnis pars magnitudinis sensilis, actu est sensilis, neq; ex nō sensilibus & passiones nō habētibus sensiles cōstituuntur

Duplex esse
potētia sensibile.

magnitudines, & sensiles passiones. Vbi etiã est ostensum q̄ omnis pars magnitudinis sensilis suapte natura est sensilis. Cæterũ quoniã hoc in loco Aphrodiseus Diodori taxã sententiã demonstrare contẽdit neq; minimum dari sensile, neq; maximum non sensile, quod volebat ille: eius in præsentia ego rationem, ne nostratium fortasse abhorreant aures, vñtatori disputandi modo, & clariori elocutionis stylo in medium adducere decreui, quæ huiusmodi ferè est. Si enim datur minimum sensile, quod ideo tale à Diodoro merito & rationabiliter dicitur, quoniam omne maius eo potest sentiri, & nullum minus eo sentiri valet: posito q̄ magnitudo in infinitum diuidatur, vt ostensum est, & q̄ omnis pars magnitudinis sit magnitudo: accipiamus illud minimum sensile, & cum diuisibile sit, aliquam ab illo auferamus partem: qua sanè ablata id quod restabit maximum, certe non sensile erit, quoniam omne minus eo est non sensile, & nullum maius eo remanet non sensile. Hoc autem factò, accipio partẽ illam ablatam à minori illo sensili, quæ per talem (vt diximus) sectionem effecta est maximum non sensile, & illam bifariam diuido, cum (vt positum est) sit diuisibilis, & vnã illius partẽ adiungo minimo illi sensili: & quæro an totum quod resultat & efficitur, sit sensile, vel non sensile. Si enim totum illud post huiusmodi applicationem erit non sensile, non fuit profecto illud de per se ante applicationem maximum non sensile, quoniam hoc est maius eo. continet enim illud totum, & partem etiam de nouo applicatã, & est non sensile per suppositionem. illud igitur non fuit maximum nõ sensile. Si autem parte illa ad dita totum illud cõiunctum est sensile, illud certe prius integrũ nõ fuerat minimum sensile. namq; cõiunctũ hoc est minus eo. caret enim illius medietate quæ ab ipso fuerat ablata: & tamẽ est sensile. Ex quib; liquidò patere potest q̄ non est dare neq; minimum sensile, neq; maximum non sensile hoc modo, si quidem omnis magnitudo potentia est sensilis. Cuius rei hæc censetur esse ratio, quoniam magnitudo nulla suapte natura est non sensilis, sed ex nostri imbecillitate sensus non sensilis esse apparet. Quamobrem si natura sui nulla est non sensilis magnitudo, neque maximum profecto dabitur non sensile, neque minimum sensile.

Cõtra Diodorũ neq; minimum dari sensile: neq; maximum non sensile.

Nulla suapte natura nõ sensile esse magnitudinem.

Dubitare autem quispiam posset, an perueniant vel sensilia ipsa, vel illorum motiones, quocunq; sensus fiat modo, cum initio in medium agant, quemadmodum odor & sonus facere videntur. Prius enim qui proximus est, odorem sentit: & post percussionem exauditur sonus. nunquid sic & id quod videtur, & ipsa lumẽ: vt Empedocles asserit solis lumen prius ad medium peruenire, quàm ad visum, aut ad terram. Istuc autem non immerito contingere existimabitur. Quod enim mouetur, alicunde aliquò mouetur. quamobrem aliq; quod intercedere tempus necesse est, in quo ex altero mouetur ad alterũ. omne autem tempus est diuisibile. quare erat quando non cernebatur radius, sed adhuc in ipso medio ferebatur.

Hoc in textu rationabilem philosophus mouet dubitationem quæ ex ijs quæ de sensilibus, & de sentiendi etiam modo retro dicta sunt, non immerito emergere posset. Est autem huiusmodi, vt rum ne sensilia omnia antequam ad sensiteria perueniant, in spatio prius fiant medio inter ipsa scilicet, & id quod sentit, ita q̄ prius in illius medietate sint spatij & interualli medio, quàm in illius extremo: an secus id fieri existimandum sit. Primum namq; in aliquibus asserit sensilibus esse manifestum. In sonis videlicet, & odoribus. non enim factò strepitu, commotoq; sono, illum confestim percipit auditus: sed qui longe sunt, tardius & odorantur & audiunt, quàm qui propinquoiores existunt: cum soni odoresq; ob maiorem interualli distantiam aut minorem cum tardius tum celerius deferantur. In his igitur manifestum sanè est quæsitum: cæterum dubia & anceps est quæstio si hoc quærat modo de ipsa visione, ita q̄ a visibili obiecto quippiam temporis vel prolixioris vel breuioris feratur spatio ad ipsum videntis oculum. In litera autem dixit, si perueniunt vel sensilia, vel illorum motiones: quoniam quibusdam (vt visum est) placuit quasdam à visilibus defluxiones emanare, & illas sentiri cum ad oculos & sensiteria peruenissent. Alijs autẽ nõ idem placere dictum est, sed moueri quodammodo mediũ ipsum inter sentiens & sensile constitutum: & veluti ab ipsis sensilibus disponi cum sui natura sit huiusmodi, à qua postmodum dispositionis alteratione omnimodæ profecto sensationum efficerentur diuersitates. Quoniam igitur variæ antiquorum hac de re fuere sententiæ, & quoniam animalia sentirent modo: hoc autem in loco propositum philosopho non sit disquirere & examinare quoniam sensationes fiant modo: alibi enim istuc pertractatum est, & nos etiam in superioribus planè recensuimus: dubitationem in medium adducit vtriusq; opinionibus communem. Siue enim medijs illis effluxionibus à sensilibus ad sensiteria, & quibus sentire datur, sensationes fiant: siue alteratione intercedente & motione

Empedocles

Democritus

illa non ab re profecto quæri potest vtrum illæ vel effluxiones vel motiones prius sint in medio spatio quàm in extremo: & quoniam id in odore est manifestum, necnon in ipsis sonis, de visione hoc quaeritur in loco si isto fieri contingit modo: quemadmodum, inquit, etiam asserere videtur Empedocles. Dicit enim ille quod solis lumen prius in spatio est intermedio inter solem & terram, quàm ad ipsam perueniat terram. Cuius etiam sententiæ censetur esse Democritus, omnesque nimirum illi qui à sensilibus obiectis effluere quippiam voluere, quod ad videntis vsque oculos perueniat. Dicit igitur philosophus quod non omnino ratione carere isthæc videtur opinio, quod in medio scilicet prius quàm in extremo ista perueniant sensilia. Motus enim fit vel ipsius visibilis, vel alicuius rei ab ipso visibili procedentis. omnis autem motus qui alicunde aliquò fit, in tempore sanè fieri percipitur. Porro omne diuisibile est tempus. Motus igitur ille quo ipsum visibile delatum fuit, vel ab ipso effecta processit passio in medietate temporis illius, in medio certe erit spatio, vel omnino in aliqua intermedia inter visibile & videntis distantia, & nondum ad videntis peruenit oculos, neque ab illo sentitur. Quamobrem, inquit, solis radius, vt Empedocles voluit, non statim sole cernitur exorto, sed tempore: & ijs quidem citius, illis vero tardius. Dixit autem non immerito id contingere existimari, si quidem visio mediante fieret motu: quod in alijs haudquaquam fieri ostensum est locis.

ET si omne simul audit & audiuit, & omnino sentit & sensit, nullaque istorum est generatio, sed sine ortu sunt, nihilominus sunt vt sonus, qui facta percussione auditui nondum adest. Id autem ostendit literarum transfiguratio, quasi in medio fiat translatio. Minus enim quod dictum est percepisse videtur, quoniam delatus transfiguratur aer.

CUM dixisset philosophus rationabiliter videri prius in medio latum esse sensibile, quàm ad sentiens ipsum peruenire posse: & hoc non minus in visilibus quàm in reliquis sanè sensilium generibus: subdit quod nihil certe refert ipsius sentire non esse ortum & generationem aliquam, ad hoc quod tempus intercedat quoddam in quo sensilia ferantur ad sensum. quasi dicere velit ista simul stare, quod ipsius sentire non est generatio, sed simul aliquis sentit & sensit, & tamè anteq̃ sentiat, motus qui ab obiectis sunt sensilibus, prius sint in medio, quàm sensiteria ipsa pertingant. Pro quo est animaduertendum quod ex eorum numero quæ non semper sunt: illa quæ per generationem ad esse deueniunt, non simul fiunt, & sunt, sed ante illorum subsistentiam præcedit generatio. Est autè ipsorum semper quippiam quousque fiat: istoque modo fieri dicuntur illa quæ naturaliter fiunt. Equus enim non simul fit, & est equus: sed donec fit, nondum est equus, aliquid tamen est equi. Parique rationis modo in ijs quæ ab arte fiunt, perspicere licet. Domus enim & indumentum & lectulus tunc demum talia esse dicuntur, cum fieri desierunt: dum autem fiunt, huiusmodi esse non dicuntur, verum illorum semper est aliquid. Cæterum nonnulla etiam sunt entia quæ ad esse per generationem ab ipso non esse haudquaquam peruenire dicuntur, de quibus sanè dicere non contingit quod pars quidem illorum est, ipsa autem nondum completa existunt: sicut in illis recte dicebatur antedictis quæ per generationem fieri asseuerauimus. ista enim cum non fiant per generationem, nullo certe indigere videntur tempore, quod profecto omnis requirit generatio: cuiusmodi naturæ tactus esse censetur. nulla enim ipsius tactus est generatio, neque aliquo fit intercedente tempore tactus: in alio vero esse censetur, sed simul incipit & illico est tactus: neque dicere contingit quod aliquid ipsius est, & nondum est tactus: sed fit & subito est. Et de horum numero omnes nimirum sensuum sunt actiones. nullius enim illarum est generatio, sed auditus (verbi causa) simul audit & audiuit. & non est dicere quod aliquid sit ipsius auditus qui fit, & nondum completus est ipse auditus: sed veluti in tactu quælibet capta pars est tactus, sic in auditu quælibet ipsius pars est auditus. Simul igitur audit & audiuit. omnis enim actus ipsius est auditus, & omnis similiter pars. Quamobrem ille qui audit, subito audiendo audiuit. Similique rationis modo in alijs reliquorum sensuum actibus est existimandum. Momentaneæ enim illorum sunt operationes & actus, neque ad sui perfectionem vllò indigent tempore. Ad tanta namque aut ad tot videre vel audire, aliquo sanè indigemus tempore: ad videre autem vel audire vel gustare, nullo certe temporis indigemus interuallo. Verum, inquit philosophus, cum sic se habere ipsi videantur sensus, nihil certe refert sensilia ad sensiteriorum peruenientia loca prius esse in medio spatio quàm in extremo, ita quod non simul cum illorum motione sensiteria ab illis moueantur & immutentur. Quemadmodum enim in tactu ipso ea quæ debent se inuicem tangere per medium, ad se inuicem ferri oportet vt se contingere valeant, quæuis (vt dictum est) ipsius tactus nulla sit generatio: ita in reliquis etiam verisimile est contingere sensibus. quæ res in auditu certe est manifesta. non enim factus sonus illico aures percùlit, sed tempore quodam intercedente posteaquam est factus, illum aures percipiunt. Quamobrem non eodem ad illum se habent modo & qui déprope & qui à longe sentiunt. Cuius rei signum vel euidens affert philosophus, quoniam illorum quidè qui à remotis loquuntur, cum exaudiantur vox, haud tamen recte percipi potest sermo. Huius autem rei causam transformationi inuersionisque

Quædã entia
per generatio-
nem fieri: quæ-
dã vero nulla
generatione.

literarū assignat ipse, dearticulatis intelligens sermones, qui ex literis sanè constare videntur, quarum figuræ & formæ quæ ex tali vel tali in aëre fiunt percussione & plaga, cum non perueniant integræ ad auditus sensum quales à loquente fuerunt conformatæ, non bene percipi aut integre cōprehendi possunt. Siue igitur literarum conformatio in illo transmutatur motu, siue illius percussione & plagæ vegeta deficit vis (quemadmodum Lampfacenus dixerat Strato, non enim voluit ille vir varios effici sonos quoniam vario aër conformaretur modo, sed istud plagarum percussionumq; inæquabilitate fieri & prouenire dixit) quomodolibet igitur hoc accidere dicatur, id proculdubio in confessis est habendū quòd motiones illæ prius sunt in medio, quàm ad audientis perueniant aures: & melius & citius audire planè dicuntur qui deprope sunt, quàm distantes, & quicunq; à longe audiunt. Cum autem hæc de sonorum dixit natura & modo, de alijs quidem sensilibus quæ simili vt ipsi modo actu fiunt soni, nihil sanè ambigit: de visione autem & visibilibus sub dubitationis modo sic infert.

Strato Lampfacenus.

Num igitur & color & lumen sic se habent? Nō enim respectu aliquo hoc quidem videt, illud autem videtur: vt sunt æqualia: non enim vtrūque alicubi esse oporteret. Nihil enim refert, quæ sunt æqualia, propinqua, an longinqua sibi inuicem esse.

Non enim, inquit, visio, ipsumq; videre sub respectu sunt, & ex illorum numero quæ dicuntur ad aliud, aut nulla indigent positione, vt æqualia, aut similia. Huiusmodi enim vbicunq; fuerint, æqualia sunt semper, & similia: & eandem vtrāq; ad sua correlatiua habent correspondentie habitudinem, & non solum hoc (verbi gratia) in loco sunt æqualia & similia, transposita vero & translata non remanent amplius similia & æqualia: non hoc, inquit, se habet modo sensus visus ad visilia, ita q; nihil in illis positio faciat & interuallum. non enim omnia visilia cernit visus, aut quocunq; posita in loco, aut à quacunq; distantia illa comprehendere valet. quibus ex verbis ostendere vult philosophus (vt Alexander ait) quòd visilia per medium spatium ad oculos feruntur. non enim vt æqualia se habent, omnia etiam quæ sunt ad aliud, proculdubio se habere videntur. Dextrum namq; & sinistrum, similisq; modo ante & retro, sursum & deorsum, positione indigere aliqua manifeste percipiuntur. Non vult igitur hoc in loco philosophus non esse visionem simpliciter de illorum numero quæ sunt ad aliud, sed nō esse de illis afferit quæ cum sint ad aliud, nulla tamen positionis indigent circumstantia, aut interuallo: quoniam ipsi sanè videtur in quodam se habere habitudinis modo visionem ipsam, quæ inter videns & rem visam considerari potest: vel indiget quidem visio habitudine quadam, non est autem in habitudine illa ipsum videre, id est visionis actus siue opera. Dextrum autē & sinistrum in habitudine sunt. Visionem præterea quædam habere oportet vires per quas ipsum comprehendere visile valeat. sine illis enim ea sanè habitudo ad videndum valet nihil. Quoniam igitur in perspicua est natura, habitudine constare dicitur: ipsum vero videre in nulla esse habitudine iure & merito dici potest.

Non oia quæ sunt ad aliud positione carent.

An in sono quidem & odore hoc accidere rationi est consonum? Quemadmodum enim aër & aqua, continua quidem sunt, participabilis autem nihilominus vtrorumq; est motus.

Hoc in textu (vt inquit Alexander) ostendere vult philosophus quoniam visus ab alijs sensibus distet differentia, & quòd in illis quidem verū est dicere, sensilia priusquam sensationes efficiantur successiue ad sensiteria ferri & peruenire, mediumq; inter illa intercedere tempus: non sic autē in visibilibus fieri contingere. Dicit igitur q; aër & aqua quæ auditus & odoratus sunt intermedia: per hæc namque, vt retro vidimus, illos fieri contingit sensus, cum moueantur & patiantur à sensilibus: aër igitur, inquit, & aqua ad se inuicem continua sunt: aër scilicet aëri, & aqua aquæ. corpora enim eiusdem sunt generis ista: quamobrem sicut ad suas se habet partes aër, ita ad suas se habet aqua. Motus igitur in illis diuisim per varias fiunt partes. Prima namque pars afficitur & disponitur prius à sensili, & ita transcurso & participatione, vt ita dicatur, ipsius motus & alterationis factæ, à prima quæ id passa est parte, secundæ etiam id communicatur parti quæ illam consequitur: qua affecta, succedenti etiam parti eo impressionis modo talis inuritur & infligitur passio, eoulsq; quo ad sensiterium perueniat, quod illius postremo fit particeps passionis. Quamobrem non immerito contingere videtur, eundem sonum ab hoc quidem prius, ab illo vero posterius exaudiri, cum hic forte fortuna iuxta priorē immutatam aëris vel aquæ particulam existat, ille vero iuxta posteriorem. Signum autem ponit philosophus quòd aëris & aquæ in quibus audire & olfacere contingit, motus & passionis à peculiaribus diuisim fiāt obiectis, huiusmodi videlicet, quòd vnus & eiusdem rei plures sanè habent sensus, idemq; à diuersis planè sentiri percipiuntur: & ab alijs quidem prius, ab alijs vero posterius. Quamobrem ambo ij sensus cum per partium successiones fiant, tempore certe indigere videntur antequam sensilia ipsa quo peruenire

Quomodo per successiones auditus & odoratus ad sensiteria sua perueniant.

Differentia inter sonorum odorisq; motiones.

conuenit pertingere possint. Hæc autem est inter sonorum odorumq; motiones differentia, q̄ in odoribus & in olfactili genere illud quod ab ipso olfactili primo est motum, passionem in se conseruans illam, parti nimirum post se existenti eam insigit & tribuit. Quamobrem licet propinquiores rei odoræ, illius fragantiam priores sentiant, postmodum vero remotiores & semoti magis, utriq; tamen olfacientes perseuerant. In sonorum autem genere non sic se habet res, sed prima quidem pars secunde passionem affectionemq; insigit suam, quam tamen ipsa nō retinet: pariq; rationis modo de cōtiguīs & subsequētib; intelligere conuenit. Quamobrem aliās alij percipere & audire dicuntur. Hoc autem ideo, quoniam sonorum quidem genus ad lationem motumq; pertinere videtur magis: olfactilium vero naturam magis ad affectionem alterationemq; & passionem spectare.

Vamobrem contingit quidem vt id ipsum audiat & odoretur 10
primus & postremus: contingit autem vt non. sed nōnullis hac
in re videtur inesse difficultas. fieri enim non posse asserunt aliū
alio idem audire, aut videre, & olfacere. Fieri enim haudquaquā
potest vt multi & separatim existentes audiant, vel odorentur. id enim
quod vnum est, a semetipso distractum esset. An primum quidē mouens,
vt tintinabulum, vel thus, vel ignem, omnes vnum & idem numero senti-
unt: quod autem iam est proprium, aliud numero, specie vero idē. Quam-
obrem multi simul aspiciunt, odorantur, & audiunt.

Antequam de visione de qua retro quæsiuit, verba faciat philosophus, quo scilicet modo se habe-
at illa circa sensus proprii immutationē, & quod nō similiter fieri dicatur sicut in sonis & odo- 10
ribus contingere est declaratum, quandam priscorum in medium de ipsis sensibus dubitationē
adducit, cuius solutionē esse ostendit id quod in presentia dicitur, quod scilicet contingit vt idem pri-
mus audiat & postremus: contingit autem vt non. Dubitatio autem ipsa huiusmodi esse videtur. fieri
enim non potest, inquit, alium alio idem audire vel olfacere, vel videre. Si enim illi qui a se inuicem sunt
semo, alio, id est p̄ se iugatos numero sensus, eadē numero rē percipere possent, illa certe res que perci-
pi cōprehēditq; dicitur, seorsum a seipsa existēs in plerisq; sanē esset locis. Cuius difficultatis statim solu-
tionē adducēs subdit q̄ primum quidē illud quod mediū mouet, siue aēr, siue aqua esse dicatur, omnes
perfecto vnū & idē numero sentiūt. Si enim resonans fuerit tintinabulū, idē omnes numero tintinabu-
lū planē audiunt. siue thus fuerit suffitu redolens, id nimirū olfaciūt omnes. Siue aēr fuerit exalfaciēs,
aut oculis deprehensus ignis, omnes perfecto eundē numero ignē cernunt & sentiunt, aut incalescētes 30
si prope fuerint: aut si eminus, illius splendorem cernentes. Primum igitur mouens in omnibus ijs
vnum est & idem numero. id autem per quod fit perceptio, & sensus in omnibus de proximo immuta-
tur, non est idem numero, sed singulis quædam coniuncta est pars aëris vel aquæ peculiaris & propria,
qua intercedente illius fit sensibilis perceptio. Specie igitur idem est: & omnes perfecto idem percipiunt
specie. omnes enim audientes eundem specie audiunt sonum, & eundem specie olfaciunt odorem qui-
cunque odorantur, similique modo eundem specie calorem sentiunt. Quamobrem cum eiusmodi sen-
siliū perceptiones fiant & comprehensiones, nullum perfecto est inconueniens idem a multis simul
sentiri posse seorsum & separatim existentibus. Specie enim idem, numero vero diuersum & aliud sen-
tiunt: & hoc sanē est quod in litera dicit: contingit quidem vt idem audiat primus & postremus: con-
tingit autem vt non. 40

Quomodo i-
dem numero
& nūm idē
specie simul
a diuersis sen-
tiri possit.

Sunt autem hæc neque corpora, sed passiones & motus quidā, non
enim istuc contingeret, neque sine corpore.

Asignare hoc in textu videtur philosophus illius rationem quod paulo ante adduxerat, q̄ idem
scilicet sensibile a diuersis percipi sentiri ve possit. Dicit igitur sensilia, sonum videlicet & odorē,
caliditatem, colores, & huiusmodi reliqua neque esse corpora, sed passiones, & motus quosdam:
neq; sine corporibus. horum enim esse passiones censentur: quamobrē corpore medio patiente & quo-
dammodo disposito & ab ipsis alterato sensilibus, sensationes sanē efficiuntur, illasq; percipere ipsi di-
cuntur sensus. Si enim corpora essent illa que sentiuntur, impossibile perfecto esset plures vnum & idē
numero sentire. Tunc enim idem a se ipso distractum esset & separatum. si inquam quodpiam corpus
simul in multis esset, & rursus si absque corporibus sensilia essent, sensus illa haudquaquam percipere 50
posset. motus nanque per quem illa fit perceptio, corporis cuiusdam esse perhibetur. Sed & ipsa nobis
hoc idem ostendit diuisio quæ magnitudini conuenire sanē cēsetur, per quam diuisæ simul passiones a

Quod sensibile
neq; corpus ē
neq; sine corpore.

multis simul percipi dignoscique possunt. Quoniam enim sensibilia sunt passiones & motus in corpore existentes, ideo a pluribus simul sentiri possunt, cum simul per diuersas sui partes corpora pati dicantur ab illis que infligere illas valent passiones.

DE lumine autem alia est ratio. eo enim quod quiddam est, ipsum lumen est, sed non motus quispiam.

Cum retro dixisset philosophus rationabiliter circa sonos & odores accidere quod ij antequam sensum moueant, in medio prius percipiuntur, quoniam per motum quendam & lationem, nec non passionis cuiusdam participationem in corpore medio quod est continuum, ipsorum a sensibus fiant comprehensiones, quamobrem horum etiam in tempore sunt sensus: non similiter inquit lumen fieri in perspicuo & intermedio corpore inter visionem & luminosum corpus: eandemque de colore esse rationem. In eo enim quod quiddam est, lumen sane est: id est, non quemadmodum in sonis & odoribus medio moto corpore per participationem successionemque passionis & affectionis, cum alia semper & alia ipsius patiat pars, illorum fieri sensationes percipiuntur, sic in lumine & in ipsis visibilibus est censendum. non enim per motum aer, neque ipsum illuminatur perspicuum, sed ex potestate perspicuo, illico actu fit perspicuum: & ex non habente lumine, statim fit lumine plenum: non quia illud recipiat, aut omnino moueatur. habitudine enim non substantia tale est lumē corporis luminosi ad corpus lumen suscipere valens: ut in commentarijs de anima est declaratum. Dixerat enim in illis lumen ignis esse presentiam, aut luminosi corporis in diaphano: quam certe presentiam hoc in loco ostendere vult cum dicit, eo quod quiddam est. Quemadmodum enim dextrum alicuius non fit dextrum per motum, neque per aliquam generationem, sed tali habitudine illius ad quod est dextrum, subito fit dextrum cum prius non esset dextrum: pari rationis modo potestate diaphanum, actu illico tale efficitur a tali ad ipsum habitudine corporis collustrare valentis. omne enim id quodcumque potest a tali illuminantis habitudine actu fieri diaphanum, & actu illuminatum, illuminari statim dicitur, non a parte sui incipiens aliqua, & plus a propinqua corpori luminoso, & ita successiue procedens, motu temporis intercedente ad remotiores quascumque partes, quemadmodum in sonis & odoribus ostensum est fieri.

Lumen corpus
luminosi
esse presentiam
in corpore dia-
phano.

Non similiter autem omnino se habet res in alteratione & translatione. translationes enim rationabiliter in medium prius deueniunt: sonus autem translatus cuiusdam apparet esse motus.

Quæcumque vero alterantur, non simili fiunt modo: contingit nanque simul totum alterari, & non prius dimidium, ut in aqua quæ simul gelatur. Veruntamen si fuerit multum id quod calefcit, aut gelatur, proximum a coniuncto patitur, cum primum ab ipso mutetur alterante: & non simul & subito alterari necesse est.

Quod poterat statim in medium de ipsa visione afferre philosophus, in presentia per alia quædam probare contendit, ut ostendat scilicet non noua esse & absurda que asserit, cum alioqui non similiter in omni motu se habeat res. Alteratio nanque, & ipsa latio, id est ipsa per locum mutatio, non similiter se habere videtur: cum hæc prius in medio sit, & ad ipsum perueniat medium, quam in extremo existat, & ad ipsum perueniat extremum: alterationem autem eo fieri modo nulla sit necessitas. Lationes autem quasdam esse eos qui in sonis & odoribus fiunt motus, hic asserit, quoniam in temporis spatio quodam vtrorumque fiunt motiones. Strepitu enim facto non statim illud percipiunt aures: & in medio excitatis odoribus, non illico illorum fragrantiam sentiunt nares: sed temporis vterque sensus spatio indigere percipitur. Quamobrem alterationis motus in omnibus lationi haudquaquam similis esse censetur. Contingit enim, inquit, quippiam subito incipere alterari secundum se totum, ita quod non ipsius medietas prius, aut pars post partem, ut alteratio illa fiat in tempore: verum licet subito incipiat alterari, verbi gratia quippiam congelari, non ideo, inquit Alexander, illud subito cum inceptione (ut ita dicam) illa congelatur, vel congelatum est, sed tempore etiam indiget. Cum autem dicat non secundum temporis dispositionem fieri omnino alterationem: esse enim aliquam magnitudinem quæ subito alterari incipiat: subdit postea quod si in ijs multum fuerit, id est in magna mole id quod alteratur, verbi causa id quod calefcit vel congelatur, non simul incipit vniuersum, sed subsequens pars a præcedenti patitur & alteratur parte, & non vniuersum illud & totum a prima illico alterantis parte alterari & affici dicitur. Cæterum hoc in loco animaduertendum esse duco, non ideo philosophum hanc adduxisse similitudinem, ut illuminationem esse velit alterationem (illius enim isthæc non est sententia) sed ostendere intendens nonnulla etiam reperiri quæ statim mutari sunt nata, & non omne di-

Aliud de Ale-
xandri sententia
subito inci-
pere: & aliud
subito fieri.

uisibile ab aliqua sui parte incipere alterari. Si enim in alteratione, quæ motionis est species quædam, & in tempore fieri censetur, aliquam reperiri alterati partem quæ subito alterari incipiat, nihil sanè prohibet: non est profecto valde mirandū si quispiam asserat perspicuum subito collustrari, cum illuminatio ipsa & collustratio nullo fiat motu. Quòd autem non idcirco hoc in loco adduxerit alterationem, ut ostenderet illuminationem alteratione fieri aliqua, ex hoc certè deprehendere possumus quod statim subdit. Verūtamen si fuerit multum id quod calefcit, aut gelatur &c. non enim ita dixit contiguum à cōtiguo illuminari si multū fuerit id quod illuminari cōtingit. totū enim subito id illuminari vult sola luminosi corporis habitudine ad ipsum facta: & nō ipsius pars quæ pauloante nō erat illuminata, subito posthac erit illuminata. Quomodo autē ista vsus est similitudine, subito scilicet aliquā alterati posse partē ab ipso alterate alterari & affici? An ideo sic dixit, quia prima pars ab ipso mutatur alterante, & illa subito & simul mutari necesse est. istuc enim pposito vtile est, & sententiæ cōgruit suæ: quoniā odoratus in medio fieri dicitur alterato & affecto. Et fortasse haudquaquā verū est illud, omne alteratū illico incipere alterari: partē quidē aliquā ipsius magnitudinis incipere alterari concedendum sanè est: omne autem id, haudquaquam videtur. Siquidem oportet (ut in physicis dictum est commentarijs) omnis rei motū partem esse quāpiam in termino à quo, & partem in termino ad quem. Hac enim via demonstratum sanè fuit omne mobile esse diuisibile & partibile. Quòd autē lumen in habitudine consistat quædam luminosi corporis, & non in alterationis modo, vel inde manifestum est, quoniam alteratum quidem alterante remoto non illico passionem ab illo iniustam deperdit. nō enim calefaciente remoto calorem statim amittit id quod calefecerat prius. Quæcūque autem huiusmodi esse dicuntur per quampiam naturæ ad quædam alia habitudinem, non eo se habere videntur modo. illo enim remoto & de medio ablato ad quod habitudinem habent illam, huiusmodi illico interit respectus, cessantq; & esse & dici talia. Patre enim vita surcto, illico & esse & dici cessat filius, & dextro quoque remoto, sinistrum statim esse definit sinistrum: quod proportionaliter de luminis esse natura censendum est. Remoto enim aut adumbrato luminoso corpore, cessare illico lumen percipitur. Habitudine nanque illa deperdita & cessante, ea quæ huiusmodi per illam esse dicebantur, cessare & deficere necesse est.

Sententia.

Quod lumen in habitudine consistat quædam.

QAETERUM si in humido essemus, gustandi ratio sicut odoris esset: & remotius etiam ante illius contactum sentiremus.

QUOD hoc in loco philosophus dicit, huiusmodi esse videtur. Quemadmodum in odore si distas illud sit quod ex sese odorem reddit, ipsum quidem sentimus odorem, quoniam aere vel aqua intercedentibus & immutatis ab illis sanè mouetur sensus: illa autem passio & affectio nō simul, sed successiue in illis fieri, & ad odoratus peruenire censetur sensum: ita, inquit, in gustatu res se habet. si enim ille in humido esset, aqueo videlicet, & illo medio nos gustabilia perciperemus, aqua certe à saporibus qualitatem & affectionem quampiam recipiente, & illorum naturam referente, gustatus nimirum in nobis gustabilium fieret priusquam ipsa gustabilia tangeremus, ut in olfactu genere manifeste videre contingit. Nunc autem id accidere nō percipitur, nam aer quidem in quo spiramus & degimus, olfactilium est receptiuus: nō patitur autem à saporibus generibus, licet sit humidus, quoniam non omne humidum (ut retro dictum est) à saporibus pati natum est, sed nutritiuum & sapidum humidum.

RATIONI autem consentaneum est, quorum sensiterijs interiacet medium, ea non simul pati: lumine tamen excepto, ob antedictā causam: quod in ipso etiam videndi opere ob id ipsum sit dictū. Lumen enim facit ut videamus.

RATIONI inquit consentaneum esse per ea quæ dicta sunt, quòd quorum aliquid est intermedium per quod sensilia percipi dicuntur, non simul illud patitur, neque sensilium species simul percipere censetur, sed successiue videlicet & cum tempore, nisi in visilibus & lumine. Verum cum rationi consentaneum esse dixit? Quoniam scilicet sensilia illa per motum & passionis cuiusdam affectionem in intermedio fiunt spatia ab ipsis prius alterato: quamobrem & in tempore ab ipso mouente huiusmodi passio & affectio illa per successionem infligitur. Lumē autem & colores non fiunt per motum. In tali enim illuminantis habitudine ad illuminatam rem, lumen esse dicitur: quapropter totum perspicui spatium statim collustratur. Cum autem ita sine tempore fiat lumen, rationabiliter & visibile ipsi se applicat visui illico & in instanti: ita ut non solum ipsum videre sine tempore fiat (hoc enim ostensum est omnibus esse commune sensibus) sed sensibile ipsum sine tempore visioni occurrere, & ab illa percipi dicitur. Motus enim colorum in diaphano quod actu tale est, similiter se habet lumini in diaphano facto. Quod ostendit per hoc quod dicit quòd in ipso etiam videndi opere ob id ipsum sit dictum: Lumen enim facit ut videamus. Si enim illud non sit per motum, neque in tempore in ipso diaphano

neque ipsum videre utique fiet in tempore, quamobrem ad apertis oculis illico videtur respicientes & ea quæ de prope sunt, & ea quæ à remotis.

St præterea de ipsis sensibus & alia quædam huiusmodi difficultas, an contingat duo simul sentire in eodem individuoque tempore, nec ne? Si igitur maior motio minorem extrudit, & propterea ob oculos delata non sentiunt homines si in vehementiori fuerint meditatione, siue timuerint, seu magnum audiuerint fragorem. Hoc itaque positum sit: item quod vnumquodque sentire contingit magis cum simplex est, quam cum est commixtum, ut vinum quod meracius est, quam quod est mixtum: similiter & mel, & colorem: & solitariam magis netem, quam in diapason, quoniam sibi inuicem officiunt. Id autem illa efficiunt ex quibus vnum quippiam fit. Si igitur maior minorem extrudit motionem, necesse est, si fuerint simul, & hanc minus esse sensibilem quam si sola esset. aufert enim ab illa quippiam minor commixta motio. siquidem simplicia omnia sensibilia sunt magis. quod si æquales fuerint, cum sint diuersæ, neutrius sanè erit sensus. Altera enim similiter delet alteram: simplicem autem neque sic sentire licet. Quamobrem vel nullus erit sensus, vel ex utrisque sanè alius: quod profecto fieri videtur in ijs quæ temperantur in quonamcunque fuerint commixta. Quoniam igitur ex quibusdam fit aliquid, ex quibusdam vero non fit: eiusmodi autem sunt quæ sub diuerso existunt sensu: miscentur nanque quorum extrema sunt contraria: ex albo autem & acuto nihil vnum contingit fieri, nisi per accidens: & non sicut ex acuto & graui concentus: propterea non simul illas sentire continget. si enim æquales sunt motiones, se ipsas inuicem delent quando ex illis vnica fieri non potest. Si autem inæquales fuerint, valentior sensum faciet.

Questionem superiori in textu proponit philosophus quæ ex ipsis verbis satis clara esse percipitur. Querit enim an contingat simul eodem in tempore quempiam plura sentire sensibilia, nec ne. Dixit autem in tempore individuo, non quod individuum aliquod sit tempus, sed intendit & vult ne diuidatur tempus in quo vnum quippiam sentimus: & tunc ex illa diuisione duo sentire possumus, sed in vno & eodem non diuiso tempore in quo vnum sentimus, simul etiam reliquum sentire valeamus. Cum autem dialectico primum intendat modo, id est probabiliter argumentari, duorum scilicet sensibilibus non dari simul in eodem tempore sensum, duo quædam sumere videtur, ista videlicet, quod maior motus semper minorem offuscat & impedit. cuius rei talem adducit fidem, quod interdum accidere videtur quod delata sub oculos non cernant homines si intento quippiam animo excogitauerint, aut si aliqua fuerint pauoris consternatione exanimati, vel si excellenti quodam strepitus fragore fuerint circumfusi. Vehemens enim & subita animi intentio vel consternatio, siue alia huiusmodi circa quæpiam vegeta & valens operatio, minores nimirum aliorum ab illo comprehensions fieri sanè prohibet. Aliud autem quod assumit, est huiusmodi, quod magis scilicet sentimus & percipimus simplicia aliqua quam eadem ipsa cum permiscetur & componuntur: quam etiam suppositio nem manifeste declarat illorum exemplo quæ commisceri nata sunt. Vinum enim meracius melius & magis percipimus quam mixtum vinum: parique rationis modo de melle & colore est censendum, quæ magis cernuntur & gustatu diiudicantur cum simplicia quam cum permixta existunt. Ita etiam & nete per se sumpta magis clarius percipitur, quam cum alijs mixta composita: vocibus siue sonis in concentu & symphonia quæ ab harmonicis diapason nuncupatur. Est autem diapason harmonia composita ex concentibus diatessaron & diapente primis simplicibus symphonijs, & idcirco diapason appellatur. Constat autem diatessaron quidem ex duobus tonis & semitonio: diapente autem ex tribus tonis & semitonio: diapason vero ex tonis sex. Rursum diatessaron quidem in proportionem est sesquitercia

Diatessaron.
Diapente.
Diapason.
Heptachordi
discrimina.

appellata: diapente autem in sesquialtera proportione: diapason vero adupla. Cum autem dupla proportio ex duabus componatur proportionibus, ijs scilicet, sesquialtera & sesquitertia, idcirco diapason cum illas in se contineat & complectatur primas proportionibus, huiusmodi sortitum fuisse videtur nomen. consideratur autem diapason in heptachordo instrumento, in quo septem vocum sonorumque compositur discrimina, a graui initiu sumendo, & ad acutu desinendo, quoru in musicis isthaec referuntur vocabula: chorda illa quae in septichordio grauissimu ex sese reddit sonu, & prima sane est, hypate, quasi suprema appellatur. Secunda iuxta illa, parhypate dicitur. Tertia lychanos, quae digito etia signatur indice, qui huiusmodi apud graecos sortitus est nomen. Quarta mese, quonia mediu obtinet locu, & inter graue & acutu mediu reddit sonu. Quinta paramese appellatur. Sexta paranete. vtraque a vicinis sibi chordaru vocabulis. Septima autem & postrema nete dicitur, quae acutissimu reddit sonu, sicut grauissimu hypaten reddere diximus: quae nete quasi neare, id est nouissima & postrema, merito est appellata. In horu igitur sonoru compositione cum suis interuallis diapason resultat harmonia. Nete igitur, inquit philosophus, per se sumpta minus percipitur & sentitur, quam in ipsa diapason comprehensa harmonia. In simplicibus igitur accuratior & manifestior est sensus quam in mixtis. Cuius etiam rei statim causam subdit, quia scilicet ad se inuicem quodammodo mixta pugnant, & sese inuicem destruunt, sibique officere videtur. Quomodo non ita bene mixta ut simplicia percipiuntur. Post quae dicta statim subdit in quibusnam rebus fiat mixtio, & quae dicantur illa quae sibi inuicem officere censentur. miscentur enim illa quae eiusmodi sunt naturae, ut vnum quiddam ex illis fieri & resultare possit tertiu, quod illoru neutru extremoru iure censeretur possit. Postmodu etia subiungit philosophus quod quando in mixtione maioris cuiusdam & minoris maior motus minore offuscauerit, quod neque tunc ipse maior motus percipitur & sentitur ut ex sui natura est: quae res per secundu patet suppositu, quod simplicia scilicet melius percipiuntur quam mixta. minus igitur maior percipitur motus, quonia in eius cum minori permixtione, ab ipsius minoris natura hebes efficitur, & ab eo quippiam aufertur. Prosequitur postmodu philosophus ut id quod intendit concludat, dicens: si aequales isti fuerint motus, nullus utique ipsoru sentietur, cum alter alteru impediatur & offuscetur: simplicia autem non possunt bene tunc in commixtione percipi & dignosci: quomodo vel nullus erit sensus, vel ex vtriusque sane alius: & erit ille certe tertiu qui ex comixtoru natura resultare percipitur. Subdit postea philosophus quoniam sunt illa quae commisceri nata sunt. non enim omnia sunt huiusmodi ut ex ipsis ad alia commixtis vnum quiddam resultare & fieri possit tertiu. Dicit igitur illa posse misceri quorum extrema sunt contraria, intelligere volens illa quae eiusdem sunt generis. contraria enim extrema plurimum distare dicuntur. plurima autem distantia in eodem genere esse censetur: eiusmodique ad se inuicem misceri existimantur, ita quod ex tali comixtione tertiu quiddam resultare & emergere valeat: cuiusmodi sensilia esse non censentur quae a diuersis percipiuntur sensibus. Ex albo namque & acuto nihil per se vnum effici consiliari potest, ut ex acuto & graui in sonis ex quibus concentus fiunt & harmoniae. & si quippiam fortasse effici dicatur, id per accidens sane vnu esse censetur. verbi causa si forte fortuna cum albo ipsum, tum acutum vni accidant subiecto, ut stylo eburneo. Subiungit postmodum concludendo intentu suum philosophus, quod fieri non potest ut duo simul sensilia percipiantur. Vel enim, inquit, illoru aequales erunt motiones, vel inaequales: & altera sane altera excedet & supergredietur. Si enim erunt aequales, altera utique officiet alteri, & inuicem sese offuscabunt & praepediunt. Si enim maior motio minori copulata non bene sentitur, quonia illi minor aliquantis per officit motio: profecto quando fuerint aequales, se inuicem offuscabunt & praepedient. non enim illius sunt naturae ut permixtae tertium quippiam constituere componereque valeant. Si autem inaequales illae fuerint motiones, excellens sane ex illis solu mouebit sensum. Suppositum enim retro est quod maior minorem offuscet motionem, & illa destruit. Non poterunt igitur duo simul sensilia in eodem & indiuiduo temporis spatio a nobis sentiri & percipi.

Ræterea magis sentire simul poterit duo vnico sensu anima, quorum vnus est sensus, ut acutu & graue. Magis enim simul motus est vnus ad se ipsum, quam duorum: ut visus & auditus. Vnico autem sensu simul duo sentire non contingit, nisi miscantur. Vnum enim exigit esse mixtum. Vnius autem vnus est sensus. Vnus vero simul sibi ipsi est: quomobrem necessario simul sentit comixta, quoniam actu vno percipit sensu. Vnius enim numero, vnus actu est sensus. Specie autem per potentiam est vnus. Et si quidem vnus actu fuerit sensus, vnum illa esse dicet. mixta igitur esse illa necesse est. Quando autem non fuerint commixta, duo erunt actu sensus. Verum per potentiam vnicum indiuiduumque tempus, vnicum esse actu necesse est. Vnius enim vnus

Hypate.
Parhypate
Lychanos.
Mese
Paramese
Paranete
Nete.

Quae propria
misceri dicantur.

& semel est usus & motus. Vna autē est potentia. Non igitur duo simul sentire vnico cōtingit sensu. Quod si fieri nō potest vt quæ sub eodē sunt sensu, simul sentiātur si duo fuerint, manifestū certe est q̄ ea quæ sub duobus sunt sensibus, simul sentire minus continget: vt album & dulce.

Alia etiā argumētandi via rationisq; modo ostēdere cōtendēs philosophus fieri nō posse vt plura quispiā sensilia simul percipiat & sentiāt, quæ scilicet diuersis sentiātur sensibus, hoc procedit modo: & est, vt apparet, ratio sumpta per locū à maiori, qui negatiue cōcludere censetur. Dicit igitur q̄ plura simul sentire magis poterit sensus eorū quæ a b vno & eodē percipiuntur sensu, q̄ eorū quæ à diuersis cōprehenduntur percipiunturq; sensibus. Dixit autē vno sensu, id est vnica sensus operatione, quæ scilicet simul fit. Illud autē, cuius vnus est sensus, cōiungēdū est cū illo, duo simul sentire potest anima. Deinde subdit, magis enim simul motus est vnus & c. id est, magis vna & eadē est vnus sensus operatio, q̄ pluriū operationes sensuū: & magis vnus operationes sensus propter similitudinē & affinitatē possunt vnū quiddā fieri, q̄ pluriū operationes sensuū distinctiorū & separatorū. Si autē anima (vt ostēdet posthac) vnus sensus non potest simul & in eodē tēpore plura percipere sensilia, multo minus simul poterit plura percipere diuersorū sensilia sensuū. Sed eodē, inquit, sensu fieri non potest vt simul duo sentiāt, separata in quā, & duo extātia. permixta namq; potest sentire anima etiā plura, verū illa vt vnū quippiā sentit & percipit. Quod autē plura nō cōmixta nequeat simul sentire sensus aliquis, ostēdit philosoph⁹, ex hoc scilicet q̄ vn⁹ numero vn⁹ est numero sensus, id enī signare vult. Vnus vero simul sibi ipsi est. vna enim operatio ipsius sensus in eodē simul fit tēpore: mixtorū autē ex necessitate vn⁹ est sensus, quoniā & ipsa vnū quiddā sunt. Et vn⁹ quidē numero, vnus numero actu est sensus, quæ eūq; vero vnū numero nō sunt, sed aut specie aut genere vnū, quæ admodū albū & nigrū (hec enim genere sunt eadē) horū sanē vnus est sensus, nō quidē actu vn⁹, sed potestate. omnes enim operationes visus potētiae potestate simul inuicē sunt, quoniā per illas visus operari potest. Vnus igitur sensus bifariā dicitur, actu scilicet vnus: & potestate vnus. Et vno potestate sensu sentire dicitur anima eiusdē generis sensilia omnia. Cū autem sumpserit q̄ vnus numero vnus est sensus numero, scilicet sensus actu vnus: istuc cōuertit & dicit, q̄ vnus sensus actu est vnus sensilis numero. Vna igitur operatio si plura simul senserit cōmixta, vt vnū certe quippiā sentit. Si autē nō fuerint illa cōmixta, plures sanē erūt sensus, & illius cōprehensiones plures. Sed ab vna numero potētia quæ in tēpore est indiuiduo, vnica solū prouenit operatio. Vnius enim potētiae numero, vnus semel usus numero esse censetur, id est vna sola numero cōprehensio. Non igitur in eodē tēporis spatio simul duo idē actu sensus comprehendet. Dug enim duorū sunt cōprehensiones: vnus autē actus & vna operatio vnus sanē est rei cōprehensua. Cum autē pbauit fieri nō posse vt vnico sensu simul duo sentiātur, cōsequēter ex predictis infert illud quod minus videtur, dicēs, minus igitur simul in eodē tēpore sentiri à quopiam poterūt ea quæ per diuersos percipiuntur sensus, exempli ponens loco dulce & album. Si enim ea quæ magis fieri posse vidētur, fieri non possunt: multo certe minus fieri poterunt ea quæ minus fieri posse videntur.

Quod vnus sensus bifariā dicitur.

Nullo autem alio id quod vnum numero est, asserere videtur anima, nisi quod simul est.

ISTVC etiā ad ostētionē & fidē adducit philosophus, q̄ vnus actu sensus vnus sit numero comprehensiuus, quoniam aliquid vnum esse numero iudicat anima nulla alia re q̄ ipso tempore, quoniam enim simul illud, & in tempore cōprehendit indiuiduo, idcirco iudicat & affirmat esse vnum. Quam obit quæcunq; sensus in tempore comprehendit indiuiduo, vnum certe illa esse diiudicat.

Quod autem vnum est specie, sensu diiudicante & modo. Hoc autem dico, quoniam fortasse albū & nigrum diuersa specie idem diiudicat sensus: atque etiam dulce & amarum, idem sibi ipsi, ab illo autem diuersus: verum aliter contrariorum vtrunq;.

Quia dixerat animā id quod vnū est numero, nulla re alia iudicare nisi tēpore, quia scilicet simul percipiatur & cōprehēdatur: subdit q̄ id quod vnū est specie, sensu diiudicat anima & modo. per speciē hic intelligēs tū verā speciē, tū ipsum etiā genus. quod ideo dixit & addidit, quoniā multa eodem cōprehenduntur sensu quæ eiusdē non sunt speciēi, sed diuersarū. Distinguuntur autē per varios cōprehensionū modos, ita q̄ eodē dicuntur sensu omnia eiusdē generis percipi & cōprehēdi: iisdē autē sensu & modo cōprehensionis, ea quæ eiusdē sunt speciēi. quod declarat philosoph⁹, ne forte existimarem omnia quæ eodē percipiuntur sensu, eiusdē esse speciēi. nāq; albū & nigrū, inquit, diuersarū sunt speciēi, similicq; modo dulce & amarū, & nihilomin⁹ eodē percipiuntur sensu, illa

visu, hæc gustatu. Verū quoniā eodē nō percipiūtur cōprehendūturq; modo, idcirco eiusedē nō esse specie censentur. Album enim tāquā habitus percipitur, nigrū vero vt priuatio: similiq; modo de dulci & amaro est dicēdū. Aliquoties enim est dictum q; in cōtrariōrū ordinibus aliqua vt priuationes semper se habēt, & aliqua vt habitus. nō sufficit igitur ad hoc vt aliqua sint de eadē specie, q; eodē percipiātur sensu, sed opus etiā est vt eodē percipiantur modo, & eadem rationis via comprehendātur. Ad summā, eadem genere existentia, eodem comprehenduntur sensu: eadem vero specie, & sensu percipiuntur eodem, & modo. Idem vero numero, tum eodem sensu & modo percipit anima, tum etiam simul & in eodem indiuiduo tempore percipere censetur.

Eodemque modo sibi ipsis quæ cognatum ordinem habent, videlicet quemadmodum gustatus dulce, sic visus album: & vt is nigrum, sic ille amarum.

Similiter, inquit, & eodē modo sentiūtur ea quæ ad se inuicem proportionata, & eiusedē sunt ordinis, à diuersis sensibus. non enim visio quidē albū percipit & nigrū vt habitū & priuationē: alio autē modo gustatus dulce percipit & amarū: & similiter auditus ea quæ in ipso reperiūtur contraria cōprehendit & percipit: pariq; etiā modo sensus alij: sed omnes, inquit, percipiūt ea quæ ad ipsos pertinent cōtraria, eodē similiter modo, & vt ita dicatur, proportionaliter. pportionatorū namq; proportionatae sunt comprehēssiones, & sensus proportionati. Quēadmodū enim inter colores est albū, sic inter sapes dulce esse perhibetur: & sicut rursus in colorū genere est nigrū, sic amarum in saporibus esse censetur. Quamobrem vt visus percipit album & nigrum, eodē sanē modo gustatus dulce & amarum percipit & comprehendit: illa inquam vt habitus: ista vero vt priuationes.

Ræterea si contrariōrum contrariæ sunt motiones: cōtraria autem in eodem & indiuiduo simul esse non possunt: sub vno autē sensu contraria sunt, vt dulce & amarum: profecto hæc non simul sentire continget. similiter autem est manifestum quod neque ea quæ contraria non sunt. Hæc enim ad album, illa vero ad nigrum pertinent. Et similiter se habet in alijs, vt in saporibus. ij quidem cum dulci, illi vero cum amaro faciunt. Nam etiam ea quæ commiscentur, simul: in rationibus enim sunt oppositorum: vt diapason & diapente: nisi forte vt vnum sentiantur. Hoc enim modo vna fit extremorum ratio: aliter autem minime. Erit enim simul hic quidem multi ad paucum, aut imparis ad par: ille vero pauci ad multum, aut paris ad impar.

Ex hac etiā argumētationis via pbare intēdit philosophus q; impossibile est eundē sensum simul plura sentire. Si enim, inquit, quibusdā intercedētibus motionibus sensus fieri percipiūtur, cōtrariōrū autē cōtrarij sunt motus, impossibile vero est cōtraria in eodē tēpore & indiuiduo simul sentiri: impossibile vtiq; erit sensum aliquē in vno eodēq; tēpore cōtraria sentire & percipere. simul enim cōtrarijs mouet motibus. Quēadmodū autē idē sensus in eodē tēpore simul cōtraria sentire nō potest, ita etiā sentire nō poterit quæ cōtraria quidē minime esse cēsent, in cōtrariōrū autē medio iacēt interstitio. Namq; ex horū numero quædā, inquit, faciūt cū cōtrariōrū altero, & ex illius esse parte perhibetur: alia autē cū reliquo sanē faciūt, & ex illius cēsentur parte, vt retro est ostēsū, cū in colorū generibus, tū ipsis saporibus. Mixtione namq; cōtrariōrū omnia nimirū huiusmodi cōstātur efficiūturque intermedia: & vt plus ex alterutro referūt, illius sanē adscribūtur ordini. Quāobrem neq; plura etiā ex intermedijs & eo permixtis modo eodē tēpore idē percipere poterit sensus: verbi causa in coloribus viride & purpureū: aut in sonis diapason & diapēte. in ijs enim mixtis contrarietates certe inesse censentur. Nā vt de coloribus taceam prædictis qui ex albi nigriq; resultāt mixtione: diapēte pfecto ad diapason vt impar ad par se habere perhibetur. habet enim se vt tria ad duo: cōtrā diapason se habet ad diapēte, vt par ad impar: vt duo scilicet ad vnum se habēt: simul autē imparis ad par sentiri percipiq; non potest proportio, & paris ad impar. Cū autē dixit q; neq; mixtorū & in medio consistentiū in vno & eodem tēpore simul pluriū fit sensatio, subdit, nisi forte vt vnū sentiantur, id est nisi ista permixta ad vnicam peruenerint naturam, & veluti vnū mouerint sensum, quāuis ex contrarijs cōstent naturis. Sentit enim & videt animal ceruleū colorē, licet ex nigri & albi fiat mixtione. Verū in tali cōpositionis permixtione vna ex vtriusq; extremis fit ratio, & vnica res: ipse scilicet ceruleus color. Quoniā igitur ex illis extremis vna facta est natura, idcirco sensus illam non immerito percipere censetur. q; si secus esset, minime id comprehendere posset. Si enim separentur illa ex quibus color fit ceruleus, haudquaquam sanē vnica comprehendentur sensatione. Illud autem, Erit enim simul hic quidem multi ad paucum: aut im-

Diapente.
Diapason.

paris ad par de sensilibus dixit huiusmodi quæ reponuntur in medio. Est enim vnumquodque illorum commixtum, verum non eandem omnia permixtionis in se habent rationem. illorum namque aliquod plurimum de albi in se habet natura, de nigri vero exiguum: ut ruffus censetur color: contrario vero modo se habet pullus color. Et rursus in sonis, hic quidem se habet ut par ad impar, diapason videlicet: ille vero contra ut impar ad par, ipsum scilicet diapete.

Igitur plus distant, & a se inuicem differunt ea quæ proportionali quidem ordine inter se respondent, in alio autem sunt genere quam ea quæ in eodem sunt genere, verbi causa dulce & album proportionalis ordinis appello, genere vero diuersa: dulce autem à nigro plus etiã specie differt quàm albū: profecto minus etiã continget simul isthæ sentire, quàm ea quæ genere sunt eadem: quamobrem si non hæc, neque illa.

Cum retro (ut vidimus) sumpsisset philosophus quod quisque sensus magis potest comprehendere simul plura sensilia propria & peculiaria sibi ipsi, quàm vnica sensationis opera simul plura dignoscere ad diuersos spectantia sensus: cumque ostendisset etiam fieri non posse ut vnus sensus simul plura sentiret, quauis propria & peculiaria sensilia: hoc in loco statim infert, id quod sanè sequi videtur, quod multo etiam minus comprehendere poterit sensus vnus plura simul, eorum videlicet quæ ad diuersos & seugatos pertinent sensus. si enim plus apparent differre illa quæ diuersorum sunt generum a se inuicem, quàm ea quæ eiusdem sunt generis: illis namque similitudo quædam & cognatio inesse videtur, & eiusdem (ut ita dicatur) identitas generis, quæ in ijs quæ genere differunt, inesse non potest, minus certe quàm illa simul comprehendendi percipi que posse vero est consentaneum: sunt autem de numero illorum quæ eiusdem non sunt generis, quædam (ut ita dicam) proportionalia & sibi quodammodo correspondentia in singulis sensibus: alia vero non proportionalia, neque sibi inuicem respondentia. In singulis autem sensibus proportionalia appello, habitus quidem habitibus, priuationes vero priuationibus: non proportionalia autem, habitus priuationibus, & priuationes habitibus, aliorum scilicet sensuum ad alios sensus. Quod ipse ostendit appellans dulce & albū proportionalia, quæ genere sunt diuersa. Eiusdem enim generis contraria esse dicuntur quæ vnico sentiuntur sensu. Plus namque distant albū & dulce, quàm albū & nigrū, & plus etiã distant dulce & nigrū, quàm dulce & album. Namque albū & nigrū eiusdem sunt generis: albū vero & dulce diuersorum sunt generum, verum ad se inuicem proportionali quodam ordine respondentia. dulce autem & nigrum, neque eiusdem sunt generis, neque sibi inuicem proportionalia esse iure censentur.

Si igitur, inquit, fieri non potest ut plura simul sensilia eiusdem generis aliquis simul percipiat sensus, multo certe minus fieri poterit ut simul diuersorum & seugatorum generum sensilia percipiat & sentiat. Et multo etiam minus plura diuersorum generum sensilia, & nullo sibi proportionis ordine respondentia simul sentire continget. Illud vero, Dulce autem à nigro plus etiam specie differt quàm album, hoc (ut videtur) nobis significare vult, quod dulce à nigro plus etiam specie differt quàm ab albo. nam dulce proportionale sanè est albo. istorum namque vtrunque in suo genere habitus quidam esse censetur. Nigrum autem dulce in nullo proportionis ordine conuenire dicitur. Namque nigrum suo in genere in priuationis serie esse perhibetur.

Quæ in diuersis sensibus proportionalia dici possunt: & quæ secus.

Quod autem dicunt nonnulli qui musicis concentibus vacant, sonos sanè non simul peruenire, videri autem, latereque nos si quando insensibile fuerit tempus, rectè ne dicitur, vel non? Fortasse enim nunc ex hoc dicere quispiam posset, existimari simul videre & audire quippiam, quoniam intermedia latent tempora. An hoc minus verum est, nullumque insensibile contingit esse tempus: neque etiam nos latere, sed quodcunque sentire contingit? Etenim si cum aliquis aut se, aut alterum sentit in continuo tempore, non contingit eum latere quod est: est autem quiddam in continuo tantum quantum omnino est insensibile: manifestum quod tunc latere poterit seipsum si est, & si videt: & non sentit etiam si sentit.

Postquam per ea quæ retro sunt exposita, probauit Aristoteles non posse ab eodem sensu simul plura sentiri, nonnullorum in medio responsionem affert ad quæstionem præmissam, qui dicebant (ut videtur) non fieri quidem plurius simul sensationes, apparere autem & videri quod sensus plurius simul fiant. affirmabant enim isti illa quæ simul sentiri videntur, quoniam simul sensum mouet, non simul sanè sentiunt, neque simul sensum mouere, sed in diuersis temporis partibus apparere. quoniam autem partes illæ

percipi nequeunt, quia sunt indiuiduæ, & minime sensiles, idcirco simul sentiri existimantur. ostendit igitur hoc in loco philosophus hanc illorum responsionem falsam esse, & erroris plenam. Declarat namque & probat nullum suapte natura esse insensibile tempus. Vtile quinetiam erit hoc perspectum & cognitum ad ea quæ circa visionis opus retro demonstrata fuere, quod lumen scilicet non cernitur & sentitur cum tempore, neque aliud quippiam visibile. simul enim oculorum directa intentaque acie ea quæ prope sunt, & ea quæ à longe conspiciuntur: quod non eo fieri vtiq; posset modo si quodpiam insensibile poneretur tempus. Opinionem igitur huiusmodi prius ponit, quàm ad musicos refert, qui voluerunt diuersos in consonantijs sonos non simul fieri, neque simul ad auditum peruenire: sed in diuersis temporis portionibus idipsum contingere, simul autem apparere fieri: & idcirco vnum ex omnibus fieri concentum & sonum, quoniam inter illos insensibilia temporis intercederent interualla: & inde simul illos auditum mouere existimari. Quo etiam in loco obiter est animaduertendum quod ipsi temporibus insensibilibus nimirum vtuntur illi qui per idolorum impulsiones & incursum visionem fieri voluerunt, vt totum simul obiectum conspici & videri possit. non enim simul visibiles obiecti partes sensum mouent: sed quoniam in illis motionibus insensibilia intercedunt tempora, idcirco simul mouere censentur. Hoc igitur perscrutandum est, inquit philosophus, si recte an secus id ab illis existimari & dici videatur: statimque huiusce rei subiungit causam, suspicari dicens quempiam fortasse posse simul videri & audiri aliquid existimare, quoniam tempora latent intermedia. quæ propositæ quæstionis solutio esse posset, quod plura videlicet simul sentiri possent propter intermediarum non sensilem naturam temporum, si quidem insensibile datur tempus. namque si nullum insensibile datur tempus, alia certe inuestiganda quærendaque esset solutio. Quamobrem statim demonstrare contendit philosophus quod nullum est insensibile tempus. Scire autem oportet quod tempus est sensibile non quidem per se. non enim subiecta quædam natura est tempus, quàm percipere & sentire valeamus: verum sensibile est tempus, quoniam ea quæ in ipso fiunt & existunt, à nobis manifeste sentiuntur. nam si nullius eorum quæ in ipso sunt tempore, sensum haberemus, proculdubio nobis ipsum insensibile esset tempus. Quamobrem si nullum tempus hoc se habet modo, sed in quacumque illius portiuncula aliquorum in illo existentium quispiam reperitur sensus, nullum profecto insensibile erit tempus. non enim si alicuius rei in tempore existentis insensibilis est productio, idcirco insensibile est tempus in quo illa fieri animaduertitur. sed si in ipso tempore nihil sensibile aut quod percipi posset fieret, tunc certe tempus illud insensibile esset, percipi non posset. Verum quoniam in eodem ipso tempore in quo insensibilia producuntur quædam, alia etiam sensibilia, & quæ comprehendere possunt, producuntur & fiunt, neque temporis sane causa insensibilia illa eiusmodi esse dicentur: neque insensibilium illorum vitio tempus illud insensibile esse perhibebitur. Possunt enim in annuo temporis spatio insensibilia moueri, quorum motiones nullum efficiunt sensum: verbi causa si quæpiam sui exiguitate sensum effugiens mouerentur corpuscula, verum non ideo annum tempus insensibile iure diceretur, sed potius vt est sensibile, quoniam plerumque alia in eodem temporis spatio fieri & esse conspicerentur. Si igitur, vt ad propositum reuertamur, ostensum fuerit in qualibet temporis quamuis minima portiuncula nos aliquid semper percipere & sentire, profecto nullum esse insensibile tempus clarissime erit ostensum. Quod igitur nos omne sentire tempus contingat, id est in omni temporis curriculo quippiam sentire, ita in presentia philosophus demonstrare contendit: si quando, inquit, seipsum quispiam sentientem animaduertit & sentit, fieri non potest vt tunc seipsum lateat quod est & sentit: fieri profecto non poterit vt aliquod insensibile sit tempus. Quod probat ex hoc. namque si aliquod esset insensibile tempus, esset vtiq; & ipsum in continuo illo tempore in quo quispiam sentire dicitur, seipsum sentiens. Quod si continget, continget vtiq; sentientem in illo non sentire aliquid illorum quæ sentit, neque sentire etiam seipsum existentem & sentientem. si enim huiusmodi insensibile esset tempus, manifestum sane est quod in illo seipsum quispiam lateret & quod sentit, & quod est, & non sentiret se esse, quinimmo actu sentiens non perciperet se sentire. Quæ omnia cum absurda sunt, tum fieri haudquaquam possunt. omnis enim qui sentit, dum sentit, se sentire & esse simul sentit. similiter modo vt de aliquo seipsum sentiente diximus, idem manifeste absurdum & inconueniens sequeretur, si illum non quidem seipsum sed aliud sentientem non sentire dixerimus. si enim tunc cum sentit aliud, illum sentientem non sentire dixerimus, profecto non sentire illum quando sentit, nobis erit concedendum: & ad hoc etiam illum non percipere se esse. Si autem nullum est temporis spatium in quo aliquid agentes & sentientes nos ipsos quod sumus lateat, nullum etiam erit tempus sui natura insensibile. non enim si stertentes nosmetipsos lateat quod sumus, insensibile idcirco tale est tempus, quoniam alij in tempore illo sentiunt & agunt: & nos etiam cum vigilamus, quod alij non sentiunt, plane percipere valeamus. Haud recte enim à non sentientibus insensibile iudicatur esse tempus, aut omnino aliud quippiam insensibile: sed à sentientibus potius & quippiam agentibus. Dormientibus namque omnia dum somno oppressi iacent, sunt insensibilia, colores inquam, & soni, & odores & sapes, & vniuersa insuper tactilium genera.

Ræterea neque tempus, neque res sane erit vlla quæ sentiatur: aut in quo non ita, quod in huius aliquo, vel huius aliquid videt: si quidem aliqua est magnitudo & temporis & rei ob paruitatem omnino non sensilis.

Musicoꝝ quo
rūdā sentētia
quomodo per
cipiātur soni.

Quomodo tē
pus sentiatur.

Quod nullū ī
sensibile sit tēp.

10

20

30

40

50

Alia rursus demonstrationis via ostendere aggreditur philosophus quod nullum est insensibile tempus: cum quo simul etiam ostendit quod neque magnitudo aliqua, neque aliqua cuiuspiam sensibilis rei portio suapte natura est insensibilis. ista haec enim omnia ad se invicem cognationis cuiusdam censentur habere sequentiam, ut magnitudines ponentibus insensibiles, & corpora suapte natura individua, motus quinetiam quosdam & tempora insensibilia, consentaneum est ponere & affirmare. Demonstratio autem ipsa ex literarum contextu & verbis subobscura sane esse videtur: quoniam philosophi mens hoc perscrutetur expliceturque modo. Si est pars aliqua temporis aut magnitudinis insensibilis, neque tempus sane erit vllum in quo sentimus, neque magnitudo aliqua quam sentiamus: simpliciter inquam & proprie, sed in omni tempore in quo sentire dicimur, ita erimus sentientes, non quod in hoc videlicet sentiamus, sed quod in huius portione aliqua id assequi dicamur. Et omnem pari modo magnitudinem sentiemus, non quod magnitudinem illam sentiamus, sed quoniam aliquam illius sentiamus partem. Caeterum quaecumque in tempore sentire dicimur hoc enarrato modo, quia scilicet in aliqua illius parte sentiamus: & de magnitudine similiter, quia non totam, sed illius partem quampiam sentimus, idcirco verum asseueramus, quoniam primum quiddam est tempus in quo omni nimirum sentimus: & in magnitudine similiter, quoniam aliqua illius est pars quam totam primo sentimus. omne enim quod secundum aliquid, & secundum partem accipitur, tunc est verum ut accipiatur, quando illius contingit partem accipere aliquam quam primo est talis. Albi enim secundum partem tunc verum est accipere, quando contingit aliquam illius accipere partem quam non possit secundum aliam & aliam ipsius albi accipi partem, sed simpliciter & primo. Et moveri quippiam secundum partem tunc vere dicitur, quando aliqua illius fuerit pars que secundum se totam, & non secundum aliquas sui moueatur partes. Vnius enim nulla est pars. De quo autem praedicatum totius tanquam secundum partem ipsius existens, totum & primo praedicatur, de hoc verum non est secundum partem illis inesse quod praedicatur. Quoadmodum igitur in alijs, ita & in ijs quae opposita sunt, nimirum se res habebit. si enim nihil erit tale, neque in ipso tempore neque in re sensibili in quo primo sentiamus, vel quod primo sentire dicamur, neque secundum temporis sentire partem, neque magnitudinis partem aliquam nos percipere verum erit dicere. Destructo enim & interempto ly primo (hoc enim loquendi modo perspicuitatis gratia nunc utamur) cum illo etiam destruitur & interimitur ly secundum aliquid. Caeterum destruitur ly primo si tempus aliquid est insensibile, aut non sensibilis magnitudo. omne namque tempus sumptum quosdam habebit in se particulas non sensibiles, quoniam in nullo ita sentiemus, ut primo in illo sentiamus, sed ut habent in se partes in quibus sentire possumus: similique etiam modo omnis magnitudo partes habebit quosdam non sensibiles. quare neque magnitudinem sentiemus aliquam, quia totam sentire dicamur, sed quia quosdam sensibiles habet illa partes. non igitur in primo aliquo tempore sentiemus, neque alicuius rei primo sensum habebimus. Destructo autem ly primo (ut dictum est) destruitur etiam secundum aliud, in quibus scilicet non est primum. Neque in tempore igitur sentiemus: neque magnitudinem aliquam percipere poterimus. Quod autem si aliquid sit tempus non sensibile, aut non sensibilis magnitudo suapte ipsorum natura, neque in tempore aliquo primo, neque primam magnitudinem sentire poterimus, philosophus per ea quae sequuntur sic instando demonstrat.

Quod omne
secundum aliud
per se primo
praesupponit.

Senim totam videt, totumque sentit continuo tempus, ita quod in huius quopiam, vel illius quippiam videt: si quidem aliqua est magnitudo, auferatur CB, in quo sentiebat. in huius igitur quopiam, aut istius quippiam, veluti terram videt totam, quoniam hoc ipsius: & in anno ambulat, quoniam in hac illius parte. At vero in BC nihil sentit. in eo igitur quod in huius quopiam AB sentit, totum sentire, & totam dicitur. Eadem etiam ratio in AC. semper enim in quopiam, vel quippiam: totum autem non contingit sentire.

A C B

Post haec quae in superioris literae dicta sunt contextu, philosophus in elementis propositam ostendit rem, quod scilicet neque aliquid primum erit tempus in quo quispiam sentire dicatur: neque sensibilis aliqua res, quae non idcirco vocetur sensibilis, quia illius quippiam sit sensibile, & non ipsa primo & per se sit sensibilis. Praesertim autem & breuiter admodum philosophus istuc demonstrare hoc videtur in loco. Est autem id quod dicit, de Aphrodisei sententia haec innuens ostensionem. Si est aliquid tempus insensibile, manifestum certe est quod in illo erit in quo continuo aliquid sentimus & percipimus. Sit igitur illud a b. similiter si aliqua est pars insensibilis alicuius sensibilis magnitudinis, in illa utique erit quam sentimus magnitudine, quae vocetur etiam & sit a b. eisdem enim utitur literarum elementis & in tempore, & in magnitudine, utrisque sensibilibus: in foeminino autem genere insensibile profert illud, ceu de linea demonstrationem inducens suam. namque & tempus, sicut etiam ipsa magnitudo, linea censetur esse a b. Dicens autem, si totam videt, scilicet magnitudinem conspectam & visam: eadem rursus de tempore dicit subdēs, totumque sentit continuo tempus. aequiuale enim hoc ac si dixisset quod in aliquo toto sentit tempore. Quae cum dixit, auferat a tempore a b ipsum c b. id autem quod dicit, in huius igitur quopiam, de tempore intelligit, & de linea tempore signate. Quo modo autem id quod videt, secundum partem videat, ostendit g. iij.

dit in terra tota, quæadmodum de tempore, in annuo illius spatio. Terram namque videre dicitur quispiam, quoniam illius quæpiam cernit partem. in anno autem quis ambulare censetur, quoniam in huius anni portuicula, & quota illius parte, in hac verbi causa die, ambulare cõspicitur. Si igitur tota a b magnitudinem in ipso a b tempore continuo sentit, habet autem in se tempus particulas quasdam non sensibiles: (id enim ostendit littera quæ dicit, in huius quopiam sentit) auferatur, inquit, ab illo insensibilis particula c b: qua ablata, pars restabit temporis reliqua a c, quæ sentit. in illa enim parte c b quæ non sensibilis est, nihil sentit: neque quod cõiunctum est tempori in quo sentiebat, in hoc quippiam sentit, eo quod in huius aliquo sentiat. Etenim a b temporis, ipsum a c est pars, in qua sentit hoc, & non in c b tempore fuerat positum sentire. Cæterum in græco exemplari obscurior etiam sit littera quæ in latino, quoniam tempus fœminino pronomine retulit: coniungens præterea cum illo terram visam: quia idem accidit in re sensibili quod ostensum est accidere tempori in quo sensibile illud sentiebatur, quod etiam in se non sensibiles habet partes. ablati enim illis, erit rursus c b, quod est reliquum similiter: & ut idem sentietur, quia partes insensibiles neque quando simul cum toto erant, quippiam conferebant ut totum illud sentiretur. Totum igitur a b videbatur non per se, sed quia horum aliquid videbatur. Et hoc est quod in præsentia demonstrari videtur: ipse vero sic dicit: in huius igitur quopiam, aut huius quippiam. in huius quopiam, temporis intelligens distantiam & continuitatem: per illud vero, aut istius quippiam, visibilis rei distantiam signare contendens. Est autem demonstratum cõclusio, quod neque in temporali distantia totam a b videt is qui videt, sed in illius quopiam: neque visibilis distantiam rei scilicet a b totam cernit & cõspicit, sed huius quippiam. ab utraque enim distantia ablata c b distantia quæ non sensibilis est, relicta nihilo efficitur minor distantia: neque illa quæ temporis est, neque illa quæ visibilis est rei quæ cernitur. Subdit deinde dicens: auferatur c b in quo sentiebat: id est a tempore in quo sentiebat. quod si auferatur, rursus demonstrabit in eodem, ablato scilicet c b, quod etiam verum erit dicere in huius quopiam sentire. similiter se habet modo in magnitudine, illius videlicet quippiam sentire. Cum dixerit autem & interposuerit quoniam dicatur modo totum quippiam videri ratione partis, & in tempore quodam, id est in illius parte: huiusmodi etiam rem explorum lumine clarâ fecerit, statim subiungit: At vero in c b nihil sentit. afferens causam quæ obrem paulo supra de ipso c b dixerit, in huius igitur quopiam, aut istius quippiam. Quoniam enim in ipso c b quod ablatum est, nihil primo sentit: idcirco & in hoc vere dicitur, in huius quopiam, quæadmodum in ipso a b toto dictum fuerat. Quoniam igitur in temporis quopiam parte c b magnitudinem a b sentit: hoc dicitur utique in c b sentire totum tempus, & totam, id est magnitudinem & lineam. Cum autem hoc demonstrauit, eadem inquit esse rationem etiam in ipso a c, quod pars erat altera ipsius a b, totius scilicet temporis. neque enim in hoc primo sentiet ipsum a b, sed in quopiam portione. semper enim quæcumque accepta fuerit particula siue temporis, seu magnitudinis, quippiam magnitudinis sentire dicemur, & in tempore quopiam. vniuersaliter autem in tempore quopiam, aut vniuersaliter magnitudinem aliquam, nullo dicemur modo. Hoc enim in omnibus dictis ostendit, cum dixit: semper enim in quopiam, vel quippiam: totum autem non contingit sentire. Quod profecto nobis ostendere potest nullum esse tempus in quo primo quippiam sentimus: neque sensibile aliquod quod primo & totum sentiamus. Primo autem non existente, neque secundum aliud utique esse poterit.

Ostenforum
conclusio.

Mnia quidem sensibilia sunt, sed quanta sunt, non apparent. Solis enim magnitudinem cernit, & quadricubitum à longinquo: verum quantus est, non apparet, sed interdum indiuiduus. Cernit autem non indiuiduum. Huius autem causa in prioribus est dicta. Ex ijs igitur perspicuum est quod nullum est insensibile tempus.

Cum ostenderit philosophus nihil suapte natura quod sensibilis sit rei pars, esse non sensibile: quod etiam in prioribus declarauit cum dixit nullam sensibilis rei partem suapte natura esse non sensibilem & impatibilem: millesima namque milij portio sensibilis est, & illam cernit visus quando milij granum aspicit: non autem per se, neque quanta est: illius igitur rei in præsentia rememorat nos philosophus dicens omnem quidem sensibilis rei particulam esse sensibilem, non autem apparere quanta sit, aut per se ipsam. Quod autem quæcumque videntur, non necessario quanta sunt videantur, cum solis apparentem magnitudinem, tum quadricubitum exempli loco in medium adducit: quæ cernens visus, quanta sunt non sanè cõspicit: verum ex longiori distantia interuallo plerumque quod videtur, indiuiduam præ se fert speciem rei. Atqui non cernit, inquit, indiuiduum: colores autem cernit visus dum existunt in corpore. Causam autem asserit in prioribus esse adductam, de hoc videlicet verba faciens, solè quidem videri, non autem quantum sit cõspici: & ea quæ à pluri cernuntur interuallo, interdum indiuidua apparere. Hac enim re ut manifesta sanè visus est, ut ostenderet scilicet quod nulla est necessitas ea quæ videtur statim quanta sunt videri & cõspici: ut post philosophum Epicurei sanè voluerunt, quod sensum quidem iudicium infallibile esse asseuerauerunt, & solè (ut cõspicit) pedalis esse quantitatis, aut paulo maiorem vel minorem cõstare & obstinate affirmauerunt. Cæterum commemoratam inquit philosophus esse causam quæ obrem partes quæ sunt in totis, videantur quidem visis & cõspectis totis, non tamè quæ vere sunt cõ-

Epicuri de
sensu infal-
libilitate for-
sentia.

spiciantur. Est autem causa illa quam retro attulerat cum dixit nullam partium per se à visu cerni, sed in toto, & cum toto, ut ibi explicatum fuit satis, visum scilicet omnes percurrere partes dum totum sibi proponit & conspiciat: non tamen per se singulas cernere, neque etiam quantæ sunt, quoniam tantulæ portiones & partium particulæ per se non sunt visibiles. Aut, inquit Aphrodisæus, nos ex huiusmodi dictis admonitos vult philosophus illorum quæ retro fuerunt ostensa, cum dixit quod omnia quæ videtur, cum magnitudine videntur quadam. Afferuit enim impossibile esse album quidem videre, non quantum autem. Si autem omne quod videtur, est quantum, nullum profecto indiuiduum cerni poterit. Cum autem simul ostendisset nullum esse insensibile tempus, nullamque sensilis rei portionem esse insensibilem, quæ ostensa & demonstrata sunt, breui sanè colligit epilogo, dicens nullum esse insensibile tempus, perspicuum manifestumque existere. Ex quo consequenter nullam etiam indiuiduam esse magnitudinem, quod non exprimit, nos planè vult intelligere.

DE dubitatione autem prius adducta considerandum est vtrum ne plura simul sentire contingat, vel non cōtingat: simul autem dico in vno & indiuiduo tempore adinuicem.

Post ostensa ea quæ retro dicta sunt, ad propositam philosophus reuertitur quæstionem, cuius gratia omnia superiora in medium fuere prolata. Fuerat autem id quælitum, vtrum possibile esset simul plura sentire, vel eodem sensu, vel diuersis sensibus: quod proponens tunc, & ad negatiua argumentatus partem, per aliquot probabiles (ut vidimus) rationes ostendit fieri non posse ut plura simul in eodē sentiantur tēpore: in præsentia autem quomodo ad quæstionem respondere oporteat, ostendit, & quoniam modo fieri possit ut simul plura percipiantur. Nanque hoc etiam manifestum esse apparet. Cum autem propoluerit quæstionem dicens vtrum contingat simul plura sentire, vel non contingat, quoniam modo ipsum simul accipi & intelligi velit, explicat dicēs. Simul autem dico in vno & indiuiduo tempore adinuicem. addens adinuicem: ne quispiam scilicet existimare possit ipsum indiuiduum quiddam signare tempus: verum sic indiuiduum vult intelligi, ut ad se inuicem sunt illa quorū est sensus, ita quod non diuidatur secundum ea quæ sentimus: ut videlicet in hac quidem temporis parte hoc sentiamus, in alia vero aliud: sed in omni similiter & plura sentiamus.

Primum igitur nunquid ita contingit, simul quidem, verum diuersa animæ potestate sentire, & sic indiuisibili ut totum sit continuum. An quoniam initio quidem ea quæ per vnum sunt sensum, verbi causa visum, si erit alio sui alium & alium sentiens colorem, pluresque habebit partes specie eadem, illa enim quæ sentit, in eodem sunt genere.

Quæstione superius proposita, vtrum scilicet fieri possit ut plura simul sentiantur, quoniam istud manifestum & euidens esse apparet, primum hoc in loco dicit philosophus, si quidem sic contingat plura simul sentire, quod simul scilicet & in eodē tēpore quispiam omnia sentiat, alia autem & alia animæ potestate, ut diuersa à diuersis sentiantur comprehendunturque sensibus secundū idē. Rursus ipsum explicans indiuisibile, sic inquit indiuisibili, ut omni existēte continuo. Cū enim retro dixisset, Simul autem dico in vno & indiuiduo tempore. & rursus ipsius simul mentionem fecisset: cum dixit: Primū igitur nunquid ita cōtingit, simul quidē, verū diuersa animæ potestate, quoniam positū est ipsum simul æquiuales ipsi indiuisibili tempore: idcirco quomodo simul, & quomodo in indiuisibili dicat tēpore, subiungit, ut scilicet omni tempore in quo plura à diuersis sentiantur sensibus, vno & cōtinuo sumpto, ita quod non in aliquo quidem ipsius huiusce rei fiat sensus, in alio autē alterius sit sensus rei: & ideo sic indiuisibili dixit, non quod sic in vno indiuisibili plura sentiamus, sed quod simul in omni, & similiter omnia sentiamus. non enim vnica animæ parte & indiuisibili omnia sentimus, sed veluti illo quo sentimus omni vnico existēte & continuo, ex differentibusque cōposito partibus. Quod autē nec hoc etiā possit fieri modo ut plura simul sentiantur, cōsequenter ostēdere videtur cū dicit, si fiat pluriū sensus, ut alia scilicet & alia animæ parte pluriū fiat cōprehēssio, quando plura eiusdē speciei simul sentimus, plures erūt sensitiuæ partes eiusdē ad se inuicē speciei. si enim quæ sentiūtur, eiusdē sunt speciei, profecto & sentiētia eiusdē erūt speciei. Plura namque si cernūtur, ita ut per alio aliud sentiat, plures tantum visionis erunt partes, id est plures sensus, & visiones plures eiusdē speciei ad se inuicē erunt, cū sentilia huiusmodi esse dicantur. Cum autem dubitauit, & sequens absurdum ostēdit, ex sensibus quæ eodem sentiantur sensu, si quispiam plura nos simul sentire dixerit, alia scilicet & alia animæ parte vel potestate: consequenter ad quæstionem rediēs, & identidem vrgens, hoc argumentatur modo.

SI autem, quoniam gemini sunt oculi, dixerit quispiam nihil prohibere ita etiam in anima, quoniam ex ijs fortasse quiddam fit unum, & illorum est opus unum: ibi autem, si quidem unum ex ambobus, illud erit sentiens: si vero seorsum, non similiter se habebit.

Quod hoc in textu dicere vult philosophus, huiusmodi esse videtur, si quispiam, inquit, dixerit, quemadmodum in visione pluribus interuenientibus sensiterijs cernimus quae eiuſdem sunt speciei: videmus enim geminis oculis: pari rationis modo nihil prohibere animam plures eiuſdem speciei potestates habere, quibus plura simul sensilia percipere valeat: hoc igitur potens philosophus ceu reſponſionem quae in medium a quopiam pro quaestione illa adduci posset, id statim reprehendere aggreditur, ostendens nullam in ijs esse similitudinis apparentiam, cum dicit, ex ijs fortasse unum quiddam fit, id est ex geminorum conspectu & visione oculorum, & unicum utrorumque est opus. vnius enim numero amborum simul est comprehensio. Vbi illud fortasse nimirum posuisse videtur, quoniam hac de re nondum est pertractatum. Cum vero dicit, Ibi autem, si quidem unum ex ambobus, manifeste ostendit haudquaquam simile esse duobus sentire oculis in visionis opere, & in anima pluribus sentire potētis. in oculis nanque, illorumque opere, licet sint duo, unum tamen quiddam est quod ex utrisque sanè fit. vnicus enim sensus & operatio vna est quae a duobus exercetur oculis: quamobrem & vnica illorum est potentia. in ipsis autem animae potestatibus, si quidem unicum est illud quod pluribus operatur potētis, & circa unum quippiam vna est amborum operatio: illud profecto erit sentiens quod operatur per utrosque secundum vnica operationem: nullumque inde sequitur inconueniens. vnius enim vnica existit potentia per plura quaedam percipiens & sentiens: quemadmodum in geminis animaduertere licet oculis. Si autem hoc non diceretur modo: quaesitum enim fuerat quonam modo vnicus sit plurium sensus: sed dicitur unumquodque sensum quippiam percipere: haudquaquam profecto similis erit comparatio. cum enim plures vno sint oculi, gemini nanque, vnica tamen illorum est operatio, & sensus vnus: plurium autem animae potestatum plures sunt sensus. namque illarum cuiusque proprius & peculiaris est sensus. In principio vero literae obscurior apparet textus: quāobrem post illud, ita etiam in anima, subintelligendum est supplendo & copulando, hoc videlicet, non similis est comparatio.

Praeterea iidem sensus plures erunt, vt si differētes quispiam scientias dixerit. neque enim operatio absque sua ipsius erit potentia: neque sine hac erit sensus.

Cum dixisset obiter & ostendisset philosophus impossibile esse eodiceri modo simul plura sentire quia vel per plures sentiat quispiam potentias, vel per plura recipientia sensiteria, vt in geminis dictum est oculis: rursus circa dubitationem ipsam quod sequitur inconueniens reassumit. Si enim, inquit, secundum plures sui potentias anima simul plura sentiat quae sanè genere sint eadem, plures certe eorundem sensilium habebimus sensus, & plures susceptrices potentias: verbi gratia visilium, audibilium, olfactilium: ceu si quis dixerit eiuſdem rei plures esse, & habere nos scientias. Vt enim vnus & eiuſdem vnica est scientia, ita vnus rei vnicus est sensus. Statimque subiungit quam ob causam plures eorundem habebimus sensus. Neque enim operatio siue actus absque sua est potentia: neque sine hac erit sensus. Si enim plura simul videmus, manifestum profecto est quod per plures simul operabimur actus. Si autem plures habebimus operationes siue actus, plures etiam simul habebimus potentias, a quibus videlicet ipse defluunt operationes & actus. Plures igitur visiuas habebimus potentias. Parique modo in alijs dicitur sensibus. quāobrem eorundem plures habebimus sensus. Animaduertendum autem hoc est in loco, quod retro quidem dixit, primum igitur nunquam ita contingit &c. vt hoc tanquam secundum adderet scilicet, praeterea iidem sensus plures erunt. in ambobus autem ijs non idem dicere videtur: verum in primo quidem ostendit quod anima plures habebit partes, & potētias plures. in isto autem secundo declarat quod operationes sanè erunt plures. si enim plura simul visilia sentiamus, eiuſdem sanè rei simul plures erunt operationes. Namque si plures potētiae susceptrices visilium peculiarē sensilis operationem sibi vendicant & comprehendunt: absque enim operatione non fit sensus: simul profecto vnus rei plures erunt operationes, per quas visilis fiet comprehensio. sed plures certe se ipsas praepediunt & interimunt. Intelligi etiam locus iste hoc potest modo, quod primum quidem ceu consequens opinionem illam assumpsit, plures habere partes animae, & plures sensitiuas potestates, quae eodem sunt specie: verbi causa visiuas plures, & plures auditiuas. Hoc autem in textu ostensionem sanè addidit quonam modo plures, & quonam eorundem plures erunt sensus. Quo etiam in loco opinionis huius designat inconueniens & absurdum sub scientiarum exemplo clare demonstratum. fieri enim non potest vt eiuſdem rei secundum idem plures existant scientiae, ita vt simul nos secundum idem de eiuſdem rei contemplatione & speculatione pluribus discurremus & ratiocinemur operationibus, non secundum idem vero, nihil sanè prohibet: verbi causa de trigoni specie isoscele

quod habeat tres duobus rectis æquales : necnon aliter de scaleno : & de æquilatere etiam aliter discurre & ratiocinari contingit.

SI autem hæc in vnico & indiuiduo sentit, manifestum est quod & alia. Continget enim magis hæc simul plura, quàm ea quæ genere sunt diuersa. Si vero alia quidem sui parte dulce, alia autem album sentit anima : vel quod ex istis vnum quiddam est : vel non vnum : sed vnum esse necesse est. Vnum enim quiddam sentiens est pars. Cuius igitur illa vnus? Nihil enim ex istis vnum. Necesse igitur est vnum quippiam esse ipsius animæ quo omnia sentit, vt dictum est prius : aliud autem genus per aliud.

Respondere intendens ad oppositam philosophus quæstionem, sumit à principio vnum quod tum certum & verum est, tum etiam sensui est manifestum, quod in vno scilicet & eodem tempore animal duo diuersorum generum sentit & percipit, verbi causa album & dulce. & per locum argumentatur a minori, hoc modo: minus videtur quod in vno & eodem possit quispiam tempore simul duo sentire sensilia diuersorum generum, quàm duo eiusdem generis sensilia. sed potest illa poterit igitur & ista. Si igitur alia & alia animæ parte istæc sentit animal, vel ex illis vnum fiet partibus, vel non fiet. Dicitur quod vnum fieri necesse est, si sentiens scilicet vnum est. Sensus enim communis, à quo nimirum omnes huiusmodi emanant fluuntque potentia, vnicus certe est. Quamobrem omnia sensilia vt sensilia sunt, sub vnica sanè deducuntur naturam. Et hoc est quod prius dictum fuisse scribit : quoniam in libris de anima fuit ostensum & declaratum, quod scilicet nisi esset vnum quiddam sensitium, sed multa, & alia alio sentirentur & perciperentur, haudquaquam comprehendere possemus aut sentiremus varias sensilium differentias, neque inter illas distinguere & diiudicare possemus: sed sic nos haberemus ad sensus, vt si alter quidem cerneret, alter vero audiret, & alter olfaceret, quorum nullus de aliorum sensatione iudicium ferre potest. Vnam igitur naturam & animæ vim necesse est esse quæ omnia sentiat, & de omnibus iudicium ferat: licet à diuersis sensiterijs, & huius animæ partis potestatibus, alia & alia dignoscantur sensilia. Et per hæc ad quæstionem patet responsio, quod vno scilicet & eodem tempore simul duo sensilia sentiri possunt : ab huiusmodi scilicet sensitua animæ siue primi sensiterij potestate. simul enim sentit & diuersa & contraria vt ad vnam deducuntur naturam, ipsius videlicet quod sentiri potest, & sensile appellatur. Aduertendum autem est quod hoc in loco mendosam sibi videri à principio statim textus huius literam Aphrodiseus scribit, iudicioque suo ita legi debere affirmat: Si autem quispiam hæc in vno & indiuiduo non senserit, manifestum quod & alia. clarumque hoc esse modo literam dicit, consentaneamque & concordem ijs quæ retro sunt dicta.

Sensus communis.
Omnia sensilia: vt huiusmodi sunt: sub vnâ deducuntur naturam.

Responsio ad quæstionem.

Alexander.

Vtrum igitur vt est indiuiduum quiddam actu, vnum est ipsum sensitium dulcis & albi, sed cum actu diuisum fuerit, alterum est: an quemadmodum in ipsis contingit rebus, ita & in anima? Vnum enim & idem numero album est & dulce, & alia multa. Si enim non separabiles a se inuicem sunt passionem, alterum tamen vnicique est esse. Similiter igitur in anima ponendum est vnum & idem numero esse id quod omnia sentit, secundum esse autem aliud : & aliud horum quidem genere, illorum vero specie. Quamobrem vno & eodem simul sentiet, ratione autem non eadem.

Ad principalem tandem philosophus respondens quæstionem dicit vnum sanè albi & dulcis esse sensitium. Ex hoc enim ostenditur quomodo vnum existens plura & diuersa simul sentiat. secundum enim quod ipsum per se sumptum & intellectum, indiuiduum est, finis existens & terminus omnium sensiteriorum, actu autem & suapte natura indiuiduum, & sensilium omnium vnicum subiectum, omnia proculdubio sentiet sensilia, & de illis etiam iudicium feret. secundum vero quod ab operationibus quæ sub sensituo cadunt, diuiditur & secatur, multa ex vno quodammodo effectum, plura & differentia simul sentiet. Hac autem de re in commentarijs de anima verba fecit. Vt diuisibile autem sumitur, quando vt finis & terminus plurium consideratur. Cum enim omnium similiter sen-

Prima solutio ad quæstionem.

teriorum sit finis, quando actus illius & operatio secundū plura erit sensiteria, vt diuisum, & vt plura sumitur & consideratur. secundum autem quod idem plurium sit terminus & finis, in operationibus quæ secundum plura sunt sensiteria, secundum id vnum existens, plura atq; etiam genere diuersa simul sentire poterit. Idem enim vnum est & multa, vt in circulo centrum. id namq; subiecto vnū existens, multa sanè sit cum sumitur vt finis & terminus linearum à circumferentia ad ipsum tendentium. Cum autem philosophus prima vsus sit huiusce difficultatis solutione, quam sic se habere in commentarijs de anima asseueravit: consequenter vtitur alia etiam solutionis via, quam in iisdem etiam commentarijs planè retulit. Est autem id quod hoc in loco dicit, huiusmodi: Quæadmodum in corporibus & ijs quæ sensibus subiaceant, contingit vnum & idē numero existens plures in se habere passiones: malum enim (verbi causa) vnum existens numero, simul & suauis est, & flauum & odoratum, quæ sanè passiones quædam sunt à se inuicem differentes, & à diuersis percipiuntur comprehendunturq; sensibus, in vulco tamen, vt apparet, subiecto firmantur. Pari rationis modo nihil prohibet rem hanc in ipsa se habere anima, ita quod vnicum existens ipsius sensitium, plura simul & differentia percipere & diiudicare possit, eo quod plures habeat potestates. Cum autem ostendit quod vnum existens subiectum plures simul habet passiones, statim subdit: Vnum enim & idem numero album est & dulce, & alia multa. si enim non separabiles à se inuicem sunt passiones, alterum tamen vnicuiq; est esse. inuenire volens per hæc dicta quod omnes sanè circa vnum quippiam numero passiones, non iccirco quia huiusmodi sunt, quod illarum scilicet vnaquæq; neq; esse de se, neq; sumi seorsum potest: propter hoc eadem sibi inuicem existunt. Etenim licet seorsum non sint & separatim: esse tamen illarum & ratio est diuersa. Quorum autem esse est alterum, hæc nimirum inter se sunt diuersa. non enim rerum diuersitas solummodo in earum seuiugatione cõsetur & iudicatur: sed multo magis in esse diuerso, & quod ipsum quod quid erat esse, diuersum habent. Quo sanè diuersitatis modo passiones à se inuicem & a subiecto etiam suo diuersæ esse censentur. Simili igitur inquit modo esse dicendū in ipsius animæ sensitio: vnum scilicet id esse numero & subiecto, cum vnus sit actus sensilium omnium comprehensiuus: secundum rationem autem & potestatem differre, differentes habens potentias, vt sensilia à se inuicem sunt differentia: & has quidem potentias genere differentes habere, alias vero specie, vt à se inuicem sunt sensilia. Colorum enim differentia, specie sunt diuersæ: colorum autem & sonorum, genere distāt. Quamobrem sentiet quidem anima vno & eodē sui plura & diuersa, id est ipsius sensitio, quod vnum sanè & idem est subiecto, comprehenditq; & iudicat diuersa. Non vno autem & eodem secundum rationem & potentiam diuersa comprehendere dicitur. secundum enim aliam ipsius potestatem colores, & secundum aliā sapores comprehendit & sonos. Quo in loco animaduertere nos iubet Alexander q̄ non sunt intelligenda philosophi verba, idem scilicet secundum habitudinem ad diuersa sensilia, nunc quidem esse auditium, aliās autem visuum. id enim inquit Stoicam sapere hæresim, quæ sanè natio principem in animalibus partem, quam *ἡγεμονικὸν* appellant, quodam se habentem modo, nūc hoc fieri, aliās aliud asseuerat. Si enim sic se haberet res, non posset simul plura sentire & percipere sensus. sed intelligere vult hoc in loco philosophus q̄ vnum secundū subiectū existēs sensitium plures habet & à se inuicem differentes potentias, secundum quas simul operari & agere potest. Cæterum hoc in loco quærit Alexander quonam possit modo simul ea quæ sunt contraria sensus percipere & sentire. licet enim vnum & idem numero existens ipsum sensitium, plura simul esse possit secundum rationem & potentias suas: non tamen iccirco contraria simul recipere iure cõsetur. Neq; enim malum ipsum quoniam dulce & album simul esse potest, iccirco album simul & nigrum, aut dulce simul & amarum esse poterit. quamobrem neq; verum sanè videtur esse illud quod retro dictum est, magis posse simul fieri sensum eiusdem generis plurium, quàm diuersorum generum: cum certe appareat minus esse simul susceptiuum contrariorum ipsum sensum, quàm eorum quæ nihil commune inter sese habere videntur. Verū alia etiam occurrit via non minor ambiguitas. nisi enim contraria simul percipiat sensus, quod sanè sint contraria, diiudicare non poterit: illiusq; penitus iudicij euanescent examen. nam quæ simul non sentit & percipit, illorum etiam sentire & percipere differentias quibus inter se distant, haudquaquam potest. Memoria etenim est & non sensus officium, non simul sed separatim & seorsum percipere & iudicare, vt in commentarijs de anima est declaratum. Ad quam postmodum respõdens Aphrodiseus quæstionem dicit quod licet sensus per passionem fieri videatur quandam: ipse tamen iudicium est quoddam, & iudicio sanè constare censetur. Porro aliud est contrarium in passione, & aliud in iudicio. In passione enim cõtraria sunt album & nigrum, quæ simul in eodem esse subiecto non possunt: in iudicio autem ipso, albi quod album est, iudicium, & nigri, quod nigrum, non sunt contraria. Simul enim huiusmodi iudicia vera sunt: contraria vero iudicia simul esse vera non possunt. Iudicio enim albi quod est album, contrarium est iudicium albi quod est nigrum. quæ certe nunquam in sensu iudicio simul esse possunt: illa autem plerunq; sunt simul, quoniam non sunt contraria. Cæterum hoc etiam obiter est animaduertendum, hanc scilicet secundam quæstionis solutionem à prima distare illa, quoniam in illa quidem sensitua sumebatur anima vnica non solum numero, sed etiam potestate. In hac vero, numero quidem vna sumitur, non autem ratione vna, sed quemadmodum res se habent subiectæ: quæ positæ scilicet sunt in vno numero & subiecto plures & ratione differentes.

Quo primum
sensitium vnū
& plura sit
necnon diuisi-
bile & indivi-
uisibile.
Secunda solutio
ad quæstionē.

Quid Stoici de
principio senti-
ant parte.

Quo sensus
simul cõtraria
sentiat, de
Alex. sc̄ticia.

10

20

30

40

50

60

Quod autem omne sensibile magnitudinem habet, & indiuiduum non est sensibile, manifestum sane est. Vnde enim videri non potest, infinita est distantia: vnde autem videtur, finita: similiq; modo olfactile & audibile, & quaecunq; sentiunt non tangentes homines. Est igitur quiddam distantiae extremum vnde non cernatur, & primum vnde cernatur: & hoc sane indiuiduum esse necesse est: cuius in eo quidem quod ultra est, sentire quippiam non contingit: in eo autem quod est citra, sentire est necesse. Si igitur indiuiduum quippiam est sensibile: quando in extremo constituetur vnde postremum quidem non sentiatur, primum autem sentiatur: simul visibile & non visibile esse continget. Hoc autem fieri non potest. Et de sensiterijs quidem, & sensilibus, quoniam se habeant modo, & communiter, & per singula sensiteria, dictum est: ex reliquis autem de memoria & rememorari, & de somno est considerandum.

Posteaquam retro ostendit philosophus quomodo fieri possit modo ut sensus simul plura sentiat, consequenter demonstrare aggreditur quod nullum sensibile caret partibus, sed omne sensibile est diuisibile: quod retro tanquam verum supposuerat & indubitatum, quando scilicet de sensibiliu partitionum diuisione verba fecit, necnon de solis magnitudine. Est autem huiusce rei ostensio qua in praesentia utitur, talis. Sumit enim primo ceu manifestum & patens, quod nihil eorum quae aliquo intercedente medio sentiuntur, a quacunq; omnino spatij distantia sentiatur, sed aliquam certe esse distantiam a qua visibile cernatur, & audibile audiatur, & olfactile odoretur. ij enim sensus extrinseco indigent: alij autem non indigent, sed tangentes sentiunt. Illa igitur distantia vnde sensibile sentiri non potest, multa profecto est, & penes infinita. a quo enim non sentire incipimus, si id ipsum augere curabimus interualum, semper sane a te sensibili remotiores fitemus, illamq; minus sentire & percipere poterimus. Infinitum autem in praesentia dixit id quod multum est & indeterminatum. non enim maximam accipere licet distantiam a qua sentire non possumus: a qua vero sentire valemus, terminata certe est distantia. Quoniam igitur manifestum est, & in confessis habetur, quandam esse distantiam a qua sentimus, & quandam rursus a qua sentire non valemus, clarum profecto est quod erit utiq; ipsius distantiae vltimum quiddam a quo visibilia non cernuntur (exemplum enim de re ponit visibile: ut quod in illo fuerit ostensum, ad sensibilia etiam quadret omnia quorum medio quopiam intercedente fit receptio) quod inquam vltimum a quo non cernuntur visibilia, erit etiam primum a quo eadem cernuntur visibilia. nihil enim refert hoc in loco si inuerso etiam modo, & non ut philosophus facit, istis utamur distantijs, dicamusq; vltimum quod videtur, & primum quod non videtur: quod recentiores philosophi minime permittere voluit. Dicunt enim primum quod sic, & vltimum quod non. eadem enim res diuersimode accepta diuersas nimirum veritatis habet causas. Si enim accipiamus distantiam a qua primum quippiam cernitur iuxta ipsum visum, illamq; extendamus eousq; quo id cernitur visibile, vltimum profecto erit illud ultra quod non amplius res illa erit visibilis: quod sane primum erit a quo res illa non cernitur. nam vltimum distantiae illius hoc non dabitur modo, cum per philosophum distantia a qua non cernitur, est infinita. Vltimum igitur est illud quod videtur & cernitur, & primum quod non videtur: quod etiam inuerso verificatur modo, ut in philosophi scriptum est litera, si a distantia a qua non videtur, incipiens quispiam ad distantiam tendat a qua videtur. Vltimum enim hoc modo distantiae a qua non videtur, primum erit distantiae a qua videtur. Nihil igitur refert (ut diximus) vtro quispiam voluerit modo istaec proferre, dummodo pro indubitato habeat id ipsum quod primum & vltimum esse diximus, medium scilicet vltimi a quo non videtur, & primi a quo videtur ipsum visibile, necessario esse indiuisibile. Quod hoc in loco philosophus sumit ut euidens & clarum. namq; in ijs quae hoc se habent modo, idem ut finis & ut principium capitur. medium enim duarum quantitatum ad se inuicem continuatarum indiuisibile profecto esse censetur. Hoc igitur assumpto, ostensione postmodum ad impossibile deducente demonstrat nullum indiuisibile sentiri posse. Si enim, inquit, sentiri potest indiuisibile, verbi causa videri, positumq; fuerit in medio illo indiuisibili quod vltimum est a quo non videtur, & primum a quo videtur: illi certe quadrabit & adequabitur. neq; enim maius illo, si indiuisibile est, neq; minus erit. Si autem quadrabit, erit certe simul visibile & inuisibile. Visibile quidem, quoniam quod in principio est visibilis, visibile est. Inuisibile autem, quoniam quod in fine inuisibilis esse censetur, id inuisibile esse necesse est. Si enim quispiam a distantia a qua primum visibile cerni potest, hoc indiuisibile videat: illud profecto videbit, & non videbit. Videbit quidem, quoniam citra vltimum iacet distantiae a qua visibile cerni non potest. omne autem quod citra vltimum est inuisibile, cerni sane potest. Rursus autem non videbit illud, quoniam ultra principium iacet distantiae a qua

Quod nihil refert dicere primum quod sic: & vltimum quod non: vel primum quod non: & vltimum quod sic.

visilia cerni possunt. quæcunque vero ultra id principium esse dicuntur, inuisilia merito esse censentur. Ultra vero principium illud sanè iacere dicitur, quia in ultimo est distantia a qua visile cerni non potest. Videbitur ergo, & rursus non videbitur illud indiuisibile. Si igitur fieri non potest omnino ut ideam simul visile sit & inuisibile: fieri certe non poterit ut indiuisibile quippiam visile & sensile sit. Nam si diuisibile quippiam eo ponatur in loco, nullum profecto consequetur absurdum, aut ad se pugnans. partem enim sui visilem sanè habebit, eam videlicet quæ citra vltimum illud inuisibile iacebit. partem autem inuisilem, quæ ultra primum visile erit collocata. Cum enim positum sit diuisibile, non utiq; medio illi indiuisibili quadrare & æquari poterit, ut absurditas sequatur illa quæ de sensili indiuiduo a philosopho est adducta. Cæterum hoc quispiam in loco non immerito ambigere possit, argumetationeq; instare, dari scilicet ex huiusmodi opinione, & sine dubio cõcedi indiuisibile quippiam continui esse portionem. medium enim illud vltimi a quo non videtur, & primi a quo potest videri, quiddam profecto esse dicitur illius separans & distermians distantias: quod sanè indiuisibile esse, de philosophi sententia est concessum. Continui igitur pars id erit indiuisibile: sed quia nullum ex indiuisibilibus fieri & constare potest continuum, ut in physicis est demonstratum, & rei etiam ipsius id dicat veritas: iccirco huic occurrens difficultati Aphrodiseus dicit philosophum hoc in loco non simpliciter indiuisibile velle ostendere id esse medium, sed ad sensum indiuisibile, ut declarat scilicet quod nullum sensile ut partibus carere dicitur, percipere potest sensus. Quod enim impossibile sit indiuiduum quippiam magnitudinem esse, alijs multis in locis, pluribus sensum est rationibus: hoc autem in textu intelligere oportet quod omne sensile est magnitudo, & nullum indiuisibile est sensile. Aut, inquit, dicere possumus non esse necesse medium illud inter distantiam a qua non videtur visile, & illa a qua videtur, esse distantiam aliquam. in huiusmodi enim idem est finis & principium. Si enim continuæ illæ sunt distantia, vltimi scilicet a quo non videtur, & primi a quo cerni potest, aliquid profecto coniungens & copulans primum cum vltimo esse necesse est: quin potius idem sunt ambo, huius quidem principium, illius vero finis, indiuisibilis scilicet terminus. Erit igitur in ambabus illis distantijs primi scilicet visilis, & vltimi non visilis. quamobrem (ut vere dictum est prius) si in vtroq; illorum indiuiduum ponetur sensile, illi profecto æquabitur & quadrabit, & in vtroq; erit, visili scilicet, & non visili. Ratio igitur retro adducta eodem sequetur modo, idem scilicet visile esse, & non visile. quod cum absurdum sanè est, tum sibi ipsi manifeste repugnans. quod profecto (ut dictum est) non sequetur si eo in loco diuisibile reponatur quippiam. Cæterum subiungit Aphrodiseus, videri sibi philosophum ex ijs quæ hoc adduxit in loco, Diodoro Stoico ansam præbuisse, siue illi, quisquis fuit is, qui sermonem de indiuisibilibus protulit: circa prius a se inuenta, & recte interrogata, paralogizandi, & perperam hac in re concludendi. Demonstravit enim Aristoteles, id quod ad sensum est indiuiduum, quod neq; impossibile est reperiri, neq; rerum naturæ repugnare censetur, sed in ipsis inuenitur reponiturq; rebus, ut eiusmodi est, non esse sensile: ex quo minime sequi apparet corporis partem aliquam vel sensilem vel non sensilem esse indiuisibilem. Quod captiosus postmodum interrogatiunculis ostendere conati sunt illi qui sophisticis hac in re vsi sunt syllogismis. Quamobrem non licet de illorum sententia ponere neq; maximum suapte natura insensile, neq; minimum sensile, neq; etiam continui naturam in infinitum esse diuisibilem. Cæterum postquam hæc (ut vidimus) planè & manifeste ostendit philosophus, ad libelli huius properans calcem, breui de more colligit epilogo ea de quibus retro verba fecit: polliceturq; se in consequenti libelli compendio de memoria & remorari, siue reminisci, & de ipso etiã somno velle pertractare: neq; non ab re, mehercule, fecisse, & in se recepisse videtur, sed ut omnes scilicet temporis colligeret differentias, apte profecto & commode hoc loquendi vsus est modo. Namq; ut per sensum præsentia cognoscuntur, ita præterita per memoriam, & per somnum nonnulla futurorum dignosci præsentiriq; censentur.

Dubitatio.

Alexandri responsio.

Alia eiusdem responsio.

Diodorus stoicus.
Sermo de indiuisibilibus.

10

20

30

40